

אספקלריא

אספקלריא לפרשת קרח תשפ"א

נא	ומעו יצא מתוק
נב	פינת החלכה מאת מרן הראשלי"צ בעל ילקוט יוסף נב
נב	פינת החלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליטי"א, בעל ילקוט יוסף. נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי
נב	ברכה על מערת הנטיפים
נב	חינוך
נב	בנתיבות החינוך / הרב יעקב יוסף ווייס, משפיע ומדריך, מח"ס 'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י.
נב	מרגיש איש רע לחלק פקודות וציוויים
נב	חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדוויץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
נב	'מחלוקת לשם שמים'
נו	חידות
נו	חידותא – שאלות לחידותא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ נו
נו	שאלות בפרשת קרח
נו	חידותא דאפטרנא קרח (שמואל א יא-יב)
נו	תשובות לפרשת שלח
נו	חידותא דאפטרנא שלח (יהושע ב)
נו	מנב וזיהו / הרב אשר קורנולוביץ
נו	כתב חידה לפרשת קרח
נו	פיתרון כתב החידה לפרשת שלח: 'ציצית'
נו	פולמוס
נו	פולמוס / הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון מח"ס סימני המצוות ושאי"ל דומ"צ באשדוד, ורבני ולומדי אספקלריא
נו	בענין סדושת הניזר
נו	אספקלריא לדף היומי
נו	אספקלריא לדף היומי – הארות במסכת יומא
נו	הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים
נו	הרב זלמן חיים הומינר וה"ה יוסף יצחק גולדשטיין
נו	חילופי דברים – שאלת הרב צבי קרייזר
נו	תשובת הרב יוסף חיים בקר
סא	סיפור
סא	אחרי במדבר / הרב נח גדליה קזצקוב
סא	וראו בנינו גבורות...
סא	ינחם לבטח ולא פחד...
סא	יוליכס בתהומות כמדבר
סא	'מתוך ההפיכה' – סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק
סא	פרק ס"ח 'לאו הפנים מעודות!'
סב	סיפורת / הרב חנוך בן איש
סב	האם מפרד צצמנו ליהודי האצבעות מחדש?
סג	סיפור / נמסר ע"י הרב פנחס זרביב
סד	שמירת הסדרים שסידרה את הדירה

כא	לענין שהופרשו תרומות ומעשרות כדין
כא	מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתקינו סעודתא' שערי בית המדרש' ושאי"ל
לב	פ"ד תעניית
לב	מעדני מלך / הרב מרדכי מלאך, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות 'אור המלך', מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד
לב	מידת הקנאה
לב	מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד
לד	בענין בטחון הוא כלל כל המדות
לד	מפרסם הכוונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודד', 'פרדס יוסף החדש' ושאי"ל, מו"צ בבית הוראה 'אור החכמה'
לד	האם מתור לאדם לחלוק על רבו?
לד	מצוות הארץ בפרשה / הרב אברהם יוסף תבצלת, מרבני 'בית המדרש לחלכה בהתיישבות'
לז	כיצד אוכלים מלכים
לז	משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עלילת לח קדוש – או מתקדם
לח	משל ונמשל / הרב מאיר ליבנשטיין, מח"ס מנחת חינוך
מ	המבואר – 'מאור המנחה', וי"ר מכוון אור כשלמה
מ	מהו כוחו של רבי
מ	מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנאק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עלילת שיטתו של קורח
מא	נחלת ישכר / הרב ישכר דוד קלויזנר, עורך כתבי זקנו ה'משנה שכיר' הי"ד. מח"ס 'נחלת ישכר', נחלת הר תב"ד - קרית מלאכי
מא	תורה שבכתב ותורה שבעל פה
מא	נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזנבוסקי זצ"ל
מב	התבוננות בפרשת קרח
מב	עיניים בפרשה / הרב יעקב ברמן, בני ברק
מג	האם אנשים שיליים כדתו ואבירם זקוקים להשפעה של שכן רע?
מג	עקבי חז"ל / הרב אברהם יעקב גולדמיץ, מח"ס בדמץ חי, שבילי דירחא, ושאי"ל
מג	זהירות מפניעה בזולת
מג	שיקול דעת בבחירת בעלי תפקידים
מד	נבואתו של משה רבינו
מד	פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מגיש בכולל תורת מרדכי
מה	הכינו תבל לעדנתו
מה	פרשה למעשה – בירור הלכתי בפרשת השבוע / הרב יאיר ריימן, מו"צ בבית הוראה 'אות שמחה', מודיעין עלילת מה לקראת שנת השמיטה הבע"ט: שמיטה בזמן הזה – דאורייתא או דרבנן. ודיו ספק בשמיטה
מה	צוף התורה – הערות במקראי הקודש / הרב נעם לטר, נויג בישיבת מיר
מז	פרשת מחתות הנחשת ועשייתם לריקועי פחים צפוי
מז	למנוח
מז	הסכנה שבתאוורה רוחנית ללא הכוונה
מז	שבת מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבת מישראל', מאגנעסטר
מח	אני מחזיקים במחלוקת
מח	שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק
מט	עני חלקי המצווה בפדיון הבן
מט	תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה
מט	שליח צבור בשכר דומיא דכהנים חלף עבודתם
מט	תבונות שורש – הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד נ הדבר לאחד את כל הכוחות לעבודת ד'. ביאור שורשי: קרח, צהר, יקה, קהה, לוח
נ	תבונות / הרב נתן דרסקלר

א	אספקלריא לפרשת קרח תשפ"א
א	אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר
א	'כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה' – מהי 'תורת השם' ומהי 'תורתו' של האדם?
א	באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אחל מועד', ישיבת מיר ירושלים
ב	'מחתות התפאים האלה בנפשם' – ה'מאתיים וחמישים איש' היה הטאם בשגנה!
ב	באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושאי"ל, ירושלים
ג	'וישח קרח בן יאהר בן קהת בן לוי'
ג	אבות פרק ד משנה ו – 'רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות'
ג	באר צבי / הרב צבי קרייזר, ראש כולל 'זר אברהם' ומגיש בביה"ח 'איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי
ו	בירור על ידי המ'
ו	בואי שבת / הרב חיים שולביץ
ז	ערב שבת ביו השמשות
ז	הכי איתמר / הרב איתמר טעם, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר
ז	הבדל בין מתנות כהונה למתנות לוי
ח	הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטובל, מח"ס שערי יוסף ושאי"ל, בני ברק
ט	בהלכות תחנון
ט	אמירת תחנון בימים שאינו לומר משום מצות תפילין
יא	הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלשיך זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עירי"ק
יב	'בל תשקצו' – דינים וגדרים. לתפילה. משום 'כבוד הבריות'
יב	השבת של מיי / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מיי'
יג	פניני עיון בפרשת השבוע
יג	התורה ומצוותיה / הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון, מח"ס סימני המצוות ושאי"ל דומ"צ באשדוד
יד	נקיות מגניעות
יד	ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב
יד	חשבונות נפלאים לכאור את מספר המיתים המגיפה
יד	יצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושאי"ל
טו	מדוע ביקש יעקב לא להיות נזכר במחלוקת קורח. הרי כולם יודעים מי זקיני?
טו	חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מגיש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים
טז	חומרת המחלוקת – משה רבינו 'מחל על כבודו' אולם גם נענש בגללה
טז	יש מאין / הרב יצחק שלמה פיינגובים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'
יז	הנרמז בצירוף שם הוי"ה השולט בחדש תמוז
יז	להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד משרים בשכונת פסגת זאב
יז	'אתם המיתם את עם ה''
יז	לית חי' / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה', מאגנעסטר
יח	מה אמר לבעלי תשובה שמשפחתם לא הבינו אותם?
יח	מאור החיים – בעקבות דברי האור החיים הקדוש על הפרשה / הרב נתנאל אנושי, מח"ס 'שירת הפסח' 'צידה נתן' ושאי"ל, בני ברק
יט	סתרית תורה בחטאו של קרח
יט	מאור עששועי - מלה ושתיקה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'
כא	אהרן כמחריש
כא	מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס קונטרס השביעית
כא	אי שרי לכתחילה לסמוך על 'תעודת הכשר'

אספקלריא לפרשת קרח תשפ"א

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש ג'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משוחב מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

"כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה" – מהי 'תורת השם' ומהי 'תורתו' של האדם?

רבינו הספורנו מבאר:

כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה. "בתורת ה'" זה החלק ה"עיוני" שבתורה, לדעת אותו ליראה ולאבה, ו"בתורתו" זה החלק המעשי, ללכת בדרכיו.

נראה להשוות לדברי הספורנו את לשון התרגום "אלהין בנימוסא דה' רעותיה, ובאורייתיה מרנן ימס ולילי"⁸, שמה לפי דבריו ב"תורתו" נכללו כלל המצוות המעשיות. ראה בסגנון דומה ב'נורא תהלות' (למהר"י אבן-שועיב), וראה דברי שלמה (למהר"ש לבית הלוי).

הרה"ק מאיזביצא בספרו 'מי השילוח' (חלק ב, לקוטים מכתובים), מבאר:

כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומס ולילה. "בתורת ה'" הכוונה לתורה בכלל, ו"בתורתו" הכוונה לכל הפרטים הכלולים בדברי התורה.

רבי חיים מוולוז'ין בספרו 'רוח חיים' על פרקי אבות (פרק א' משנה ט"ו), מבאר:

כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומס ולילה. גם "חפצו" בתורה, כי תמיד מתגלים לו בה חידושים חדשים, והוא מתעניין תמיד לשמוע "חדשות" מהמלך, וגם הוגה בה יומס ולילה מצד שהיא "תורתו", שהיא חייו, וכמו שאדם עוסק בפרנסתו גם כששונא זאת.

הגר"ח מוולוז'ין מפרש שם את **"ובתורתו יהגה"** – "לעצמו הוא עוסק". וראה ב**יסוד העבודה** (ח"א פרק ז ועוד) שהרחיב בכך שהעסק שלא לשמה הותר דוקא כשמטרתו שעל ידי כך יבוא לבסוף לעסוק לשמה.

מוסיף: והתורה בעצמו היא שכרו וכידוע, אם כן ממנה פרנסתך וממנה תוצאות חיים לעולם הבא.

בהערה מציין רב"צ אפשטיין לדברי הזוהר הקדוש (פרשת פנחס, רכז. ע"יש סוף רכז, ב) שהנשמה מתפרנסת מדברי תורה וכו'.

מה שכתב שתמיד מתגלים לו בה חידושים חדשים, כך אנו בוצאים בגמרא (עירובין נד, ב) מפסוק (משלי ה, יט) "דדיה ירווך בכל עת": "מה דד זה כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוצא בו חלב, אף דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהן מוצא בהן טעם".

בדומה לדבריו ראה ב'**מכתב מאלה' לרבי אליהו דסלר זצ"ל** (חלק א עמוד 82), זו תמצית דבריו:

"כי אם בתורת ה' חפצו" – כל מאווי מחשבותיו ושאיפתיו הינם רק בתורה, והסיבה: יע' **כי "תורת ה'" היא**, ואיך יוכל להתעניין בדבר אחר כשיש תורת ה' לפניו ויכול בכל רגע להתקרב על ידה יותר ויותר אל השם יתברך. ולכן נאמר בו "אשרי", כי הוא יודע שהוא מתקרב אל ה' ולתורתו אשר נעשית לו חלקו בחיים, וכי יש לך אושר גדול מזה!*

מעניין לציין, שרבי יוסף יעבץ (ממגורשי ספרד, בפירושו לתהלים, ע"יש, וגם ב"מאמר אשרי האיש" שלו), פירש באופן דומה את **החלק השני של הפסוק:**

"ובתורתו [של ה'] יהגה יומס ולילה" – "שיהגה בה בבחינת היותה תורת ה' וכו' ולזה יתעסק בה יומס ולילה וכו' **כי כפי מעלת האומר – יערב אמרו**".

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

"מחנות החטאים האלה בנפשם" – ה'מאתיים וחמישים איש' היה חטאם בשגה!

⁸ כמו שהובא במאמר הקודם.

אם פמות כל האדם ימתן אלה ופקדת כל האדם יפקד עליהם לא ה' שלחני (טז, כט)

א [הנה משה רבנו אומר שאם ימותו כדרך האדם את היא ש"לא ה' שלחני". ובפשוטות לא היה צד למשה רבנו שה' לא שלחו, ואומר להם בבטחה שלא ימותו כדרך האדם, ואם ימותו כדרך האדם אז יהיה להם אות שלא ה' שלחו.

האומנם מצינו מדרש פליאה במדרש (רבה יח, יב), שם אמרו: "פתח משה ואמר לפני הקב"ה, אם מתיים אלו על מטותם כדרך שבני אדם מתיים והרופאין עולין והן מבקרין אותם כדרך שכל החולים מתבקרין, **אף אני כופר ואומר "לא ה' שלחני ומלבי אמרתי"**.

הנה דבר פלא הוא – שמשו רבנו עצמו אומר, שאם הם ימותו כדרך כל האדם, אז הוא עצמו ג"כ יאמר "לא ה' שלחני" אלא מלבי אמרתי. ותמוה טובא והדבר מרפסן איגרא, וכי משה רבנו לא היה בטוח בעצמו אם נשלח מהקב"ה או מעצמו. וגם מדוע בדר זה תלוי במיתתם שלהם אם ימותו כדרך הארץ או לא.

עוד יש להבין, איך ישראל אחרי שראו את הנס הגדול שהיה על עדת קרח מפי הגבורה, באו והתרעמו (יז, ו) "אתם המיתם את עם ה'", וכי כאב להם מות עדת קרח שכפרו במשה ותורתו!*

המאתיים וחמישים איש כוונתם באמת היתה לשם שמים

ב [נקדים בדברי השל"ה (פרשת השבוע תורה אור) שמאריך לבאר, שאמנם קרח דתן ואבירם יסוד חטאם בא מחמת קנאה, אבל החמישים ומאתיים איש – יסוד כוונתם היתה באמת לשם שמים.

וכותב השל"ה שמה שנחלקו בגמ' בסנהדרין (קט, ב) אם עדת קרח יש להם עולם הבא או לא, זה קאי דוקא על עדת קרח שנבלעו עמו, אבל לא על המאתיים חמישים איש הנשרפין. ומדייק כן מלשון המשנה (שם קח, א) לרשעים: **"עדת קרח** אין להם חלק לעולם הבא שנאמר (טז, לג) "ותכס עליהם הארץ" בעולם הזה, "ויאבדו מתוך הקהל" לעולם הבא, דברי רבי עקיבא, רבי אליעזר אומר עליהם אמר הכתוב (שמואל א ב, ו) "ה' ממת ומחיה מוריד שאול ויעל".

וכן מדייק השל"ה בפסוקים שנאמר (יז, ג) "מחנות החטאים האלה בנפשותם", שהכוונה למחנות של המאתיים וחמישים איש, ורק על מחנותיהם נאמר (שם שם, ב) "כי חטאים" שנעשו כלי שרת [אבל היו בחינת שוגג (שזוהו חטא) כמו שיבואר לפנינו], שבהם המחנות של קרח ולא קדשו כי היא היתה קטורת זרה ממש.

ועפ"ז מבאר השל"ה מה שהתרעמו ואמרו "אתם המיתם את עם ה'" – שכוונתם היתה באמת רק על בני העליה מאתים וחמישים איש הללו, והתרעמו על משה שלא היה לו למחר וליתן להם עצה במעשה הקטורת, שאז "בקרבתם לפני ה' וימותו", רק היה לו להמתין אולי יחזרו מדבריהם. (אך באמת משה רבינו ע"ה עשה הכל מפי ה', כי תיפק השם יתברך ממחר לשלם לשולחי ידם בכתר הכהונה. וזה הענין הראה השי"ת במקל אהרן כו').

המאתיים וחמישים איש חשבו שמשו נתמנה מכח בקשתו

ג [ונעתיק את תורף דברי השל"ה: "מאתים וחמישים איש ובתוכם היו הנשיאים, כוונתם היה לשם שמים ולא להרע, רק שגגו. אבל הם סברו כי מחלקותם היה לשם שמים, ולא היה אצלם שום צד כפירה חלילה וחלילה, והאמינו בה' ובמשה עבדו, וידעו נאמנה כי כל מה שעושה משה רבינו ע"ה הוא מפי הגבורה. רק חשבו שענין התמנות אהרן ובניו היה מכח שהיה משה רבינו ע"ה מבקש זה מהקב"ה והתפלל על זה שלא יזוז הכבוד מביתו וממשפחתו ושטבו, והקב"ה רצון יראיו יעשה, ועל זה התרעמו ורדפו אחר הכבוד, לא אחר הכבוד המדומה והטומאה, רק אחר הכבוד אשר חכמים ינחלו והוא כבוד הרוחני.

כי נודע השררות שיש בישראל שחולק הקב"ה הוא מכבודו ליראיו, אינה מצד הגשמי החומרי, רק הכל רוחני

להיות כבוד השכינה חופף עליו. כי ההתמנות הוא לקיום התורה והמצוות ולהיותם קרובים ל"מלכות שמים" כנודע להבאים בסוד ה', וזה ההתנשאות מורה על ריבוי הקדושה. על כן היו רוצים בזה הכבוד שהוא בחינת החכמה, כי רצו לעמוד בסוד ה'. ובפרט שהיו יודעים סוד העיבור שהוא סוד גדול מסודות העליונים, כמו שאמרו רז"ל (סנהדרין קי, א) "קראי מועד" (טז, ב) שהיו יכולין לעבר כו'. והיה כוונתם שקדושה עליונה תתפשט בכולם ויהיו גם כן בני עליה.

"החטאים האלה בנפשותם"

וזהו סוד "החטאים האלה בנפשותם" (יז, ג), כל חטא הוא שוגג (יומא לו, ב) כי לא האידו", וכוונתם היה בשביל נפשותם, שנפש שלהם יזכה לדביקות גדול ולהשגה עליונה.

ועניינם היה כנדב ואביהוא שהיו גדולי ישראל, וכמו שהעיד משה לאהרן ואמר (ויקרא י, ג) "הוא אשר דבר ה' לאמר בקרבי אקדש", הם גדולים ממני וממך (ספרא שמיני א, כג). ובמסכת סנהדרין (נב, א) אמרו, וכבר הלכו נדב ואביהוא אחרי משה ואהרן, ואמרו, מתי ימותו שני זקנים הללו ונירש גדולתם. ולכאורה זה היה עון פלילי, אמנם עשו עבירה לשמה, והתאוו לירש הגדולה כדי שיגיעו להשגה גדולה שיהיו קרובים למלכות שמים. וזהו שנאמר (ויקרא טז, א) "בקרבתם לפני ה'", ולא אמר "בהקרבתם", אלא כוונתם היתה שהם בעצמם יתקרבו לפני ה'. ומתו בקטורת שהוא עבודה הרוחנית המקשר העליון בתחתון, ומתו בנפשותם שריפת נשמה וגוף קיים.

וכן אלו מאתים וחמישים נפש, מדוגמת זה חטאו בנפשותם בשביל נפשותם, ומיתתם היה על ידי הקטורת כמו נדב ואביהוא. ומה שקורין את המאתים וחמישים איש "חוטאים" ולפי מה שכתבתי הם אנשים גדולים. גם בעל הטורים (טז, ב) נתן סימן על כך איש, ו' נר רשעים ידעד' (איוב כא, יז). כי חטאו בזה שהתחברו למחלות קרח ונשתתפו עמו, והיה ראוי להיות לבדם ולא להתחבר לרשעים, על כן בהדי הוצא לקי כרבא (ב"ק צב, א), ונקראו כולם רשעים.

הפסוקים (טז, ב-ג) "ויקומו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמישים ומאתים נשיאי עדה קראי מועד אנשי שם, ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אלהם רב לכם כי כל העדה כלם קדשים ובתוכם ה' ומדוע תנשאו על קהל ה'". אלו הפסוקים יתבארו בתרין אנפין (דהיינו כונת קרח וכוונת מאתים וחמישים איש היה שונה): כי קרח דתן ואבירם שדיברו הדברים האלה כוונתם להרע, ומאתים וחמישים איש שדיברו הדברים האלה כוונתם לטובה.

קרח דתן ואבירם "ויקומו לפני משה" הקימו את עצמם נגדם, וכן תרגם יונתן (ויקומו) וקמו בחוצפא. ואמרו "כי כל העדה כלם קדשים", ופירש רש"י, כולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה כו' עד כו' לא אתם לבדכם שמעתם בסיני "אנכי ה' אלקיך" (שמות כ, ב) כי כל העדה שמעו. עכ"ל. כוונתם רעה בזה היתה לכפור בנבואת משה, שכל מה שאומר הוא אומר מלבו, דאילו היה מפי הקב"ה למה לא שמעו זה מפי הקב"ה בעצמו כמו שמענו 'אנכי ה' אלקיך' מפי הגבורה, אלא ודאי אינו אמת, אם כן גם זה אינו אמת, מה שמינה אחיו לכהן, ואת אליצפן לנשיא היה הכל מפי עצמו.

³ רש"י שם מפרש "החטאים האלה בנפשותם" - שנעשו **משעים** בנפשותם שנחלקו על הקב"ה. ופירש הרא"ם: "ונשיה לשון הכתוב שאמר "החטאים האלה בנפשותם", מפני שרצה לפרש שמתל "החטאים" פה מורה על הפשעים שהם המרדים, שמרדו ברצונם לחלק על הקב"ה, שכן כתוב (טז, ל) "וידעתם כי נאצו האנשים האלה את ה'" שהניאו מורה על המרד שהוא בזדון, לא על החטאים שהם השגגות, כמו שדרשו רז"ל (יומא לו, ב): "פשעים אלו המרדים. וכן הוא אומר (מלכים ב ג, ז) "מלך מואב פשע ביי, חטאים אלו השגגות, וכן הוא אומר (ויקרא ד, ב) "ונפש כי תחטא בשגגה". אולם לפי דרכו של השל"ה מתפרש "החטאים" על מאתים וחמישים איש כפשוטו.

[ואע"פ שנסתנו קרח ודתן ואבירים בכפירה זו מ"מ לא היה כפירתם שוה, כי קרח כפר במאד בנבואת משה רבינו ע"ה וגם דיבר סרה על ה', כי רמז שמענו מפיו 'אנכי ה' אלקיך' כביכול לכבוד עצמו דרש כו'. על כן קרח ה', כי נתקרב מנד להשגה העליונה ונשרפו כשריפת בני אהרן, שהלכו להתדבק במופלא מהם. ואף על פי שמעשיהם היו כמעשה רשעים, מכל מקום כוונתם היה בעבור הדבקות".

לתיגובות: 5322906@gmail.com

באר התורה / הרב יעקב אשר

פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס,

ירושלים

יִיָּשָׁח קֶרַח בֶּן יִצְחָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי וְדָתָן וְאָבִירָם בְּנֵי אֶלְיָאָב וְגו' ע"כ (קרח טז א).

א-

בפ"י רש"י (שם) בד"ה בן יצחר בן קהת בן לוי - ולא הזכיר בן יעקב, שבקש רחמים על עצמו שלא יזכר שמו על מחלוקתם, שנאמר "ובקהלם אל תחד כבודי" (ויחי מט ו). והיכן נזכר שמו על קרח, בהתיחסם על הדוכן בדברי הימים, שנאמר "בן אביאסף בן קרח בן יצחר בן קהת בן לוי בן ישראל" (דה"א א' ו כב-ג), עכ"ל.

וצריך ביאור מהיכי תימי שיוזכר כאן יחוסו עד יעקב, גם צ"ב מה שהאריך ליחסו עד לוי.

ב-

במדרש פליאה (אות תנח) **מה ראה קרח לחלוק על משה שראה פרה אדומה, עכ"ל.** והוא פלאי מה שייכות ראית פרה אדומה למחלוקתו על משה.

ונראה בזה, והוא בהקדם מה שכתב בספר תנוכת התורה (החדש, שמיני ט ז) ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח. ברש"י לפי שהיה אהרן בוש וירא, אמר לו משה למה אתה בוש לכך נבחרת. **וקשה** הלשון 'לכך' נבחרת, **גם אין מובן** מה תשובה זו על בושותו ויראתו מסיבת חטא העגל ובמה מרגיעו. **וי"ל** על פי דאיתא במדרש רבה (ויצא ע ז) ובפרקי ר"א (פרק לז) שיעקב אמר "וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך" (ויצא כח כב), הפריש את לוי לפי שהיו ד' בכורים לאמותם ולא נמאס ומנה את הנותרים ויצא לוי (למדרש שחישב מנשה ואפרים ולפרקי דר"א חשב בפעם השניה שמתעון ואח"כ לוי עשיר). ע"כ נבחר לוי לשרת לקב"ה והם חלקו ונחלתו. **יצא לנו מזה** דהבכור שהוא פטר רחם כלשון המדרש בכור קודש ואין קודש מוציא קודש ע"כ אין נמנה. ואף שאין חיוב מעשרות מבני אדם, יעקב הפריש רק מחמת נדרו שאמר "כל אשר נתתי". מ"מ הבכור אין נמנה במנין לעבודה. **לפי זאת שפיר** דנבחר קהת כיון דהבכור גרשון אין נמנה. אך יקשה מדוע נבחר בן עמרם, לא דבכור ויצטרך להיות יצחר אבי קרח. **וצריך לומר** דהא דבכור אין נמנה משום דהוא קודש ואין קודש מוציא קודש, זה דווקא קודם חטא העגל דאז היה קדושה בבכורות, אבל אחר חטא העגל והבכורות חטאו שוב נמנים. **לפי זאת שפיר דאמר לו משה לאהרן למה אתה בוש וירא מפני חטא העגל, אדרבא ואיפא מסתברא, לכך בגלל שהיה העגל ועכשיו בכורים נמנים לכך נבחרת, שא"כ בגלל היותך בן לבכור לא היית נבחר, ודווקא בגלל הדבר שהנך בוש משום כך נבחרת אתה, עכ"ל.**

ולהמתבאר יש לפרש, דקרח נתעורר לחלוק על משה אחר שראה פרשת פרה אדומה שהיא מכפרת על מעשה העגל, ושוב חזרה קדושת הבכורים למקומה ואין למנותם, ובה מצא מקום לחלוק על משה שאין מינויו של אהרן עפ"י הקב"ה, לפי שאין למנות את אהרן משום שעמרם היה בכור.

גם מובאר מה שהתורה הזכירה כאן את ייחוסו של קרח, משום שהוא ג"כ הסיבה למחלוקתו, וא"כ היה צריך להזכיר גם את יעקב משום שהוא התחיל לעשר את בניו, ולכן ביקש רחמים שלא יזכר שמו על מחלוקתם.

ג-

גם נראה לישב דברי המדרש פליאה והוא בהקדם מש"כ **בספר תנוכת התורה** (דברים א א) בד"ה וצרות ודי זהב ברש"י וצרות במחלוקתו של קרח, ודי זהב הוסיף על העגל שעשו שבביל רוב זהב שהיה להם וכו' (עי ברכות לב א). **וקשה אמאי הקדים המאורח ואיחר המוקדם**, שהרי מעשה העגל היה מיד בשנה הראשונה ב"ז בתמוז ומחלוקתו של קרח היה אח"כ. גם בתהלים (קו טז) "ויקנאו למשה וגו'" (שם יז) "תפתח ארץ ותבלע דתן ותכס על עדת אבירים וגו'" (שם יט) "יעשו עגל בחורב וישתחו למסכה" וגו'. **גם כן מוקדם מעשה קרח למעשה העגל, חל דבר הוא.**

וי"ל דאיתא במדרש רבה (כי תשא מג ו) והובא גם ברש"י בפסוק "אנכי ה' אלקיך" (יתרו ב כ) וז"ל ולמה אמר לשון יחיד אלקיך, ליתן פתחון פה למשה ללמד סנוגוריא במעשה העגל. וזה שאמר "למה ה' יחרה אפך בעמך" (כי תשא לב יא), לא להם צוית לא יהיה לכם אלהים אחרים אלא לי לבדי עכ"ל. **והנה** במחלוקת קרח אמרו "רב לכם כי כל העדה כולם קדושים וגו' ומדוע תתנשאו" (קרח טז ג). ורש"י הביא שם ממדרש נחומא (שם ד) וז"ל המדרש ויקהל עליהם קרח, א"ל רב לכם כי כל העדה כולם קדושים וכלם שמעו בסיני אנכי ה' אלקיך ומדוע תתנשאו, אלמלא אתם שמעתם לבדכם והם לא שמעו הייתם אומרים, עכשיו כולם קדושים מדוע תתנשאו, ע"כ. **לפי יובן היטב**, כי כל זמן שלא היתה מחלוקת קרח, היה למשה תירוץ אשר הקב"ה הכניס לתוך פיו לומר סנוגוריא עליהם והיה העגל כלא היה. **אבל כאשר בעל דין מודה שכן צו לכל ישראל במחלוקת קרח, אז נתעורר חטא העגל, לכן נכתב מאוחר כי נתעורר מכם קרח, עכ"ל.**

ומבואר דע"י טענת קרח שאמר כי כל העדה כולם קדושים, נתעורר קטרוג חטא העגל, ולכן הקדים משה רבינו בפרשת דברים קודם תצרות ואח"כ ודי זהב, גם מבואר סדר הפסוקים בתהלים (קו טז-יט).

בספר חמדת צבי (קרח טז ה) בד"ה בוקר ויודע, ולפמ"ש נחא כיון דמרע"ה טען במעשה העגל לי אמרת אנכי ולא יהיה לך ולא להם, וכאן כיון שטען קרח "כי כל העדה כולם קדושים ומדוע תתנשאו" (קרח טז ג), והמדרש ופי' רש"י פירשו כולם שמעו מסיני אנכי ולא יהיה לך, וא"כ לפי טענתו דלכל ישראל נאמרה אנכי ולא יהיה לך וא"כ מה עשה בחטא העגל, וזה דקשה ליה למ"ת מה ראה קרח לחלוק הלא לפי טענתו יחזור חטא מהעגל. אך איתא במדרש רבה (חקת יט ח) למה כל הקרבנות זכרים ופרה אדומה נקבה, מטעם שתבא אמו ותקנה בנה שנתכפר להם חטא העגל כיון דע"י פרה נתכפר חטא העגל, ולכך חלק על מרע"ה וסובר דלכל ישראל נאמר אנכי ולא יהיה לך וז"ב וקרוב לאמת ת"ל, עכ"ל.

ד-

ובפ"י זכרון מנחם (על המדרש שם), נ"ל בזה ע"פ דקיי"ל כהן ששגג בע"ז עבודתו פסולה (רמב"ם) ביאת מקדש מה פ"ט הי"ג, ובמ"ב או"ח סי' קכח ס"ק קלד) יעיי"ש בגמרא ערכין. ע"כ חלק קרח על משה שעשה מדעת עצמו ח"ו לאהרן לכ"ז ועבודתו פסולה. אך י"ל הלא כוונתו לשמה היה בזה (ויקרא רבה ג), שחשב שמוטב שיתלה סרחון העגל בי ולא יתלה הסרחון בישראל, או כמיש במדרש רבה (שם) שראה שנהרג חור שהיה נביא ויקים ח"ו "אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא" (איכה ב כ) ואין להם תקנה ח"ו. ע"כ כאשר ראה פרה אדומה שנצטווה אלעזר להקריב אותה ולא אהרן, משום שאין קטיגור נעשה סניגור (וכמו שהביא רש"י חקת יט כב), ע"כ היה לו מקום לחלוק על משה שעשה מדעת עצמו לאהרן לכ"ז אשר הוא ככהן ששגג בע"ז. אבל באמת משה נצטווה ע"ז מפי הגבורה, כמיש "ואתה הקרב אליך את אהרן" (תצוה כח א) ודו"ק, עכ"ל.

ומתבאר שפיר דברי המדרש דע"י שראה פרשת פרה אדומה שבאה לכפר על חטא העגל ונצטווה עליה אלעזר ולא אהרן, לכן חלק על משה.

ה-

בספר ייטב לב (קרח) והנראה לי בהקדם להבין המדרש (הובא בישיבת משה ר"פ קרח) מה ראה קרח לחלוק, פרה אדומה ראה. והוא פלאי: **והנראה לי בזה קרוב לשמות**, כי איתא במדרש (במ"ר יח ח) הביאו רש"י (טז ז) עינו הטעות, ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו שמואל כו'. ולכאורה יפלא איך אמר ומדוע תתנשא, דלמא הם בעצמותם הם ראוים להאי איצטלא מבלעדי היוצא מהם. אך מצינו במדרש רבה פרשת צו (ויק"ר ז א), כתיב "וערכו בני אהרן" (ויקרא ח), אמר משה לקב"ה לעצים חלקת כבוד בשביל בנייהם דנתן (תמיד כט א) כל העצים כשרים לעצי מערכה חוץ מעצי זית, ולאחרן אי אתה חולק כבוד בשביל בניו, אמר לו חייך בשבילך אני מקרבו ואני עושה אותו עיקר, שנאמר "צו את אהרן ואת בניו" וגו' (שם ו ב). הרי שגם אהרן נבחר רב מכת בניו. אלא דלכאורה מצינו סתירה לזה ממה דאיתא במדרש (שם י ג) אמר אהרן מוטב יתלה הסרחון בי ולא בהם, אמר לו הקב"ה חייך לא תזוז מן הפלטיץ שלי לעולם, שנאמר "ומן המקדש לא יצא" (אמור כא יב), ועיין מה שכתבתי למעלה פרשת שמיני (ד"ה או יאמר), הרי שאדרבה משום זה נבחר להיות כהן, וכמו שכתב מוזלה"ה (ישמח משה, פר' שמיני ד"ה עוד ביאור) לפרש למה אתה בוש לכך נבחרתי (רש"י שמיני ט ז). אמנם לעומת זה מצינו במדרש (פדר"כ ד מא) הובא ברש"י פרשת חקת (להלן יט כב), ונתתם אותה אל אלעזר (שם ג), לפי שאהרן עשה את העגל לא ניתנה לו עבודה זו, שאין קטיגור נעשה סניגור. הרי מזה מוכח שאהרן נבחר רק בשביל בניו. **ומזה מצא קרח את לבבו לעורר על הכהונה של אהרן, כי גם הוא כמוהו שלשלת גדולה יוצאת ממנו. וזהו שאמר המדרש מה ראה קרח לחלוק פרה אדומה ראה**, עכ"ל.

**

א-

בספר חומת אבן (פרק ה אות א) והמפרשים הביאו מאמר רז"ל (מדרש פליאה אות פז) מה ראה קרח לחלוק עם משה פרה אדומה ראה. ואפשר במ"ש בזה הקדוש דטעם פרה אדומה דכתיב "ונתתם אותה אל אלעזר" ולא לאהרן דאהרן לא אתי מסטרא דטהור אלא מסטרא דקדוש, ובגין דדא אתיא לטהרה לא אתיהיב ליה ע"ש דף ק"פ ע"ב. וכשראה פרה אדומה שלא נתנה לאהרן דאהרן מסטרא דקדושה, לזה בא בטענה כי כל העדה כלם קדושים ואם כן ראוים להיות כהנים.

ב-

בספר פני דוד (פרק ו א) במדבר רבה בסדר היום (חקת יט ג) אמר שלמה על כל אלה עמדי ופרשה של פרה אדומה חקרתי ושאלתי ופשפשתי "אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני" (קהלת ז כג). **ויש לדקדק** מה הלשון אמרתי אחכמה צודק לזה, ועוד להבין תיבת ממני, ובפשט הכתוב כתבנו בעניינתו במקומו. **אך לפי הענין אפשר לפרש** במה שידוע ששלמה נתחכם הרבה לפי דכאשר ה' במראה אליו יתודע ואמר לו "שאל מה אתן לך" (מלכים א' ג), ולא שאל לא כסף ולא זהב אלא לב חכם, ונב"ד כתיב "הרחב פיך ואמלאהו" (תהלים פא יא) כמש"ל (ברכות נ א), ועוד דשאל ברשות והניח כל דברי חפץ ולא שאל אלא חכמה, על כן כתיב ביה "ויחכם מכל האדם" (מלכים א' יא) וכמבואר בספרי הקטן ראש דוד (פ' שמיני) בביאור הכתובים ומאמרם ז"ל ע"ש באורך ידוע מש"ל (במדבר רבה חקת יט ו) דלמשה רבינו עליו השלום נתגלה טעם פרה אדומה. וזו היא תמימתה שלמה המלך ע"ה "אמרתי אחכמה" כלומר כהנא הרשותי לשאלו חפצי עזבתי כל שכיות החמדא ואמרתי אחכמה, כי לא שאלתי על שום תאוה כי אם על החכמה וניתן לי, ועכ"ז פרשת פרה אף שנגלית טעמה למשה רבינו ע"ה היא רחוקה ממני, דיקא כי ממני דוקא היא רחוקה ולא ממה רבינו ע"ה, והוא פלא כי אני שאלתי החכמה וניתנה לי דובר שנתגלה אשתמיט מני.

ובזה אפשר לפרש הכתוב "זאת חקת התורה אשר ציוה ה' לאמר ויקחו אליך פרה אדומה" (חקת יט ב). והנה

ו-

בספר ידי משה (פירוש המדרש) כתב דפרה שעשה משה תמיד קיימת, ומעריבין קצת מאפר פרה שעשה משה עם הפרות אחרות ע"ש ובש"ך על התורה. וכתב ידי משה דהטעם יען משרע"ה ידע הטעם ועשה הפרה בכונתו, והשאר לדעת משה רבינו ע"ה. וז"ש "זאת חקת התורה אשר ציוה ה' לאמר" שהיא חקה, אבל אתה ידעת טעמה. ומשום הכי "ויקחו אליך" תמיד בכל פרה לוקחים מפרה שלך. גם "ויקחו אליך" הכונה שהוא חקה לישראל ולכן ויקחו אליך כלומר יקחו הפרה לדעתך שידעת טעמה. ומיהו כעת לא נתברר לי זה שמעריבין בכל פרה מאפר פרה שעשה משה, ועיין בהרמב"ם וברא"ם. **ועפ"ז אפשר לפרש מאמר רז"ל** (מדרש פליאה אות פז) **שהביאו המפרשים מה ראה קרח לחלוק עם משה פרה אדומה ראה, הכונה שראה פרה שלשה רבינו אמר שהוא ידע טעמה וצריך ליקח תדיר מפרה שלו ולערב בכל פרה שהוא ידע הטעם, וחרה לו דלא אפשר שהוא לבד ידע הטעם** כי כל העדה כלם קדושים ואין לו יתרון ודוק, עכ"ל.

ג-

בספר חתם סופר (קרח טז א) ויקח קרח. מצאתי כ' בגליון ילקוט שלי בשם המדרש מה ראה קרח לחלוק על הכהונה פרשת פרה אדומה ראה. והכתוב הואו תירץ דמשום מוכח שצריכים כפרה על העגל תבוא אמה ותקנן א"כ ל"ל שאהרן נתכוון לשיש כדי שיתלה הסרחון בו, דא"כ כפרה זו למה נמצא דה"ל אהרן ככהן העיז ח"ו ופסול לכהונה. ולפע"ד י"ל כך דאי' במדרש שתחלת לעגו ה' על שגלח הלויים והניף אותם אהרן תנופה, והנה רש"י פירש טעם משום שה' חילוף הבכורים שנטמאו בע"ז בעגל דמטמא כמות, ומצורע נמי אתקש למת ומצורע בעי גילוח וגם קרבנו בעי תנופה כן פירש"י, **והנה כל זמן שלא ראה פרשת פרה אדומה היה תל' זה מתקבל, אך משראה פ' פרה אדומה ראה דמת לא בעי לטהרו גילוח ותנופה, ועיז למת אתקש ולא מצורע ע"כ לגלג**, עכ"ל. [תקנ"ד י"ז].

ד-

ובספר תורת משה (טז א) ויקח קרח, הובא בשם מדרש מה ראה קרח לחלוק על משה פ' פרה אדומה ראה, י"ל הלא קרח חלק על הכהונה ובפרט מהיות אהרן כהן גדול כי שבטו לא חטאו בעון עגל ואהרן חטא, אבל זה אינו יען עשה תשובה וגדול יותר מצדיק שלא חטא מעולם, כדאיתא במס' יומא במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד (עי' ברכות לד ב). אבל ראה בפ' פרה אדומה ולקח אלעזר ולא אהרן ופי' רמ"ד כי אין קטיגור נעשה סניגור והוכח שלא עשה אהרן תשובה שלימה, לכן ראה לחלוק נ"ל, עכ"ל. (מש"מ).

ה-

בחתי"ס (חקת יט ב) עמ"ש לעיל בפ' קרח בדרש מה ראה קרח לחלוק על הכהונה פרשת פרה אדומה ראה. י"ל כך דנהא אחז"ל (שבת קלט א) בזכות "וראך ושמח בלבך" (שמות ד יד) זכה לחשן המשפט על לבו, והענין כי עוות הדיינין נולד מקנאת איש אל רעהו כי אם לא יהיה להדיין שום קנאה בלבו כ"א קנאת ה' צבאות להודן רשעים תחתם ולהציל עשוק מיד עושקי כח [לא יעוונתו הדין], ובזולת יתעוונתו הדיינין ויתקלקלו המשפטים, לכן חשן משפט מכפר על הדיינין שה' על לב אהרן אשר שמח בלבו ולא נתקנא בגדולתו של מרע"ה אחיו הקטן ממנו, וא"כ מה ראה קרח לחלוק על הכהונה הוא ראה עצמו מתקנא ואיך ערבו לבו לגשת לכהן לכפר על הדינים. אך בראונו פרשת פרה אדומה מצא מקום לטעות עפ"י מ"ש רמב"ן שלכן היה מצות פרה אדומה באלעזר הכהן להחשיבו על שארי כהנים ועל איתמר אחיו, א"כ הרי זה ההיפך מענין וראך ושמח בלבך אע"כ שבלאה"נ יכול להיות כהן, ואולי לזה י"ל מ"ש רש"י וקרח שפקח ה' מה ראה לשטות זו עינו הטענתו שראה שמואל הנביא יוצא ממנו, כי ידוע כי הוא ה' מעוה המשפט ושפט את ישראל ורה"ק הופיע ואמר עד שלא עשק ולא רצץ א' מהן [סוף מכות] ע"כ יכול לזכותו להגן על הדיינים שבכל זור ודור וא"ש, עכ"ל [תקנ"ד י"ז].

בספר תורת משה (חקת יט ב) זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל וגו', יש לדקדק על סידור פ' פרה אדומה אחר מעשה קרח ונראה משו"ה אמרו במדרש מה ראה קרח לחלוק על הכהונה פ' פרה אדומה ראה, והיינו כמו שאמר שסמך פ' ציצית לפניו מפני שלקח טליתות שכולם תכלת כפי רש"י, ה"נ דרשינן סמיכות דפ' פרה לאחריה שאותה ראה ונחלק על הכהונה, אלא היא גופי' צריך ביאור, הנה הרמב"ן הרגיש דהול"ל דבר אל ב"י זאת חוקת התורה, אבל השתא משמע זאת חוקת התורה הוא מאמר בפ"ע ואח"כ דבר אל ב"י ויקחו אליך. וי"ל כי אחר שבחר הקב"ה באהרן ולויים ע"י מטה ומתנות כהונה שחתם הקב"ה וכתר לו ברית פן יאמרו אכתי כל העדה כולם קדושים וכמה אהרן איכא בשוקא אלא הקב"ה תפץ וחק הוא בלי טעם ומי בא בסוד ה' אבל האמת אינו כן כי אין שום חק בתורה שלא נתגלה טעם לגדולי ישראל כ"א פרה אדומה לחוד כמ"ש במדרש ובפייט ועל זה כתיב זאת חוקת התורה זאת מיעוטא זאת חק ואין אחר כיוצא בה בתורה וכן "זאת חוקת הפסח" (בא יב מג) שאין בפסח שום חק כ"א פסוק "כל בן נכר לא יאכל בו" ועבד איש ומלתה אותו כמו שפירשתי שם אבל הכא קאי אכל התורה כולה זאת חוקת התורה ואין זולתה חק וא"כ בחירת אהרן ולויים אין חק אלא דאין ראוי לכך אלא אהרן קדוש ה' ומשו"ה **נסמכה פ' זו לפ' קרח ומשו"ה זה הפסוק עומד בפ"ע זאת חוקת ולא כהונתו של אהרן ואח"כ מתחיל דבר אל ב"י ויקחו אליך**:

והנה המדקדק במחלוקתו של קרח יראה כי קרח לא חפץ בכהונה, אין הרשעים חפצים בה שהרי מפני זה מר עשו הבכורה, אך ביש ל' הביון שנבחר אהרן וראי הוא כאלו נמצא בו פסול והוא דמה בהנפו שהוא ראי לכך כמו אהרן ועכשיו שנבחר אהרן ומכש"כ אליצפן בן עוזיאל לנשיא ולא הוא זה לו לבזיון וע"כ הסכים שיקריבו כולם קטרת לא שימותו אלא או הקב"ה יענה כולם באש או לא לשום אחד בהם וידעו כי כולם שויים אהרן והוא והם, ואם אח"כ ירצה הציבור באהרן או במי מהם טוב לו ואפשר הוא לא יקבל הכהונה כלל ובלבד שידעו שגם הוא הגון ואין בו פסול אמנם לכאורה אין כאן בזיון לו כי יאמרו חק הוא בלי טעם אך ראה פ' פרה אדומה שכבר נאמר בהרבה וכתוב זאת חוקה ולא אחרת ע"כ נחלק על הכהונה וק"ל, עכ"ל.

**

אבות פרק ד משנה ו – רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות

אבות (פ"ד מ"ח) רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות וכל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות, ע"כ.

בפ"י רש"י (שם) כל המכבד את התורה. שאינו מניחה אלא במקום קדש ולא על פסל שישבים בו בנ"א גם לא תורה ע"ג תורה [ויש אומרים הנוטה אוזן אל ספר תורה ואינו מספר בעוד שקורא החזן בו. ויש אומרים מי שאינו מניחו כשהוא פתוח ויוצא]: נ"א וכל המכבד את התורה שאינו מלמדה לתלמיד שאינו הגון שנא' יפוצו מעינותיך חוצה לתלמיד הגון ואין לזרים אתך לתלמיד שאינו הגון: גופו מחולל. גופו חולין, עכ"ל.

ברמב"ם (שם) כבוד תורה הוא שיכבד ציווייה בגלוי זריזות בעשייתם, ויכבד החכמים נושאייה, והספרים אשר חוברו בה. וכן חלול תורה הוא בשלושת הדברים, עכ"ל.

א-

ובפירושו רבינו יונה (שם) רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה וכו' - ואיזהו כבוד תורה שלא יניח ספרים בקרקע ולא ישב בספסל ובכסא כנגדם בשוה והחרד על דברי תורה ומכבד אותה ואת לומדיה שדבר ידוע הוא מהכרח הפסוקים והסברא שנותנת שכל מי שמדבר טוב על הטובים ועל החכמים שמוחזקין בו שהוא צדיק וכל הדין אותם לכף חובה ולוקח במעשיהם לומר שאינן מכוונין ואינו רואה להיות להם זכות וכשמדברין לפניו מן

הרשעים מצדיק את מעשיהם בידוע שיש בו שמץ רשעות. ובוה לא תסתפק כי בזה הדבר תוכל להבחין לבת האדם, ופסוק שלם יש לנו על זה ששלמה ע"ה אמרו "מצרף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו" (משלי כז כא). כלומר לפי מה שהוא מהלל ואף על פי שכתוב "וה' יראה ללבב" (שמואל א' טז ז). הוא בענין המינות מדבר שאין כח האדם להבחין בחברו אם הוא מין כי הוא מן הדברים המוצנעין בלבנות המינין הם אך בדבור המאמינים:

גופו מכובד על הבריות - מן שמים מסייעין שיכבדוהו הבריות אחר שהוא מכבד את התורה ועושה הדברים שזכרו ובחלופיהן אמרו כל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות - על אלו אמרו המגלה פנים בתורה. ואומר למה הוצרך לכתוב ותמנע היתה פלגש וכיוצא בו הרי זה מחלל את התורה, עכ"ל.

ב-

במאירי (שם) רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה כו' מכבד את התורה שמעטר אותה בנועם מדותיו שזה ודאי הוא כבוד התורה בהיות לומדיה מסולסל ונקי ובעל מידות נכבדות ואז הוא מכובד על הבריות כמאמר הכתוב "סלסלה ותרוממך" (משלי ד ח) על הדרך שביארנו אנו בילדותנו בחיבור התשובה וכמ"ש יומא (פ) א) ראייתם פלוני שלמד תורה כמה נעים מעשיו וכמה מתוקנים [דרכיו] אשרי אביו שגדלו ואשרי רבו שלמדו תורה וההיפך הוא בהיפך, והוא שאמר וכל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות, עכ"ל.

ג-

ברע"ב (שם) כל המכבד את התורה - הדורש החסרות והיתרות שבתורה ומראה טעם על כל קוף וקוף לומר שאין בה דבר לבטלה, אין לך כבוד תורה גדול מזה. אי נמי, המכבד ספר תורה ומכבד לומדי התורה והעוסקים בה, כל אלו בכלל מכבד את התורה הן, עכ"ל.

ד-

בספר פרקי משה (שם) והונח מאמר ר' יוסי לתוספת ביאור מאמר ר' צדוק באר היטב, והוא, כי מי שיהיה לו כונה או מחשבה פוסלת בלמוד התורה, כמו שאמר ר' צדוק, אם לתכלית כבוד או כל מין הנאה אחרת, שהוא המחלל את התורה, הנה מלבד היות עוכר את עצמו ונטיל חיי מן העולם, וזולת זה הנה מה שהוא מבקש וכוסף יהיה להפך, שיהיה גופו מחולל על הבריות, ויפסיד מה ששם לתכלית אחרון. כי האנשים כאשר יראו וירגישו שלמד התורה טפל אצלו, יבוזוהו, אמנם כשיהיה תכליתו התורה מצד עצמה, שזהו כבוד התורה באמת, הנה איש כזה יהיה גופו מכובד מעצמו על הבריות, שכלם יחזיקוהו לנכבד מאד. וזולת זה, הנה כל הבריות בראותם שזה השלם שם כל מגמת פניו למוד התורה מצד עצמה לעבודתו ית', ולא לתכלית ההנאה הנמשכת לו ממנה חלילה, קדוש יאמר לו, ויכבדוהו ויועילוהו ויטילו בכיסו מלאי.

והכוונה בזה, כי האיש אשר כוונתו שלמה בעסק התורה והמצוות, הנה הכוונה הטובה היא, ישם לדרך פעמיו להשגת התכלית המכוון אצלו, כי בא לטהר מסייעין אותו כאמור (שבת קד א), וגם שאר ההנאות יעלו בידו כשאין כוונתו אליהם, וזהו בדרך טבע כמו שהוכחנו, ומה גם מפאת ההשגחה הא-להית לתת לאיש כדרכו וכפרי מעלליו. אך אם הכונה היא נפסדת לתכלית בלא הועיל, ועושה ותורתו טפלה לו, לא יעלה בידו לא זה ולא זה, על כן חתם זה השלם דבריו באמיתת הדרוש מצד התכלית, באומרו כל המכבד את התורה, והוא השם קיומה לתכלית אחרון, שהוא הכבוד המיוחד לה, הנה האיש העושה כן יתחייב שיהיה גופו מכובד על הבריות, כי כשיראו אותו שלם במעשיו, שלם בכוונתו ומחשבתו השלמה, יחזיקו אותו לשלם וקדוש יהיה מכובד מהכל. אך המחלל את התורה, בעשנאה קרדום לחתוך בה או עטרה להתגדל בה כנז', הנה גופו יהיה מחולל על הבריות, שירגישו בכונתו ומחשבתו הרעה, ויהיה נבזה בעיניהם נמאס. אשר מכל הנאמר תגלה ותראה היות הכוונה הנכונה בפעולות עקר יקר תפארת השלמות כמדובר, עכ"ל.

ה-

חפץ חיים (אגרות ומאמרים הערות סימן נו) כבודו של אדם ואשרו תלוי בזה, כמה כיבד את התורה, "כל המכבד את התורה, גופו מכובד" וכו', כשאדם יבא לעולם העליון הרי בודאי ירצה שיכבדו אותו במדת מה, לכל הפחות כמו אדם פשוט. אבל מה יעשה כשישאלוהו, "אם אב אני איה כבודי" (מלאכי א, ח), הכי עשית למען כבוד ה', וכי מחית על חילול שבת, לא בדרך קשה, אבל לומר להווא בדרכי נועם, שירחם על עצמו ועל הכלל, ולא יחלל שבת. כשפועלים שהווא יסגור את חנותו אפילו קצת מאוחר, ולא יעבור על איסור ודאי, רק על איסור ספק בין השמשות גם זה פעולה. ואפילו אם ח"ו לא מועילים כלל מ"מ את עצמו הציל.

ו-

בספר חשוני חמד (נדה נב ב) **שאלה** גבאים הגוונים סידורים וחומשים נאים רק משום שכריכתם נקרה, וטענתם שלכרוך את הסידורים והחומשים יעלו ההוצאות יותר מאשר לקנות סידורים וחומשים חדשים, האם מעשיהם רצויים?

תשובה נראה דאין זה הגון, ואעפ"י שהכריכה תעלה יותר דמים מאשר לקנות סידורים וחומשים חדשים, בכל זאת יש לכורכם, והסיבות הם שנים. א. כי מצוה לכבד את הספרים כמבואר ברמב"ם (פ"י מהלכות ספר תורה הי"א) וז"ל כל מי שיושב לפני ספר תורה ישב בכבוד ראש באימה ופחד שהוא העד הנאמן לכל באי עולם שנאמר והיה שם בך דרך לעד ויכבדוהו כפי כוחו, אמרו חכמים הראשונים כל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות וכל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות, וכך פירש רש"י (אבות פ"ד מ"ו) וז"ל כל המכבד את התורה שאינה מניחה אלא במקום קדוש ולא על ספסל שיושבים בו בני אדם גם לא תורה ע"ג תורה וכך פירש שם רבינו יונה יעו"ש ולכן יש לכבד את הסידורים וחומשים ולכורכם ולא להטליכם לגניזה מבלי להשתמש בהם שוב.

ב. שהרי מורידה מקדושתה, וכשם שאין לגנוז יריעה ספר תורה, רק משום שיש שם חסרון ביוב, אם אפשר לתקנה, וגם בעינינו יש בזה משום ריח של "הורדה" דלגנוז ספרים קדושים הראויים ללימוד מסיבות כלכליות הרי זו קלקלה והדרך הישרה היא להשיב לספרים את כבודם ולכורכם, עכ"ל.

ז-

במדרש שמואל³ (שם) הנה בן זומא אמר איזהו מכובד המכבד את הבריות כי לטבה שהוא מכבדם גם הם יכבדוהו, ורבי יוסי אמר המכובד האמיתי הוא המכבד את התורה כי בסבתה גופו מכובד על הבריות, כי הני בבלאי טפשא דהו קיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי רבנן (ע"ל מכות כב ב). אמנם הבריות אשר יקרא בשם בריות כי השלימו את חקם למה שנבראו המכבד את התורה יהיה גופו מכובד בעיניהם:

ואפשר עוד לומר כי השמיענו מ"ש שלמה המלך ע"ה "אם חכמת חכמת לך ולצת לבדך תשא" (משלי ט יב), וז"ש כל המכבד את התורה גופו מכובד וכו' כי אין הכבוד שמכבד את התורה מעלה ומוריד לתורה כי היא מעצמה כבודה בת מלך ולעצמו לבד ותועלתו עשה. ואם לך וחלל את התורה גופו מחולל על הבריות ולעצמו חלל והתורה כבודה במקומה מונח, אח"כ מצאתי לחסיד ז"ל שפירש כדברי:

והר"י ך' שושן ז"ל כתב כי כוונת כל המכבד את התורה שיכיר בדעתו מעלתה ואת יקר תפארת גדולתה כי לא יערכנה זהב וזכוכית ויסבור כי נקראת עזו של הקב"ה שנאמר "אתה וארון עוֹזֶדךָ" (תהלים קלב ח). **ואני הכותב שמעתי פירוש נאה על מעלת התורה** שאמר הכותב "ה' מלך גאות לבש" (תהלים צג א) כלומר כאשר מלך בעולם בתחלת הבריאה נתלבש בלבוש גאות אבל היה לבוש בו לבד מבלי אזור במתניו כביכול וז"ש לבש. אמנם כאשר

קבלו התורה עליהם שנקראת עוז, אז התאזר ונעשה כמו אזור על הלבוש.¹

ויזהר אזוהרה יתירה בכבוד עצמה ובכבוד חכמיה ובכבוד ספריה. כבוד עצמה כיצד לעסוק בה תמיד בנפש שוקקה ויזהר אזוהרה יתירה בכבוד עצמה שיהיה גופו נקי וידיו ובגדיו נאים והמקום שלא יהיה שם טנופת וכשיקרא בה יהיה באימה במרא ובהזדעזע כל גופו ואבריו קודם הזכירו ה' ויביט אם הוא במקום המטונף. וריב לי עם המתחסדים וקוראים הזמירות בשוקים וברחובות מבלי שיקפידו אם יש שם טנופת וכשהוא אומר בסדר היום ברוך אלקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים יאמר אותו בישוב וכוונה רצויה כאדם שראה כבשן האש לפניו והוא כפוף להשליך אותו לתוכו וניצל ונתנו לו ממשלה וגדולה ואיזו אש אוכלת כדת השקר ואיזו ממשלה וגדולה כתורת אמת, וכן יעשה כשברך בצבור ויקשיב לשליח צבור כשקורא בתורה כמו שאמרו בספר הזוהר כי המכוין באותה שעה ותהייה אזניו פקוחות וקשובות ועיניו פתוחות מעלין לו כאלו קבלה מהר סיני. וכמו שלא היה שם כי אם קול אחד כן ראוי שיהיה עתה:

כבוד חכמיה כיצד שינהוג בהם כבוד גדול ומורא כמורא שמים שהרי מוראם מ"את ה' אלקיך תירא" (ואתחנן ו' ג) נתרבה שיראה אותם כראות פני אלקים רוצה לומר כראות פני מלך ושופטיו ושוטריו.

כבוד ספריה כיצד צריך להנאות ספריו ויניחם ויצניעם במקום הנחבר שבביתו ויכסה אותם בטלית חשובה וכמו שעושי תחבולות ועושי נסרים באויר להניח עליהן אוכלין לשמור אותם מן העכברים ומן החתולים יעשה ג"כ לשמור כבוד שמים וכשהוא מטלטלם לא יטלטלם כשאר כלים כי אם דרך כבוד וצניעות כמטלטל בגדי המלך בפני המלך ולא יגע בהם כי אם בידים נקיות ודברים אלו מסורים ללב וירא אלקים יצא את כלם, עד כאן כתב החסיד ז"ל בשמו של הר"י ך' שושן ז"ל, ועוד הוסיף משלו לענין לשון המשנה שרמזו גופו מכובד על הבריות, כי אין הפעולה הזאת כשאר הפעולות אחר אשר נעשו, אבל זאת בעת עשותה שכרה עם העושה אותה ופעולתו לפניו, כי איזהו כבוד לאדם יותר מהיותו מכבד התורה עכ"ל. וכו'.

והריטב"א ז"ל כתב כל המכבד את התורה וכו' סמך לדברי ר' צדוק שאמר (שם פ"ד מ"ה) אל תעשה עטרה להתגדל בהם כנגד השררה וגם לא קורדום לחתוך בהם כנגד המזונות ולפי שלפעמים יקח החכם מתנות מבני אדם שאינם הגונים ועינם צרה ורעה וגורמים בזה שישנאו אותם עמי הארץ, וכמו שאז"ל (סנהדרין נב ב) תלמיד חכם דומה תחלה לקיתון של זהב וכו' אכל ושתה עמו נדמה לו כחרס הנשבר, והוא גורם לעצמו בהדבק עמהם שהם יבזו גופו ותורתו ושומר נפשו ירחק מהם, ולפיכך כל המסתפק במועט שיש לו ואינו רוצה ליהנות מהם הוא גורם כבוד לעצמו ולתורתו ובעבור זה יהיה מכובד על הבריות, אבל המקל ראשו בפני עמי הארצות בעבור מתנתם ישנאוהו שנאה רבה:

אי נמי בא ר' יוסי להזהיר לישראל שיהיו מכבדים לומדי התורה ולא יאמרו בלבם אחר שהם אינם רוצים ליהנות מתורתם אנתנו את נפשנו הצלנו לא כן הענין כי צריכים לתת להם בדרך הלואה אם אינם רוצים לקבל בדרך מתנה כדי שיוכלו לעמוד בלימוד תורתם ואחר שהם מכבדים לומדי התורה לתורה עצמה הם מכבדים ומלמד שכרם לעוה"ב יש להם שכר בעוה"ז ג"כ שיהיה גופם מכובד בין הבריות ועל אותם שנותנים לבם על לומדי התורה במה הם ניזונים ושולחים להם מתנות בסתר, עליהם נאמר אשרי משכיל אל דל לא אמר אשרי נותן לדל אלא אשרי משכיל שאינם ממתנינים אל הדל שישאל מהם ואח"כ נותנים אלא הם מעצמם נותנים אל לבם ונותנים להם מתנות, עכ"ל:

¹ ועל דרך הרמז י"ל דתיבת 'תתאזר' עולה בגימטריא תריג והיא התורה.

³ מכאן עד סוף מאמר זה הוא מהמדרש שמואל.

אספקלריא לפרשת קרח תשפ"א

| עמוד ה

ואפשר לומר שסמך דברי ר' יוסי בכאן שבא לחזק דברי ר' צדוק וזה כי לפעמים האדם רוצה ליהנות מד"ת כגון ללמוד עם תלמידים בשכר כדי שיהיה לו לחם לאכול ובגד ללבוש וחושב כי גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה ונהנה מדי"ת ומחלל כבודה מפני כבוד גופו, ולכן א"ר יוסי כי המכבד את התורה ואינו רוצה ליגע בכבודה וליהנות ממנה אלא רוצה לחלל כבוד גופו ורוצה להיות חוטב עצים כדי לכבד את התורה ושלא ליהנות ממנה אז הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ואפילו בהיותו נושא סבל גופו מכובד על הבריות והשפלתו שמשפיל את עצמו היא הגבהתו בעיניהם וגופו מכובד על הבריות, וכל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות כלומר מי שרצה ליהנות מד"ת ולחלל כבודה כדי להתעשר ולהרבות כבוד גופו בכבוד עושרו אדרבה יהיה להפך כי גופו יהיה מחולל על הבריות כי עליו נאמר ובוזי יקלו:

אי נמי אפשר כי רבי צדוק דבר בזמנים ההם כמו דורו של הלל ור' יוחנן הסנדלר או ר' יהושע הפחמי וכיוצא כי אז לא היתה מתחללת התורה בעיני הבריות בראותם אותם החכמים נושא סבל חוצב בהר סנדלי או פחמי וכיון שכבוד התורה במקומו עומד ראוי להם שלא לעשות עטרה ולא קורדום, אבל בזמננו זה שאם יראו חכם אחד נושא סבל כל רואי ילעיגו לו ובה הוא מחלל את התורה ואם ילמד תלמידים בשכר ויהיה לו לחם לאכול ובגד ללבוש אז טוב לו כי יתכבד בעיני הבריות. על דור כזה דבר ר' יוסי ואמר כל המכבד את התורה כלומר אפי' שיעשם קורדום לחתוך בהם אם בזה הוא מכבד את התורה אז גופו יהיה מכובד על הבריות וכל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות כלומר מי שירצה להיות חסיד שוטה ואפילו בזמן הזה שידוע שאם יתעסק במלאכה נמזהה הוא מחלל תורתו אפי' שתהיה כוונתו לשמים להיותו נהנה מיגיעו גופו יהיה מחולל על הבריות:

ואפשר עוד לומר כי גופו מכובד על הבריות כלומר על כל הבריות שבעולם ואפי' בעלי חיים כי חוט של חסד משוך עליו ועם אבני השדה בריתו וחית השדה השלמה לו, וכענין 'ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ' (נח ט ב) כי 'ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו' (משליו טז ז) ואז"ל (בראשית רבה נד א) אפי' הפרעושים וכן מציינו אותם העופות שבאו לכבוד אותו החכם והיו סוככים בכנפיהם עליו. אמנם כל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות אפי' על בהמות וחיות כי דמות אלקים סר מעליו, אח"כ מצאתי קרוב לזה הפירוש בלב אבות, ואפשר עוד שאמר כל המכבד את התורה גופו יהיה מכובד יותר על כל הבריות המכובדות שבעולם כי התורה היא מדברים שאין להם שיעור וכן המכבדה כבודו בלא שיעור וכן המחללה אין שיעור לחלל גופו שיחללו השי"ת ויהי גופו מחולל על כל הבריות אשר כבוד גופם מחולל:

והרי"א ז"ל כתב ואחשוב כי נסמכה משנת רבי יוסי הגלילי כאן אצל כל המכבד את התורה, לבאר כי בעבור שאמר רבי צדוק שלא יעשם קורדום לחתוך בהם, השיב ר' יוסי כי לפעמים ראוי להשתמש בכתר התורה לפי שבהיות הת"ח מחולל בקרב העמים כעבד או חמור נושא סבל הנה הוא מחלל את התורה. וכאלו אמר כל המכבד את התורה צריך שיהיה גופו מכובד על הבריות גופו ובגדיו וידיו נקיים כדי שתתייקר התורה היוצאת מפיו וכל המחלל את התורה יעשה גופו מחולל על הבריות כחמור נושא סבל ובגדיו פרומים ובה הוא מחללה, עכ"ל.

לתגובות: a0527677650@gmail.com

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי בירור על ידי המ"ן

יְנַדְּבֵר אֶל קֶרֶח וְאֶל פֶּל עֲדָתוֹ לְאֹמֶר בְּקֹר יִנְדֵּעַ ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ (טז, ה)

יש לבאר מה היא כוונת משה באומרו 'בְּקֹר' ויודע ה' ביאורים רבים נאמר בענין, ויעיין ברש"י שהביא ב' פירושים ששניהם מקורם במדרש: א', עתה עת שמכות היא לנו וכו' והוא היה מתכוין לדחותם שמא יחזרו בהם. ב', ומדרשו, א"ל משה גבולות חלק הקב"ה בעולמו, יכולים אתם להפוך בוקר לערב וכו'.

ביאור נוסף ביאר **המהר"ם שיף** (בחיידושי שבסוף מס' חולין, ב"דרושים נחמדיים"), על פי מה דאיתא ביומא (עה.) שהמן היה מגיד לכל אחד את דרגתו, הצדיק היו מוצא את המן ממש על פתח ביתו, ואילו הרשע הוצרך ללכת עד מחוץ למחנה.

ומעתה - מבאר המהר"ם שיף באופן נפלא - זה מה שאומר להם משה, "בוקר ויודע ה' את אשר לו" - על פי המן היורד בבוקר - נדע עם מי הצדק. עכ"ד.

אלא שנסאלת אם כן השאלה, מדוע אכן אי ירדת המן בסמוך לאהלו של קרח, לא היווה ראייה על חוסר צידוקותו?

ובגוף דברי המהר"ם שיף יש לעיין עוד, שעדיין היו יכולים לראות אם יורד מן על **פתח ביתו של משה רבנו**, שהרי לפי טעותו של קרח לא היה אמור להיות מן למשה. אולם על זה יתכן לבאר על דרך שכתבו המפרשים, שידוע ידע קרח שכל מה שמינה משרע"ה הכל היה על פי הקב"ה, ולכן אין סיבה שהמן לא ירד בסמיכות למשרע"ה. אך יחד עם זאת היה סבור קרח שמיני של משה היה בעקבות **בקשתו** של משה מהשי"ת, ועל כן סבר שלו רק יבקש בעצמו - על ידי שיקטיר - יוכל לשנות את רצון ה' שגם הוא יתמנה. ועדיין צ"ע.

הקב"ה לא רצה שיבורר ע"י המ"ן

וניתן לומר, שכאן הקב"ה באמת לא רצה שיהיה בירור ע"י המן, אלא דוקא ע"י הבריאיה המיוחדת של פי הארץ, וזאת בכדי שיהיה בזה חיזוק לדורות, וכמו שביאר בספר 'דרך שיחה', בטעם שהגיע לקרח מיתה משונה כזו, כדי שיהיה בולט בלא שום פקפוק שזה יד ה', ולכן היו מוכרחין לעשות דבר משונה ומבהיל כזה.

באותו יום לא ירד כלל מן

עוד יתכן ליישב ע"פ המדרש [הובא בספר 'שבט מוסר' (פ"ז), ובס' קב הישר, והו"ד בילקוט מעם לועז פרשת בחוקותי ובעוד ספרים], שאף שביום שחטאו ישראל בעגל ירד להם מן, ואף הקריבו לפני העגל ממנו! מכל מקום ביום מחלוקתו של קרח - **לא ירד מן!** ע"כ. ואם כן, מאחר ובאותו יום של מחלוקתו של קרח לא ירד מן, מובן שלא היה להם את הבירור של המן. [ולפי זה שוב לא יעלה יפה ביאורו של המהר"ם שיף, כי אם משה אמר שירידת המן תברר, נמצא שהקב"ה לא הסכים על ידו].

או יש לומר ולהוסיף טעם על פי זה, שמטעם זה גופא לא ירד להם כלל מן באותו יום, כדי שלא יהיה להם הבירור על ידי המן כי אם על ידי נס בליעת הארץ, וזאת בכדי שיהיה ניכר בלא שום פקפוק שזהו יד ה', ויהיה בזה חיזוק לדורות.

האם באותו יום לא היה מה לאכול?

ובעיקר דברי המדרש הנ"ל דבאותו יום של מחלוקתו של קרח - לא ירד כלל מן, יש לבאר דעדיין אין זה מן ההכרח שלא היה לכל בני ישראל אנשים נשים וטף מה לאכול והוצרכו להתענות, כי ראשית היה להם את השליו, אבל בעיקר, היה להם תמיד מה שנתגי אומות העולם היו מוכרים להם, וכמבואר ביומא (עה.): דהא דכתיב (דברים כג, יד) ויתד תהיה לך על אוניך, והלא המן היה נבלע באברים ולא יצא מן המעינים, אלא על מה שנתגי אומות העולם היו מוכרים להם, או מביאים להם ממדינות הים עי"ש.

ויעיין עוד ברמב"ן בסוף פרשת כי תבא (דברים כט, ה) על הפסוק "לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם", שכתב בפירושו הראשון שאין הכוונה שלא היה להם כלל לחם ויין, כי היו יכולין ליקח מתגי אומות העולם.

ואפילו משה רבינו ע"ה היה לוקח מתגי אומות העולם, [ועיין מה שכתבתי בביאור הענין בזה בספרי הקט' באר צבי' בפרשת בשלח].

ה'מ"ן היה בזכות משה

עוד יש לומר בטעם שלא ירד להם מן באותו יום, כי מאחר ואמרו חז"ל (תענית ט.) שהמן היה בזכות משה, ממילא מאחר וחלקו על משה רבנו ע"ה - תו לא יכלו ליהנות מזכותו. וכמו שהארכנו בזה במק"א ביסוד זה שאם אין הערכה לדבר - אי אפשר לקבל את התועלת ממנו.

וכמו שביאר בספר 'משנת רבי אהרן' (ח"ב עמ' י"ט) את הגמרא בברכות (סב:) "כל המבזה את הבגדים לסוף אינו נהנה מהם", שנאמר (ש"א כ"ו) והמלך דוד זקן בא בימים ויכסוהו בבגדים ולא יחס לו. ולכאורה צ"ב מדוע נענש דוד על כך שקרע את כנף מעילו של שאול, מה תביעה יש עליו בזה, והלא הוא עשה את המינימום האפשרי, כי שאול רדף אחריו להורגו נפש, והכלל הוא ש"הבא להורגך השכם להורגו", ואף על פי כן דוד לא הרגו, אלא רק קרע את כנף מעילו. [ובפירושו "עין יעקב" שם כבר נתקשה בדבר וכתב על כך בזה הלשון: אף ששעה כך כדי להראות לשאול שלא ירדוף אותו, מכל מקום היה לו לחתוך קצת ממנו ולא כל הכנף, עכ"ל. ולכאורה זהו דוחק גדול]. וביאר רבי אהרן קוטלר 'צוק"ל', שבאמת מה שדוד לא יכל יותר ליהנות מן הבגדים לא היה בתורת עונש, אלא ענין מציאותי, שדבר שהאדם לא מעריך ולא מכבד, לא יוכל האדם ליהנות ממנו, או לקבל ממנו השפעה חיובית.

ובזה יש לפרש מה שאמרו חז"ל (שבת קי"ט): כל המבזה תלמיד חכם אין לו רפואה למכתו. והטעם נראה לומר לפי המבואר (ברכות יז, תענית כד: ועוד), שכל העולם ניזון בזכות התלמידי חכמים, ממילא כשפוגע ומבזה את התלמיד חכם - הרי אינו יכול ליהנות יותר מזכותו, ועל כן לא יוכל להרפא יותר מאחר והכל מקבל רק בזכותו.

וכן על דרך זה יש לבאר היטב מה שהקשה החפץ חיים על מה שמבואר בהמשך הפרשה, שאהרן הוצרך להוליך קטורת לכפר על העם (יז, יא), ושואל החפץ חיים (בספרו "שמירת הלשון" ח"ב פ"כ), שהרי במסכת ערכין (טז.) מבואר שעל עון לשון הרע באם לא הועיל דיבורו כלום, אם היה בצינעא - קטורת מכפרת, ואילו בפרהסיא - המעיל היה מכפר [דכתיב 'ונשמע קולו'], ואם כן מאחר ששם זה היה בפרהסיא [דכתיב 'יילונו וכו' אתם המייתם את עם ה'"], אם כן מדוע נתן את הקטורת?

ומבאר החפץ חיים, שמשום כך באמת הוצרך אהרן להוליך את הקטורת בפירוט, ולא הספיק הקטורת של כל יום שהיה בחשאי, כיון שהלשון הרע היה בפירוט.

אך עדיין קשה, מדוע לא הועיל הכפרה של המעיל שהיה לבוש בו אהרן, ועל כך כותב החפץ חיים, דאפשר משום שהרי הלשון הרע היה על אהרן גופא, כמבואר בפסוק, ממילא לא יכלו להתכפר על ידי מעילו. עכ"ד.

ולכאורה צריך ביאור מה ענין זה לזה, ומדוע באמת לא יוכלו להתכפר. אולם להנ"ל הביאור בזה הוא פשוט, כי מאחר וחלקו על כהונת אהרן, לא יכלו יותר לקבל שום הנאה ממנו. ועל כן המעיל שבטל לגבי הלובושו, לא יכל לכפר, משא"כ הקטורת שהעיקר זה עצם מעשה ההקטרה.

אך נשאלת השאלה, אי"כ שלא יכלו ליהנות גם מזכותו של אהרן, מדוע לא נתבטלו גם עניי הכבוד שהיו בזכותו של אהרן (כמבואר בתענית ש ט.).

אך על זה יש לומר בפשיטות, שבשלמא המן שהיה בזכות משה והם כפרו בכל נבואת משה, על כן מובן שלא יכלו ליהנות ממנו. לעומת זאת לגבי אהרן הרי לא נחלקו עליו ישירות, אלא רק על מה שזכה בכהונה, ממילא בענין כפרת המעיל שזה שייך לדין כהונה שבו, אכן לא יכלו להתכפר, משא"כ הענין כבוד היו מצד עצמיותו של אהרן, והרי לא נלחמו בו אישית. [נידידי הג"ר זאב קרמר שליט"א אמר דיש לחלק, דלגבי המן שבכל יום היו

נתינה מחדש, אכן לא ירד, משא"כ ענני כבוד היו מצויים וקיימי כבר. ויש לעיין.]

בואי שבת / הרב חיים שולביץ

ערב שבת בין השמשות

ואם פְּרִיָאָה יִבְרָא ה' וּפְתִיחָה הַאֲדָמָה אֶת פִּיָּהּ (טז, ט)

עשרה דברים שנבראו בין השמשות

שינוי באבות (פ"ה מ"ו) 'עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואילו הן פי הארץ פי הבאר ופי האתון וכו', ובפסחים (נד). הבואה לשון אבות דרבי נתן 'עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות אלו הן, בוא והמן וקשת וכו' ופתיחת פי הארץ לבלוע את הרשעים'.

וביאר המהרש"א (פסחים שם) שודאי נבראו בששת ימי בראשית, כי אין כל חדש תחת השמש, אלא הכוונה היא שלא נגמרו בפועל אלא בכח, עד שנגמרו פועלותיהם כל אחד בשעתו¹. ובביאור הגר"א (אבות שם, קול אליהו בראשית ב ב) הוסיף, כי כיון שאין כל חדש תחת השמש, בהכרח שהכל היה בין השמשות, כמו שנאמר 'ויכל אלקים ביום השביעי'², הרי שעצם מהותם של הדברים שנבראו בערב שבת בבין השמשות מורה שהמציאות הניסית אינה בריאה חדשה תחת השמש, אלא כולם הם אמצעיים בין רוח לגשם, ולכך העת הראויה לבריאתם היא בין קדושת השבת לששת ימי המעשה, כפי שיבואר.

ואמנם שורש עניינם של עשרת דברים אלו נעוץ כבר בלשון הכתוב, וכמבואר בתרגום יונתן על הכתוב 'ויכולו השמים והארץ וכל צבאם, ויכל אלוקים ביום השביעי', שתרגם 'ושלימו ברייתי שמיא וארעא וכל חלוותהון, ושלים ה' ביומא שביעאה עבידתיה דעבד, ועשירתי עסיקין דברא בניי שמשות', הרי ש'ויכולו' שנאמר על כל מלאכת הבריאה, כפל הכתוב לומר 'ויכל ביום השביעי' על עשרת הדברים שנבראו בבין השמשות, וצריך טעם מה נשתנו אלו, שעליהם הוצרך לומר ביחוד 'ויכל', לבד מ'ויכולו השמים והארץ וכל צבאם'.

גדר הספק בבין השמשות

הנה, גדר של זמן בין השמשות, שנחשב 'ספק מן היום ומן הלילה, ספק כולו מן היום, ספק כולו מן הלילה' (שבת לד:), בפשוטו הוא ספק שיש לבני אדם איך להכריע דינו, אבל כלפי שמיא, כיון שאין ספק, הוא הוא זמן ברור, אלא שידעיה זו לא נודעה לנו. ומסתבר שמטעם זה אמרו (שם לה:): שהעושה מלאכה בשני בין השמשות, בערב שבת ובבוקר שבת חייב חטאת ממה נפשך, ואילו היה זה דין שזמן זה נחשב כספק גם כלפי שמיא, לא היה מתחייב חטאת.

ברם, מדברי הגר"א (או"ח סי רסא) מבואר, שבין השמשות נקבע כזמן של ספק אף כלפי שמיא, והיינו

¹ והיינו שלא נברא פי הארץ פתוח, עד 'ותפתח הארץ את פיה', וכן בבריאת פי הבאר, טרם נבראה האתון של בלעם, אלא הכוונה שנטבע בעולם כח פתיחה לאדמה אתון ובאר, שיצא לפועל כשיבא הצורך. וכלשון הרמב"ם בפיה"מ (אבות שם) 'בתחילת עשיית הדברים שם נטבע שיעשה בהם כל מה שיעשה, הן יהיה הדבר שיעשה תמידי. ושם נטבע הארץ שתשתקע קרח ועדתו, ולבאר שיוציא המים, ולאתון שידבר'. ועומק הענין התבאר בלשון הוזהר (ח"א קכ): 'דכל אינון מלין דהוו בין השמשות אתמנא חילא לאזדמנא ההוא מלה בשעתא דאצטרף ליה, והיינו שנטבע בחומרים יכולת גילוי, שיוכלו להתגלות לתפיסת אדם בעת שגיע עומק התגלות.

² ראה שם שכתב 'שנאמר אין כל חדש תחת השמש, ונאמר 'וישב הים לאיתנו' ונאמר (ב"ר ה' ד) 'לתנאן' (כלומר) והכל היה בין השמשות וכו', והיינו שבבין השמשות של שבת נקבעו עשרת דברים אלו המוכיחים שכל הטבע עומד תחת הנהגת הייחוד, המוליכה את הכל להיטיב, ובהכרח שהכל עומד לצורך העם הנבחר לעשות רצונו, [ומשמע שגם התנאי עם הים נעשה בביה"ש, ושלא כמבואר בפה קדוש פ"ר בראשית]. וכן נקט הרמח"ל (ד"ח ח"ב פ"ה) 'בביאור התנאים שחתנה הקב"ה עם כל מעשה בראשית, 'שבעת הבריאה הראה והודיע לכל שרשי הנבראים עינים ומתנת מצויאם, והתכלית למה נברא, ואל מה עתידים היו לטובו בגלגוליהם, ומה יהיה סוף עינים, והשיגו וידעו שהכל היה הולך לתכלית הטוב האמיתי, והראם שמצטרף לשלימותם, שיעשו בהם אותם הניסים לישראל או לצדיקים מהם באותם הזמנים'.

שגם מצד השי"ת יש לזמן זה ייחוס של ספק, וההכרח לזה, שהרי אותו תהליך שמתקיים בין השקיעה לצאת הכוכבים מתקיים גם בעת הזריחה, בין עלות השחר לנץ החמה, ולמה לגבי עלות השחר אין שום ספק שזה יום, ואילו לגבי השקיעה עומד הדבר בספק, ובהכרח שהלכה למשה מסיני היא, שהזמן בעת המעבר מיום ליום, יחשב כזמן של ספק¹.

תיקון הספיקות בעת ששני הזמנים נושקים

והנה רש"י (בראשית ב ב) הביא על הכתוב 'ויכל אלקים ביום השביעי', את דרשת רבי שמעון בר יוחאי (ב"ר י ט) 'בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו, צריך להוסיף מחול על הקודש, הקב"ה שיוודע עתיו ורגעיו, נכנס בו כחוט השערה וניראה כאילו כלה בו ביום'. ומשמע מדבריו שבא לבאר את החילוק בין 'ויכל ל'ויכולו', כי בתחילה נאמר 'ויכולו השמים והארץ וכל צבאם', ולא נאמר בו 'מלאכתו אשר עשה', כי כל צבא השמים והארץ נבראו בששת ימי בראשית על ידי עשרה מאמרות (אבות פ"ה מ"א), ולא נודעה 'מלאכת ה', אלא בעשרת דברים אלו שנבראו בין השמשות של שבת, ועליהם נאמר 'ויכל מלאכתו', כי רק בהם התגלה שיוודע עתיו ורגעיו, ויכול לצמצם מלאכתו שתיה השלמתה בכניסת יום השביעי.

ולכאורה דברי רש"י אלו נוגדים להאמור לעיל, שבין השמשות הוא זמן שנקבע כספק, וכך הוא אף כלפי שמיא, שהרי רש"י הראה שיש חילוק בין אי תפיסת האדם בבין השמשות, לידעת השי"ת בשעותיו. אולם, אמיתו של דבר הוא, כי כיון שעניינם של עשרת הדברים שנבראו בשעה זו, הוא לגלות את הספקות, הרי שבריאתם תואמת לזמן זה של ספק, וכדלהלן.

הנה בכל אחד מעשרת דברים אלו חל גילוי בתוך ההסתר, כגון פתיחת פיות הארץ הבאר והאתון, שהרי הארץ המים והאתון הם סמלי החומר הגמור, ובהם עצמם היה גילוי של 'פה' המורה על השגחת השי"ת², ולכך הוצרכו להבאר אחר כל מעשה בראשית, לפי שעשרה מאמרות הבריאה, באו 'לעולם', והיינו להעמיד 'עולם' שכולו הסתר כבוד ה', וניתן לעבודת האדם

¹ וכן מבואר מלשון הריטב"א (יומא מז:): 'ספק בין השמשות, שיש בו מן היום ומן הלילה', הרי שאין הספק אם כולו מן היום או כולו מן הלילה, אלא שיש בו מקצת מן היום ומקצת מן הלילה מעורבין יחד ודינו כספק, והרחיב בזה הצמנת פענח (שבת פ"ה ה"ד). ובאבן האזל (ק"ש פ"א ה"א אות יט) צידד שספק בין השמשות הוא כמו הספק של כיו ונאדרווגיטו, שהוא ספק בעצם, וכמו המקדש אחת משתי אחיות דהוי קידושי ספק שאינו יכול להתברר, והסיק שגדר זה תלוי במחלוקת בירושלמי (ברכות פ"א ה"א) לענין אם יבוא אליהו ויברר את הספק של בין השמשות, כמבואר בפרוש החרדים לירושלמי שם. והנה כבר כתב הגר"ח (עירובין פ"ו ה"ט"ז) שיש שני זמנים שנקראים 'בין השמשות' ובהם שני סוגי ספיקות, א. בין השמשות שהוא כהרף עין, ובו לכריע הדין הוא אם הוי ספק יום או לילה, או יום ולילה. ויש זמן שנמשך מהשקיעה עד צאת הכוכבים, ועל כך נחלקו תנאים (שבת שם) מתי בתוך אותו משך זמן חל ההרף עין שמבדיל בין היום ובין הלילה, והוא ודאי ספק במציאות, ואילו האמור כאן הוא בגדר הזמן של ההרף עין.

² מדברי רש"י שהעמיד את דברי המדרש על 'ויכל', משמע שבא לבאר את כפיולות הלשון וחילוק בין 'ויכולו ל'ויכל', אך הגר"א (אבות שם) נקט שבא לפרש את האמור בהמשך הפסוק 'וישבות ביום השביעי'. ועל כך השיב המהרש"א שכן נבראו בסוף יום השישי, אלא שזמן זה של הנקודה המוגשגת את יום השביעי, נחשב אצל הנבראים כ'יום השביעי', כי אינם יודעים לצמצם, ועל כך נאמר 'כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות' היינו ששבת בכניסת השבת לאחר שהשלים את הבריאה, וברא עכשיו בסוף יום השישי את עשרת הדברים האמורים להעשות לאחר זמן. וראה גה" ב'קול אליהו' שם.

³ ראה תוספות יו"ט (אבות שם) ששלשת הפיות של האתון הארץ והבאר היה בהם זיבור, כי אף בארץ 'נסו לקולם' דהיינו שיצא קול דברים להשמיע שירדו חיים שאולה לדיוטא התחתונה של שאול. ואף הבאר פתחה פיה ואמרה שירה שנאמר 'עלי באר עננו' לה'.

⁴ וכבר הובא לעיל (פ"ה שמות) דברי השפת אמת (פ"ה בא) ש'עשרת המכות עשו מעשרה מאמרות עשרת דברות', וכוונתו למש"כ מהר"ל (נ' גברות ה' נ) שבבריאת העולם נאמרו עשרה מאמרות בסדר יורד מבראשית שמיא וארץ עד שנברא אדם, ובכל שלב נוספה התגשמות,

להמשיך לו את גילוי ההשגחה כאשר יעשה בו את רצון ה'. ועם זאת נקבעו בהם כמה נקודות אור בעצם החושך וההעלם, שיתעוררו ויצאו אל הפועל בשעתם, ויגלו את רצון ה' מתוך החומר עצמו³.

נמצא איפה שתכלית עשרת דברים אלו מגלה את האמת הטמונה בכל הנבראים בששת ימי המעשה, וכיון שגילוי נקודה זו שייך אל הארת השבת, לכך נבראו בזמן שהוא מעורב ומדומע, ויש בו הן מן היום של ימי המעשה, והן מן הלילה של שבת, אך בעצם הוא זמן חלוק מן היום ומן הלילה, ונקבע כזמן של ספק, ובו ראוי להעמיד נקודות הארה של הנהגת הייחוד, כדי לגלות מינה וביה שאין מקום לכל הספיקות הנולדים מן ההעלם שחל בבריאה, אלא אדרבא כל חוקי הנהגת המשפט, שנוהגים באופן שבעת שלימות מהלכם יבואו לגילוי הייחוד⁴.

וכבר דרשו ירושלמי יבמות פ"טו ה"ב) 'סכות לראשי ביום נשק, ביום ששני עולמות נושקין זה את זה, העולם הזה יוצא והעולם הבא נכנס', לאמור, כי בעת שהעולמות נושקין, הוא הזמן שצריכים בו סיכוך עליון.

בין השמשות 'ממוצע' בין יום ללילה

עומק הענין התבאר בדברי הרמח"ל (אדיר במרום, ארימת ידי, עמ' תיח) כי 'שלשה זמנים יש, ראש סוף ואמצע, שבהם נאמר, אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים. והיינו כי הסוף הוא מה שבסוף הכל חוזר כל הרע לטוב, והאמצע הוא כל הזמן שיש הרע בעולם, קודם שבא הסוף שמחזיר כל הרע לטוב, וסוף האמצע צריך להיות כולל בו כל האמצע, להכניס אל תיקון הסוף. ותבין כל זה בסוד ימי השבוע, שהם סדר סיבוב כל כללות ההנהגה. בסוד שיתא אלפי שנין וחד חרוב, דהיינו אלף השביעי הוא הסיפא והוא השבת, שלאחריו בא אח"כ חידוש העולם, בסוד השואת הראש והסוף, אך על כך יש לו בין השמשות, שמכניס כל עניני החול לקדושת השבת'. מבואר בדבריו, כי בעוד ששתי ימי הבריאה העמידו את יסוד ששת אלפי שנין, שהם מתנהלים בהנהגת המשפט, וניתנה בהם הבחירה, ובה כל הספקות, הרי שבטרם בא אור הבחירות של שבת, שהיא מעין עולם הבא, קדם לה זמן של 'בין השמשות', והוא כנגד ימות המשיח, בהם תתגלה הנהגת הייחוד⁵, בה יתברר איך כל הנהגת המשפט הולכה לגילוי ייחודו ית', ועל ידה יבא העולם אל תיקונו השלם, מכל מצב שיהיה בו⁶.

ה'אמצע' הוא סדרו של עולם, כי עיצומה של הבריאה הוא הטבעת גבולות זמן ומקום, ומימלא נוצר בכל נברא,

שהטועים תפסוהו כהסתר וכגבולת הנהגת ה', עד שבא פרעה וקלקל צורת אדם, ונאמר 'לי יאורי ואני עשיתיני'. וכדי להחזיר את העולם לתקונו, נתנו עשרת המכות, שמוכיחות את הנהגת ה' בכל רבדי הבריאה, ומגלות את כל השלבים הנראים כהסתר, בסדר עולה המגביל לסדרם של עשרת מאמרות הבריאה, ע"ש.

³ וראה לשון הכוזרי (ג עג) 'שגם שנויי הנהג מקורם בטבע, כי כך התנה עליהם ברצון הקדמון, וכך הסכם עליהם מששת ימי בראשית'.

⁴ וראה מן אבות (אבות שם), שדברים אלו לא נגזרו עליהם אלא באותה שעה שהיה הטבע ממוצע, בין החדוש והקיום, כי אלו הדברים הם גם כן ממוצעים בין הטבע להתהוות. ואמנם מהר"ל (ד"ח החיים אבות שם) כתב, שכל אלו הם ממוצעים בין הטבע בין שלמעלה מן הטבע, ונבראו בזמן בין השמשות של ע"ש דווקא, כי דרגתו בין ימות החול לקדושת השבת, ומבואר שזמן זה הוא זמן בפני עצמו בין ששת ימי המעשה ליום השבת, ותואם לבריאת בריות בפני עצמן.

⁵ כמו שכתב הרמח"ל (קליח, פתח מט) 'ביאת המשיח הוא ראשית גילוי הייחוד, כי בזמנו עד סוף אלף השישי צריך שיהיחוד יגלה ענינו לכל צד, וכל החסרונות יתקנו בו. ובסוף אלף השישי, אחר שכבר נעשה אפילו יום הדין הגדול, אז נקרא שחזור הייחוד ונתגלה, ונשלם'.

⁶ וראה דבריו באוצרות רמח"ל (ישעיה ב ה) שאליהו יבא לגלות את אור ה' קודם אלף השביעי, שהוא נקרא 'יום ה', ובאותו הזמן חתנה הייחוד העליון, שנאמר 'אז אהפוך אל עמי', ואז הוא זמן המנוחה של הכל, שנאמר בו, כל מי שטרם עבר שבת יאכל בשבת.

⁷ וז"ל הרמח"ל במאמר העיקרים 'שית אלפי שנה הגבילה החכמה העליונה לעבודת בני האדם והשתדלותם על השלימות, וטרם יכלו ו' אלפים אלה צריך שתעמוד האומה הנבחרת במצבה השלם, שיוכלו ליעקב הדברים אחר כך אל הנצחיות'.

אספקלריא למרשת קרח תשפ"א

מקום או זמן, שלב עיקרי שהוא הממוצע בין תחילה לסוף, והוא המשווה וכולל משני הצדדים, ובכוחו להמשיך את תכלית ה'מחשבה תחילה' עד שתצא לאור ב'סוף מעשה', אלא שבשלב ההעברה מהסתר לגילוי, נוסף כח חיבור המעלה את החול אל הקודש, והוא 'בין השמשות' המצרף את החול שב'מצע' התכליתי וכבר הראה אדוננו הגר"א (ספד"צ פ"א) איך בנין העולם מראשיתו עד תיקונו, כולו במאזנים לעלות, כי הבריאה כולה בשני כוחות, חסד ודין, והייחוד באחד¹⁰, ובכל שית אלפי שנים הייחוד נעלם בסדר הנהגת המשפט, אך מהלכו נמשך מראש ועד סוף, ועיקר תיקונו והשפעתו היא בשלב החיבור אל תכלית הקודש¹¹, ונבא לבאר איך הוא מתקיים 'כרחף עין, זה נכנס וזה יוצא'.

קדושת הזמן של כניסת השבת

יסוד כל האמור עומד על הסוגיא בשבת (כג): 'מעשה בדביתהו דרב יוסף דהוה מאחרה ומדלקה, אמר לה רב יוסף, תנינא, לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה, למלמד שעמוד הענן משלים לעמוד האש ועמוד האש משלים לעמוד הענן', ותמה הר"ן שהרי ודאי היתה מוסיפה מחול על הקדש, וקודם בין השמשות היתה מדלקת, ולא מכנסת עצמה לספק איסור סקילה, ומה טען לה רב יוסף. וביאר, שסברה שאין צריך להדלקת הנר תוספת, לפי שלא נתנה תורה תוספת אלא למלאכות של חול, אבל הדלקת הנר מלאכה של קדש היא, לצורך שבת, ותחלת שבייתה וקבלתה היא, ולפיכך תקנו חכמים שתהא מלאכה אחרונה, ועל כך אמר לה רב יוסף דאפילו הכי צריכה היא תוספת¹².

הרי שבשעת כניסת השבת, בשעה שכבר נאסרו המלאכות, ונסתיימו ימות החול, נקבעה 'מלאכה אחרונה' של הדלקת הנר, כי בהעלאת האור לצורך שבת חל חיבור בין ימי המעשה הגשמיים לאור הרוחני של יום השבת, ועניינה נלמד ממה שהיה 'עמוד הענן משלים לעמוד האש, ועמוד האש משלים לעמוד הענן', והיינו, שיעירוב הזמנים בשעה זו, מורה על יחודיות הזמן, כי בעוד כל ימי עולם עומד 'עמוד הענן' המורה על הסתר כהנהגת המשפט, כנגד 'עמוד האש' שהוא גילוי הנהגת הייחוד, הרי שב'בין השמשות', והוא בימות המשיח

שבהם יתוקן העולם הזה, ואז יצטרף החומר אל הרוח, ויתגלה לעין כל כיצד המה משלימים זה לזה¹³.

ועל דרך זו כתב הרמ"ע מפאנו (מאמר שבתות ה' ח"ב) לבאר מהו 'בין השמשות' כרחף עין, זה נכנס וזה יוצא' (שבת לד:), שלכאורה תמוה, כי יציאת היום קודמת לכניסת הלילה, אלא שסדר זה נקבע כדי שיהיה עמוד הענן משלים ומוסר הנהגתו לעמוד האש, והיינו 'בין השמשות', שהוא בין שמושו של זה לשמושו של זה, ובניהם חלה המסירה וההשלמה מזה לזה, ולכך אמרו במדרש 'נכנס בו כחוט השערה' בכף הדמיון, כמו 'אין מלכות נוגעת בחברתה כמלא נימא', והיינו שיש מעט מגע בין זה לזה, והוא הגילוי כיצד הנהגת הייחוד הולכה את כל סדרי הנהגת המשפט לגילוי ייחודו.

זהו גם עומק ענין בריאת עשרת הדברים בין השמשות של שבת, כי הם משמשים כ'מלאכה אחרונה', שיש בה צירוף של העמדת החומר לגילוי פנימיותו ותכליתו.

מפלתו ועלייתו של קרח במזמור שיר ליום השבת

והנה קבעו לומר בבין השמשות של כניסת שבת קודש 'מזמור שיר ליום השבת'¹⁴, ובמגלה עמוקות (פר' שלח, קרח) כתב שמזמור זה אמר משה¹⁵ על מפלתו של קרח שלקח מקח רע לעצמו, ועל כך נאמר בו 'בפרוח רשעים כמו עשב' זה קורח, כי הבוטח בעשרו הוא יפול, ו'צדיק כתרם יפוח' זה אהרן, כי 'עלה צדיקים יפוחו' זה מטה אהרן שפרח.

לעומת זאת, הביא הרמ"ע מפאנו (אם כל חי ח"ג לד) שהאר"י אמר שעתידין של קרח נרמו במזמור שיר ליום השבת, בסופי התיבות 'צדיק' כתמר¹⁶, 'פרח' לאמור כי כשיגיע העולם לתיקונו גם הוא יתוקן¹⁷, והוסיף הרמ"ע, שיפה אמר האר"י, כי הרי קרח ועדתו¹⁸ משעה ראשונה שירדו לגיהנם התחילו להצדיק עליהם דין שמים, ואמרו משה אמת ותורתו אמת ואנו בדאים, ואין קקול בעולם שיודיו כזה לא יועיל לתקנו.

ואמנם אלו ואלו דברי אלקים חיים, ומזמור השבת כולל הן את מפלתו של קרח, והן את עלייתו בעת התיקון, כי כבר אמרו (זהר ח"ב קלח). 'מזמור שיר ליום השבת, שבת זה אמר אדם הראשון כשנשלח מגן עדן, ובאה שבת והגינה עליו, ואותו משבח העולם התחתון כלפי העולם העליון, יום שכולו שבת, מלך שהשלוש שלו', הרי שעניינה של השבת היא השגת ה'שלוש'. ואף הצורך בשלוש התבאר (שם ריש פר' קרח קעו:). 'אין העולם עומד אלא על שלום, כאשר ברא הקב"ה את העולם, לא יכל להתקיים, עד שהשרה עליו שלום, ומה הוא שבת, שהיא שלום של העליונים והתחתונים', ואמרו שם שזה היה גם חטאו של קרח שנחלק על ה'שלוש'¹⁹.

¹⁰ והיינו, כי התפארת כוללת את שלל המידות שבכל הקצוות, וממנה נמשך הכל אל היסוד, שהוא משפיע חסדים וגבורות אל המלכות, וזה ענינו של יום השישי בפניא דמעלי שבתא.

¹¹ ראה שם (פ"א ד"ה דעד דלא הוה מתקלא), מתקלא הוא מאזנים, ג' קוין חסד דין רחמים, והענין הוא זכר ונקבה, דזכר הוא חסד ונקבה דין. שהן יום וילהל. אור וחושך. וצריך למכרעו ביניהם כלול משניהם, והוא יסוד עולם צדיק, והוא מנסב לנוק' ועל ידו נתקנו כולם [הרי שהיסוד בזמן הוא בין השמשות המכרע בין יום לילה].

והרמ"ח יבאר את הנמשל, כי זהו סדר גילוי הנהגת הייחוד, ובלשונו (דע"ת מד) ש"ש בה שני זמנים, האחד, בהיותו נסתר ועתיד להתגלות, והשני, אחר שנתגלה, ובאלה שני הזמנים תלוי עבודת האדם וקבלת שכרו וכו' וכן התקשר שני הזמנים האלה זה בזה, כי הרי כיון שצריך לעבור מזה לזה, צריך שיהיה להם מקום התחברותם, שהוא המעבר שבין שני הקצוות, ומבואר, שזמן ההסתר כולל בקרבו נקודת חיבור אל הגילוי המלא.

¹² ראה לשון הגר"א (תק"ף נד, חג): 'ג' שותפין באדם, ז"ו קב"ה, וכן נחלק הכל בג', כל עניני העולם משפיע ומקבל וקב"ה המשיע לדבר, אם ה' לא יבנה בית כו' בניו הן ז"ו, וזה סוד ה' וא' שנברא העולם בהן, הבריאה בב' והיחוד בא', וזה שאמרו כל יחודי לא יהיה אלא בן'. עוד כתב בספד"צ (פ"א ד"ה והמתקלא) 'השלשה עיקרין הן שנים, ז"ו, כי היסוד אינו רק להכרע, ולכן הוא כולו טמיר בנוק', ולא אתחזי לבר, ועיקר המתקלא והתיקון אינו אלא הגילוי'. וראה שם בכל הפרק, שהמתקלא קיימת במוחין בפרצופין ובספירות, ובכל מקום נקראת לפי עניינה, דעת, לשון, יסוד, ופועלת בדרך הכרעה, השפעה והכללה, והצד השווה בתכליתה, הוא להמשיך את הייחוד מראשיתו הנעלמת עד גילוי בכל רבדי העולם.

¹³ ראה לעיל (פר' תצוה) ביאור מ"ר הגר"מ שפירא בדברי הר"ן.

ולהמבואר, הרי כשם שאמירת מזמור זה בשעה זו יש בה כדי לכלות את המיזיקים שנבראו באותה שעה, כי זה הוא עניינה של שעה זו, בה עירוב הזמנים משלימים זה לזה, כך גם עם היות הרשעים במפלתם, יש להם תקומה ב'מלאכה אחרונה', בה מתגלה חותם ה'שלוש', כאמור 'יום השישי ו'יכלו השמים'.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר הגדל בין מתנות כהונה למתנות לוי

וַיֹּאמֶר ה' אֶל-אַהֲרֹן בְּאַרְבָּעַם לֹא תִחַלַּח אֶת-אֵימֶיךָ לְךָ, בְּתוֹכָם אֲנִי חֹלֵקְךָ וְנִחַלְתָּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נִתְּנָה פְּלִמְעֵשֶׁר בֵּין-יִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה חֲלוּף עֲבֹדְתָם אֲשֶׁר-הֵם עֹבְדִים אֶת-עֲבֹדַת אֱהֱלֵ מוֹעֵד. (במדבר יח כ-כא)

נחלה חלף עבודתם

מפסוקים הנ"ל נראה שיש הבדל מחודש בין מתנות כהונה למתנות לוי (וניתכן שראיתי מציינים זאת), שלענין מתנות כהונה אמר השי" שיה' חלק ונחלה' במקום חלק ונחלה שאין לכהנים בארץ, וא"כ המתנות הם כעין צדקה. ולענין מתנות לוי נאמר פעמיים "כי שכן הוא להם חלף עבודתם" (שם ובפסוק לא) והיינו כמשכורת על עבודתם במקדש, ואם חילוק זה נכון יש להבין סברת החילוק בין מתנות כהונה למתנות לוי.

ואמנם נמצא נפק"מ למעשה בין ההגדרות, דרש"י מביא שאין קדושה בעמשה ראשון. ועוד נפק"מ איכא, דבסיפרי (אות קכב) אמרו "שאם עבד יטול ואם לא עבד לא יטול", הרי שלמעשה ראשון אכן יש גדר גמור של שכן, משא"כ חוץ מתנות כהונה אמרו ד"כחן המקבל עליו דברי כהונה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו" (בכורות ל:), וכן אמרו "כל כהן שאינו מודה בעבודה אין לו חלק בכהונה" (מנחות יח: חולין קלב:), ובתוספתא (דמאי פ"ב ה"ז) איתא "כל שאינו מקבל עליו שירות אינו במתנות". וכן פסק הרמב"ם (כלי המקדש ריש פ"ג). ומדויק דגבי כהונה סגי ש"יודה" ולא יכפור בעבודה, ודלא כגבי לוי שצריך שיעבוד בפועל ולא סגי שמודה בעבודה.

אכן עדיין צ"ב ההבדל שבין מתנות כהונה למתנות לוי, ולמה הוא כך. והנה בביאור הפסוק שהלויים שומרים במקדש את "משמרת בני ישראל" (במדבר ג ח), כתב רש"י שמשמע שהוא בשליחות כל ישראל: "שכולן היו זקוקין לצרכי המקדש, אלא שהלויים באים תחתיהם בשליחותם, לפיכך לוקחים מהם המעשרות בשכרן, שנאמר כי שכן הוא לכם חלף עבודתכם". נראה לפ"ז חילוק ברור בין מתנות כהונה ללווי, שרק שמירת הלויים הוא במקום ישראל ובשליחותם, אבל עבודת הכהונה מוטלת מעיקרה רק על הכהנים ואינה במקום ישראל, ואף לא בשליחות הבכורות ששירתו קודם מעשה העגל. ולכך דוקא מתנות לווייה הוו כשכר, משא"כ מתנות כהונה.

וכולי האי נימא עוד, עפ"י מה שמדייקים ברמב"ם (כלי המקדש ריש פ"ג) שכתב: "מצות עשה להיות הלויים פנויים ומוכנים לעבודת המקדש, בין רצו בין שלא רצו, שנאמר ועבד הלוי הוא את עבודת אוהל מועד". ובריש פ"ד כתב: "מצות עשה היא להבדיל הכהנים ולקדשם

¹⁴ כמו שכתב הרמ"ח (כללים ראשונים כג) שבימות המשיח תהיה ההארה רבה על החומר, עד שהחומר עצמו יתקדש. והאר"י בזה בדעת תבונות (צב).

¹⁵ ראה בערוך השלחן (סי' רמב מ) שהביא מסיוד השל"ה, שהאומר מזמור שיר ליום השבת אחר השקיעה מביא סכנה רבה, כי המזיקים נבראו בערב שבת בין השמשות, ומתעוררים ממקומם להזיק, והיינו, כי קודם כניסת השבת, ניתן לכלותם על ידי העמדת שעה זו בשייכות ליום השבת, ואז כשהעולם בתקונו אין מקום למזיקים, והם משוקעים בנוק' דתהום רבה, אך כשאומר מזמור שיר ליום השבת אחר כניסת השבת, הרי זו הכרה שנתורם בקיומם, ולכן בא עתה להכריתם, ובהכרה זו נכנס לסכנה שזייקוהו.

¹⁶ וראה בפרי עץ חיים (שבת ו) שראשי תיבות מזמור שיר ליום השבת הם 'למשה'.

¹⁷ וראה בשער הפסוקים (צב) שכל תיקונו של קרח פריחתו ועלייתו מן גיהנם, היה ע"י שמואל בן בנו, וזהו 'צדיק כתרם יפוח'. ובספר הליקוטים (תהלים צב) כתב 'שבסוף הימים יעלה', וראה בפע"ח (נהגת הלימוד א). וגם במגלה עמוקות (קרח) כתב 'שלוש הימים יעלה ויפריח', כי שיתקיים 'וכל קרני רשעים אגדע' או 'צדיק כתרם יפוח גם קרח'.

¹⁸ מבואר בדבריו שגם קרח עצמו אמר כן, ולא רק בניו, וכן גם תגם הכלי יקר (טו לד).

¹⁹ וראה בשפת אמת שעדת קרח נקראו 'קרואי מועד', כי קדושת הזמן תלויה בשרא, כאמור (ברכות מט.) 'מקדש ישראל והזמנים, ישראל

אא בשרא לריא לפרשת קרח תשפ"א

ולהכניס לקרבן" וכו'. הנה דברי הרמב"ם ברור מיללו שאצל הכהנים המצוה היא על ישראל להבדילם ולקדשם לעבודה, אולם כלפי הלויים המצוה היא על עצמם שהם יעבדו וכלי כרחם. וכן נראה מדבריו במנין שבראש הלכות ובלי המקדש (מצוה ח', י'): "שיעבדו הלוי במקדש, לקדש הכהן לעבודה".

ונהגה צ"ב מאוד ב' חילוקים אלו, שהלוי מחוייב בעצמו והכהן ע"י ישראל, והלוי מחוייב ב"עבודה" ואילו הכהן ב"קדושה".

אכן על הפסוק "בוקר ויועד ה' את אשר לו ואת הקדוש ויקריב אליו" (במדבר טז ה), הביא הרמב"ן לשון רש"י "את אשר לו - לעבודת ליה, ואת הקדוש - לכהונה", וכתב על כך "יפה פירש, יאמר הכתוב שיודיע השם אם הלויים הם שלו... או עדיין הבכורות שלו... ואת הקדוש - הם הכהנים המקודשים לעבודה, כמו שנאמר ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים (דה"א כג יג)". הרי שדייק מהכתובים שהלויים הם רק בבחינת בעלות וממון דקובה, וממש דומיא דבכורות שבאו תחתיהם, משא"כ הכהנים יש בהם גם קדושה ולא רק בעלות. ומסתבר שבה תלוי ההבדל הנוכח שבין כהנים ללויים, שכהנים לא סגי בעבודתם אלא צריך שישאלו "קדישום" לכך.¹² אך צ"ע אם הבדל זה משליך גם על גדר המתנות.

ואכן האור החיים שם (יח כד) כתב "בלויים לא אמר אני חלקך וגו' שאין הלויים זוכים בחלק ה', ולזה גם הם נתונים חלק ה' תרומה מעשר מן המעשר. והם ומעשרם אינו אלא כשכירות הדיוטות לשרת הקדוש שהוא הכהן והאהל מועד". והוא ממש ככל הנ"ל, שהלויים הם רק כממון ה' ומשועבדים לעבודה, והכהנים הם "מקודשים" לכך, ועוד שמה"ט מתנות כהונה הם "חלק ה'" ואילו מתנות ליה הם כשכירות בהדיוט.

ונהגה יש איסור על כהן לסייע בבית הגרנות, ואם עשה כן אין נותנין לו תרומה בשכרו, ואם לקח חילול, ועליו הכתוב אומר שיחתם ברית הלוי, ואומר ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו (בכורות כו). ומלשון הפסוקים משמע שהוא מחמת בזיון המתנות - שהישראל משתמש בהם כשכר ותשלומים במקום מצוה, ומאכן הלשונות של "השחתה" ו"חילול" דהיינו ביזוי. אך הנה רש"י בערכין (כו סוף ע"ב), סוד"ה אלא אומדין כתב בביאור האיסור: "ואשתכח דלא שקיל בתורת תרומה אלא בתורת שכר", משמע מלשונו שאינו מצד בזיון המתנות אלא שמשנה מהותם מ"תרומה" ל"שכר", ונמצא שלא קיים מטרת כוונת התורה ומשום כך הוי "השחתה" ו"חילול", או שזה גופא הביזיון שהופכה לשכר.¹³

אך השתא שרת מתנות כהונה אינם בתורת שכר, אבל מתנות לוייה מהותם היא "שכר" לכהן פרש"י שגם לוי המסייע אין לו המתנות, ונהי דכוונת התורה בתורת שכר על עבודתם במקדש ולא על עבודה בגרנות, ושפיר יש

¹² ואולי דוקא ישראל ולא הכהנים, ככל הקדש שלא הוא מקדיש את עצמו.

¹³ ולכאורה זו גם הסיבה שאין לחלוק קרבן כנגד קרבן, ואפילו מנחה כנגד מנחה, כמבואר בגמ' (קידושין נג. מנחות עג): ונפסק ברמב"ם (מעה"ק פ"י טו-טז), ואפילו מנחת סולת ש"נמצא מגיע לזה מלא כפו סולת או פחות, שאינו ראוי לא ללוש אותו ולא לאפותו", אעפ"כ אין חולקין כנגד מנחה אחרת. שכל זה נראה מחמת כבוד העבודה. וכן הובא בשטמ"ק על הגליון (מנחות שם סקה) "דאית ביה בזיון לקודש", וכ"כ החינוך (מצוה קב) כי הוא "מן הנהגת הכבוד אל הקרבן". אכן מציינים דהמאירי בקידושין (שם) כתב מטעם שאינו ממון כהנים לעשות בו כרצונם ועוד יש לזון שהוא מצד בזיון, ממש"כ רש"י במלאכי (ז א) עה"פ "ואמרתם במה גאלנך", "ואם תאמרן במה גאלנך... אני משיב לכם כי בזאת גאלתם אותי... בזוים היו לחלוק איש באחיו במנחות ובקדשים, ואומר מאחר שהוא אסור לנו לחלוק מנחה כנגד מנחה וזבח כנגד זבח, וטורח ועמל הוא לחלוק כל מנחה ומנחה בשביל כוית או כפול המגיע לכל אחד ואחד", ואמנם רש"י לא איירי בעצם החלוקה אלא במניעה ממנה, אבל לכאורה הסברות שוות שגם המניעה וגם החלוקה מורים שאין הערכה לקיום המצוה, רק לתועלת הגשמית הבאה ממנה, ועייני ד' חיזקאל (שיחות מוה"ר לוינשטיין בשנאי, פר' תולדות) ומעדיני שמואל על ההפטרות (פר' תולדות).

ביזוי למתנת הלוי כשנותנה כשכר על עבודת חולין, מ"מ לנוסח שנקט רש"י שמשנה מ"ותרה" דידהו הכא לא משנה מתורה דידהו, והו"ל לפרש כפשוטו שמבזה המתנות.

ולכך אולי נימא, דאף אחרי כל הנ"ל מ"מ בין מתנות כהונה ובין מתנות לוייה ניתנים אך ורק בתורת "תרומה ומעשר" שזו היא מצוותם, וצדקה או שכר הם רק כלפי שמיא מה שנותן התורה התכוון בהם, ולכן גם מתנות לוייה אין לתת בתורת שכר על עבודת הגרנות, אף שהם מוגדרים בתורה בתורת שכר.

וכן נראה לגבי מתנות כהונה, שאף שהם בגדר צדקה מסתבר שאין יוצא בהם שלישית השקל בשנה שהוא השיעור הפחות שכל אדם מחוייב בו לצדקה (ב"ב טו). מתנות עניים פ"ז ה"ה). ואפילו מעשר עני מסתבר שאינו נכנס בחשבון שלישית השקל ואינו פוטר ממצות צדקה, ומטעם זה שהוא ב"תורת מעשר" ו"מצות מעשר" ולא בתורת ומצות צדקה.

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף וש"ס, בני ברק בהלכות תחנות

יְפַל מִשָּׁה וְאֶחָדָּךְ לְפָנֶיךָ לְגַמְיָן כָּל קָהָל עַדְתְּ גַּמְיָן יִשְׂרָאֵל (טז, ד). יְנַפְּלֵה עַל פְּנֵיךָ (טז כב).

וברבינו בחיי כתב, ויפלו על פניהם, להתפלל ומאכן לנפילת אפים בתפלה, ודע כי ענין נפילת אפים בתפלה יש בו שלש כוונות האחת למורא השכינה להראות צער והכנעה והשלישית להראות אסירת חושיו ובטול הרגשותיו, האחת למורא השכינה כדי שיתלבש בזה בושות וצניעות כי כסוי הפנים מדרכי העונה והבושת ולפי שכוונת המתפלל שהשכינה כנגדו וכענין שכתוב שויצי ה' לנגדי תמיד לכך תקנו בטכסיסי התפלה כסוי הפנים והכל ליראת ה' ויתברך וכו' יעו"ש עוד. וכן כתבו בעוד מפרשים ההקדמיים. וע"ז ברקאנטי, ובפסוק ויפלו על פניהם נרמז סוד גדול בנפילת אדים וכו' ויעו"ש, וכן ראה בזוהר חדש (פ' תרומה) שלמד דין נפ"א ממעשה העגל שמשנה נפל על פניו. יעו"ש.

תחנות חלק מתפילת שמו"ע

איתא בגמ' בב"מ דף נט ע"ב מעשה באימא שלום אשתו של רבי אליעזר ואחותו של רבן גמליאל שנדו את רבי אליעזר שלא נתנה לר"א ליפול על פניו וחששה שבנפילת אפים הוא יתפלל תחנונים מיוחדים ויבכה על צערו ורבן גמליאל יענש ע"י תפילתו ולבסוף מת רבן גמליאל, והקשה שם בשיטמ"ק וכי תעמוד אצלו כל היום ש"ר"א לא יפול על פניו, אלא היא היתה משדלתו בדברים עד שהפסיק בדיבור לאחר תפילת י"ח דאז אפילו יפול על פניו לא תקובל תפילתו כי נפילת אפים הוא גמר התיקון של תפילת י"ח,

ובשו"ע סימן קלא סעיף א' כתב אין לדבר בין תפילה לנפילת אפים, ובט"ז שם סק"א כתב לציין לדברי השיטמ"ק, והנה בשו"ע כתב אין לדבר, ובמשנ"ב סק"א כתב שדוקא שיעוסק בדברים אחרים אבל בדיבורים בעלמא לית לן בה, ובמשנ"ב בסיומן נ"א סק"ט כתב שלא ידבר ולכאורה משמע שאסור כל דיבור, וכן כתב בכף החיים סק"ג שלדברי הזוהר הקדוש אפילו שיחה בעלמא אסור, ומדברי הבית יוסף משמע שכתפלה ארוכה דמי וכן כתב בלבוש וכן כתב בשער הכוונות דף נא שאסור להפסיק כלל ואפילו בשתיקה אסור, ואף שמשמע שמה שאסור בין תפילת החזרה לנפ"א דוקא פעם שתפילת החזרה היו יוצאים וכן כתב הגר"ח אב"ל היום אסור לדבר מהשמו"ע שהתפלל בה כתב הגר"ח קניבסקי ואורחות יושר סימן ל' הלכה כו וכן כתב בדעת נוטה ח"א תשובה שעט, ושאסור לדבר כלום כן כתב בערוך השולחן בסעיף ט' וכן כתב בפרי מגדים משב"ז סק"א שאף שאומרים תחינה בלבד כמנהג הספרדים אסור לדבר.

אבל מ"מ אין להפסיק כדי לומר עם הציבור באמירת ויהי בנסות הארון או בריך שמיא וכו' או עלינו לשבח שו"ת שבט הלוי ח"ז סימן י"ב ולענין עלינו לשבח כן כתב בשו"ת קנה בושם ח"ב ואם עבר ודיבר כמו שכתב בט"ז וכעשה דגמ' בב"מ דף נט ע"ב ועיין עוד בכף החיים, וראיתי ליש שכתבו כיון שהיה רשות א"כ כיון שהפסיק תו א"צ לומר תחנון.

בדין אמירת תחנון בלחש

ונהגה בקובץ באר התורה מס' 45 כתבנו לשאלת הגר"ח מלין שליט"א בעמח"ס שלמי חיים, ומנוחת חיים ושאל"ס, האם יש מקור למה דנהוג עלמא לומר נפילת אפיים בלחש? ולמה שלא יאמרוהו בקול כמו כל התפילה? אחי נ"י הראני רק מש"כ בבן איש חי פר' כי תשא שנה א' סעי' יג "הנהגה פה ערינו בגדא"ד כו', אין נוהגים לשים פניהם על זרועם כו' אלא רק אומרים המזמור בלחש". אך זה גופא צ"ע מה המקור ומה הענין ללחוש התחנון. גם עוד מצא בס' משנה הלכה (ס"י קל"א סק"א) שכתב "וניראה די"ל שמי שרוצה לנהוג כן אין בזה משום לא תתגודדו [-אם יאמר המזמור לדוד אל"ך], כיון שאומרים כן בלחש". ע"כ שאלתו.

ושוב ציינת לי מש"כ לך זקנך הגאון רבי רפאל איסר יהודה מלין שליט"א (ראש ישיבת כנסת יהודה, סנה"מ ירושלים) בענין אמירת תחנון בלחש: בנוגע לתחנון בלחש. לכאורה הוא משום דזה כחלק מהתפילה שלו. דהרי נפסק ס' קל"א דאסור להפסיק בין שמו"ע לנפ"א. וכו' האג"מ אור"ח ח"ג ס' פ"א נעיינת בזה שכהיה נוגע למש"א לחכ"א דלכאורה האומר סליחות אחר התפילה בבה"ב לא יאמר תתקבל ואכמ"ל [וה"ל ונפ"א נחשב מעצם התפלה דשמ"ע, דהא אסור להפסיק בין שמ"ע לנפ"א, ולכן א"א לומר תתקבל קודם נפ"א, ונראה שמשמע זה אין אומרים כלל קדיש לאחר שמ"ע קודם נפ"א דהוא כמו באמצע סדר התפלה ממש וקדיש אומרים אחר גמר דבר כמו אחר פסד"ז שהוא גמר דבר] עכ"ל.

והרי כ' הטור קל"א וכו' כבלבו סי' י"ט, והובא במ"ב סק"ט וז"ל "לפי שהתפללנו בכל ענין שיוכל אדם להתפלל בישיבה ובעמידה ובנפילת אפים כמו שעשה משה רבינו ע"ה שגא' ואשב בהר וגו' ואנכי עמדתי בהר וגו' ואתנפל לפני ה' וגו' ומאחר שאין בנו כח להתפלל בע"א אנו אומרים ואנחנו לא נדע מה נעשה וכו' וראוי לומר ואנחנו לא נדע בישיבה מה נעשה בעמידה (שלי"ה ואחרונים)". הרי קמן דמענין תפילה הוא. ויתכן בגלל זה המנהג דיאמרו בלחש כדיליף מחנה דתפילה בלחש 'קולה לא ישמע' ברכות ל"א א'. וראיתי שגם בתשו"ב ח"ג ס' יג נו צידד דכן טעם המנהג - עכ"ד.

וכתבנו לו כך, **תשובה**: הנה כמו שהבאת דהוא מענין התפילה כן מוכח גם מדברי הריקאנטי פ' קורח וז"ל ובפסוק ויפלו על פניהם נרמז סוד גדול בנפילת אפיים כי לעולם צריך לכיון בתחינה וטוב לעשותה אחר התפלה בסוד סומך גאולה לתפלה לחבר את האהל להיות אחד מפני שהרמז לשכינה וכו' ע"כ והביאור הוא שהרי ענין סמיכות יוצר לעמידה גאולה לתפלה.

הנה הרמב"ם בפרק ה' הלכה א' כתב שמונה דברים צריך המתפלל להזהר בהן ולעשותן ואם היה דחוק או נאנס או שעבר ולא עשה אותן אין מעכבין, ואלו הן עמידה ונוכח המקדש ותקון הגוף ותקון המלבושים ותקון המקום והשוית הקול והכריעה והשתחויה, ואח"כ בהלכה יג די כתוב השתחויה כיצד אחר שמגביה ראשו ישב לארץ ונופל על פניו ארצה ומתחנן בכל התחנונים שירצה וכו' ומותר לאדם להתפלל במקום זה וליפול על פניו במקום אחר ע"כ, ומשמע מדבריו להדיא דנפילת אפים הרי הוא כחלק מן תפילת שמו"ע.

וכן מוכח מאז דאתא בב"מ דף נט ע"ב אימא שלום דבתייהו דרבי אליעזר אחתייהו דרבן גמליאל הואי מההוא מעשה ואילך לא הוה שבקה ליה לרבי אליעזר למיפל על אפיה, והקשה הריטב"א האיך אפשר שלא תזוז ממנו כל

היום, ותירץ שמכאן ראייה שאסור להפסיק בשיחה ובדברים אחרים שאינם של תפילה בין תפילה לנפילת אפים, ומה שאמרו שלא הייתה מניחתו ליפול על אפיו היינו שהייתה שחה עמו בדברים אחרים שאינם של תפילה בין תפילה לנפילת אפים ואז שוב אם היה נופל לא הייתה תפילתו כי"כ נשמעת ע"ש, וכן כתב בב"י בשמו, וכתב, שם שכן כתב מהר"י אבובב בשם ספר צרור החיים (עמ' יח) דמהאי עובדא שמעינן שאין להפסיק בין תחנה לתפילה, וכן הביא שם מהאורחות חיים שכתב שכולה כעין תפילה אריכתא דמי, וכתב שם שכן כתב בספר אוהל מועד (שער התפילה דרך ג' יתיב ב') ע"ש. וכע"ז מבואר בחידושי הרא"ה בברכות (דף לב) אולם שם משמע דלא הוי כי"כ חסרון, מ"מ מוכח דהוא שייך לתפילה.

ולדינא כן מוכח מיהא דפסק בשו"ע סימן קל"א סעיף א' בזה"ל: "אין לדבר בין תפילה לנפילת אפים".¹²

והנה בביאור הבי"ב בגמ' בב"מ שיש חסרון בדיבור בין תפילה לנפילת אפים, הקשה בישיעות יעקב מה החסרון בכך הרי אף בתפילה עצמה הדין הוא שרק היכא ששה בכדי לגמור את כולה הוה הפסק ואי הכי מפני מה חשיב דמה דשחה עמו להפסק, וכתב לתרץ, דהוה רק דין לכתחילה שלא להפסיק ואם הפסיק שוב אין תפילתו מתקבלת, וביאור סברתו נראה דס"ל דהוה רשות וא"כ זה תלוי בו אם הוא רוצה שתפילתו תתקבל או לא יפסיק אבל אין בזה איסור מדינא ודו"ק, אולם למעשה כתב שם שבשם במזיד הוה הפסק אפילו היכא שלא שהה לגמור את כולה, ועובדא דר"א הוה דשח במזיד, ומ"מ מסיק לדינא שזה רק לכתחילה, ולפי דבריו דהוה רק לכתחילה, אך מ"מ אכתי"ל כמו שבארנו בדבריו, כיון דהוה רק רשות אבל אם הוא רוצה שתתקבל תחינתו, א"כ הוה כמו תפילה אריכתא.

והנה בשו"ת תשובות והנהגות (חלק ג' סימן נו) הביא את הראיה מדברי הרמב"ם ולכן כתב לבאר שאומרים את התחנון בלשם משום שהוא חלק מן התפילה.¹³

¹² ומה שיש להקשות שהרי במשנ"ב (סימן קלא סק"א) הביא מש"כ באחרונים, "והווקא שמפסיק ועוסק בדברים אחרים לגמרי, אבל שיחה בעלמא לית לן בה. וכל שכן דלדבר קדושה, כגון מה שמפסיקים בתחינות, כגון והוה רחום, בודאי מותר להפסיק. ואפילו בתוך נפילת אפים, גם כן מותר לענות אמן יאה שמה רבא וכל דבר קדושה", וא"כ מוכח דהוא לאו כתפילה אריכתא ממש, וכתב לבאר בספר עולת כהן (אות יז) משום שאף היכן שהפסיק בדברים מכל מקום חשיב המשך התפילה. או שאף שלכתחילה נתקן לומר את התחנון סמוך לתפילה, כדי שהייה תפילה אריכתא, מכל מקום אף אם לא סמך את התחנון לתפילה, יאמר תחנון שלא בתורת תפילה אריכתא. ונפקא מינה בזה, אם לא אמר בתפלת שחרית תחנון, אם יאמר אחר התפילה. דהכא דהאי אין לומר דהוא כתפילה אריכתא, אך אם התחנון לא נתקן דווקא באופן של תפילה אריכתא, יש לומר דישלים אף אחרי תפילתו, ע"ש עוד שדן בכ"ז.

¹³ כתב לפי דבריו יתבאר שגינוי המנהגים שנהגו לומר תחנון בלשם דוקא כמו בתפלה וא"ש כמ"ש לעיל ומוכח ברמב"ם שהוא שייך לתפלה רק מסיים בתחנה ולכן אין לדבר בין התפלה ונפילת אפים כמבואר בשיטת"מ ספ"ד דב"מ ובאחרונים ששייך עוד לתפלה וכמ"ש והספרדים אומרים וידיו מיד לאחר חזרת השי"ץ שבוה התפלה מתקבלת יותר ואח"כ נופלים על פניהם והאשכנזים אומרים בב' וה' והוא רחום לפני תחנון כדי לעורר רחמים קודם, ושמתני טעם לדבר שבנוסח ספרד מקדימין ליפול מיד שבשהייה עלולים להסיח דעת ואז אין תועלת בנפילת אפים כי"כ וכמבואר בשי"מ הנ"ל וכמ"ש בשו"ע קל"א סעיף א' ונהגנו להקפיד לומר מיושב דוקא וכמבואר במתברר קל"א סעיף ב' לאומרה מיושב ולא מעומד והטעם ע"פ קבלה, ועיין ברבינו בחיי פרשת קרח עה"פ וישמע משה יופל על פניו סוד הענין דברים נוראים בזה ובפשוטו נראה עוד טעם שלדידן אין ראוי לומר תחנון כתפילה ממש וחוששין לשקר שהרי עיקר התחנון הוא שנושא את נפשו או מבקש שישמעו בכינתו שאינו מצוי היום כי"כ ודובר שקרים לא יכון לגוד עיני ומהאי טעמא הספרדים בארץ ישראל ביטלו לגמרי נפילת אפים בתחנון היום רק אומרים בלא נפילת אפים שחוששין לומר שקר בדמעתו ערשי אמסה או שמע' ה' קול בכי', ואצל כמה אדמוריים אף שלא ביטלו את אמירת התחנון לגמרי אבל משתמשים מלאומרו בכל אמתלא ומ"מ בב' וה' ראוי גם להם לומר והוא רחום שתפילה גדולה היא וחמורה טפי שאם לא אמרו נקרא פורץ גדר עיין שיע' ר"ס קל"ג ובבאר היטב שם ובשם היטב שם ולא נהגו כן וצ"ע והעיקר לכיון

אולם ממש"כ בשו"ת הריב"ש (סימן תיב) מוכח דהיא אינה מחוב התפילה, שהביא מש"כ רב נטרונאי גאון והביאו גם בטור שם, ואם היה מחובת התפילה, ח"י שהייה הצדקת ההוא נמנע משה שיהיה חובה בעבור אשתו. ואע"פ שהכוונה שם שהייתה לוקחת אותו בדברים, עד שהיה רבי אליעזר שוכח מלימול על פניו. מכל מקום אם היה חובה, היה זריז ונשכר בה, ולא היה שוכחה בכל יום, וע"כ הוכיח הריב"ש דנפילת אפים רשות ולא חובה, ולכן יש מקומות שנוהגים שלא לומר בהם תחנון כי אין נפ"א חובה. א"כ לפי דבריו לכאורה לא חשיב כהמשך התפילה, וא"כ אין מקור דבעינן לומר תחנון בלחש.

והנה במטה משה (ס' רד) כתב שכמו שבביהמ"ק כשהתוודו היה מרחק ד' אמות בין כל אחד ואחד כדי שלא ישמע חברו את וידויו ויתבייש ממנו תקנו גם באמירת תחנון שיכסה פניו כאילו אינו יודע מה שמתפלל חברו, ובשיירי כנה"ג כתב דכשמכסה פניו מכיון יותר למה שמתפלל וע' רבנו בחיי פ' קרח טז כב, וא"כ משמע בזה טעם אחר.

ובמטה אפרים (סימן תקפד סוף סעי' יג) כתב שם לענין ר"ה שאבינו מלכנו יש לומר בלחש דומיא שאומרים תחנון בלחש, אולם לא כתב טעם.

הנה בדולה ומשקה (עמ' ז) נשאל מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א כן: המנהג לומר תחנון בלחש האם יש מקור לומר דוקא בלחש ולא בקול, ונהג: בגמ' משמע שאמרו בקול עכ"ד, ואכן יש לעי' לדבריו מדוע נהגו כן, ובע"כ צריך לומר שנוהגים כן לפי שיטת הרמב"ם. וע"ע בכ"ז בספר עבודת אפרים בהל' תחנון מש"כ בזה.

והנה מציינו שדנו הפוסקים מה קודם נפילת אפים או אמירת עלינו לשבח עם הציבור בשבועות משנת יוסף (חלק ז' סימן כז) כתב שיאמר תחנון ויאמר רק כמה פסוקים כי העיקר הוא בעצם נפילת אפים ולהתחנן ולכן די בתחינה קצרה של כמה פסוקים ומיד יעמוד ויאמר עם הציבור עלינו לשבח וישלים אח"כ עם ההסתייך מתחנון.

אבל בשו"ת קנה בושם (חלק ב' סימן ח') כתב שמחמת שצריך להסמיך נפילת אפים לשמוע ולכן יאמר תחנון ואח"כ עלינו, ואין בזה חשש שלא אומר עלינו עם הציבור שהרי כו"ע ידעי שאומר תחנון, ולכן אין בזה העדר ד"א, ע"ש, וכן ראיתי שנוהג הגר"א סטוארט הלוי שליט"א ראש ישיבת רנה של תורה, ובעל המשנת אברהם. ולפי דברי הרמב"ם יש לנהוג כן, וכמו שמשמע מדברי הבי"ע וגי'.

וד"א אכתוב לך מה שהסתפקתי תמיד מה הדין לדינא לדבר ביום שאין אומרים בו תחנון בין רק שמו"ע שלו לחזרת השי"ץ דהרי סו"ס ליכא תחנון וכל הטעם הוא משום תחנון וכנ"ל, אך עדין יש לחוש בזה כי לא מצאתי

לש"ש ואשרי מי שנוהר להתפלל ולומר תחנון כבונה כתיחנה אחרי תפלוותיו שמועיל מאד ואשרנו מה טוב חלקנו שאלקינו ית"ש שומע קול תפלוותינו ואינו חוזרות ריקם יהי רצון שיתקבלו כל תפלוותינו וימרה הקב"ה ויחיש גאולתנו ויתגלה כבודו בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו בקרוב אמן. עכ"ד.

וכה"ג דן בספר דברי הקודש (ע"ה"ש) והוכיח כנ"ל מדברי הרמב"ם, וכתב שם לדון לפי האם יהיה צריך ליפול על פניו גם לאחר תפילת תלשומין שהרי אם התחנון מעצם התפילה הרי שבכל תפילה שמתפלל יהיה חלק ממנה הנפ"א, ע"ש, ולפי דבריו יש להוסיף לדון מה הדין שמשלים בלילה תפילת מנחה הרי קימיל שבלילה לא אמרינן תחנון האם יצטרך להשלימו ביום, וזה ברור שלא, וכן יש לדון מה הדין השלמת תפילת מעריב האם יצטרך לומר ע"ז תחנון כי הרי סו"ס כל מה שלא נופלים בתפילת מעריב כי זה בלילה אבל עתה שהוא משלים ומתפלל את תפילת מעריב כן לכאורה יצטרך לומר תחנון, ויש לומר דאף נימא דהוא שייך לתפילה מ"מ כ"ז הוא שייך לתפילה בזמנה שאז יאמר תחנון, אבל שמשלים תפילה אחרת א"א לחייבו תחנון כי כבר אומר תחנון אחד, ואז הוי המשך לתפילה שלו, והראיה מהא דמפורש בפוסקים (מג"א סימן קח סק"ד) בהלכות תלשומין שמפסיק באשרי יושבי ביתך וכו' ד"א ואלא אומר ישר תחנון ובע"כ דבתחנון אחד סיג ודו"ק.

שכתבו בזה הפוסקים. וע"ע במש"כ להביא בזה דברי הגר"ח מלין ואחיו הבה"ח מאיר מלין בקובץ באר התורה מס' 45. יעו"ש.

*

האם מי שנכנס לבית הכנסת חייב לומר תחנון

ובס' שביבי אש עה"ת (פרשת קרח) כתב מרן הגרש"א שטרן שליט"א לדון אם התחנון הוא חלק מהתפילה או לא, וכתב שהוא נפק"מ להלכה למעשה במי שנכנס לבית הכנסת ורואה ציבור לאומרים תחנון האם יאמר עמהם, או שאין כל ענין לאומרה, אם הוא אינו עומד לאחר תפילת שמו"ע והאם יאמר מוטל עליו לחזור ולומר פעם נוספת או דלמא שכבר יצא יד"ח, וכתב שם לדון לענין הסדר מדברי המפרשים דנראה שיש ענין קודם כל תפילה בישיבה ועמידה ונפילה, וכתב שם שנראה שאין הסדר מעכב, אבל מדברי הרמב"ם נראה שכן, ומ"מ כתב שם שלכאורה יש לתלות דין זה בשני הגרסאות של התחנון שנמצאים לפנינו, שלנוסחא האומרים תחנון או שיש ענין קול ה' מלא רחמים רחם עלי וקבל תחנוני וגו' כי שמע ה' קול בכיי שמע ה' תחינתי ה' תפילתי יקח וגו' להאי נוסחא מסתבר שעיקרא ניתקן בדוקא לאומרה לאחר התפילה ועיקר ענינה הוא להתחנן אליו יתברך שיתקבלו התפילות שהתפלל וכיון שכן פשוט שצריך לאומרה לאחר התפילה, אבל לנוסחא שאומרים אל"ך ה' נפשי אשא וגו' כפי הנראה יש בזה משום ענין מסירות נפש להקב"ה וכמבואר בדברי הבי"ע והב"ח שכן יש שנמנעים מלאומרה וכיון שכן נראה שיש חובה לאומרה בפני עצמה, ואולם כתב שלאחר העיון בדברי הזוה"ק נראה שהענין שהמסירות נפש זמנה הוא דוקא לאחר התפילה שדברו הנפשות והרוחות למלכות ואחוזות בה אז צריך כל אדם לצרף להן אף את נשמתו ונפשו, וצ"ע שם למש"כ בפרשת ויהלך ובפרשת במדבר ובסולם שם, וכיון שכן מסתברא דאליבא דכו"ע יש קשר בין התפילה לתחנון. ויעו"ש עוד מש"כ להוכיח מדברי הרמ"א או"ח סימן קלא ובדרך החיים ועוד פוסקים שהאמירה והנפילה הם תרי דיני, ומה שצ"ע שם בשם הלקט יושר, יעו"ש.

ובעיקר דבריו יש להעיר שמדוע יהיה חיוב לומר תחנון הרי אין כזה דין לומר תחנון עם הציבור.

*

האם מותר לומר תחנון תכף אחרי שמו"ע

והנה בחדוש סיון תשפ"א נשאלתי ע"י ידידי הרב משה נזרי שליט"א האם מותר להתחיל לומר את התחנון לאחר שמו"ע, לפני חזרת השי"ץ לכן ספרד שמתפלל אצל בני אשכנז שאין לו זמן לומר את האשמנו בגדו וכו' שנוהגים בני ספרד שמתפלל אצל בני אשכנז, ואמרתו שלכאורה י"ל שמוטר לומר את התחנון, שהרי סו"ס כל האיסור להפסיק בדיבור בין שמו"ע לתחנון היינו משום תחנון אבל עכשיו שאומר תחנון שפיר דמי, והוספתי לו ששאלתי לפני כב' שנים ויותר את הגאון האדיר רבי אלחנן פרץ שליט"א בעמח"ס חוקת המשפט, שבני ספרד שמתפללים אצל בני אשכנז כיצד יאמרו את כל הסדר הוידי והתחנון, ואמר לי בפשטות שיגיד לאחר שמו"ע, והטעם כנ"ל, אלא דלענ"ד לכאורה יש מקום לומר שכיון שחזרת השי"ץ הוא חלק מהתפילה ובפרט לפי דברי הב"ח בעוד יוסף חי (פרשת תרומה) שהחזרת השי"ץ חשיב כתפילה בציבור ולכן חשיב שבע ביום היללתין ע"ש, והבאנו דבריו בכמה דוכתי, וכיון שכן נראה דיש ענין לומר את התחנון רק לאחר תפילת חזרת השי"ץ לכאורה, ויש עוד לשאול בזה את גדולי הפוסקים.

*

לפטור מתחנון שהאב לא נמצא

הסתפקתי באבי הבן שלא יכל להשתתף בברית של בנו, [נהיה חולה קורונה], אם מתפלל באותו יום במנין, אם פוטר הציבור מתחנון, כיון שלא יאה בברית י"ל שאין פוטר הציבור מתחנון, ומצאתי בתשו' בנין שלמה להגר"ש הכהן מילא זצ"ל הנדמ"ח ח"ב או"ח ס"מ, שכתב דאבי הבן שלא יאה בברית מילה של בנו, שאין פוטר הציבור מתחנון, וכתב שהחיוב על האב לצאת

מבית הכנסת כדי שיוכלו הציבור לומר תחנון, וכתב על האב עצמו אפשר שא"צ לומר תחנון ומיהו אם רוצה יאמר תחנון, יעו"ש, הרי שש"ל שאף אבי הבן עצמו יכול לומר תחנון אם ירצה ביום מילה בנו, וודאי אין פוטר הציבור מתחנון, ולכא"ו צ"ע דמלת שאבי הבן פוטר הציבור מתחנון משום שהוא יום טוב שלו שמביא בנו למילה וכמקריב קרבן להקב"ה א"כ כיון ששלח שליח למוח בנו ומביא בנו למילה דשלוחו של אדם כמותו שפיר הוי כמקריב קרבן לקב"ה וכיו"ט שלו, וייפטור הציבור מתחנון אף שלא יוכל להשתתף בברית מילה, ואכן בשו"ת נשאל קוק או"ח ס' י"ט באבי הבן שלא יהא בברית מילה שלו במו, מ"מ שרי לו להסתפק בימי ספירת העומר, וכמו אבי הבן דשרי לו להסתפק בברית מילה, וכמ"ש הרמ"א או"ח סימן תצג ס"ב יעו"ש, הרי כיון שמביא בנו למילה שרי לו להסתפק אף שלא יהא בברית מילה של בנו וע"כ דביום הברית יום טוב שלו הוא, וממילא גם יפטור הציבור מתחנון, אף שלא יהא בברית וע"כ בכ"ז.

מתתיהו גבאי

מח"ס בית מתתיהו

בס"ד

כ"א סיון תשפ"א

לכבוד הגאון האדיר רבי מתתיהו גבאי שליט"א בעמח"ס בית מתתיהו ד"ח, וגא"א ו"ח, ומועדי הגר"ח ב"ח, איתן מושבו בעיה"ק ירושלים תובב"א.

הנה בקושיית כת"ר שליט"א עש"כ בתשובות בנין שלמה לבעל החשק שלמה, אכן זה קשה, והנה ביסוד פטירה מתחנון ביום הברית, איתא בשבולי הלקט (סימן ל) כתב, ביום המילה אין נופלים על פניהם בבית הכנסת ששם המילה ויש אומרים שאין מונעין מליפול על פניהם בכנסת ששם המילה ואם הוא שני או חמישי אומרים וידוי משא"כ בחופה, ובשם רבי יצחק בר יהודה מצאתי ביום המילה אין נופלין על פניהם בכנסת אשר שם המחילה ואם הוא יום שני או חמישי אין אומרים תחנונים ולא הוא רחום ואין נופלים על פניהם עכ"ל, ואולם בעיקר מח' ז, גם יש להבין הטעם שאין נופלין על פניהם ביום המילה, באברהם (ברכות שער ט) כתב הטעם כיון שהוא יום שמחה לאבי הבן, ואולם בשבולי הלקט (סימן ל) כתב שלפי שמצות מילה קבלו ישראל בשמחה ועדיין מקיימים אותה בשמחה עכ"ל, והנה לכאורה יש נפק"מ בין הטעמים האלו בני"ד שהוא מצות מילה שקבלו ישראל בשמחה, א"כ זה דוקא היכא דהברית אבל לטעם שהוא יום שמחה לאבי הבן א"כ לכן גם בבית הכנסת שאבי הבן מתפלל אין לומר תחנון, ואולם אכתי ניתן לפלפל בזה, ואולם יש לדון לפי מש"כ בשו"ת זרע יעקב (סימן מג) והו"ד בשע"ת (סימן קלא ד) שהטעם שאין נופלין על פניהם ביום המילה כיון שאם לא מל האב מצוה ל כל ישראל וכו' ויעו"ש בדבריו דס"ל שבבית הכנסת שהאב מתפלל באופן קבוע אין נפילת אפים אפילו שהברית לא תהיה שם ואפילו שהאב לא מתפלל שם אלא קרוביו באים במקומו ויעו"ש, וכן מבוואר בתורת חיים אהל"ד בברכ"י שאפילו שהמילה לא שם אין נופלים על פניהם, ויעו"ש וא"כ ה"ה לנ"ד שאין לומר תחנון גם איפה שהאב עתה מתפלל ביום הברית.

והנה בני"ד יש להוכיח ממש"כ מרן החב"י בשו"ת לב חיים סימן יז לגבי סנדק שאינו פוטר את הקהל מלומר תחנון רק היכא שנמצא אבי הבן בעיר אין הסנדק פוטר, וכן מבוואר ממש"כ בס"ת תעלמות לב (ח"ד סימן לו) שאין להחשיב סתם את הסנדק להיות כבעל הברית לפטור את הקהל מלומר תחנון רק כשאבי הבן לא נמצא בעיר, ואולם בפתח הדביר (סימן קלא סק"ה) כתב לדחות שם הסנדק פוטר, אבל מ"מ משמע שאין אבי הבן פוטר רק שנמצא בעיר, ומוכח דהאבי הבן חשיב שמקריב קרבן וכו' רק שהוא נמצא שם, וא"כ י"ל דאף שהוא שולחו אכתי במקומו הרי לא מקריב קרבן, ולכן זה הסברא שכתב בתשובות בנין שלמה שלא יפטור מתחנון, ועכ"פ לדינא כיון דקימ"ל דתחנון הוא רשות, כיון דיש ספק יש להקל בזה לדינא. ואולם בשו"ת יביע אומר (ח"א סימן יב

אות ו) כתב לדינא את הדברי הבנין שלמה, ויעו"ש, ומה שיש לומר כן לכאורה דהרי הרמ"א כתב שרק בבית הכנסת ששם המילה לא יאמרו תחנון, ובע"כ דזה מה דס"ל לבנין שלמה, ואולם לדינא כיון דהטעם הוא שהוא יו"ט שלו, ובמשנ"ב לחם חויגן שפסק כדברי הרמ"א כמבוואר בס"ד שם, וגם מטעם דספק נפ"א להקל ה"ה בני"ד, וכן כתב בספר מאיר עוז (ח"ה עמ' מה) שכן פסקו הגר"ח והגר"י זילברשטיין שליט"א שהאב פוטר מתחנון ביום שבנו נכנס לברית אפילו שהוא בבית הסוהר וכדומה שהרי מ"מ הרי הוא יו"ט שלו.

ברכת התורה

הצב"י יוסף אביטול

מח"ס שערי יוסף ושאיס

אמירת תחנון ביום שאין לומר משום מצות תפילין

שמעתי מהגר"י סיווד שליט"א מח"ס מנחת רפאל, בשם אחיו שמעתי שהגר"ח גריינימן זצ"ל היה מצטער כשלא היו אומרים תחנון בשחרית, ובפרט בימי שני וחמישי, ולו משום הסיבה שכל מתפללי המניין יניחו תפילין פחות זמן ממה שהיו אמורים להניח, ושמעתי מי שעורר שכיום שאנשים מניחים תפילין רק בתפילת שחרית, ע"כ יש להחמיר יותר בשאלה האם לומר תחנון בימים מסוימים, מחמת הפסד מצוות תפילין לאותם דקות. עכ"ז, ואולם מצונו פוסקים שכוין שנפילת אפים רשות, לכן יש להקל בזה, ויש לומר דהא סו"ס זה תלוי באנשים שהרי פעם היו מניחים תפילין כמעט כל היום, והיום שהרבה אנשים מתפללים בשיטבלאך וכדו' ויש הרבה שמאחרים וכו' לוקח התפילה כחצי שעה וכמו שכתב כבר לעורר בס' שיח תפילה, וגם לא לומדים עם התפילין, ולכן יש להחמיר בתחנון.

אכילה בבית הקברות

איתא בפרשת קרח ואכלתם אותו בכל מקום אתם וביתכם כי שחר הוא לכם וכו', (יח לא) וכתב רש"י, בכל מקום אפילו בבית הקברות. ע"כ. וחזינו שאין איסור אכילה בבית הקברות, ויש לדון בזה לב' מקומות א' שאין איסור לברך שם ברכות, די"ל דכל האיסור הוא דוקא במצות כמו תפילין ויציצית שבה מצונו בגמ' בברכות שיש דין לועג לרש, שהיינו כיון דהוא חפצא דמצוה, אבל לברך ברכה וכו' שרק מצונו דיבור מפני לא שייך לומר הדין דלועג לרש, ב' מצד איסור אכילה בשוק בבית הקברות די"ל שאין זה אוכל בשוק, אלא דאולי י"ל הכוונה שהוא אוכל בצד, ואולם רביה בקברות, והנה היחידוש הוא שגם טמאים מותרים לאכול מעשר, אמנם הנמצא בבית הקברות עדיין אין הכרח דנטמא מדאורייתא, וצ"ל שאוכל על הקבר ממש, אמנם אסור ליהנות מקבר וא"א לשבת ולאכול עליו (ובסנהדרין ע"א א' א' איתא וישבתי על קברו ועי"ש בגליון הש"ס), ואולם כתב שם שלפי התרוגוס יב"ע שקאי על תרומת מעשר א"כ א"א לפרש שיאכלו בכל מקום אפילו בבית הקברות יעו"ש, ומ"מ מוכח דלפי רש"י הכוונה על יד הקבר ממש,

ובגם אני אודך מתשובתי חלק א' סימן מג כתבנו לשאלת הגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א האם בבית הקברות יש איסור של אוכל בשוק, וכתבנו בזה. הנה יש לעי' בהא חדא האיך מותר לו לברך בבית הקברות, הרי איכא איסור דלועג לרש, ואף דיש שטענו דליכא איסור לועג לרש בהא, דכל האיסור הוא דוקא שמתפאר במצוה, אבל הכא אם הוא צמא או רעב אי"כ יהיה שרי לאכול או לשותות, בבית הקברות, היכא דבית הקברות ענק (כגון בבית הקברות דצפת) או שצמא מאד מפני הצמא, וכגון בהליות של גדולי ישראל שיש שמש ואלפי אנשים והוא חייב לשותות, אי"כ בזה מיירי, אלא דבכה"ג כיון דהוא חייב לשותות, לא שייך בכלל את האיסור של האוכל בשוק, ובפרט שלרוב הדעות כל האיסור של האוכל בשוק, הוא דוקא באכילה, לרוב שיטות הראשונים, אלא

דאפשר לבאר השאלה דמייירי בכה"ג דהוא עומד חוץ לקבר ד' אמות האם יהיה שרי ליה לאכול או לא, כיון דחשיב בית הקברות כשוק.

והנה לכאורה י"ל דדוקא כל האיסור הוא רק בשוק שמצויים שם הרבה בני אדם, וכה"ג ראיתי שכתב המהר"ם אריק בהגהות לדברי הגמ' בקידושין (דף מ: מ:) שדוקא בשוק הוא דאסור אבל בשדה דלא שכיחי רבים כ"כ אין קפידא וע"כ וא"כ הכא נמי בבית הקברות י"ל שדמי לשדה, וע"כ ליכא בהא שום איסור, אולם בכה"ג דאיכא הלוייה של גדול הדור אז דמי לשוק, אבל מעיקרא לית עליה שם שוק, וע"כ ליכא בהא איסורא.

וכן י"ל לפי מה שכתב בסוף משנה על דברי הרמב"ם בהל' עדות (פ"יא ה"ה) שכתב דכל מה דאיתא בגמ' שהאוכל בשוק פסול לעדות הוא רק באוכל בפני כל העם, וכמו שכתב שם הרמב"ם בזה"ל: "ואוכלין בשוק בפני כל העם" עיי"ש מה שמיושב לפי"ז הסתירה ממש"כ ברמב"ם בהל' דעות, מ"מ מוכח דכל היכא דליכא אינשי שפיר דמי.

וכן פשיטא שמותר לאכול אצל קברות הצדיקים, וכמו שהבאנו כבר כמה פעמים לענין תפילה אצל צדיק (נע"ו דברי יוסף ב"ק דף יז: באר התורה מס' 12 ועוד) ובפרט בקבר הרשב"י באתרא קדישא מירון, שהוא קבור במערה, ועוד דהברכות לעילוי נשמתו. ויש עוד להאריך בזה ותלי בכל פרטי ודיני וגדרי האוכל בשוק, וכאשר האריך ידידנו הגאון רבי חיים מלין שליט"א בספרו "שלמי חיים", ואני לעני"ד כתבתי.

וראה עוד מש"כ בענין זה, עתה בקונטרס שערי יוסף בין הזמנים עמ' 47, הנה יש לדון במי שנמצא בבית הקברות בעיה"ק צפת וחס שם מאוד האם יכול לשתות ולאכול שם, ויש לדון בזה משום תרי דינים, א' ברכה ליד הקברים, שיתרחק ד"א מהקברים, והנה הפוסקים הביאו מש"כ בזה בהקדמה דף י' ע"ב כד ב"ג קאים בצפרא אית ליה לברכא למאריה בשעתא דפקת עיניו היך מברך הכי הוה עבדי חסידי קדמאי נטלא דמייא הוה יחיבי קמיייה ובזמנא דאתערו בליליא אסחון ידייהו קיימי ולעלאן באורייתא ומברכי' על קריאתה תרגולא קרי וכדין פלגות ליליא ממש ונדין קודשא בריך הוא אשתכח עם צדיקייא בגנתא דעדן ואסיך לברכא בידין מסואבות ומוזהמות וכן כל שעתא בגין דבשעתא דבי"נ נאים רוחיה פרחא מניה ובשעתא דרותיה פרחא מניה רוחא מסאבא ומין ושריא על ידיו ומסאב לון ואסיר לברכא בהו בלא נטילה וכו' ע"כ ומבוואר שאסור לברך בעידנא דשרי עליה ראינשי רוח רעה והרי פסק בשו"ע או"ח סי' ד סח"י שיש אומרים באורייתא ע"ב ובביאור הגר"א שם וכמש"כ בס"ד כמקום אחר בהרחבה איברא דבזהר לא פורש כי אם ענין רוח רעה דצפרא דייקא והגם דבתו"ד איתא ואסיר לברכא בידים מוזהמות ומסואבות איכא למימר שפיר דאלעיל מיניה קאי ושמה היינו משום דרוח רעה דצפרא קשה מכולם ובר מן דין הרי התלמוד פליג כזה ע"ד הזהר וכמ"ש בתשו' יביע אומר ח"ד חאו"ח סי' ב אותו ע"ש.

ב' אכילה בבית הקברות מדין אוכל בשוק, שכתבנו בזה לפני כשנה להגר"ג רבינוביץ שליט"א, כך, והנה לכאורה י"ל דדוקא כל האיסור הוא רק בשוק שמצויים שם הרבה בני אדם, וכה"ג ראיתי שכתב המהר"ם אריק בהגהות לדברי הגמ' בקידושין (דף מ: מ:) שדוקא בשוק הוא דאסור אבל בשדה דלא שכיחי רבים כ"כ אין קפידא וע"כ וא"כ הכא נמי בבית הקברות י"ל שדמי לשדה, וע"כ ליכא בהא שום איסורא, אולם בכה"ג דאיכא הלוייה של גדול הדור אז דמי לשוק, אבל מעיקרא לית עליה שם שוק, וע"כ ליכא בהא איסורא.

וכן י"ל לפי מה שכתב בסוף משנה על דברי הרמב"ם בהל' עדות (פ"יא ה"ה) שכתב דכל מה דאיתא בגמ' שהאוכל בשוק פסול לעדות הוא רק באוכל בפני כל העם, וכמו שכתב שם הרמב"ם בזה"ל: "ואוכלין בשוק בפני כל העם" עיי"ש מה שמיושב לפי"ז הסתירה ממש"כ ברמב"ם בהל' דעות, מ"מ מוכח דכל היכא דליכא אינשי שפיר דמי.

ועוד כתבנו לו וכן פשיטא שמותר לאכול אצל קברות הצדיקים, וכמו שהבאנו כבר כמה פעמים לענין תפילה אצל צדיק (ע"י דברי יוסף ב"ק דף יז: באר התורה מס' 12 (עוד) ובפרט בקבר הרשב"י באתרא קדישא מירון, שהוא קבור במערה, ועוד דהברכות לעילוי נשמתו. ופחמנע"ה.

ג' מצד אכילה בבית הקברות, הנה איתא בגמ' במגילה דף טז ע"ג שאין נוהגין בבית הקברות דברים של קלות ראש, והנה כתב הסמ"ג (רמח) שלפיכך אין אוכלין בהן ואין שותין בהן, והובא ברמ"א י"ד סימן שס"ח ס"א, ובערוך השולחן (סימן שסח ס"ב) כתב שהטעם שאין אוכלין הוא מפני קלות ראש, וזה מדויק בדברי הרמב"ם בהל' אבל פרק י"ד הלכה יג וז"ל: בתי הקברות אסורין בהנאה כיצד אין אוכלין בהן, ואין שותין בהן, ואין עושין בהם מלאכה, ולא קורין בהן ולא שונין בהן, כללו של דבר אין ניאיתין בהן, ולא נוהגין בהן קלות ראש. ומדברי השלטי גיבורים פ"ו דסנהדרין כתב שדין בית הקברות כדין בית כנסיות דהוי צרכי רבים כמבואר ברמב"ם בפ"א מהל' תפילה ה', וכן נראה מדברי ביאור הגר"א ע"ש. והנה לפי דברי השלטי גיבורים דהוי כמו בית הכנסת א"כ הוי מדרבנן, דהה בשו"ת שרידי אש (ח"ב סימן קה) כתב שהוא מח' הפוסקים אם הוי מדאורייתא או מדרבנן, וכמ"ש המהר"ם שיק (סימן צד) שזה תלי בשמח' הראשונים שלשטי הר"ן במגילה שכל קדושת בית הכנסת היא רק מדרבנן שהטילו עליו קדושה גם בית הקברות הוא מדרבנן ולשיטת הרמב"ן שקדושת בית הכנסת הוא דמאורייתא משום אכחושי מצוה גם איסור הנאת בית הקברות הוא מדאורייתא, ע"ש, וגם מה דהביאו האחרונים מש"כ רש"י במס' סנהדרין דף מז ע"ב ד"ה פניהו מקומו טוהר בזה"ל: ומיהו אסור בהנאה דאיסורא דאורייתא הוא"ו וע"ע בשו"ת רע"א סימן מה. וע"ע בשו"ת חת"ס ח"ב חז"ר סימן לה שנשאל בין חומות בית הקברות שנהרסה ובנו אחרת טובה הימנה במקומוהו אם מותרים הצבור במעמד ז' אנשי העיר לבנות מהאבנים הישנים בית שער לכניסת בית החולאים ומלון אורחים ומקום אסיפת קוראי מועד אנשי ח"ק ונסתפקו ע"פ מה שנהגו להחמיר במצבת הקברים כמבואר בהגהות שו"ע י"ד סימן שס"ח והוא ע"פ הג"א פרק אין מגחלין שהביאו הבית יוסף שכל מה שנעשה לכבוד המת והחומה הרי גם נעשתה לכבוד המת ע"ש עוד כמה ראיות וע"ש שהסיק דהוי כמו בית הכנסת וא"כ ה"ה הכא.

אולם בחזו"א (סימן רט אות טו) כתב חלקל בין בית הקברות לבית הכנסת, וכתב שם מש"כ הפת"ש (סימן שס"ח סק"א) לחלק בין ת"ח לשאר בני אדם אין לו מקום כלל דבית המדרש שהוא לומד בו התיירו לו לאכול משום טורח שזהו כבוד בית המדרש שיוסיפו בו תורה, אבל מה לת"ח בבית הקברות ע"ש. אולם אלת"א איכא למימר דהוא משום קלות ראש וכמו שכתב בספר דברי סופרים (סימן שסח) בפירוש עמק דבר (אות י) שהאיסור הוא משום קלות ראש וכמבואר במגילה דף כח וברש"י שם בד"ה אין אוכלין ולשון קלות שמקילים אותה ולא משום איסור הנאה.

ובעמק שאלה בפירוש על השאלות דרב אחאי גאון (פרשת חיי שרה שאלה יד אות ו') כתב דליכא איסורא מחוץ לד' והביאו לדינא בשדי חמד מערכת אבלות אות קטו שהאיסור אינו אלא תוד ד"א ודלא כמג"א סימן מ"ה סק"א שכתב שאלת הקברות אסור אפילו היכא דהוא רחוק מן הקברים, ועוד דעכשיו נהגו להקל כיון שהמת בור עמוק יותר מ' טפחים ובימי התלמוד לא היו מעבדים וכמו תוס' במו"ק בד"ה מוכח ע"ש.

והנה בעמק הלכה שם כתב להסתפק מהו דין אכילת עראי אם אסור או מותר כמו בבית הכנסת שהנהגו בביאור הלכה סימן קנ"א בד"ה אין אוכלין וסתפק לענין בית הכנסת, וא"כ ה"ה לענין בית הקברות יש להסתפק, ונסתפק בזה בספר בדי השלחן סימן שס"ח סק"ג וד', והנה י"ל סו"ס לפי מש"כ הברכ"י סימן קנ"א סק"ב דכל מה שהותר לצורך מצוה שלא יתבטל מלימודו וא"כ ה"ה הכא.

ובשו"ת מעט מים סימן מז נשאל האם יכולים לאכול ולשתות בבית הקברות, והשיב שהרב מנחת אהרון כלל א' סימן ג' אסר לשתות אבק הטבאקו למי שקם משנתו בלילה ולא נטל ידיו וגם הרב לב חיים סימן סו הוסיף עוד לאסור למי שיצא מבית הכסא ולא נטל ידיו ע"י"ד ומיהו דכפיח דבריהם אלו גם לעומד בבית הקברות יש לאסור מהאי טעמא וכתב שן וכן שמעתי מפי מורי הרב נר"י שבעודו בעיר אומיר יע"א שאל את פי מהר"ף למה לא זכר עשה בספרו שם לעומד בבית הקברות והשיב דודאי ה"ל להזכיר גם זה שם כיון שדין אחד יש להם אלא שפלטתו הקולמוס, אמנם לע"ד לא ידעתי מה יענו הרבנים הנכרים דבמשנה ריש פ"ג דעירובין וגם מהש"ס יבמות דף פו ע"ב משמע דשרי, וצ"ע לרמ"א בהג"ה י"ד סימן שסח שפסק משם הסמ"ג דאין לאכול ולשתות שם משום קלות ראש, וכיוצא ב"ב מציינו להשו"ע סימן ת"ט שפסק לענין עירוב שאם נותנו בבית הקברות אינו עירוב לפי דבית הקברות אסור בהנאה וכו' ודייקו שם הפוסקים דדוקא בקבר של בניה דאסור בהנאה אבל אם נותנו בקבר העומד ע"ג קרקע הוי עירוב ועירוב מהני לשבת משום דהוא עומד לאוכלו באותו שבת ע"ש עוד. ובספר שט"ס יהודה וכתב עייאש סימן שמא אות ב' כתב וז"ל: ונראה פשוט דאיסור אכילה זו דלפני המת היא בכל ענין דלא נתנו דבריהם לשיעורין ואפילו אכילת עראי אסור וכו' עכ"ל. וע"ע בשו"ת שו"מ מהדורה שתיאטי סימן ג'.

ובחזון עובדיה אבלות ח"ב עמ' תלד שכתב וראיתי בשו"ת עמק יהושע חלק ה' בקונטרס אבני מילואים חיו"ד סימן יג הביא מ"ש אברך אחד על מנה שנהגו בכמה מקומות שבחבת בית הקברות שרחוקה כחמשים אמה עושים עירובא קטנה באכילה ושתיה וכתב להמליץ על המנהג שמאחר שהסעודה היא לכבוד באכילה ושתיה להתיר וכמו שמותר לומר מזמורים וקדיש לכבוד הנפטר ועוד שלא נאסר לאכול ולשתות אלא בתוך שטח בית הקברות ממש דהוי קלות ראש משא"כ ברחבה שהיא רשות אחרת גם י"ל שכשם שמותר לת"ח לאכול מדוחק בבית הכנסת, הכא נמי שמותר לאכול בבית הקברות אחר שלומייתא, שם, והרהמ"ח דחה דבריו כי במזמורים ובקדיש יש נחת רוח לנפטר משא"כ בסעודות אלה אין כבוד לא כבוד ולא נחת רוח לנשמת הנפטר ולכן ראוי לבטל המנהג הזה ע"כ. ואני אומר שהאברך שהמליץ על המנהג יפה כתב שמכיון שהאכילה ושתיה אינה בשטח בית הקברות אלא ברחבה לבית הקברות ליל לן בה, ובפרט כשכל אכילתם היא אכילת עראי בשבשו"ת חזון נחום ח"א סימן לח בד"ה אך י"ל, צידד להתיר אכילת עראי בבית הקברות והרי גם בבית הכנסת אסור לנהוג קלות ראש ואין אוכלים בהם, ובכל זאת אכילת עראי מותרת בבית הכנסת, וכ"כ השואל ומשיב יוסף דעת מהדורא ה' תשובה סג שנהגו בכל תפוצות ישראל לחלק לקהל ביום שמחת תורה מיני מתיקה כי לא אסרו חכמים אלא רק אכילה ושתיה שאינו רק טועם להשיב נפש ופשוט שזה לא הוי קלות ראש ע"ש. וכ"כ בשו"ת ברכת יוסף בתרא חאו"ח סימן ד' שהמנהג פשוט שגם בבתי הכנסת של ארץ ישראל דלא מהני בהו שום תנאי שכשיש לאחר יארציט מביא לבית הכנסת מיני מזונות וכו' ע"ש, וכתב שם בחזו"ע דדון מיניה לענין רחבת בית הקברות שאם נזהרים לברך שם על הפירות והאוכלי כראוי יש נחת רוח לנשמת הנפטר כמ"ש במנחת יהודה פתיא סוף פרשת מקץ ע"ש, ולכן העלה דיש להקל ברחבת בית הקברות ובפרט שהוא רק אכילת עראי. וע"ע בשו"ת דברי בנייה חלק כ' סימן נ' העלה שבשטח בית הקברות לא יביאו לברך שם אבל יביאו ברחבה שלפני בית הקברות מיני טעימה והעם המקילים אין למחות בידם ובפרט אם הם ימים חמים שיש חשש התבישות וגם מה שיש להסתמך ע"ד העמק השאלה שהיום הקברים עמוקים עכ"ל.

והנה בשו"ת ויצבור יוסף שווארץ סימן כג דן בענין מאכל שהיה בבית הקברות אם מותר לאכול מדין זה ששרתה עליו רוח רעה ע"ש, וע"ע בספר ישיב משה ח"א סימן רל.

ובילקו"י (מ' יא) כתב שאין להוליך מאכל ומשקה לברך עליהם בבית הקברות כי הוי לועג לרש, אבל בכה"ג שיש הליייה מתקיימת בשעת יום חמה ביותר או שהמשתתף בלוייה זקוק לשתיה מחמת הצער הגדול, ויש להוסיף שבהלוייה פחות שייך לועג לרש, כי המת יכול להיות ברחוב אחר, אבל בבית הקברות יותר צריך להזהר בזה.

ולענין עישון בבית הקברות, בספר רוח חיים יו"ד סימן שסח כתב לעורר על המנהג שמעשנים בבית הקברות וכותב שכיון שהוא עראי והוי כלאחר יד וכו' ומ"מ אשרי הנזהר שיכול להתאפק ע"ש. ומ"מ יש להחמיר בזה לגבי עישון בבית הכנסת דחשיב קלות ראש, וכ"כ בשו"ת מלמד להועיל (חאו"ח סימן טו) וע"ע בילקוט יוסף אבילות (כב ח') דאין לעשן סיגריות בבית הקברות ע"ש, ויש לדון מה הדין לענין אלקטורנית ודון ממש"כ בקונטרס שיח יוסף ח"ז ס"א ואוקי באתריה.

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום

אייזנשטיין, תלמיד מובהק

להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא

דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ

בירושלים עיה"ק

'בל תשקצו', דינים וגדרים, לתפילה, משום

'כבוד הבריות'.

שאלה: מי שצריך לנקביו, מה דינו לגבי תפילה?

תשובה: לכתחילה צריך האדם לבדוק עצמו לפני התפילה שלא צריך לנקביו.

בדיעבד כל שיכול להעמיד עצמו שיעור פרסה (72 דקות) והתפלל – אינו צריך לחזור ולהתפלל, אך אם אינו יכול להעמיד עצמו שיעור פרסה – תפילתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל. ואם הוצרך רק לקטנים – נחלקו הפוסקים אם צריך לחזור ולהתפלל.

גם באופן שיכול לעצור את עצמו יותר משיעור פרסה (72 דקות) – אם הוא מרגיש בעצמו קצת שצריך לנקביו, עדיף שימתין גם אם יפסיד בכך תפילה בצבור, אבל אם יפסיד את זמן התפילה לגמרי – כל שיכול לעצור עצמו שיעור פרסה (72 דקות) יתפלל ולא ימתין.

והנה איסור 'בל תשקצו' לחששות נקביו הוא רק דרבנן, ולכן מותר לחששות עצמו מפני 'כבוד הבריות', כגון כדי לחפש מקום צנוע או אם הוא מלמד לרבים או שהוא חזן או בעל קורא וכדומה.

ה ר ב - ד ר :

דיני משחה לנקביו

א [השו"ע (צב, א) כותב: "היה צריך לנקביו אל יתפלל, ואם התפלל תפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל. והני מילי שאינו יכול לעמוד עצמו שיעור הילוך פרסה (שהוא 72 דקות, משניב סק"ג), אבל אם יכול להעמיד עצמו שיעור פרסה יצא בדיעבד, אבל לכתחילה לא יתפלל עד שיבדוק עצמו תחלה יפה".

ויש לברר כמה דברים:

1. מה נחשב ומוגדר "צריך לנקביו" שתלוי בשיעור הילוך פרסה.
2. מה הדין באם יפסיד ע"י"ז את זמן תפילה או שיפסיד תפילה בצבור.
3. בשו"ע (שם, ב) כותב ש"אם באמצע תפלתו נתעורר לו תאוה יעמיד עצמו עד שיגמור ולא יפסיק", וכותב הרמ"א "ודוקא שאינו מתאוה כל כך דאית ביה משום בל תשקצו, אבל בלאו הכי יותר טוב להפסיק". ועלינו להגדיר מה נחשב "שאינו מתאוה כל כך" ומה בכלל "בל תשקצו".

מקור הדבר

אספקלריא לפרשת קרח תשפ"א

| עמוד יב

ב [הנה מקור הדבר הוא בגמ' במכות (טז, ב) שאמרו "אמר רב אחא, המשהה נקביו עובר משום בל תשקצו את נפשותיכם". והנה הדין של "בל תשקצו" האמור בתורה (ויקרא יא, מג), נאמר על שקצים – "אֵל תִּשְׁקָצוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם בְּכָל הַשָּׂרָץ הַשָּׂרָץ", אלא שבכלל האיסור הזה הוא כל דבר מאוס וכל דבר שנפשו של אדם קצה בו. דהיינו בין אכילה שקצים או לעשות דברים המאוסים, וכן להעמיד עצמו מלעשות נקביו.

והנה הרמב"ם (פ"י מהל' מאכלות אסורות) כתב בלשון "אסרו חכמים" ונראה בדעתו דהוי מדרבנן, והטעם כאמור משום דפשטא דקרא איירי בשרץ [אבל בט"ז (יו"ד קטז, ז) מבואר דהוי דאורייתא, שכתב שהטעם שאין לוקין על זה משום דהוי לאו שבכללות שכולל עניינים רבים], וראה להלן נפק"מ למעשה שלכן מותר להשהות מפני כבוד הבריות.

ואמרו בגמ' בברכות (כג, א) "מאי דכתיב 'שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלקים': שמור נקבין בשעה שאתה עומד בתפלה לפני". ולכן כל שמרגיש צורך לנקביו ולא יכול להעמיד עצמו שיעור פרסה (72 דקות) אסור לו להתפלל.

ויש בזה ג' דרגות:

- שקודם שהתחיל להתפלל בדק עצמו או שלא היה צריך לנקביו כלל (משנ"ב סק"ח), ועכ"ז מבואר בשו"ע שלכתחילה צריך לבדוק עצמו.
- התעורר לו תאוה באמצע התפילה ואינו מתאוה הרבה, דהיינו שאינו נדחק להוצאת הנקבים אלא בהתעוררות בעלמא.
- דרגה שעובר על "בל תשקצו".

[וחשוב לציין ש"בל תשקצו" אינו דבר שמייוחד דוקא בתפילה, אלא זה מצב שעובר על זה – וכמש"כ השו"ע (ג, יז) ש"המשהה נקביו, עובר משום בל תשקצו", ומוסיף המשנ"ב: "ואם משהה עצמו לקטנים עובר משום 'בל תשקצו' ומשום ש"לא יהיה עקר", והמשהה מלהפיח אינו עובר על בל תשקצו".]

דברים העולים

ג [ונמצא שלכתחילה צריך לבדוק עצמו לפני התפילה שלא צריך לנקביו. ובדיעבד אם יכול להעמיד עצמו שיעור פרסה לא צריך לחזור ולהתפלל, ואם אינו יכול להעמיד עצמו שיעור פרסה תפילתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל. ומביא המשנ"ב (סק"ב) ש"זה רק בצריך לגדולים [וכותב הביה"ל (ד"ה צריך) שאין בידינו להכריע בזה].

גם באופן שיכול לעצור את עצמו יותר משיעור פרסה, עכ"ז אם הוא מרגיש בעצמו קצת צער צריך לנקביו, עדיף שימתין גם אם יפסיד בכך תפילה בצבור, אבל אם יפסיד זמן תפילה לא ימתין ככה"ג שיכול לעצור עצמו שיעור פרסה [וזה ע"פ שיטת רש"י והרי"ף בסוגיא בברכות שיכול לכתחילה להתפלל אם הוא משער בעצמו שיוכל לעצור שיעור שעה וחומש].

[עוד יש לציין מש"כ בשו"ע הרב (מהדו"ת ג, יא): "ויש אומרים שאפילו אינו יכול להעמיד עצמו פחות הרבה מכשיעור הילוך פרסה אין בו משום בל תשקצו כל זמן שאינו נצרך ומתאוה הרבה (בענין שאילו לא היה מעמיד עצמו בכח ומגביר כח המחזיק על כח הדוחה היה כח הדוחה גובר מאליו על כח המחזיק ועושה צרכיו בלי שום סיוע דוחק שידחוק האדם עצמו כלל אפילו מעט מזער, אבל אם כח הדוחה לא היה גובר כל כך על כח המחזיק בלי סיוע דוחק שידחוק האדם עצמו מעט נמצא כשמעמיד על עצמו ומונע מלדחוק, אינו נקרא משהה נקביו כי אינו אלא שב ואל תעשה ואין בו משום בל תשקצו".]

משום 'כבוד הבריות'

ד [במקום כבוד הבריות נדחה האיסור של "בל תשקצו" מאחר שזה רק איסור דרבנן. ולכן מותר להשהות נקביו עד שימצא מקום צנוע וכה"ג (משנ"ב ג, לא), וכן מי שמלמד תורה לרבים או דורש או חזן או בעל

קורא, ובאמצע נצטרך לנקביו אפילו גדולים מותר לו לשהות עצמו (משנ"ב צב, ז).

ויש לעיין במשהה לקטנים אם ג"כ מותר מפני כבוד הבריות, מאחר שמבואר במשנ"ב (ג, לא) שיש בזה גם איסור של "לא יהיה עקר". וראה בשו"ע הרב (מהדו"ת ג, יא) שכתב: "וכל שיכול להעמיד עצמו עד כדי שיעור הילוך פרסה אין בו משום בל תשקצו ולא משום סכנה בין בקטנים בין בגדולים לדברי הכל".

ובחזו"א (אה"ע יב, ז) כותב שבזמנינו נשתנו הטבעים ויש רק צינור אחד הן לזרע והן למי רגלים, וממילא לא שייך איסור דלא יהא עקר.

וכל האמור הוא לגבי "תפילה", ולגבי קריאת שמע או דברי תורה, יש לעיין בשו"ע בסימן צב ובנו"כ שם לפרטי הדינים.

לתגובות: dvarhalacha613@gmail.com

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל

רזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל'

ו'השבת של מ"י'

פיני עין בפרשת השבוע

טז, ג: כי כל העדה כולם קדושים.

בט"ז [תקפב, ג] כתב בשם הלבוש שאין לומר בר"ה מלוד על כל העולם כולו שהוא כפל ובכל הספרים יש כן, ונראה לי ליישב דמצינו הרבה פעמים רובו ככולו וקמ"ל כאן כולו ממש עכ"ד. ולפי"ז שמעתי לבאר מה שאמר קורח כי כל העדה כולם קדושים דלכאורה הוא כפל לשון, אלא דקמ"ל דלא רובו ככולו אלא כולו ממש.

אולם בספורנו נראה דהוקשה לו כן, ופירש באופן אחר וז"ל כי כל העדה, כל אחד מהם, כולם קדושים מכף רגל ועד ראש, כמו שאמר "והייתם קדושים לאלוקיכם", נראה שפירש "כולם" השני, דקמ"ל דלא רק הראש קדוש אלא כל האברים מכף רגל ועד ראש קדושים.

טז, ג: כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה'.

העירוני דבאמת יש איזה אמת בטענה הזאת אלא שעדיין לא הגיע זמן הראוי לכך, והוא עפמשי"כ בבעל הטורים [שמות יט, ו] על הפסוק ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וז"ל אילו זכו ישראל היו כולם כהנים גדולים, ולענין לבוא תחזור להם שנאמר [ישעיה סא, ו] ואתם כהנים ה' תקראו עכ"ד. אמנם מה שכתב כהנים גדולים, צריך ביאור 'גדולים' מנלן. ואולי מדכתיב "ממלכת", ומלכיה שייכת בהן גדול דוקא דהוי גדולה ושררה דידיה.

ובהערות שם הביא אגדת בראשית [פע"ט] שכולם נקראו כהנים בסיני שנאמר ותהיו לי ממלכת כהנים וכו' כל אחד ואחד מהן כאילו כהן גדול [וכן באוצר המדרשים עמ' 72 כתב ניתנה להם כהונה ונגנזה, ועתיד הקב"ה להחזירה לישראל לכהונה גדולה שנאמר ואתם כהני ה' תקראו עכ"ל]. ונשאלתי מהא דאיתא בסנהדרין [צ, ב] ונתתם אותו לאהרן הכהן וכו' מכאן לתחית המתים מן התורה, ולכאורה זה סותר למדרשים הנ"ל. והשבתי כי דרשת הגמ' היא מן הפסוק דכתיב לגבי תרומת מעשר, אבל בני ישראל לא יתנו לאהרן כי הם בעצמם יהיו כהנים, מה שאין כן הלוים ישארו גם לעתיד לבוא בקדושתן כמקדם עכ"ד.

ואפשר להוסיף דאין להקשות דאמאי הלוים ישארו לויים ולא יעלו לדרגה גדולה יותר של כהונה גדולה כמו כל אחד ואחד מישראל, והוא משום דהנה קורח היה לוי והיה חפץ בכהונה גדולה כמו אהרן, וראיתי מי שהביא מדרש [לא מצאתיו לעת עתה] שאמר משה רב לכם בני לוי היינו שגדולת הלוים חשובה מכהנים עכ"ד. וכיון שכן ישארו הלוים בקדושתן דהא קי"ל דמעלין בקודש ואין מורדין.

טז, ו: זאת עשו קחו לכם מחתות קורח וכל עדתו.

ופירש"י מחתות שחותין בהן גחלים ויש להם בית יד. יש להקשות המילה "מחתות" מזכרת בתורה כבר בחומש שמות וביקרא ושם לא מצינו שרש"י הסביר דבר זה, למה דוקא כאן רש"י מסביר את זה.

ויש לומר כמו שראיתי מסבירים, דלקמן [ריש פרק יז] הקב"ה ציוה שיקחו את המחנות ויעשו אותם ריקועי פחים צפוי למזבח, והגמ' במנחות [צט, א] לומדת מה שמעלין בקודש, דבתחילה היו תשמישי מזבח ועכשיו גופו של מזבח, והיה קשה לרש"י הא גם קודם היו המחנות גופו של מזבח שהרי את הקטורת הקטירו בתוך המחנות [עיי' בתוס' ישנים יומא מז, א ד"ה הכא, ובעוד מקומות] [המחנה הרי באה במקום מזבח הקטורת, ועל זה בא רש"י כאן לתרץ דמכל מקום היתה כאן העלאה בקודש יש להם בית יד, והבית יד של המחנות לא שימשו כמזבח ומה ילפינן דמעלין בקודש.

טז, טו: ולא הרעותי את אֶחָד מהם.

א [פירש רבי חיים פלטיאל, ולא הרעותי לאחד מהם לשון ריעות, לא הייתי שותף עם שום אחד מהם שיהיה להם לחושדני שנטלתי יותר ממנו בשותפות. ב] והאלישך פירש בשים לב אל נקודות אל"ף של אֶחָד בפת"ח, שהוא המיוחד שבהם, כמו שאמרו כמעט שכב אחד העם, הוא אבימלך שהיה מלך. ולעומתו, אחד הריקים, המיוחד שבריקים, והוא, כי הנה מיוחד שבדתו ואבירם הוא דתן, והיה מן הראוי להצר ולהרע לו יותר מלקחת חמור אחד מהם. והוא כי הוא אשר הלשין את משה לפרעה להמיתו כנודע מרבותינו ז"ל. וזהו ולא הרעותי את אחד מהם, הוא דתן שמסרני ליהרג, שאחר שהוא עשה הרעה הזאת ולא שילמתי לו אפילו רעה קלה נחת רעה גדולה. ג] גם המשך הכמה זיקוק לשון "אחד" המיוחד, ובאר מלשון מיוחד במעלה, כי המשתבחים בענוה - וענותנותם היא פחותה - מקרבים ומכניעים עצמם למי שהוא שפל הרבה ממנו במעלתו ומחבקים ומנשקים אותם. אבל מי שהוא בורח או ערך יותר גבוה, אשר יתכן לטעות כי ההכנעה אינו מצד הענוה, רק מצד הצדק והנמוס, שפלוני גבוה ורם ממנו במעלה, לאלו מרחקו ומשפילו בערמתו ומתכבד בקלונו. לא כן אדוננו משה - הוא היה עניו אמיתי! ולא קיט להמתנבאים במחנה, והתפלל כי יאציל ה' על הזקנים רוח נבואה (במדבר יא). וזה שאמר "ולא הרעותי את אחד מהם". כי משקל "אחד" נאמר על הרוב על המיוחד וגדול שבהם, שגם הגדולים במעלה לא פחת מעלתם, אדרבא, הוסיף על מעלתם וכבודם. ד] ובכתב והקבלה ביאר, מדלא אמר בלמ"ד אחרי הרעותי [שם היה מלשון רעה, היה לו לומר לא הרעותי לאחד מהם] כמו למה הרעות לעבדך וכדומה, נ"ל שהוא מענין רועה ישראל האינה, ענין ממשלה והנהגה, והוא נגד מ"ש עליו כי תשתרר עליו.

טז, טו: אל תפן אל מנחתם וגו'.

בבית אלקים להמבי"ט [שער התפילה סוף פרק יא] כתב דאפשר בציבור שעי"י שוכלל בתוכו צדיקים וטובים שתועיל זכותם ליחיד שתקובל תפילתו בזכותם כי גם היא לא תהיה שלמה כראוי, כי אין הציבור נדון אלא אחר רובו, וכמשאחז"ל [במדבר רבה פ"ח] על מה שאמר משה אל תפן אל מנחתם יודע אני שיש לאלו חלק במנחת התמיד אל תסתכל בחלקם תניחנו האש ולא תאכלנו, נראה כי אם לא היה משה שואל על זה, הקב"ה היה פונה אל חלק מנחתם גם שהיו רשעים, היה נכלל חלקם בחלק הציבור שאינו נידון אלא אחר הרוב.

טז, לב: ואת כל האדם אשר לקורח.

לפי פשוטו האדם אלו עבדיו ושפוחתיו של קורח, אולם במדרש משנת רבי אליעזר [פ"י"ט ד"ה אם] איתא אוי להן לרשעים ואוי לטימליהן [המאצטרפים והנטפלים להם], שנאמר ואת כל האדם אשר לקורח ואת כל הרכוש, אלו מחניפין, מכאן אמרו אל יתחבר אדם לרשע אפילו להחזירו לתשובה, עיין שם.

אספקלריא לפרשת קרח תשפ"א

| עמוד יג

* יז: ג: ועשו אותם ריקועי פחים ציפוי למזבח וכו' ויהיו לאות לבני ישראל.

פירש"י לזכרון שיאמרו אלו היו מאותן שנחלקו על הכהונה ונשרפו.

ולפמשי"כ בספר הכרמל [להמלבי"ם, ערך "אות" וזכרון"] כי **אות הוא לסימן לאיזה דבר לנוכח, וזכרון הוא לדור אחרון** אשר יקום מאחריהם ע"ש, י"ל כאן כי זה לאות לדור המדבר עתה שראו העונש ולא יעוררו עוד על הכהונה, ומה שכתוב בפס' ה' **זכרון לבני ישראל למען** אשר לא יקרב וגו' להקטיר קטרת, **היינו זכרון לדור אחרון אשר יקומו מאחריהם.**

ולפ"ז יבואר היטב דגבי מקלו של אהרן [להלן פסוק כה] כתיב "השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות לבני מרי", **ולא כתיב עוד לזכרון** כיון שזה היה מונח בקדש הקדשים שאי אפשר לזר להתקרב שמה אינו אלא לאות לדור זה שראו מקלו של אהרן פורח כשהוציא משה אותו כמו שכתוב פסוק כד, אבל לא לדורות שאחרי כן, משא"כ ציפוי מזבח הנחושת במחנות השרופים שהיה מזבח הנחושת קיים ועומד בחצר המשכן וכל זר ישראל יכול היה לראות שפיר **היו זכרון גם לדורות** שיבואו אחר כך.

* יז: ד: וירקעו ציפוי למזבח.
בפשטות הציפוי היה סביב לגופו של מזבח, וכ"כ אברבנטאל.

אולם החיזקוני **פירש דעד עתה לא היה למזבח גג**, ובפסוק ה' נאמר זכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב איש זר, שיהא הרואה שואל הרי כתיב [שמות כ, כא] מזבח אדמה תעשה לו שהיו ממלאין את חללו עפר, אי"כ מה טיבו להיות לו גג מנחושת, **והנשאל משיב לו גג זה נעשה ממחנות קורח** ועדתו שהיו מערערין על הכהונה, וכל העם ישמעו וייראו מלערער עוד עכ"ל. ולפ"ז יצא חידוש דמאז מחלוקתו דקורח לא היו ממלאין את חללו עפר כיון שעשו לו גג מנחושת להקריב עליו קרבנות. ואפשר דהחיזקוני לא רצה לפרש דהוי סביב גופו של מזבח, כיון שבין כך המזבח כולו מצופה נחושת [שמות כז, ב] לא הוי כל כך היכר ואות אם יוסף בו עוד ציפוי של נחושת.

וכן בתוספות השלם [שמות לח, ו] מסיק שהיה לוח עליו כמו מן הצדדין והיה מצופה נחושת, ומה שאמר רש"י [שמות ל, ג] לגבי מזבח העולה "זה היה לו גג" משא"כ מזבח הנחושת, פירושו שהיה לו גג מעצמו כמין סדן שהרי לא נאמר בו נבוב לוחות כמו מזבח הנחושת.

והראב"י חגיגה סימן תת"ח כתב היו רבותינו מתקשים על ענין מזבח הנחשת שהיה חמש על חמש אמה מקום קרנות ואמה מקום הילוך רגלי הכהנים לכל צד ומקום המערכה אמה על אמה, וקיימא לן גבי ברזל חס מקצתו חס כולו, **ואם כן איך היו הכהנים הולכים ורגליהם לא תכנינה ובגדיהם לא תשרפנה**, ואם נס הוא ליחשביה בהדיה עשרה ניסים. ודוחק לומר דניסים דקביעי לא קחשיב. ולפי שפירשתי שלא היה לו גג אתי שפיר. ובפענח רזא תירץ דכיון שהיה אש מן השמים רותנית היא היתה מוגבלת רק למה שצריך עכ"ל. אמנם הקשו דחויך מאש מהשמים שהיתה מסייעת היה מצוה להביא מן ההדיוט, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא וצ"ע.

* יז: ה: ולא יהיה כקורח וכעדונו כאשר דיבר ה' ביד משה לו.
פירש"י ומהו "ביד משה" ולא כתב "אל משה", רמז על החולקים על הכהונה שלוקים בצרעת כמו שלקה משה בידו, שנאמר ויוציאה והנה ידו מצורעת כשלג עכ"ל.

לכאורה קשה דמה שלקה משה בצרעת פירש"י [שמות ד, ו] **על שסיפר לשון הרע באומרו לא יאמינו לי**, לפיכך הלקהו בצרעת כמו שלקתה מרים על לשון הרע עכ"ל. ומה ענין זה לצרעת שלוקין החולקים על הכהונה, וכבר

עמד בזה בעמח"ס רנן לבוקר עמ"ס תמיד [עמ' 12 ד"ה ואולי] ע"ש וצ"ע.

* יז: ז: ויהי בהקהל העדה וגו' והנה כיסוהו הענן וירא כבוד ה'.
ולעיל [טז, יט] נאמר וירא כבוד ה' אל כל העדה.

כתב בתפארת יהונתן [להגר"י אייבשיץ זצ"ל] ונראה דיודע [סוכה נב, א] דבחסא הראשון אינו עושה כל כך רושם אבל בחטא השני נעשה כעבותות העגלה, ולכך לעיל דחסאו העדה פעם ראשונה זכו כולם לראות את כבוד ה', **משא"כ בפעם שניה לא זכו כולם ולכך לא נאמר אל כל העדה.**

התורה ומצוותיה / הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון, מח"ס סימני המצוות וש"ס, דומ"צ באשדוד נקיות מנגיעות

אם פְּמוֹת פֿל הָאָדָם יִמְתָּן אֶלָּה וְנִקְּדַת פֿל הָאָדָם פֿקָדֵי עֲלֵיהֶם לֹא ה' שְׁלַחְנֵי (טז, כט)

אמרו חז"ל במדרש רבה פ' קרח (פ"ח יב) פתח משה ואמר לפני הקב"ה אם מתים אלו על מטותם כדרך שבני אדם מתים וכו' **אף אני כופר ואומר לא ד' שלחני ומלבי אמרתי וכו'.**

לכאורה הדברים קשים להבנה, וכך כותב **הגאון החסיד רבי פתחיה הארנבלעס זצ"ל שהיה מרבני ורשה והסתופף בצילו של הרה"ק רבי יעקב אריה מרדזימין זצ"ל**: שמעתי מפה קדוש אדמו"ר הסבא קדישא מראדזימין זצ"ל (הרה"ק רבי יעקב אריה) שאמר שקשה מאוד להבין דברי המדרש, כיצד משה רבינו ע"ה היה יכול לומר 'גם אני מודה' וכו', הרי הוא ידע את האמת שהקב"ה ציווה לו כך.

ואמר ליישב, כי באמת עיקר מחלוקת קרח היתה למה מינה לנשיא את אליצפן בן עוזיאל, והיה לו למנות את קרח. ואם תשאל האם יתכן לומר שקרח יחשוד את משה רבינו ע"ה שהקב"ה צוה אותו שימנה את קרח לנשיא, והוא מעצמו עמד ומינה את אליצפן. הרי בוודאי שמשה רבינו ע"ה עשה הכל על פי ציווי השי"ת, ולא חשוד לומר שקר. ובודאי זה היה ידוע לקרח.

רק עיקר מחלוקתו היתה אשר כעס על משה רבינו ע"ה, שחשד בו שהוא רצה במחשבתו לעשות את אליצפן לנשיא, ולא את קרח. והקב"ה הסכים על ידו, משום דרצון יראיו יעשה, כמש"כ בתוס' במסכת שבת (פז ע"א ד"ה ואתה) מ"מ נתרעמו עליו לפי שאילו לא פירש מדעתו, לא ה' הקב"ה מסכים עמו בדברך שאדם רוצה לילך וכו'.

כמו כן כאן, על זה כעס קרח ואמר, אילו אתה היית רוצה לעשות אותי לנשיא, היה הקב"ה מסכים עמך.

אכן משה רבינו ידע את האמת, שהוא לא רצה כלום מעצמו ולא חשב על אף אחד, רק מה שהקב"ה אומר לו כך הוא עושה. אך משה רבינו ע"ה חשד את עצמו, ואולי אין איש יכול לידע זאת בבירור, **ואולי ה' לי נגיעה מועטת** על אליצפן ולא לקרח. על זה שאמר, גם אני מודה, כי יתכן שהייתה לי איזה נגיעה דקה מן הדקה שאליצפן יהיה נשיא והקב"ה הסכים על ידי, ודפח"ח. (בספרו פתחי תורה מובא בלקוטי אביב).

* האדם אוהב לרמות את עצמו ומוצא היתירים לתאוותיו

רעיון מעין זה נמצא בספרו של הרה"ק מרדזימין בכורי אביב על מגילת רות, בענין אלימלך, עה"פ 'ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ וילך איש מבית לחם יהודה' (א, א)

וכך כתב בספר **ביכורי אביב** שם, אמרתי לפני אדמו"ר הקדוש מו"ה שמחה בונם מפשיסחא, זוהר חדש על רות (כידוע בסוף ימיו היה הר"ב סגי נהור, ותלמידו הרה"ק ר"י מרדזימין היה קורא לפניו בזוה"ק), וכתוב בדף

אחד (פ, ב) שנענש אלימלך משום שכאשר הגיע הרעב, ואבימלך היה עשיר גדול ובעל אמצעים, והתחילו העניים להשכים לפתחו, ובגלל שהייתה עינו רעה בעניים, ולכן נסע משם. ובדף שני שם (עז, א) כתוב מכאן למדים, שכאשר יש דין בעיר יברח משם, ויסע למקום אחר, ולכך אבימלך נסע משם. ולכאורה הדברים סותרים למה שכתוב מקודם, כי הטעם שברח, מחמת שהייתה עינו רעה בעניים.

והסביר לי אדמו"ר זצ"ל, שבאמת אלימלך רצה לנסוע מחמת שהייתה עינו רעה בעניים. רק היה צדיק וחשב לבבו שעבירה היא לברוח למקום אחר מחמת שרוצה להתחמק מן העניים. והי' מעיין בדין אם יש לו היתר לנסוע למקום אחר מחמת זה, וראה שיש הלכה כזו שכאשר יש דין בעיר יסתלק מן המקום הזה וילך לדור במקום אחר, אם כן יש לו היתר למעשהו.

אבל השי"י הבהין לבבות ויודע מחשבות, ראה כי כוונתו בניסיעתו מן המקום - לא הייתה מחמת שיש דין במקום, זה היה רק תירוץ, ובאמת עקר משם משום שעיניו הייתה צרה בעניים, ולכך נענש.

וזה וילך איש, 'איש' הוא לשון צדיק. פירוש, שהלך משם שהיה סבור שהליכתו מוצדקת, משום שהדין כן הוא. רק השי"י היה רואה שעיקר כוונתו לא הייתה לקיים הדין, רק מחמת שעיניו צרה בעניים. רק משום שהתיירא מן העבירה, מצא לו 'היתר' על פי דין. ודו"ק. (ואמרו צדיקים שרעיון זה יסוד גדול אצל חסידים, שלא ירמה האדם את עצמו).

* **כי לא מלבי**
יש להוסיף בזה מה שכתבו בפרשתן עה"פ ויאמר משה בזאת תדעון כי ה' שלחני וגו' האלה כי לא מלבי (טז, כח) 'כי לא מלבי' - מתרגם אונקלוס 'ארי לא מרעותי', אל תחשבו שמחמת רצון לבי עשה הקב"ה שאחי יבחר למשרה זו, ואליצפן למשרה ההיא, זה לא בא מרצוני כלל.

* **כל אחד מוצא בתורה כרצונו**

וכך ביאר מו"ר הגה"ח רבי נתן לוברט ז"ל את דברי הגמרא (יבמות קי"ז ע"א) 'כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם' וכו' שהוא בדברי תורה כתיב. (עי' פירש"י שבמבאר - לפי פנים ולב שאתה נותן לתורה לבך עומד לך להעמיד גירסא, אם יגעת בה תמצא אם לא יגעת לא תמצא. ל"א - אם רבו מסביר לו פנים הוא מחכים ואם לאו אינו מחכים מרבו). ואפשר גם לפרש, שכל אחד לפי טבעו ומעשיו מוצא בה פשטים. **הרשע לפי רשעו מוצא ראיות לשיטתו.** והצדיק לפי צדקתו. אדם שלומד תורה עם יראת שמים, התורה מכוונת אותו להתקרב להשי"ת ומדריכתו בדרך הישר. אולם הרשע שלומד ללא יראת ה', מוצא בה היתירים למעשיו. (שארית נתן).

* על לשונו של הגה"ח רבי נתן לוברט היתה שגורה אמרה זו: 'לייגט נישט קיין שמד אין יראת שמים!' ביאורה: אל תשתמשו במשוה של יראת שמים ככסות והצדקה למעשים מושחתים ורעים. (כלומר: הלב יודע אם הכונה האמיתית לשם שמים, או לרשעות).

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב חשבונות נפלאים לבאר את מספר המתים המגניפה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. הֲרַמְנוּ מִתּוֹךְ הַעֲדָה הַזֹּאת וַאֲכַלְתֶּם אֹתָם פְּרִגְנֵי... [ויאמר מֹשֶׁה אֶל אֱהֲרֹן קַח אֶת הַפַּחְתִּיהָ וְתֵן עֲלֶיהָ אֵשׁ מִמַּעַל הַפְּתִיחַ וְיִשִּׁים קִטְרֶת וְחֹלֶץ מִחֲתָה אֶל הַעֲדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם... [ויסח אֱהֲרֹן פֶּאֶשֶׁר דָּבַר מֹשֶׁה וַיִּרְצֵ אֶל תּוֹךְ הַסֵּהלָה וְהִנֵּה חֹחַל הִנְגֵן בְּעֵם וַיִּתֵּן אֶת הַקִּטְרֶת וַיִּכַּפֵּר עַל הָעָם. וַיַּעֲמֵד בֵּין הַפְּתִיחַים וּבֵין הַחֲסִיִּים

ותעצור המגפה. ויהי המתים במגפה ארבעה עשר אלף וישבע מאות מלבד המתים על דבר קרח (זו ט-ד)

בחתם סופר על התורה כאן ביאר את מספר המתים על פי חשבון נפלא, וזה לשונו:

"הרומו מתוך העדה הזאת, ע"ד רמז היה נגזר למות התרומה מן העדה ר"ל כי העדה ס' רבוא והתרומה מזה א' מארבעים עולה לסך ט"ו אלף, וזהו הרומי לשון תרומה. והנה ר"ן איש וקרח דתן ואבירים וי"ד אלף ושבע מאות המתים במגפה הרי ט"ו אלף חסר מ"ז, ועליהם הגין אהרן מבלי המיתם, והנה ב' נגד ב' בניו הכהנים והוא עמד נגד מ"ה וזהו ואהרן מ"ה הוא, וק"ל".

ביאור דבריו: כשאמר הקב"ה 'הרמו מתוך העדה הזאת ונאכלה אתם פרגע' נגזרה גזירה שימותו מבני ישראל כשיעור הפרשת תרומה, שבעין יפה הוא אחד מארבעים, ולכן אמר 'הרמו' כתרומה שנאמר בה 'תרימו את כל תרומת ה', ואחד מארבעים משש מאות אלף עולה ט"ו אלף (15,000 = 600,000 ÷ 40), נמצא שנגזר שימותו חמש עשרה אלף, ומוסיף החת"ם שגזירה זו כללה גם את אלו שמתו על דבר קורח, דהיינו שהגזירה היתה שמלבד אלו שמתו על דבר קורח צריכים למות עוד, עד שכל המתים ביחד יהיו חמש עשרה אלף, ובמחלוקת קורח ועדתו מתו 253 אנשים, שהם החמישים ומאתים מקריבי הקטורת, וקורח ודתן ואבירים, נמצא שכעת היו צריכים למות עוד 14,747, אך בפועל מתו רק 14,700, משום שהארבעים ושבע הנותרים ניצלו מהמגפה בזכות הקטורת שהקטיר אהרן, וביאר החת"ם ש45 איש ניצלו בזכות אהרן, שהיה שקול כמ"ה איש כמו שכתוב "ואהרן מה הוא", "מה" בגימטריא 45, ועוד שנים ניצלו בזכות שני בניו של אהרן אלעזר ואיתמר.

עד כאן ביאור דברי החת"ם.

ובספר דברי מהר"א על התורה להגה"ק ר' יהודה אסאד זצ"ל גם כן הלך בדרך זו שהרומו הוא אחד מארבעים כתרומה, אך הוא ביאר שקרח ועדתו היו חמישים איש, ולפי המתים במגיפה יחד עם השרופים והבלועים על דבר קורח היו ט"ו אלף, שהוא אחד מארבעים משש מאות אלף, ויעוויין ששביאר שמעיקרא היתה הכוונה של"ט חלקים מהעם ימותו רח"ל, ורק חלק אחד ממ' ישארו בחיים, אך הקטורת היפכה את גזר הדין של"ט חלקים יחיו וחלק אחד ימותו, ועפ"ז ביאר המהר"א אסאד הרבה דקדוקים בפסוקים, ע"ש, וכן כתב בשו"ת יהודה יעלה ח"ב ס' רמ"ח, ובסיים דבריו כתב: "הוא רחום יכפר וכו' כי לדעתי נתגלה לי בזה סוד מסודות התורה, והוא פלא למבין".

ושבו ראיתי שכדבריו ממש כתב המהר"א אזולאי בעל החסד לאברהם בביאורו על התורה כת"י, והביא את דבריו נכדו החיד"א בספר ראש דוד בפרשה זו, ע"ש, ויסד את דבריו על מה שאמרו בפסיקתא "הרומו כתרומה מן החולין" [כוונתו לספר לקח טוב על התורה, המכונה גם 'פסיקתא זוטרתא', שכתוב שם כך, ואמנם המעיין שם יראה שהכוונה שם היא אחרת, ע"ש, אך עכ"פ מבואר שם שהרומו הוא לשון תרומה].

ולכאורה יש להעיר על דברי החת"ם, דהרי במחלוקת קורח ועדתו לא מתו רק קורח ודתן ואבירים אלא גם נשיהם וטפם, ואיך כתב החת"ם שמתו אז רק 253, אכן לא קשה מידי, כי חשבון התרומה היה מתוך שישים רבוא בני ישראל, והשישים רבוא הם רק הגברים מלבד הטף והנשים, וא"כ הגזירה היתה שימותו תרומה מתוך אותם שישים רבוא, אך הנשים והטף שמתו אינם בכלל זה.

אמנם עדיין צ"ע, דהרי גם בניהם של דתן ואבירים מתו, כמ"ש (לעיל טו כז) 'ודתן ונאבירם יצאו נאבירים פתח אהליהם ונשיהם ונבניהם וטפם', ופירש האבן עזרא 'ובניהם. הגדולים. וטפם. קטנים וקטנות', ואח"כ כתוב (שם פסוק ל"ב) 'ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם', הרי שגם בניהם הגדולים מתו, ואפשר שבניהם הגדולים היו מעל גיל שלש עשרה אך עדיין לא היו בני עשרים, ולכן לא היו בכלל מנין השש מאות אלף.

ועוד יש להעיר על דברי החסד לאברהם והחת"ם ומהר"א אסאד, דכל חשבונם מיוסד על ההנחה שמספר בני ישראל היה שישים רבוא, אך לכאורה הנחה זו תמוהה, שהרי המנין האחרון שנמנו בני ישראל לפני פרשת קורח היה ב' במדבר, ושם כתוב (א, מו) 'ויהי כל הפקדים שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים', הרי שהיו אז 3550 יותר משישים רבוא, וע"ע ברש"י פ' בהעלותך י"א כ"א, ואולי ביאור חשבונם הוא ע"פ המבואר בספרים הק' שיש רק שישים רבוא נשמות של עם ישראל, וחלקם מתחלקים לכמה ענפים, ועדיין צ"ע.

ועוד צ"ב בדבריהם דהרי הגזירה נגזרה רק עכשיו, ומהיכא תיתי שיהיו כלולים בגזירה זו גם אלו שמתו ביום אמתול, אך העניין יתבאר להלן בדברי המהר"א דיסקין.

ובחי'דושי המהר"א דיסקין על התורה (שנכתב ע"י תלמידיו) מובא שהמהר"א דיסקין ג"כ ביאר בזה חשבון נפלא מעין דרכם של האחרונים הנ"ל, אך באופן אחר, והוסיף בזה ביאור רחב מאיר עינים ומתוק מדבש, כדלהלן:

תחילה הקשה המהר"א דיסקין ג' קושיות בפסוקים הללו:

- א. מהו הלשון "הרומו" מתוך העדה, הלא לעיל (טו, כא) אמר הבדלו מתוך העדה.
- ב. כאן כתוב הרומו מתוך "העדה", וכן להלן פסוק י"א כתוב והולך מהרה אל "העדה", אך בפסוק י"ב כתוב וירץ אל תוך "הקהל", וצ"ב למה פעמיים כתוב "העדה" ובפעם השלישית כתוב "הקהל".
- ג. בפסוק י"ד נאמר ויהי המתים במגפה ארבעה עשר אלף וישבע מאות מלבד המתים על דבר קרח, וצריך ביאור לשם מה נאמר כאן "מלבד המתים על דבר קורח", הא מעשה קורח היה יום קודם (שהרי בפסוק ו' נאמר 'וילנו כל עדת בני ישראל ממהרת על משה ועל אהרן לאמר אתם המתים את עם ה', ואחר זה היתה המגיפה) והמתים על דבר קורח לא מתו במגיפה כלל אלא בבליעה או בשריפה, ומה עניינם לכאן.

וביאר המהר"א דיסקין שבאמת גזירת המגיפה לא היתה גזירה חדשה, אלא היא אותה גזירה שהיתה מאתמול במעשה קורח, שנאמר שם (טו, כ-כא): "הבדלו מתוך העדה הזאת ונאכלה אתם פרגע. ויפלו על פניהם ויאמרו אל-אלקי הרוחות לכל בשר האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצף", שאז באמת נגזרה כליה על כל העדה ח"ו, ומשה ואהרן בתפילתם ביטלו את הגזירה ההיא, אך למחרת כשחזרו בני ישראל ונתלוננו על משה ואהרן נתחדש שוב חלק מהגזירה ההיא, שאז נגזר כליה על כולם ח"ו, וכעת נגזר רק שימותו מהם כשיעור תרומה, ולכן כאן כתוב "הרמו מתוך העדה הזאת ונאכלה אתם פרגע", דהיינו שילקחו מישראל אנשים כשיעור תרומה ואלה את אותם האנשים כרגע, וידוע שיש שלשה מיני תרומות, עין יפה אחד מארבעים, עין בינונית אחד מחמישים, ועין רעה אחד משישים, וכאן משום שהיה עידנא דריתחא נידונו בתרומה של אחד מארבעים. והנה מספר בני ישראל היה שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים, כמ"ש ב' במדבר (א, מו), ואחד מארבעים ממספר זה הוא חמש עשרה אלף ושמונים ושמונה ושלוש רבעים (= 603,550 ÷ 40).

ואותו איש שנגזר מיתה על שלש רבעים ממנו דינו לחיות, כמ"ש בשבת ל"ב ע"א: "ואפילו תשע מאות ותשעים ותשעה מלמדים עליו חובה ואחד מלמד עליו זכות ניצול שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו ויחננו ויאמר פדעוה מדרת שחת וגו'". נמצא שהיו צריכים למות רק 15,088 איש, והמתים במגפה היו 14,700, ונאמר "מלבד המתים על דבר קורח" דהיינו שגם אותם צריך לחשוב בחשבון התרומה, נמצא שבסך הכל מתו מתוך התרומה 14,953 איש, ומלבדם היו צריכים למות עוד 135 איש, להשלים לחשבון 15,088, והאנשים הללו ניצלו ע"י הקטורת שהקטיר אהרן, וזהו

שכתוב "וירץ אל תוך הקהל", קהל בגימטריא 135, שאהרן רץ לתוך אותם 135 איש עם הקטורת ופדה אותם ממות לחיים.

עד כאן דברי המהר"א דיסקין, והדברים נוראים ונפלאים.

אמנם לכאורה יש להעיר על דברי קדשו, דמה שאמר שאותו אדם שנגזר מיתה על שלש רבעים ממנו דינו לחיות משום אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף, לכאורה אינו דומה, דשם מיירי שיש עליו הרבה מלאכים מקטרגים ואחד מלמד זכות, אך כאן אם נגזר על שלשה רבעים של אותו אדם מיתה איזה לימוד זכות יש עליו? הלא הגזירה מוסכמת ללא חולק? ואם כן לכאורה צריך להיות ששלשה רבעים מגופו ימותו ורק רבע ישאר בחיים, ואם כן גם אם לא ימות עכ"פ יהיה חולה מסוכן וטריפה (בר מינן).

ועוד יש להעיר על דבריו הק', דהרי החשבון של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים לא כלל את שבת לוי, כמ"ש (במדבר א, מז) 'והקלום למטה אבותם וחמש מאות ושמונים, ואם כן קשה ממה נפשך, אם הגזירה של התרומה לא נגזרה על שבת לוי, אם כן איך אפשר לחשוב את קורח בכלל התרומה, ואם הגזירה נגזרה גם על שבת לוי אם כן צריך לחשב את שיעור התרומה לפי המספר הכולל של בני ישראל יחד עם שבת לוי, שהוא 612,130, וצ"ע.

ולולי דברי קדשו של רבינו המהר"א דיסקין לכאורה היה נראה לעשות את החשבון על פי דרכו עם שלשה שינויים, ולפי זה יבוא החשבון מכון היטב כמין חומר בס"ד:

א. באמת אותו אדם שנגזר מיתה על שלש רבעים שלו - גם הוא היה צריך להיות חולה מסוכן וטריפה, משום שיחלה מאוד ברוב חלקי גופו, וא"כ נמצא שהגזירה נגזרה על 15,089 אנשים, על 15,088 נגזר למות מיתה גמורה, ועל עוד אחד נגזר להיות חולה מסוכן.

ב. יש לומר שבניהם של דתן ואבירים היו כבר מעל גיל עשרים שנה, והיו להם שני בנים כי מיעוט רבים שנים, וממילא גם הם היו בכלל החשבון של התרומה.

ג. הגזירה לא היתה על שבת לוי וממילא קורח אינו בחשבון התרומה.

ולפי זה נמצא ששך המתים בעדת קורח היה 255 (ר"ע מקריבי הקטורת, קורח, ודתן ואבירים ושני בניהם), וכשנוריד את קורח מהחשבון נשאר רק 254, ולפי זה סך כל המתים יחד עם המתים במגיפה היה 14,954, נמצא שנותרו עוד 135 אנשים שהיו צריכים להפגע מהמגיפה, 134 מהם היו צריכים למות ממש ואחד היה צריך להיות חולה מסוכן, ואהרן רץ עם הקטורת אל תוך הקהל, שהם המאה שלשים וחמשה הללו והציל אותם מהמגיפה.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב

ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען

יוסף, שלחן מלכים ושאו"ס

מדוע ביקש יעקב לא להיות נזכר במחלוקת

קורח, הרי כולם יודעים מי זקינו?

ויקח קרח בן יעקב בן קהת בן לוי (טו, א)

ולא הזכיר בן יעקב, שבקש רחמים על עצמו שלא יזכר שמו על מחלוקתם, שנאמר (בראשית מ"ט, ו) ובהחלם אל תחד כבודי, והיכן נזכר שמו על קרח, בהתיחסס על הדוכן בדברי הימים, שנאמר (דברי הימים א, ו, כב-כג) בן אביאסף בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל (רש"י)

יש לבאר, מה הטעם שביקש יעקב שלא יהיה נזכר שמו בענין מחלוקתו של קורח שיצא מצאצאיו, ומה תועלת ישנה בכך שלא הוזכר הדבר שלי הוא בן יעקב, וכי חוסר ההזכרה יועיל להסתיר את הדבר הידוע לכל, הלא הכל יודעים שלי הוא בן יעקב, מה טעם ביקש יעקב אבינו ע"ה רחמים על כך?

אספקלריא לפרשת קרח תשפ"א

| עמוד טו

ונראה כי הביאור הוא, כי כל דבר המוזכר בתורה, אינו מוזכר לחינם, אלא יש לו טעם וסיבה, וכמו שנתבאר מתי נקרא שמו של יהושע בשם זה, דמורה על תכונתו הפנימית. ולפי זה, יש לומר שכן הוא כאשר מוזכרים תולדות של אדם ואבותיו, דבאה התורה לומר לך, שכל מה שאתה רואה כעת באדם זה, זה מחמת תולדות אבותיו, שנתנו לו את התכונות להתנהג כך.

מעתה, יש לומר שזה מה שבא יעקב לומר, שהיתה בו רוח הקודש באותה שעה, וראה מה יצא מלוי, ולפיכך אמר לו: אני יעקב, לא התנהגתי מעולם בתוקפנות עצמית. גם כאשר נאמר "אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי", ביאר התרגום כי זהו "בצלולי ובעויתי". על אף הכח הפיזי הגדול שהיה ביעקב אבינו, שהרים את האבן מעל פי הבאר כמו שמרימים את פקק הצלולית, אעפ"כ לא השתמש בכח זה כנגד לבן, אעפ"פ שהתל בו והחליף את משכורתו עשרת מונים. ידע יעקב לקבל את הדין באהבה, ולא להשתמש בכוחו כנגד מתנגדיו ומשנאיו. גם כשכא עשו אחיו להלחם עמו ועמו ארבע מאות איש, התחיל יעקב בדורון ותפילה, ורק אם לא יהיה ברירה, רק אז מלחמה.

אבל לוי, יחד עם שמעון אחיו, הרגו את כל בני שכם על קנאתם במעשה אחותם. היתה זו מלחמה מתוך קנאות לדבר מצווה, שאמרו: "הכזונה יעשה את אחותינו". אבל יעקב אביהם ביקר את מעשיהם, וטען בפניהם כי יתפרש הדבר כהתגרות באומות הארץ, כמו שהיה לבסוף, שבאו ונלחמו עימם כמבואר באורך בספר הישר (כדמביא גם הרמב"ן).

על נקודה זו בא יעקב ברוח קודשו ואמר ללוי בנו: "שמעון ולוי אחים, כלי חמס מכרותיהם", על אף שאתם התכוונתם לטובה, מ"מ תכונה זו לא באה ממני, אלא אתם מתנהגים בה על דעת עצמכם, ולכן בעוד כמה דורות, תבוא תכונה זו של המלחמה, לידי תוצאה שלילית, שקורח נכדך, יצא במלחמה על משה ואהרן, לא בכוונה טהורה כלל וכלל, ואז תבוא התורה ותעיד, מהיכן הגיעו לו תכונותיו לעורר המחלוקות והמהומות: "בן יצהר בן קהת בן לוי", אבל לא בן יעקב, "בקהלם אל תחד כבודי", לא ממני הגיעה תכונת הלחומות, ולכן התורה ייחסה אותו רק עד לוי ולא עד יעקב, להעיד על שורש תכונותיו.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

חומרת המחלוקת – משה רבינו "מחל על כבודי" אולם גם נענש בגללה

בשיאה של מחלוקת קרח ועדתו, הולך משה רבינו לפייס את דתו ואבירם, ובגמרא (סנהדרין קי ע"א): **ויקם משה וילך אל דתו ואבירם, אמר ריש לקיש: מכאן שאין מחזיקין במחלוקת, דאמר רב: כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר ולא יהיה קרח וקעדתו.** וברש"י שמחל על כבודו והוא עצמו הלך לבטל מחלוקת.

וברש"י שם כתב וז"ל: **שמחל על כבודו והוא עצמו הלך לבטל מחלוקת.**

ויש להקשות שאם איסור יש בדבר החזיק במחלוקת, אם כן מה כתב רש"י שמחל על כבודו, מה ענין זה לכך, והרי אסור להחזיק במחלוקת ודי בכך ומה חדוש יש בכך שמחל על כבודו.

ואשר יראה בזה, שהלכה היא (יו"ד רמג סעיף ט) נאמר: **אעפ"פ שיש רשות להכנס לדתו לכבודו, אינו שבו לת"ח שיהיג עצמו בדבר זה. בדי"א, שחירפוחו בסתר. אבל אם חירפוחו בפרהסיא, אסור לו למחול על כבודו, אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש, עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו.**

ובגמרא סנהדרין קי ע"א אמרו: **וישמע משה ויפל על פניו, מה שמועה שמעו – אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: שחשדוהו מאשת איש, שנאמר ויקנאו למשה במחנה. אמר רבי שמואל בר יצחק: מלמד שכל אחד**

ואחד קנא את אשתו ממש, שנאמר ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה.

והנה חרפה גדולה מזו למשה רבינו, כמעט ולא יתכן והיתה גם בפרסהיה שחשדו במשה רבינו מאשת איש. ובשו"ע שם מבואר שבאופן זה אסור לא למחול על כבודו. ומעתה היה הביאור ברש"י שהלך משה לפייס את דתו ואבירם היה שאין מחזיקים במחלוקת. ונתבאר ברש"י שם "שמחל על כבודי", ולכאורה באופן זה כאמור אסור לו למחול.

ולכאורה הביאור בכך ששתי דינים נאמרו כאן, שבאמת בחלק האישי בפגיעה בו אסור לו למחול. אמנם הואיל וכאן היתה מחלוקת בכל כלל ישראל ובחלק זה הואיל ואסור להחזיק במחלוקת לכך מדין זה מחל משה רבינו על כבוד התורה שלו. ובא לפייסם כדי שלא תהיה מחלוקת בכלל ישראל.

ולפי זה צריך לומר שכל מה שאמרו שם שאסור למחול הוא רק באופן שאין חשש שאסור להחזיק במחלוקת, ומשום כן מחל משה רבינו על כבודו.

ויש להוסיף בזה מה שמשא רבינו הולך לפייס כדי לא להחזיק במחלוקת, ונראה מן הדברים שרק הוא עושה כן ולא אהרן הכהן.

ויבאר בזה, שבתחילת המחלוקת אחר ששמע את דבריהם נאמר בפסוק, (ד) ויפל על פניו. וכתב רש"י - **מפני המחלוקת, שכבר זה בידם סרחון רביעי.** וסיים רש"י שם **"אמר עד מתי אטריח על המלך, שמא לא יקבל עוד ממני".**

והיינו שמרגיש משה רבינו שהנה עתה עוד קלקול רביעי, וא"כ זה אולי סופו של כלל ישראל.

מעתה יקשה מאד שהנה מדקדק במעשה זה שרק משה רבינו נפל על פניו ולא אהרן וכתב הרמב"ן וז"ל: - **ולא ויפלו, כי אהרן במוסרו ובקדושתו לא ענה דבר בכל המחלוקת הזו, ויהי כמחריש וכמודה שמעלת קרח גדולה ממעלתו, אבל הוא עושה כדבר משה ומקיים גזירת מלך:** אמנם יקשה שהרי ידע אהרן שכל מה שעושה משה הוא על פי ה', וא"כ מה שייך "יהי כמחריש".

ומבואר שמפני התרחקותו המחולטת של אהרן מפני המחלוקת לא רצה לומר כלל שום דבר לפי שכל פעולה שיעשה תהיה השתתפות במחלוקת דבר שיכול להגביר את המחלוקת ומשום כן הוא מחריש לגמרי אף שהצדק עם משה רבינו.

אכן, משה רבינו המנהיג של כלל ישראל, ושליח ה' היה צריך לומר את דברו, ומכל מקום משה רבינו היה צד במחלוקת אף שהיה מוכרח לכך, ומשום כן דווקא הוא כדי לא להחזיק במחלוקת הואיל והוא הצד היחיד במחלוקת רק הוא הולך לפייס את לוי לבדו.

לדרוש שלום בשעת מחלוקת אף שנראה שאין סיכוי יש בו רווח גדול

ובתוצאת הדברים לא הועילה למשה מה שהלך אליהם כדי לא להחזיק במחלוקת. ולכאורה בהסתכלות מלעלה מחד מחל על כבודו ובתוצאת הדברים לא הועילו מעשיו. אכן, אינו כן, רווח גדול היה בכך שבמדרש נאמר ילקוט שמעוני תורה פרשת קרח רמז תשנב וז"ל: **ולפי שהלך משה לפתחו של דתו ואבירם זכה להציל ארבעה צדיקים מדינה של גיהנם שלשה בני קרח ואון בן פלג.**^ט

^ט ומכאן נתבאר שהוא זכה להצילם אמנם מה היה זכותם ונאמר שם במדרש וז"ל ומה זכות היה בידן של בני קרח שיצילו, שבשעה שהיו יושבין אצל קרח אציהן רואין את משה וכושין את פניהן בקרקע, אמרו אם נעמוד מפני משה רבינו נוהגין בזיון באבינו וכבר נצטוונו על כבוד אב ואם, ואם לא נעמוד כבר כתיב מפני שיבה תקום, מוטב שנעמוד מפני משה רבינו אף על פי שאנו נוהגין בזיון באבינו, באותה שעה הרחישו את לבם בתשובה. ומבואר במדרש שלמשה היה זכות להציל מן המחלוקת מתוקף זה שהלך לפייסם. אמנם זה לא היה מועיל לולי שהיה להם זכות עצמית בכך שנהגו כבוד במשה רבינו, שוב עלתה זכות משה וזכותם עם יחד להציל, וכל זה הזכות עלתה "על פתחה של

וכתב החפץ חיים – (שמירת הלשון חלק א שער הזכירה פרק יז): שאל יתייאש האדם בדעתו לחשוב שלא יוכל להשלים, אלא ירדוף אחר השלום היום וגם למחר וליומא אחרון עד שיגיעהו, וכתב עוד ואפילו אם דבריו לא יועילו כלל אצל בעלי המחלוקת בעצמם מפני שנתגברה בהם מדת הנחון ונתעוררו עיניהם מראות האמת, עכ"פ יעבד בזה את האנשים החזונים אשר אין נוגע להם חריב, ורק נמשכו לפי תומן אחרי עצתן הרעה של בעלי המחלוקת, ויצילן בזה מעונש המר, וכמו שעשה משה רבינו ע"ה וכנ"ל.

וכלומר עולה יסוד גדול שמלבד שיש איסור להחזיק במחלוקת, לעולם אין אדם יודע אדם מה תוקף מעשיו יכולים להועיל בשעת המחלוקת, אף שנראה הכל אבוד אל לא להתאיש. ומכאן עולה שאף אם לא יצליח מול בעלי המחלוקת יכול הוא להציל מהסובבים אותם אפילו אלו שנמצאים על "פתחה של גיהנום"

דקדוק הדין הנוראי על משה רבינו שנהיה כתוצאה ממחלוקת עם קרח

מכל האמור עד כה עולה שמשא רבינו מבטל את עצמו עד סוף ומחל על כבודו וכל זה כדי לא לא להחזיק במחלוקת.

ומעתה יקשה שבגמרא סוטה (סוטה י"ג ב) נאמר: **ויאמר ה' אלי רב לך" (דברים ג') "א"ר לוי: ברב בישר, ברב בישרוהו. ברב בישר - 'רב לכס' (במדבר ט"ז), ברב בישרוהו - 'רב לך' ופירש"י שם: "שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה ונענש באותה מדה".**

וביאור דברי הגמרא שמשא רבינו בשעה שנקהלו עליו עדת קורח אמר להם "רב לכם בני לוי". וברש"י ביאר (טז ז): **רב לכם - דבר גדול נטלתם בעצמכם לחלוק על הקדוש ברוך הוא.** ועל זה אמרו בגמרא שם בסוטה שהיה בכך טענה על משה רבינו שדבר כך אל בני לוי, ומכח זה בשעה שבקש משה והתחנן על נפשו להכנס אל הארץ אמר לו הקב"ה "רב לך", אל תוסף דבר אלי בדבר הזה, ועל זה ביאר רש"י שהקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה."

ומעתה יקשה עד למאד אחר המתבאר שמחל משה על כבודו כל כך והלך לפייס את בעלי המחלוקת, מה טענה היה עליו שמכח זה לא שמע אותו הקב"ה בשעה שרצה להכנס אל הארץ.

ויש לבאר בזה, יש לומר יסוד גדול להבין תחילה את מחלוקת קרח ועדתו על משה רבנו, ויש לדעת שבצד של קרח במחלוקת היה צד שהיה כולו לשם שמים.

שאחר המחלוקת היה ציווי מאת ה' שיעשו מן הריקועים ציפוי למזבח, וברמב"ן ביאר (במדבר יז ב): **כי בעבור שעשו כן על פי משה היו קידש, כי הם הקדישו אותם לשמים לפי שחשבו שיענה אותם האלקים באש ותהינה המחנות האלה כלי שרת באהל מועד לעולם.**

והדבר צ"ב, אף שחשבו שיענה אותם ה' מן השמים, הרי קרח ועדתו הוא סמל המחלוקת שאין כמותו לדורות ורקועים אלו נעשו "לקידוש" המחלוקת. ולפי שחשבו נעשים ממחנותם לדורות. מקודשים ונעשים כלי שרת לדורות אתמהא.

וכתוב כאן דבר נוראי, אותם חמשים ומאתים ראשי סנהדראות שבראשם נשיא שבטי ישראל, מחשבתם היתה קודש לשמים וחשבו באמת ובתמים שיענה אותם ה'. ועולה מזה שאף שטענו כונתם היתה לשמים ללא שום פניה, ומשום כן זכו מחמת כן שנעשו מהם ציפויים למזבח.

ויש לבאר בזה עוד, שבמשך חכמה ביאר את מחשבתם של בני קרח. וז"ל (קרח ט"ז י"ז) **וכתב: "היינו שכיון שהיתה אצלם הוראת שעה שנתקבל הקטורת שלהם ברצון, ואילו נדב ואביהו נשרפו באש אשר יצא מלפני ה', בגלל אשר הקטירו קטורת זרה, זו היתה הסיבה שגרם**

גיהנום", והיינו בכך מתבאר גודל הזכות שהיו שקועים במחלוקת ונגזר דינם לגיהנום, וברגע האחרון זכו להנצל.

להם לחשוב שהם חשובים יותר מן הכהנים, ובהם בחר ה' לעמוד לשרת לפניו, ולכן נחלקו על משה ביחד עם קרח ונשרפו. ושם הוסיף 'והמה חונכו את המשכן'.

ודבריו הם המשך למה שנתבאר לעיל, שהיה מטרתם של קרח ועדתו לשם שמים, וכונתם היתה שהואיל ונתקבל הקרבנות והמה חונכו את המשכן, ונתבאר במאמרינו לשנה שעברה את שכתב הרמב"ן שהם חדשו מצוה לדורות ונתחדשה מצוה זו מכח ההשתוקקות שלהם לה'.

ומתחבר הדבר שנתבאר לעיל שהיתה כונתם של קרח ועדתו לשמים, והיו בטוחים שה' יענה אותם.

מעתה, לפי זה יבואר הטענה על משה רבינו שאמר לכם "רב לכם בני לוי", שהיה בדברי משה רבינו כביכול שאין לבקש עוד שררה לעצמם.

אמנם כמתבאר כאן היה בדברי בני לוי בקשה אמיתית, ואף שהיו נגועים בכל המהלך, מכל מקום היה אצלם בקוש אמיתי לעמוד ולהקריב לפני ה'.

מעתה, בכך שאמר להם משה רבינו "רב לכם", היה בכך פגם וסדרן שכלפי צדיקים כלפי משה רבינו שדקדק עמו הקב"ה מידה כנגד מידה ולא שמע ה' את דבריו בשעה שרצה להכנס אל הארץ.

ונראה שהמידה כנגד מידה הינה, שבביאור תחינתו של משה רבינו להכנס אל ארץ ישראל, ידועים דברי הגמרא (סוטה יד ע"א): **מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לא"י? וכי לאוכל מפריה הוא צריך? או לשבוע מטובה הוא צריך אלא כך אמר משה: הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימן אלא בא"י, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי.**

ואם עולה שבקשתו של משה רבינו נבעה מכח תשובה רוחנית לקיים מצוות ה' בארץ ישראל.

אמור מעתה שהוא המידה כנגד מידה שדנו הקב"ה. והיינו שמה שאמר לבני לוי "רב לכם", נתבאר שרצונם היה בקוש רוחני להיות משרתי ה' אלא שמכל מקום טעו.

ומעתה כשאמר להם משה רבינו רב לכם היה בדקות חושב החשבת רצונם בביקוש אל ה'. מעתה בשעה שבא משה רבינו ורצה להכנס אל הארץ אף בקושו נבע מתשוקה רוחנית. ועל אמרו בגמרא "רב בישר, ברב בישרוהו". שנהג עמו הקב"ה בדקדוק הדין שעם הצדיקים, שמחמת כן לא נתקבלה בקשתו להכנס אל הארץ.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

יש מאין / הרב יצחק שלמה פיינגובים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'

הגרמז בצירוף שם הוי"ה השולט בחדש תמוז
מבואר בספרי קדש כי צירוף שם הוי"ה השולט בחודש תמוז הוא הוי"ה בהיפוך אנתון היוצא מס"ת של הפסוק **וכל זה איננו שוה לי** (אסתר ה, יג).

והנה דברים אלו נאמרו על ידי המן בראותו כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו, וסיומא דקרא **בכל עת אשר אני רואה את מרדכי היהודי יושב בשער המלך**, וצריך ביאור מה השייכות של ענין זה לחודש תמוז.

האגרות שניתו נשלחו בכ"ג סיון שהמתינו לראות אם קבלת התורה מאהבה קיימת בלבותם

ונראה לבאר עפ"י המבואר בשפת אמת לפורים (תרמ"ז) וז"ל והנה באמת תכלית מפתל עמלק והמן הרשע, היתה כדי לקדש שמו יתברך בעולם וכו', ובני ישראל הבינו וידעו זאת שזה עיקר המכוון, לכן כתיב (ח, ו) ליהודים היתה אורה, זו תורה כו' (מגילה טז, ב), פירוש, שהניחו עיקר השמחה בכח התורה ומצוות שקיימו אחר איבוד הרשעים בחילא סגי, מה שהיו הרשעים מעבדין מקודם, **ולכן נראה שעיכבו איגרות אחרונות עד סיון (ח, ט)**, דהיינו כשראו שפעל תלית המן שקיימו אחר כך התורה באהבה, אז הכינו עצמם לחלום

מלחמת ה', כמו שכתוב (ט, טז) נקהלו ועמוד על נפשם ע"ש.

וראה עוד בשפ"א לפורים (תרמ"ה) בגמרא דשבת (פג.) מודעהא רבה לאורייתא, הדר קבלוה בימי אחשוורוש, פירוש, מה שהיה צריך להיות על ידי כפייה הכל גרם אותו רשע ימח שמו, ולכך כשתלו את המן הרשע, **קיבלו אח"כ התורה בחג השבועות באהבת עצמם לה' יתברך, ולכן המתינו עד אחר החג, ובכ"ג סיון כתבו אגרות אחרונות כשראו שנגעשה תיקון למעלה במפלת המן הרשע עכ"ל.**

ולפום ריהטא תמוה כיון שכבר בשבועות קבלו התורה באהבה רבה הו"ל לשלוח האגרות מיד למחרת ואמאי המתינו עד כ"ג סיון.

והנראה מזה דלא היה להם די במה שקבלו את התורה בשבועות באהבה, והיה נצרך עדיין להמתין לראות, דהא גם אם הקבלה היתה ביתר שאת, אולי הגיעם לימי המעשה ירפה ידם, וכיון שראו דגם אחר שבועות עדיין היתה אהבת התורה באהבה רבה ידעו כי סייעתא דשמיא עמם, והנחצון של עמלק היתה בשלימות, ולמסקנא זו הגיעו ביום כ"ג סיון ואז שלחו האגרות.

כן הוא בכל שנה ושנה לראות להמשיך כח קבלת התורה לתמיד

ובהקדמה זו יש לומר דכן הוא בכל שנה ושנה מקבלים את התורה באהבה ובשמחה ביום מתן תורה, אבל לב יודע מרת נפשו דביגיע ימי המעשה נכבה אש ההתלהבות ואי אפשר להמשיך אם לא ביגיעת נפש ויגיעת בשר, וכידוע דאחר כל התחדשות מגיע מניעות ונסינות לידע החזק הוא הרפה.

ועבדי השי"ת משתדלים בכל עוד ותעצומות לקיים עליהם את אשר קבלו בשבועות האי שנתא, וכאשר עוברים עליהם ג' שבועות לאחר מתן תורה והם עדיין בכל עוז ובכל תוקף בלימוד התורה ובקיום מצוותיה, ובג' זימני הוי חזקה, ובוה באים לפני המלך מלכו של עולם ומתחיל ההכנה ליום הדין הגדול והנורא, בו המלך יושב על כסא רם ונשא, וכמבואר בספרי קדש כי תמוז ר"ת **זמני תשובה ממשמשים ובאים.**

בחדש תמוז נפתח דלת לקראת בא יום ה' בראש השנה

ומזה היה המן ירא עד שאמר וכל זה איננו שוה לי ובבני יששכר לחדש תמוז מאמר א' אות ה' ו' כתב לפרש עפ"י ד"ה אר"י אשר השם אדני"י במילוי אותיות הוא אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד ובכל חדש מאיר אות אחד ולפי סדר החדשים מגיע לחדש תמוז ד' ולחודש אב ל' והוא ד"ל ובצירוף חדש אלול שמאיר בו אות תי"ו הוא בחינת דל"ת וזה כדל"ים וכרשיים דפקנו דלתי"ן וע"י העבודה בחדשים אלו פותח שער ודל"ת לדופקי בתשובה יעו"ש.

ומעתה מובן היטב ההתמרמרות והכאב של המן שאמר וכל זה איננו שוה לי ונכלל בדבריו בס"ת אותו צירוף של שם הוי"ה השולט בחדש תמוז, והיינו שרואה כי אותה קבלה שקבלו ישראל עליהם שבועות עדיין בתוקפה זה ג' שבועות והוי חזקה, ומעתה בני ישראל יצלחו במלאכתם ויגשו לשבור הדל"ת המפסיקה בינם לבין אביהם שבשמים, ויבואו בראש השנה לפני המלך, ועל זה התאונן ואמר וכל זה איננו שוה בכל אשר מרדכי היהודי יושב בשער המלך.

חודשי תמוז ואב הם חודשי העינים והתאונן המן ירא שבני ישראל עוצמים עיניהם מראות מרע

ובאופן אחר יש לפרש דהנה האר"י בליקוטי תורה פרשת בא טעמי המצוות מצודו קידוש החודש כתב וז"ל ודע, כי כל החדשים קראים ראש חדש, והעניין כי כולם בחינת הראש וכו', וסדרם כן הוא ניסן לגלגלתא, אייר סיון ב' אודנין, תמוז אב ב' עיניין ולכן נחרב בית המקדש בתמוז אב בסוד עיני עיני יורדה מים, שהם ב' עיניין הנזכר יעו"ש.

ונמצא דבחדשים אלו עיקר העבודה היא שמירת העינים, השי"ת בחסדו נתן לנו יכולת שמירה על העינים ע"י העפעפים אשר תכף ומיד יכלים לכסות העין בכל מקרה לא טוב, ועל זה היתה ההתמרמרות של המן, בראותו אותו שער המלך אשר ניתן לכל יהודי ויהודי והוא העפעפים חותם המלך.

ומה רבה העבודה והיגיעה הנצרכת בחדש תמוז אב אשר בשורשם הם בחלקו של עשיו, ובו קלקלו המרגלים מתור הארץ, ובו הובקעה העיר, ונחרב הבית.

וע"י שמירת העינים נזכה לבנין בית המקדש כיוסף אשר בזכות שמירת עיניו זכה ונמנה בית המקדש בחלקו, ונאכלו קדשים קלים בכל הרואה כמו שכתב החידושי הרי"ם פרשת ויחי וז"ל וכן ברכת יוסף עלי עין השבעית אומות, על ידי שקדש עיניו שלא הביט בדבר ערוה, שע"י שמירת עיניו, שהראיה על ידי עומק ההסתכלות, שגם השכל נמשך אחרי הראיה כמו שאמרו חז"ל (יומא עד:) על הפסוק (קהלת ו, ט) טוב מראה עינים, וכמו שאינת ע"ז כח:) שריינת דעינא בלבא תליא, ולכך ע"י ששמר את עיניו שצמצם את עיניו בהסתכלות להשי"ת והיה אצלו כמו חומה להסתכל בדבר רע כמו שכתוב עלי שור ועל כן אין לו שום מיצר, ולכך זכה במשכן שילה נאכלין בכל הרואה (זבחים ק"ח:) כי העין היה אצלו כמו חומה כמו שכתוב עלי עין עלי שור, ולכן בשאר שבטים היו נאכלין לפנין מן החומה עכ"ל.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

"אתם המתים את עם ה'"

יְגַלְגְּלוּ כָּל עַדְתְּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּקְרָתָהּ עַל מִשְׁהָ וְעַל אֲחֻזָּהוּ לֵאמֹר אֵתֶם הַמִּתָּם אֵת עַם ה' (יז, ו)

"יגללו כל עדת בני ישראל ממקרתה על משה ועל אהרן לאמור אתם המתם את עם ה'". והדבר תמוה עד למאוד איך יתכן שיום אחרי מיתת קורח ע"י בליעת האדמה, ומיתת מאתיים וחמישים מקרבי הקטורת עדין עם ישראל מעיזים להתלונן על משה ואהרן. וביותר תמוה שהרי על ידי ניסים אלו משה רבינו הוכיח שכל מעשיו הם בשליחות של הקב"ה וא"כ מה שייך להתלונן.

הרמב"ן כתב לבאר תלונתם וז"ל: **כי יאשימו אותם על שנתנו העצה הזאת להקטיר קטורת זרה לפני ה', מדעתם שהמקריבים אותם נשרפים.** כי השם לא אמר למשה להקריב הקטורת הזאת, והוא לא אמר לישראל בשם ה' לעשות כן, אם כן מעצמם נתנו העצה הזאת אשר מתו בה העם, והיו יכולין לתת אות ומופת אחר במטה או בזולתו. עכ"ל. והדברים צריכים ביאור שהרי הוכח מעבר לכל ספק שכל דבר שמשה רבינו עושה הוא בשליחות הקב"ה, ואיך העיזו לטעון כך?

האלשיך כתב לבאר פרשה תמוז זו: בהקדמת קושיא אחרת, שמבואר בפסוק שהתלונה הזאת הייתה למחרת, ואם לפי דעתם היה מה להתלונן בצדק, למה חיכו להתלונן רק למחרת ולא התלוננו עוד באותו היום.

ולזה כתב לבאר שיש קשר בין תלונת עם ישראל, לציווי שנאמר למשה למחרת אותו היום לקחת את המחנות של מקרבי הקטורת ולעשותם ריקועי פחים ולצפות בהם את המזבח. שמתוך זה עם ישראל התעוררו לומר אם באמת אותם מקרבי הקטורת היו רשעים, איך יתכן שאפשר לעשות מהמחנות שלהם ריקועים למזבח, על כרחך לומר שבאמת הם היו צדיקים, ואע"פ שהלכו עם קורח לא היה בזה חטא כיון שעשו כן מתמימות, שסברו שקורח צודק בטענותיו על משה, ולכך ציווה הקב"ה לעשות זכר מהמחנות ריקועים למזבח כיון שהיו צדיקים.

ובזה מבואר טענתם, כי באמת על קורח ודתן ואבירם שנבלעו באדמה הוכח שהיו רשעים, אבל מקרבי הקטורת היו צדיקים, וא"כ מוכח לומר שהסיבה שמתו זה בגלל משה ואהרן, שאילו היו משיאים להם עצה

להקטיר קטורת לא היו מתים. ולזה האשימו את משה רבינו שהם המיתו את עם ה'.

אמנם הקב"ה בכדי להסיר מלבם של טועים אמר: "אמור אל אלעזר בן אהרן הכהן וירם את המחתת מבין השרפה ואת האש זרה הלאה כי קדשו, את מחותות החטאים האלה בנפשם ועשו אתם רקיע פחים צפוי למזבח כי הקריבם לפני ה' ויקדשו ויהיו לאות לבני ישראל". לומר שלא יהא טעות לומר שאותם מקריבי הקטורת היו צדיקים, אלא היו חוטאים בנפשם. אמנם להיות שהמחתות קדושות כיון שהקריבום לפני הקב"ה לכך היה בהם קדושה ולזה ישימו אותם ריקועים וציפוי למזבח.⁷

הרמת המחתות על ידי אלעזר דווקא

ולפי זה ביאר האלשיך מה שיש לדייק בציווי על לקיחת המחתות: "וידבר ה' אל משה לאמר, אמר אל אלעזר בן אהרן הכהן וירם את המחתות... זיכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב אש זר אשר לא מזרע אהרן הוא להקטיר קטרת לפני ה' ולא יהיה כקרח וכעדונו כאשר דבר ה' ביד משה לו". שיש להבין א. מדוע דווקא אלעזר היה צריך לקחת את המחתות, ולא אהרן.⁸ ב. עוד צ"ב משי"כ 'כאשר דיבר... ביד לו' שמילת 'לו' מיותרת והיא די לומר כאשר דיבר משה.

וביאר הענין וכל הטענות היו על אהרן, היה צד לומר שהקב"ה הקפיד דווקא על מי שדיבר 'באהרון'. לכן ציווה הקב"ה שאלעזר שהוא מזרע אהרן ירים את המחתות, כדי שיהיה זיכרון לדורות שלא יערערו על כל זרע אהרן, כמו שהמשיך הפסוק "אשר לא יקרב אש זר אשר לא מזרע אהרן הוא". לומר, שההקפדה של הקב"ה הוא גם במי שיערער על 'זרע אהרון'.

ובזה מבואר מה שהוסיף כאשר דבר ה' ביד משה לו'. לומר שאפילו על משה רבינו יש קפידה שלא יתקרב לכהונה, אע"פ שהוא בן לוי וגדול מאהרון, וממנו ישאו קל וחומר לכל באי עולם. שלא יתקרב לעבודת המקדש. וכמו שאמר חז"ל (ש"ר ב, יג). שאמר משה הנני לכהונה, הנני למלכות כאברהם. ואמר לו הקב"ה במקום גדולים אל תעמוד.

ובזה מבואר הצורך לקחת מטה לכל שבט, ועל ידי הנס שקרה במטה אהרון הסירו טענות עם ישראל, כיון

שאת הרמו של המחתות עם ישראל פירש הפך כוונת הקב"ה לזה היה צריך לעשות דבר אחר להסיר תלונתם.

טענו שמושה היה צריך למחול להם

בספר פנים יפות ובמשך חכמה כתבו לבאר שטענת עם ישראל היה, שהטעם שמאטים תמישים איש מקריבי הקטורת מתו לא היה זה משום שמרדו בה', אלא משום שחלקו על משה ואהרון, והוכחה לזה שהרי עשו מהמחתות ציפוי למזבח, ואם החטא היה שמרדו בה', איך נעשו ציפוי למזבח הלא "זבח רשעים תועבה". (משלי כא, כז). ועל כורחך שכל חטאם היה במה שחלקו על משה, וכיון שמתו נתכפר עוונם כמבואר בגמ' סנהדרין (מו:): שההבדל בין הרוגי מלכות להרוגי בי"ד, שהרוגי מלכות, כיון שנהרגו שלא בדין יש להם כפרה במיתתם, אבל הרוגי בית דין, כיון שנהרגו בדין אין להם כפרה. ולזה טענו על משה שהיה ראוי שימחלו להם, ולא ימותו בחטאם, וכמו שאמר חז"ל (קידושין לב:): ת"ח שמחל על כבודו, כבודו מחול.

ואכן בגמ' שם מבואר שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. אך עם ישראל טעו לחשוב שמושה רבינו אין דינו כמלך'. שאינו יכול למחול על כבודו, כיון שכל ל"ח שנה שהיו ישראל נזופים במדבר לא נתייחד הדיבור למשה. (ירושלמי תענית פ"ג ה"ד). ולפי זה טענו לומר שהמעלה של משה אינה מצד עצמו, אלא רק מצד הצירוף של כלל ישראל. וא"כ אין דינו ככל מלך, שכל הטעם שאינו יכול למחול כיון שכבוד העם כולו בכבודו, ואינו יכול למחול על כבוד כלל הציבור, אבל כיון שעתה הכבוד של משה הוא שלו לבדו, ולא של הכלל ממילא הוא יכול למחול על כבודו, ובה שלא מחל גרם שמתו. [ורמזו זאת במילה 'המתם' ר"ת: המחילה מנעתם תכף מתו].

וזה גם הייתה טענתו של קורח לומר: "רב לכם, כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'". (טז, ג). כיון שאין כבוד משה אלא מכח הציבור, וכעת שאין הדיבור מתייחד עמו, מדוע תתנשאו?

ואם האמת שהטעם שמלך אינו יכול למחול על כבודו, הוא משום שהמלוכה אינו שלו אלא של הקב"ה, ועל כבוד הקב"ה אין מחילה, (ע"ש במהרש"א) ולכך משה רבינו לא יכל למחול על כבודו.

ליות ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שער תשובה', מאנשעסטער

מה אמר לבעלי תשובה שמשפחתם לא הבינו אותם?

פרשת קרח סתומה ותמוה להבין, כי הרי התורה"ק מעידה כי קרח הצליח ליקח "נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם", ולא רק איזה יחידים, אלא תמישים ומאטים מהם (!) וגם קרח בעצמו היה מגדולי עולם כמפורש בחז"ל גדול מעלתו והוא במדרש רבה (י"ח, ג') "חכם גדול היה קרח ומטועני הארון", וא"כ היתכן שאירע מה שאירע! והנה בפרש"י על אתר עומד כבר על זה "וקרח שפקח היה, מה ראה לטעות זה?" ותירוצו ידוע, כי "עיניו הטעות" ורוח הקודש שהיה לו שראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו היה סיבה שיטעה. אבל לכא' עדיין צ"ב מצד המאטים וחמשים איש ומצד כלל ישראל, שלא נאמר עליהם שהיה להם זאת הרוח הקודש שיוצא מהם שלשלת גדולה, היתכן שדור דעה יהיו מסופקים על אמיתת משה רבינו ואהרן הכהן? אתמהא!

לימוד זכות

והנה מן הראוי לציין לדברי האור החיים הק' בפרשת פינחס (כ"ו, ט') בביאור הפסוק "והא דתן וְאֶבְרִים קְרִיאֵי הַעֲדָה אֲשֶׁר הָיוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן קָרְחַת בְּהַצֵּאתָם עַל ה'". אשר דתן ואבירים היו סיבה לכל מעשה קרח, כי יחפוץ ה' לפרסם הרשעים שהם סיבה לרשע הנעשה, ואפשר שגם את קרח הם החטיאוהו... מעתה נפשות כל המתים תלויים בשני הרשעים ההם, ויש בזה לימוד זכות

על קרח ועל המאטיים וחמשים איש – ע"ש. אבל בכל זאת הדבר אומר דרשני, אשר דור דינה שראו בעיניהם איך שמושה עלה למרום במשך ארבעים יום וארבעים לילה וקרע לנו את היס ועוד ועוד יטעו לחשוב שח"ו בדה הכל מלבו ולא היה המיניו של אהרן הכהן על פי ה'! ועוד צ"ב היתכן כי עד שנכנס משה רבינו לפני ולפנים ופרח מטה אהרן לא ניחא להו לכלל ישראל לקבל אשר אהרן הכהן הוא הנבחר מלעילא.

עדותו של הישמח משה

והנה מובא בכמה ספה"ק מה שאמר הישמח משה על עצמו מה שהיה זוכר אודות גלגוליו הקודמים, ונעתיק חלק מדבריו מהספר "דברי יואל" פרשת קרח (טו.) [וע"ע בשיעור חומש רש"י מהאדמו"ר מצאנז קלויזנברג (שנת תשכ"ד) ובקובץ עץ חיים (ט"ו עמוד ש"ל"ד) מאמר נפלא בזה] וז"ל ועובדא ידענא שאא"ז הייטב לב זל"ה שמע מזקיני הישמח משה זל"ה שאמר לו שהוא נתגלגל בעוה"ז פעם ג'. [ג' קרח] היה בדרך קמאה כי היה חסר ראשי סנהדראות ועמדו בשיטתו של קרח ורק ההמון עם היה עם משה רבינו ושאל אותו הייטב לב באיזה צד עמד הוא ז"ל, השיב שהוא עמד בפני עצמו, לא עם משה ולא עם קרח, שאלו הייטב לב היתכן לעשות כך נגד משה רבינו, השיבו שאתה לא היית יודע את קרח, אילו היית מכיר אותו, לא היית שואל כך, עכ"ד.

משנת השפת אמת

וזאת יהיה כהקדמה למשנת השפת אמת ששופך אור בהאי סוגיא. ונתחיל להתעיק מאמצע דבריו משנת תר"מ (ד"ה אמוז"ל) "והכלל בכל דבר עיקר הוא הפנימיות, ועל קרח נאמר ורקב [ג' קרח] עצמות קמאה כי היה חסר לו הפנימיות. ומשה רבינו ע"ה ואהרן היו הפנימיות הדעת של בני ישראל. וקרח ועדתו נתדבקו בחיצוניות בלבד והיה נראה כל מעשיהם טובים מאוד. אבל אהרן היה נראה איש פשוט ובאמת היה לו הפנימיות. וזה היה סימן המטה להראות כי פנימיות שלו דבוק בשורש ודו"ק כי קצתו בענין".

ולהלן בשנת תרנ"ב (ד"ה בפסוק ויקח קרח) "יש בבני ישראל צדיקים בהתגלות ויש בנסתרות. ובודאי היה קרח ועדתו אנשים גדולים וחיו נראים בהתגלות כאלו הם גדולים מאהרן הכהן (!) אבל כח הפנימיות גובר וזה היה הסימן פרח מטה אהרן שיש לו חלק בנסתרות. ואינא "כהנים שומרים מבפנים ולוים מבחוץ" שכן היה משמרות הלויים וכחם ועבודתם בבחינת חיצוניות וכחן בפנימיות" ע"ש עוד, וע"ע בשנת תרנ"ו.

מי הם החשים ומאטים איש?

זאת אומרת כי העומד מבחוץ ורואה הסיפור, הרי בהשקפה ראשונה, בחיצוניות הענין נראה להדיא כי קרח ועדתו היו גדולים מאהרן הכהן. והרי מדברים כאן על קבוצה מוכבדת של ר"נ גדולים ישראל. לא אנשים פשוטים, רק קרואי מועד אנשי שם, ראשי סנהדראות! והרי רש"י (ט"ז א' ד"ה ודתן ואבירים) אומר ש"רובן משבט ראובן ושכניו" ואילו בשאר ראשונים (ע' בחזקוני ופירוש הריב"א) מצינו שהמספר חמשים ומאטים היה מכיון שלקח לו מכל שבט כ"ג (חוץ משבטו של לוי שמהם התרעומת) כדי שיהא מכל שבט סנהדרי קטנה, בין כולם עם און דתן ואבירים מאטיים וחמשים וג'. נמצינו לפי דבריהם, כי היו מכל שבטי ישראל (חוץ משבט לוי) האנשים החשובים ביותר, שבאו והסכימו לעמוד נגד משה ואהרן. ומבינים היטב מה שאמר הישמח משה שהיה עומד מבחוץ המחלוקת, ולא הסכים לשום צד – הנסיון והמצב היה מאד מסובך. מצד אחד משה ואהרן, ומצד שני קרח שהיה מנושאי הארון בעל רוח הקודש חכם ופיקח עצום (וגם עושר מיוחד במינו...).

פנימיות מול חיצוניות

ואף שבעינינו קשה להבין טענתם של תלית של כולה תכלה, ומה שאמרו כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' – כי הרי סוף סוף עומדים אנו מול משה רבינו ואחינו הכהן הגדול מאחינו אהרן קדוש ה'! והיתכן לחשוד משה רבינו כי בדה הכל מבלו – אבל בכל זאת כאן מלמד לנו

אספקלריא לפרשת קרח תשפ"א

| עמוד יח

⁷ וראיתי בחת"ס כתב לבאר על דרך זו, והוסיף: שלא קי"ל (סנהדרין מה:): שכל חייבי מיתות בי"ד קוברים עמהם את האבן שנסקלו בה, וכן את העץ שנחלה בו. וכן את הסיף שנהרג בו, וכן את הסודר שנחנק בו. כיון שאסורים בהנאה, ולפי זה אותו הדין היה צריך להיות במחתות, וא"כ אין ציווה הקב"ה לעשותם ציפוי למזבח, ולכך היה פתוח פה לעם ישראל לטעון שמקריבי הקטורת מתו מכח איזה תחבולה של משה, ולכך טענו 'אתם המתם'.

אך האמת שדין המחתות שונה מדין חרב שנהרג בה מי שחייב מיתה, כיון שבאמת אינם כלי משחית אלא אדרבא עוזרים המיניה, כמו שהיה מיד אח"כ, וכל הטעם שמתו בהקרבת הקטורת היה משום שהקריבוהו שלא במקומה, ולכך לא נאסרה בהנאה והיה מותר לעשותה ציפוי למזבח.

ועוד יש לומר שבאמת לא הקטורת המיתה אותם אלא החטא שלהם, כיון שבאמת אינם כלי משחית אלא אדרבא עוזרים המיניה, כמו שהיה מיד אח"כ, וכל הטעם שמתו בהקרבת הקטורת היה משום שהקריבוהו שלא במקומה, ולכך לא נאסרה בהנאה והיה מותר לעשותה ציפוי למזבח.

⁸ מאירי (ברכות כז:): כתב לבאר ע"פ מעשה המובא בגמרא שהעבירו את רבן גמליאל מנשיאותו משום שציער את ר' יהושע, וכאשר דנו את מי למנות במקומו, הוחלט שאת ר' יהושע אי אפשר למנות לתפקיד הנשיאות, כי בכך יגרם צער גדול לרבן גמליאל, שלא די בכך שהורד מנשיאותו, אלא שמינו את הרב פלוגתא שלו. ולזה במחלוקת קרח נאמר אל אלעזר לקחת את המחתות ולא רצה הקב"ה לומר כן לאהרן עצמו, כדי ללמד דרך ארץ בכך שהאדם שגבלו מתו אותם אנשים, הוא זה שיפקח את המחתות לצורך המזבח.

השפת אמת שפרשת השבוע שייכת להסוגיא של "פנימיות מול חיצוניות". חיצוניות רואים, פנימיות לא רואים. והסימן של המטות "זוהי היא סימן המטה להראות כי פנימיות שלו דבוק בשורש". כי הרי היא כאן ציווי מיוחד ממש רבינו יצחק לפני לפנים! מקום קודש הקדשים הוא מקום של פנימיות, והיה כאן צורך להתקשר עם הפנימיות של מקום של "לפני ולפנים" בכדי לפשוט הספיקות של כלל ישראל האם הצדק עם משה ואהרן או עם קרח ועדתו.

לא באתי בשורות אלו להציע מהלך בפלוגתת קרח ועדתו, ולא באתי להעניק ביאורים מפי ספרים וסופרים אודות הטענות והתביעות שלהם – ורק לעמוד על הנושא היתכן שכלל ישראל היו בזה טירוף הדעת כאשר הנושא הוא משה ואהרן, היתכן שיהיה בכלל שתי צדדים, היתכן שהשימח משה יעיד על עצמו שלא היה ברור לו הצד של משה רבינו. ולזה הבאנו משנת השפת אמת שהיה כאן "חיצוניות" מאד חזק שהיה נראה לעין כי באמת קרח גדול במדרגה מאהרן הכהן. לא בגלל הצבע של הבעקשע וכו' רק חיצוניות כזה שדור המדבר המכונים בשם "דור דיעה" שהיו מבינים מהו צדקות ומהו גדלות, היו מפותים לחשוב כי אולי הצדק באמת עם קרח.

"פנימיות מול חיצוניות" בכל עבודת ה'

חיים אנו בדור של חיצוניות, הפרסומת והצבעים שפוגשים תמידן כסדרן בנוי על "חיצוניות", עד כדי שבכוחה להיות מעורר עיני חכמים, וכמו כן אז היה נסיון של "חיצוניות" עד כדי שהיה צורך ליכנס למקום שנכנסים בו רק פעם בשנה – הקודש הקדשים – בכדי להראות בבירור כי אהרן בחיר ה'. וזאת יכול לעורר אותנו מאד לייקר ולהחשיב כל טיפה של "פנימיות". בכל תחום של עבודת השם יש לנו נסיון זה של "פנימיות מול חיצוניות". יכולים להגיע בזמן התפלה, יכולים להתפלל מילה במילה בלי לדלג ח"ו על שום חלק מהתפלה, אבל בכל זאת יש מציאות שחסר לנו ה"פנימיות", פשוט, שמדברים על מלך מלכי המלכים, וכל כמה שיותר משמקיעים בפנימיות הענין בנשמת ומהות התפלה, זכינו לתפלה של סוג אחרת לגמרי – והכל בלי שרואים שום דבר מבחוץ, ואין מי שרואה עלינו שינוי בכלל, ורק שיכול להעיד עלינו היודע תעלומות שהיום היה "תפלה" בקשת רחמים פשוטו כמשמעו.

וכמו כן בכל ענין של עבודת השם, לימוד התורה. האם העיקר הוא ה"חיצוניות" או שגם משקיעים כח בחלק ה"פנימיות", להתבונן שבאים להתדבק בו ובתורתו, ולהמשיך השכינה הקדושה בזה כמבואר בב"ח ריש הל' ברכת התורה – ע"ש, ולהקדים לה הרחוק תשובה בכדי שיהיה מקום ראוי להשראת השכינה כמבואר בראשית חכמה ובעוד ספרה"ק. פנימיות בבין אדם לחבירו, לילך בדרכיו וכמבואר בארוכה בתומד דבורה בזה, פנימיות בש"ק יומו של הקב"ה בבחינת "א לאנגער שמונה עשרה" (שמונה עשרה ארוכה, ההגדרה הנפלאה של הגה"צ ר' שמשון פינקוס זצ"ל). תן לחכם ויחכם עוד.

ליכנס לפני ולפנים

לפעמים צריכים להכניס עצמינו לפני ולפנים – כי כל אחד מאתנו יש בנו כל הביהמ"ק כידוע מספרה"ק (ע' נפש החיים ועוד) לא לדקות ספורות, רק כמו בפרשת השבוע, משה רבינו הכניס המטות בקודש הקדשים ורק למחרת נכנס שוב ולקח מטהו של אהרן.. וגם אנו יכולים לבדוק עצמינו, ולהתקשר בקדושתו של אהרן, מכיון שבשורש נשמתינו יש בנו קדושת כהן גדול – ע' בבעל הטורים בפרשת יתרו "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" – ויכולים בעזרתו יתברך לזכות ליתר "פנימיות" בכל התחומים בעבודת הש"ת.

ב"פנימיות" באים לשלום

וענין זו שייכת לכל סוגיית ה"מחלוקת" בין אדם לחבירו – כי בדרך כלל סיבת הריב נובע מחסרון הבנה במעשה הזולת – חסר לנו ה"פנימיות", לא יודעים ולא מבינים למה עשה ככה למה אמר ככה, וכאשר זוכים

להתיישב בישוב הדעת ולדבר אחד אל השני, בדרכי נועם להבין אותו שיגלה "פנימיותו", אז בדרך כלל יכולים לזכות לשלום ושלחה.

אבל יותר מזה כי מכיון שלמה המלך גילה לנו (משלי כ"ו, י"ט) כמים הפנים אל פנים כן לב האדם לאדם, לכן ככל שהאדם זוכה ליכנס לתוך פנימיות לבו של האדם, כמו כן יתעורר הזולת ליכנס לפנימיות שלו – וכמה נפלא מה שאמר הר"ג ר' שמחה וואסערמאן לקבוצת בעלי תשובה שלמדו ב"אור שמח" וזכו לחדש חייהם ולחיות ע"פ התורה והמצוות כראוי. ושאלו אותו איד להסתדר עם הוריהם שאינם מבינים אותם, האם חייבים להיות "ברוגז" לעולם ועד! הרי מסרו נפשם להכיר האמת ולעשות שינוי מן הקצה אל הקצה, זכו לשבת באהלה של תורה ולשמור תורה ומצוות, ונשארים עם בני משפחתם שנמנעים לקבל החלטות, ומה יכולים לעשות בכדי לחיות בשלום עמיהם.

ובגדול חכמתו ענה להם, דבר יסודי שיכול לעזור בהרבה מצבים שונים בחיים, בתור תלמיד ובתור רב, בתור אב ובתור בן. "חייבים אתם להבין" אמר להם רבי שמחה, "ההורים שלכם השקיעו מיטב כוחותם והונס בכדי שתגדלו להיות אנשים מצליחים בחיים, שלחו אתכם למוסדות חינוך השונים בכדי שתוכלו לפרנס עצמכם בכבוד ולצאת אל העולם הגדול כראוי – ובכל זאת – החלטתם לסור ממה שקבלתם בבית, ולהיות "חרדים עם כובע שחור" וכל מה שהם חושבים מזה.. הרי חייבים להבין צערם ועגמת נפשם!". שמעו והבינו, ושאלו א"כ מה באמת יכולים לעשות? ואמר להם "ככל שתצליחו להכניס עצמכם ב"עלילים שליהם" ולהבין אותם ביותר, ככה הם ג"כ יצליחו להכניס "בתוך נעללים שלכם"!

כאשר זוכים ליכנס לעולם הפנימי, להבין הזולת ממצבו האמיתי, ולא לישאר תקוע על המצב של ה"ברוגז" וחלק החיצוני, הרי זה סוד הצלחה להשקיט הריב ולזכות לשלום ושלחה. דוגמא אחת מני אלף תלמיד שמתלונן לרבי שלו שהוא חס, והרבי ישתדל להבין אותו, ולהשיב לב ולהראות לו עד כמה הוא מבין הקושי ללמוד, הרי זו גופא היזהר סיבה לזהר להתלמד להבין מה שרבי רוצה ממנו בכל זאת להשתדל.. וכמו כן בבית, ככל שיותר אומר הבעל לאשתו שהוא מבין המסירות נפש שלה, ומבין אותה ומשתדל ככל שאפשר להכניס עצמו לתוך מצבה, הרי ממילא כמים הפנים אל פנים, היא גם תוכל ליכנס לתוך מצבו. פנימיות מיישב הרבה ענינים! השי"ת יעזור שנוכח ליתר "פנימיות" בבין אדם למקום ובבין אדם לחבירו, אכ"ה.

מאור החיים – בעקבות דברי האור החיים הקדוש על הפרשה / הרב נתנאל אנושי, מח"ס 'שירת הפסח' 'וצידה נתן' ושא"ס, בני ברק

ברק סתרי תורה בטאוו של קרח

וַיִּשַׁח קִרְחַן בְּנֵי יִצְחָק בְּנֵי קַהֲתָן בְּנֵי לֵוִי וְדָתָן וְאַבְיָרָם בְּנֵי אֶלְיָאָב וְאֵוָן בְּנֵי פִלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן. וַיִּקְרְמוּ לַפָּנִי מִשֶּׁה וְאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמְאָתַיִם נְשִׂאֵי עֵדָה קְרָאִי מוֹעֵד לָכֵם כִּי כָל הָעֵדָה פָּלֵם קִדְשִׁים וְגִבְתוֹכֶם ה' וַיִּמְדַּעַתְנָשָׂאָו עַל קַהֲלֵהוּ. וַיִּשְׁמַע מִשֶּׁה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו וַיֵּאמֶר – א

"ויקח קרח" – הדרך למחלוקת

בפסוקים אלו הפותחים את מחלוקת קרח ועדתו על משה רבו הדקדוקים, ראשית מאי "ויקח קרח" את מי או את מה לקח, ובמדרש איתא ה"ד ברש"י, "לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה, וזהו שתרגם אונקלוס ואתפגל נחלק משאר העדה להחזיק במחלוקת, וכן (איוב טו, יב) מה יקח לבך, לוקח

אותך להפליגך משאר בני אדם. דבר אחר ויקח קרח משך ראשי סנהדראות שבהם בדברים, כמו שנאמר (במדבר כ, כה) קח את אהרן, (הושע יד, ג) קחו עמכם דברים". היינו או שלקח את עצמו או שלקח בדברים את ראשי הסנהדראות.

עוד תמוה, מדוע זכר כאן "קרח בן יצהר בן קהת בן לוי", כלום בכל פעם שיש אי מי שחוטא מזכירים את אבות אבותיו. דאמנם מצאנו שמזכירים את הקלקלה ואף תולים אותה באב, כדמצינו בפרשת מוציא שם רע (דברים כב, טו) "ולקח אבי הנערה ואמה והוציאו את בתולי הנערה אל זקני העיר השערה", ודרשו רז"ל בספרי "הם שגידלו גידולים רעים יבואו ויראו גידוליהם". וכמו כן מצאנו במרים בת בלגה (סוכה נ, ב) שאחר דבריה על המזבח ואחר שהמירה דתה קבעו את טבעת וסתמו חלון משמרת בילגה דאמרינן שותא דינוקא בשוקא או דאביו או דאמי' דמעשיו מוכיחים על מה שראה בביתו, דא עקא שכאן הזכירו עם קרח את יצהר קהת ולוי, שאין אחד מהם חשוד על מעשים שכאלו כקרח שחלק על השכינה.

וכבר עמד בזה האור החיים הקדוש בתוספת קושיות ודקדוקים נוספים בפסוקים אלו כדרכו ותשובתו ביצוד:

"אכן נתכוון הכתוב להודיע יסוד דבר המחלוקת, שיאמר אדם מנין עלה על דעת קרח לחלוק על נביא נאמן אשר צדקו נבואתו וקרח חכם גדול היה ואיך נשתטה לעשות הדבר הזה, הלא כל ישראל ירגמו אותו אבן, לזה אמר הטעמים שלקח בדעתו לבא לריב. ראשונה בן יצהר פירוש היותו בן יצהר שהוא גדול מב' אחים הבאים אחריו בבני קהת ואינם יכולין להחציף פניהם כנגדו כי גדול מהם. ב' בן קהת הוא המעולה שבבני לוי שהיו נושאים קדש הקדשים, ואמר רז"ל (שם) קרח מנושא הארון היה ואין גרשון ומררי ידברו כנגדו, בן לוי שהוא שבת מעולה מכל ישראל ואין שאר השבטים משפחין אותו בדברו לפני משה כי מעולה הוא מכל שאר השבטים גם מכל בני לוי גם בענפי קהת הוא מדרגה ראשונה לב' האחים הבאים אחריו שהם חברון ועוזיאל, ואומרו ודתן ואבירם וגו' פירוש גם אותם לקח כדי לערער גם מכתם שהם גדולי שבט ראובן הבכור ליעקב, ובאמצעות זה החשיבו עצמן. וכו'".

לאמור כי ידע קורח שלא בכדי יוכל לחלוק על משה שהוציא את ישראל ממצרים, קרע להם את היס והוריד להם את התורה, ובשל כך הוצרך לטכס עצה ותחבולה ולסדר היטב את טענותיו וזהו **ויקח קורח** – לקח קורח את מדרגתו ומעלותיו והשתמש בהם כדי לחלוק על משה, ובזה מובן המשך הכתוב "בן יצהר בן קהת בן לוי", את זה לקח עמו, את היותו בן יצהר שהוא גדול משני האחים הבאים אחריו מבני קהת, את היותו בן קהת שהיה המעולה בבני לוי נושא משמרת הקודש ואת היותו בן לוי המעולה שבבנים שנבחר לשרת בקודש, ובאמצעות זה החשיב עצמו כך שיוכל לחלוק על משה. ואם בכך לא די עוד לקח עמו את דתן ואבירם ואון בן פלת, להשתמש בהם להצדיק מעשיו בהיותם חשובים ומשבט ראובן אשר לו הבכורה.

ב

"בן לוי – בן שנעשה לוייה בגינתם"

דרשו רז"ל בגמ' סנהדרין (קט, ב):

"ויקח קרח, אמר ריש לקיש, שלקח מקח רע לעצמו. קרח – שנעשה קרחה בישראל, בן יצהר – בן שהרתיה עליו את כל העולם כצאריס, בן קהת – בן שהקחה שיני מולדין, בן לוי – בן שנעשה לוייה בגינתם. וליחשוב נמי בן יעקב – בן שעקב עצמו לגינתם. אמר רב שמואל בר רב יצחק יעקב בקש רחמים על עצמו, שנאמר בסדס אל תבא נפשי – אלו מרגלים, בקהלם אל תחד כבדי, בסדס אל תבא נפשי –

ובאור החיים תמה על דברי רז"ל, על מה ולמה מכונים דברים רעים כאלה לשמות הצדיקים הנזכרים כיצרה

וקהת, ואם בהם לא די עוד חפצים להחשיב בזה גם את יעקב בחיר האבות.²³

ובתשובתו לקושיא זו מאיר הוא יסודות מופלאים בבחינת סוד ד' ליראיו ובלשון קודש:

"ולחאיר אור תורה אסדר ב' ג' גרגרים מסתרי תורה:

(א) כי ענפי הקדושה אשר הכין וסדר המאציל ברוך הוא הם שבילי ומשפטי התורה אשר חקק ה' ביד משה עבדו, וכל המחליף סדר מסדרו הנה הוא עוקר הענף ההוא בסוד בחינת נשמתו ועושה הענף ההוא ענף רע כי יסתלק ממנו כח המקדש, וזה לך האות סוד הקרבן אשר יתפגל ויחשב טמא במחשבת חוץ לזמנו וחוף למקומו ובנותר וירד מכבוד קדושתו להיות טמא ומחייב אוכליו כרת.

(ב) כי הענף עצמו שבו פעל און הוא קודם לשלוח בו יד בסוד תיסרך רעתך, נמצאת אומר כי ענף הקדושה יתפך לרעה ויחיה הודו לו למשחית רחמנא לצילן.

(ג) דע כי בחינת הנשמות אשר נטע ה' בעמם הם אותיות התורה כידוע לידועי חן.

(ד) דע כי כשברא ה' את האדם ברא נטע אחד שבו כלולים כל ענפי הקדושה, וכשחטא ונפגם נפגמו כל הנשמות שהיו תלויים בו וכל שיצאו ממנו פגמים היו, עד שיצאה נפש אברהם אבינו ונתלבנה באמצעות עשר נסיונות ונתברר הפסולת בישמעאל ויצתה נשמת יצחק ונתלבנה בעקדה, ונתברר הפסולת בתגורת האש הוא עשו ויצתה נשמת יעקב בלא שום דופי, והוא מה שהעירינו רז"ל במאמרם (ב"מ פד א) שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם קדמאה עד כאן. פירוש שלא היה בו פסולת כאדם קודם שחטא.

נגלה לנו כאן האור החיים שיעקב אבינו הינו בחיר האבות מאחר ובו נסתלקה הפסולת והזהמא.²⁴ ושורש דבריו מובא כבר בגמ' שבת (קמו, א) משם רבי אבא בר כהנא שאמר ש"עדי שלשה דורות לא פסקה זוהמא מאבותינו, אברהם הוליד את ישמעאל, יצחק הוליד את עשו, יעקב הוליד שנים עשר שבטים שלא היה בהן שום דופי", אכן האור החיים מוסיף בזה ששב למצבו של אדה"ר קודם החטא – דשופרי' מעין שופרי' דאדם הראשון.

ולפום דבריו יאירנו ויומתקו דברי חז"ל בגמ' תענית (ה, ב) שיעקב אבינו לא מת, דמאחר ונסתלקה בו זוהמת הנחש שבה בשל חטא אדה"ר מובן שפיר שלא שייך אצל עונש מיתה שבה בעטיו של נחש.

[ושלא כאותם שלא חטאו ומתו רק בעטיו של נחש, שהם השכילו שלא לתת לזוהמא להשפיע עליהם ולכך לא חטאו כלל, אך לא השכילו לסלק הזוהמא לחלוטין, מה שהצליח יעקב בהיותו בחיר האבות.]

זאת עוד אפשר לפי"ד להוסיף טעם והבנת מה בדברי רז"ל בסנהדרין כנזכר לעיל (הו"ד בריש"י בפרשתן) שיעקב אבינו ביקש שלא יזכר שמו על חטא המרגלים ועל חטא קורח, דלכא' הוא אומר דרשני וכי מה אכפת לו ליעקב אם יזכר שמו עליהם אם לאו.

וכמדומה שכוונתו של יעקב היתה שכאשר מוזכר האב על חטא בנו נראה שהשורש נעוץ בו, שהוא הגורם לחטא בבחינת שורש פורה ראש ולענה, דאפשר שאף שלעיניי לא היה נראה שיש באב פגם, עבר הפגם לבניו אחריו ושם עשה פירו באושים.

ולכך התפלל יעקב אבינו שלא יזכר שמו, דמאחר שידע שמיטתו שלימה וממילא נקי הוא ונקיים מעשיו עד כדי סילוק כל זוהמת הנחש ובירור הטוב מהרע, ידע שמעשיהם של שמעון ולוי כמו חטא המרגלים וחטא קורח אינם שייכים אליו. ולכך ביקש שלא יזכר שמו עמו, שלא יתלו הבוקי סריקי בו ויחשדו בו, בכשר שבכשרים.

ג.

ביאורי הסתרי תורה במעשה קרח

על כל פנים ממשיך האור החיים בדבריו:

נמצינו אומרים שהאילן הוא יעקב, ויצאו ממנו י"ב ענפים, ואחד מהם הוא לוי, ענף זה הענף ג' ענפים גרשון קהת ומררי, וקהת הענף ד' ענפים עמרם יצחק ורחוב ויעזראל, וענפי יצחק הוא קרח, והנה בבא קרח להחליף ענפי הקדושה ולהפך הכוונה ממקומה נפגמו ענפי הקדושה שבשורש נשמתו שהיו כולן לשבת, והתחיל ממטה למעלה בראשונה הענף עצמו שהוא קרח בתחילה היה נקרא קרח טהור, בן יצחק שהיה מאיר לעולם כצהרים, בן קהת שהיה מקחה שיני כל רואה גדולתו ומעלתו, בן לוי שנתלוה מיום לידתו לחקב"ה בכמה מעלות, ועכשיו הענף עצמו שנקרא קרח נפגם ועשה בו קרחה, ולא ענפו לבד אלא גם שורש הענף שבה ממנו שהוא יצחק נהפך לרעה כשורש נשמתו והרתיח כל העולם כולו כצהרים, ולא שורש אחד לבד אלא גם שורש שלמעלה ממנו שהוא בן קהת נהפך לרעה לחקחות שיני מולידו, ולא זו בלבד אלא גם שורש הענף הראשון שיצא מיעקב שורש של נפש קרח אשר שם נעקרה נפגמה ועשתה בו נקמה לוותו לגיחנם, וממה שלא הזכיר הכתוב בן יעקב עדיין שורש הראשון שהוא בעיקר האילן שהוא יעקב לא נודעו מעשיו אם גם עדין הגיע הפגם ונמצא נקור שורשו של קרח מעיקרו או לא.²⁵

האילן הוא יעקב וממנו יצאו ענפים וענפי ענפים, לוי, קהת ומררי. ברם קרח ברצונו לחלוק על משה ואהרן הקדיח מעשיו ובלבל ענפי הקדושה, עד שפגם והפך את ענפי הקדושה עצמם נהפכו עליו לרעה.

ואף שהדברים הם כלשון האור החיים – סתרי תורה – יש ללמוד ולהפך בהם ולקרנם אל הלב.

מה ההבדל בין דתן ואבירים לקורח

ולכאורה יש לתמוה טובא, לדבריו, מדוע דווקא אצל קרח נזכר ענין זה של 'בן יצחק בן קהת בן לוי', מדוע אצל דתן ואבירים ואון בן פלג לא נזכרו אבות אבותיהם בפרטות אלא רק נזכר בן ראובן. [בפרט אם הכוונה כרש"י שבני ראובן קאי על דתן ואבירים, שייחסם אליו בלא ליחס כיצד אליאב שייך לראובן, וגם אי נימא שהכוונה שאליאב ואון הם בני פלג בן ראובן חלק מהראשונים נמי צ"ב, דגם אי נימא שפלת הוא פלוא שהוא בנו של ראובן, עדיין חסר כאן דור אחד לכל הפחות.]

ובפרט שבמפרשים אנו רואים שרשעותם של דתן ואבירים היתה גבוהה ועמוקה יותר מקרח, דכן כותב הנצי"ב בהעמק דבר בפרשתן שמאיתים וחמישי מקריבי הקטורת היו צדיקים והתכוונו לשם שמים, ואף קרח עצמו לא היה באמת בעל מחלוקת ואיש ריב ומדון, אלא רק באותה שעה רוח קנאה עכרתו, ברם דתן ואבירים היו בעלי מחלוקת ומחררי ריב, והיו לאבני נגף בישראל.²⁶

ואף מהאור החיים עצמו נראה שסבר כן, דז"ל בהמשך דבריו שם (פסוק טו):

וסובר אני כי האנשים הרשעים האלה אינם בכלל עדת קרח שנאמר עליהם (סנהדרין קח, א) מוריד שאול ויעל שאול אבדה תקותם שכולן ענף הקליפה כן יאבדו כל אויבי ה'.

לאמור דאף אי נימא שלעדת קורח יש חלק לעולם הבא, כדעת רבי אליעזר, כל זה כלפי קרח ועדתו אך לא כלפי דתן ואבירים, שהם הגיעו למצב של שנאה מוחלטת לטוב, לבחינה של רע גמור השונא לטוב עד כדי שאמרו (שם, יד) "העיני האנשים נתקר לא נעלה" כלשונו שם.

[ויש להביא ראיה לדבריו, דבגמ' בסנהדרין הנו' בריש דברינו איתא שנקרא קרח על שום "שנעשה קרחה בישראל", ופירש"י "שנבלעו". ולכא' יש לתמוה דאם כוונתו רש"י לומר שמתו מישראל, מדוע הזכיר רק אלו שנבלעו ולא הזכיר את אותם מאתיים חמישים ראשי סנהדראות מקטרי הקטורת. ולכא' יש מכאן ראיה שסובר כדעת האוה"ח הק' שגם אם לקרח ועדתו יש חלק לעוה"ב הרי ש שלדתו ואבירם אין, ולכך כלפיהם אמר ש"נעשה קרחה" דהם התנתקו משורשם ומחלקם לעוה"ב. ועיי' ²⁷.

ואם כן שבה התמיהה, ביתר שאת ויתר עוז, מדוע עליהם לא נזכר שם האבות, ענפי הקדושה, ולמה שם לא מצינו שיעקב התפלל שלא יזכר.

ונראה בירור הדבר, דכאמור בפירושו הראשון הדרך על ידה בה קורח לחטוא היתה בלקיחתו את ייחוסו הרם והשתמשו בו כדי לחלוק על משה, בבואו שהוא ברום מעלתו כבן יצחק שהוא גדול משני האחים הבאים אחריו כבן קהת שהיה המעולה בבני לוי נשוא משמרת הקודש, וכבן לוי המעולה שבבנים שנבחר לשרת בקודש, ובאמצעות זה הוכיח לעדתו ולישראל את צדקת דרכו, נקיית כפיו ואת כלל טענותיו על משה ואהרן.

וזה גופא הפך לקטרוג עליו – כי כשלוקח אדם את המעלות המיוחדות שנתנו לו, את הייחוס הרם לו זכה, את הכשרונות שהורעו עליו ממרום ועמם הולך ופושע, עמם הולך ויוצר מחלוקת – גדלה התביעה עליו!

הכיצד לקחת את הטובה שנתנה לך משמים ועמה פעלת און!

ברם כל זה אצל קרח, אבל דתן ואבירים ואון בן פלג לא באו לחלוק על משה בשל מעלותיהם, בשל ייחוסם וכד', אלא באו לחלוק מחמת רצונם וחשבונותיהם, ומשכך דתן מעלתם הופכת להם לחסרון, ואין ענף הקדושה ואין פלג להם לרעה.

ולכך על אף שדתן ואבירים במעשיהם ירדו עד שאול תחתית ממש, עד בחינה מוחלטת של רע, אכתי לא פעלו זאת מתוך מעלותיהם, אלא בשלחם.

"ויפול משה על פניו" – למה?

ואם כנים הדברים האמורים הכא, שחטאו של קורח בא באופן זה שהשתמש במעלותיו ובייחוסו להרע, יש לישב נקודה נוספת.

דהנה מיד בתחילת הפרשה, ברגע שמתחיל קורח ונתון פומבי למחלוקתו אנו מוצאים שמועה נופל על פניו – "וישמע משה ויפל על פניו", וכבר עמדו רז"ל ותמרו אמאי הוא שעמד בחטא העגל ובחטא המרגלים כביכול תשש כוחו בפעם הזו.

אמאי משה רעיא מהימנא נופל על פניו, כאומר הפעם לא אוכל לגשת ולבקש רחמים, במה שונה חטא זה מהחטאים שקדמו לו.²⁸

²³ ואמנם יש מקום לכאן זאת בדרך אחרת, שכוונת רש"י לאותם שנבלעו על אף שלא היו בכלל המחלוקת בפועל, כנשים וכבנים וכיונקי שדים שהם כביכול נקרוו בעל כרחם, בלא שהתכוונו לחטא, דמה שדתם ואבירם ועוד מתו זה לא נקרה "שנעשה קרחה בישראל" על ידו, שהרי הם חטאו בנפשותם ואף שקרח היתית, דברי הרב דוברי התלמיד דברי שומעיהם והי' להם לדחותו מעל פניהם.

²⁴ וז"ל רש"י על אתר, "ויפול על פניו - מפני המחלוקת, שכבר זה בידם סרחון רביעי, חטאו בעגל ויחלל משה", במתאוננים "ויפתלל משה",

²⁵ ויעו"ש עוד מה שהאר"ק לכאן ענין זה.

²⁶ ושנה הנצי"ב את דבריו בפרשת עקב (יא, ו) על הכתוב "ואשר עשה לדתן ולאבירים בני אליאב בן ראובן אשר פצתה הארץ את פיה ותבלעם ואת בנייהם ואת אהליהם ואת כל היקום אשר ברגליהם בקרב כל ישראל", שלא הזכיר שם לא את קרח ולא מאתיים וחמישים מקריבי הקטורת, מחמת שבפסוקים היו ישראל עצבים אבל בפסוק דתן ואבירים היתה שמחה גדולה שפטרם מהם. ע"ש.

²⁷ ויעו"ש נמי שתמה מאי "שעקב עצמו לגיחנם" הלא כבר אמר "בן לוי שנתלה לגיחנם", וא"כ למה יפול הדבר ב' פעמים". ויעו"ש בחדושי אגדות למהר"ל שם משכב"א.

²⁸ ויעו"ש כן נמי בפ' האזינו עה"פ (לב, ח) "בהנחל עליון גויים בהפרידו בני אדם", שהרחיב בענין זה וז"ל, "וכשחטא אדם הראשון ונתערב רע טוב חזרו להיות יוצאים מהולדת אדם הראשון גם נפשות רעות עד שיצאה נפש אחת טהורה שבה כלולות כל הנשמות הקדושות ונתברר האילן הטוב מחדש וזה הוא יעקב אבינו עליו השלום, ולזה אמרו (ב"מ פ"ד א) שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם קדמאה והבן הדברים", ע"כ. ועיי' נמי בדבריו בבראשית (ט, א) משכב"א.

אספקלריא למרשתת קרח תשפ"א

ובפרט שעד כאן היה מדובר בחטא של הכלל, ברבים מישראל שרגו וחטאו, ברם כאן גורם החטא הוא אדם בודד שהוא הוא שהכשיל את הרבים, מדוע אחר שפעמים קודמות הצליח ללמד זכות על ישראל, כאן חשש משה שלא יוכל להתפלל ולהגן על ישראל.

אכן אם כנים דברינו מובן הדבר, דעד כאן תמיד בא משה והתפלל על ישראל בהזכירו מעלתם כבנים למקום, בנים שבחמלת ה' עליהם הוציאם ממצרים וגאלם מצר, שבאהבתו את האבות הבטיחם לנחול את הארץ וכו'. ברם כאן הגורם לחטא הוא דווקא היחוס הזה, שהרי כל החטא נבע מכך שקורח הוא בן יצהר בן קהת בן לוי – ואף בן יעקב – ואם כן מי יימר שעתה יוכל לבקש ולהזכיר זכות זאת של בנים למקום, ואם ליכא זכות בנים ואבות כיצד יעמדו בדין ובמשפט.

דהלא עתה הסיניגור הוא הוא שהפך לקטיגור! ובמצב כזה הדין כמעט מוכרע!

אמנם זאת צריכים אנו לזכור כי לעולם מידה טובה מרובה ממידת הפורענות, וכאשר פועלים ישראל בדרך האבות הקדושים אזי מעוררים הם את החסדים המופלאים שפעלו האבות הקדושים והקב"ה "זוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה".

מאור שעשועי - מלה ושתיקה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר

סדרת 'מוסר דרך'

אהרן כמחריש

וְיִשְׁמַע מִשָּׁה יִפְּלַל עַל פְּנֵי (טו, ד)

כתב רמב"ן: "ויפול" על פניו. ולא 'ויפלו', כי אהרן במוסרו ובקדושתו לא ענה דבר בכל המחלוקת הזו ויהי כמחריש וכמודה שמעלת קרח גדולה ממעלתו, אבל הוא עושה כדבר משה ומקיים גזירת מלך".

אהרן "לא ענה דבר". "ויהי כמחריש!"... וידום אהרן! זהו ששינוי (יומא דף כג ע"א): "הנעלבין ואינן עולבין, שומעין חרפתן ואינן משיבין, עושין מאהבה ושמחין ביסורין - עליהם הכתוב אומר (שופטים ה, לא) 'ואהביו כצאת השמש בגברתו'".

והנה הפסוק הנ"ל במלואו: "כִּן יִאֲבְדוּ כָל אוֹיְבֵיךָ ה' וְאֶהְיֶה כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרַתוֹ וְתִשְׁקֵט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה".

היכן רמזו בפסוק זה ענין "הנעלבין ואינן עולבין, שומעין חרפתן ואינן משיבין"?

נראה שחז"ל מצאו לכך רמז ממה שכתוב: "וְאֶהְיֶה כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרַתוֹ... וְתִשְׁקֵט", כלומר על ידי השקט, השתיקה, זוכים למעלת "וְאֶהְיֶה כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרַתוֹ" וכו', כנלע"ד.

שוב חיפשתי במפרשים ומצאתי בריטב"א (יומא שם) שכתב: "עליו הכתוב אומר וואהביו כצאת השמש בגברתו. יש שפירשו דיליף לה משום שזה שומע חרפתו ודומם, וכתוב התם (יהושע י, יג) 'וידום השמש',¹² ולכך שכרו כצאת 'השמש' בגברתו". וכתב ריטב"א אודות פירוש זה "ואין צורך".¹³ "אלא - כותב ריטב"א - זה כמו שנאמר (דניאל יב, ג) 'וְהַמְשַׁקְלִים יִזְהָרוּ כְּזֶהֶר הַקֶּקֶע [מִמְצָדֵיקֵי הַרְבִּים כְּפֹכְכִים לְעוֹלָם וָעֶד], וּמִפְנֵי שְׁזו עֲנוּה

במרגלים "ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים", במחלוקתו של קרח ותרשלו ידיו. משל לבן מלך ססרח על אביו ופייס עליו אוהבו פעם ושתיים ושלוש, כססרח רביעית תרשלו ידי אוהבו ההוא. אמר עד מתי אטריח על המלך, שמה לא יקבל עוד ממני".

¹² "יִיחַד הַשֶּׁמֶשׁ וְיִחַד עֲמֵד עַד יִשָּׁם גּוֹי אִיִּזְבוּ הָאֵל הַיָּמָּה כְּתוּבָה עַל סֵפֶר הַיָּשָׁר וְיַעֲמֵד הַשֶּׁמֶשׁ בְּתֵיבָה וְלֹא יֵאָר לְבֹא כִּיּוֹם תָּמִים".

¹³ "שיר חזו"ני הריטב"א למסכת שבת (דף פח ע"ב) שכתב: "ועליהם הכתוב אומר 'ואהביו כצאת השמש בגברתו', פירש חרב ר' מאיר ז"ל משום דכתיב 'וידום השמש' - הוּקַעַת לוֹ שֶׁכֶּר זֶה, וּבִאֲחֵר כְּתִיב לִפִּי שִׁמְשׁ בְּיִסּוּרִים 'וידום', וְדַשׁ נֶאֱחָה הוּא".

וחסידות גדולה שהיא למעלה מן הכל, דימה שחרם לגדול שבכולם, דהיינו 'כצאת השמש בגברתו' - שתרנם אותו יונתן שהוא מה שאמר הכתוב (ישעיהו ל, כו) ' [וְהָיָה אִוֶּר הַלְבָנָה כְּאוֹר הַחֲמָה] [אוֹר הַחֲמָה יִהְיֶה שְׁבָעֵתִים [כְּאוֹר שְׁבָעֵת הַיָּמִים]", ואחשוב לפום רהיטא שכוונתו שבאמת אין רמז בפסוק "ואהביו..." "ל'נעלבין...", רק היות ומעלת "הנעלבין..." היא כה גדולה דימו שחרם לשכר השמש שגם שכרו גדול.

והמאירי (שם) כתב, "...העלובים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים, שנאמר עליהם 'ואהביו כצאת השמש בגברתו', כלומר שלא נתמעט אורו לקטרוג הלבנה" וכו'. והכוונה שלכאורה היה מקום לחשוש שמי שנעלב ואינו עולב, שומע חרפתו ושותק - כבודו יפגם, אולם למדנו משמש שאין זה נכון, כי הלבנה קטרה על השמש - וכמו שאמרו חז"ל (חולין דף ס ע"ב) "רבי שמעון בן פיזי רמי, כתיב: 'ועש אלקים את שני המאורות הגדולים' וכתוב: 'את המאור הגדול' 'ואת המאור הקטן'. אמרה ירח לפני הקדוש ברוך הוא: 'ריבוננו של עולם, אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד?' אמר לה: 'לכי ומעטי את עצמך' וכו' - ובכל זאת השמש לא נפגם, כך מי שעולבים בו ושותק כי יפגם!

וב"מרומי שדה" למרן הנצי"ב (שבת דף פח ע"ב) כתב פירוש מיוחד: "עליהם הכתוב אומר וואהביו כצאת השמש כו'. והכוונה שגם השמש שומעת חרפתה - במה שמשתחיים לה, וחרפה גדולה היא לה עד שאינה רוצה לצאת. ומכל מקום היא מאירה להם ושמחה לעשות רצון קונה שמצווה לה בעל כרחא להאיר".

בספר "זכרון מאיר" להגאון רבי מאיר רובמן זצ"ל מביא את דברי רמב"ן שבתחלת מאמר זו ומוסיף שאומרים בשם מרן רבי ישראל סלנטר זצ"ל, "אם אתה צודק - תראה התמד להיות צודק", כלומר תדאג לכך שתמיד תהיה צודק - אל תפסיק להיות צודק!

רבי מאיר רובמן זצ"ל מבאר את הדברים (שם): "טבעו של אדם הוא, אם צודק - או שחושב שהוא צודק - מתחיל לטעון ולתבוע את צדקתו כל כך הרבה עד שלבסוף הוא נשאר לא צודק! כי משמיע דברים שלא היה צריך להגיד, ומחרף ומגדף ופותח את פיו יתר על המדה, ומתנד צדקתו מתגלה השחתות! אלא אף אם אדם צודק - צריך לעבור על מידותיו ולותר כמה שאפשר, כי סוף ה'אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף".

וכן עשה באמת אהרן הכהן - האוהב שלום והרוחף שלום, כי בכל הפרשה לא נזכר שם אהרן שנתערב במחלוקת, רק וידום אהרן!... אף על פי שאהרן ודאי יכל היה לחשוב כי שלא בצדק מתלוננים עליו, כי הלא משה רבן של ישראל אמר 'ואהרן מה הוא כי תלינו עליו' והקב"ה אמר 'הבדלו מתוך העדה הזאת' וגו', ובכל זאת החריש ולא אמר דבר".

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר

בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס קונטרס השביעית

אי שרי לכתחילה לסמוך על "תעודת הכשר" לענין שהופרשו תרומות ומעשרות כדן פי אַתּ מַעֲשֶׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה וְגו' (ית, כד)

מוצרים שיש עליהם הכשר טוב שכבר הופרשו תרומתם, נהגו המדקדקים לחזור ולעשר שוב בלא ברכה כי הנסיון מוכיח שבכל דבר ציבורי קורה תקלות כמה פעמים, וכמשי"כ בדרך אמונה (פי"ט ממעשר סס"ק י"ז) וז"ל: ראוי לכל ירא שמים אף אם קנה במקום שיש השגחה מעולה לחזור ולעשר בעצמו בלי ברכה שהנסיון מוכיח שכמה

² ומעשר זה שרי לעשותו אף בשבת, וכמשי"כ הדרך אמונה (ציון ההלכה פי"ט ממעשר ס"ק פט) וז"ל: ופעם א' שכחו לעשר את החלות מערי"ש

פעמים קורה תקלות אף במקום שיש השגחה מעולה, ע"כ. וכן מטו בבי מדרשא בשמיה דמרן החזו"א שאמר

ולא היה תנאי רק היה במקום שיש שם השגחה מעולה וכמעט ברור שזה מעושר, והתיר מרן (החזו"א) לעשרן בשבת, אף שבדמאי ממש אסור לעשרן בשבת, כדמבאר בשו"ע או"ח סי' רסא סעי' א' ובערוך השולחן שם סי' ד', אבל לא רצה להתיר לאכלן בלי מעשר, וכן היה מעשה פעם א' ביין והתיר ג"כ כנ"ל, ע"כ. וכ"כ בספר ארחות רבנו (חי"ג הוספות לשבת אות צ"ב) דהחזו"א התיר לעשר בשבת יין ששכחו לעשר עם הכשר הבד"ץ ירושלים אף אם לא היה תנאי.

ומצינו בהם עוד קולות, א', שמעשר זה אי"צ לעשותו על המוקף, נע"י בספר ארחות רבינו (חי"ד עמ' ג' אות יא) שהביא שכן נהג הקהילות יעקב ג'. ב', שאין בהם חובת ביעור, [דרך אמונה (פי"א ממע"ש ונט"ר סק"מ) בשם החזו"א ג', י' ששהורו שהתירושה שהפריש לא הוי מוקצה, ושרי בשבת לטלטלו אף שאסור באכילה, כיון שאינו אסור אלא משום חומרא, (ועב"ז באשל אברהם או"ח סי' שלח סק"ג בשם הלבוש).

אולם לאחר כל החששות שיובאו בסמוך, יל"ע אם אפשר להקל בכל זה. ושלתתי ד"ז לרבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א, וענה בה"ל: ראוי לחזמיר.

וראוי עוד לטעט מה שהורה רבינו הגר"ש אלישיב זצ"ל להגר"י הורביץ זצ"ל ראש ישיבת אופקים, שבעל נפש הירא וחרד לדבר ה' כדאי שיהיג עצמו להפריש מכל דבר הנכנס לביתו, ובפרט שידוע כי גם במקומות שיש בהם השגחה על תרומות ומעשרות נזקקים הם לכמה עקולי ופשוטי ואשרי חלקו של הנוהג בהידור זה להפריש תרומות ומעשרות, ע"כ.

אספקלריא לפרשת קרח תשפ"א | עמוד כא

שראו לכל ירש לעשר תמיד בבית¹⁰⁰ אך לאחר העיון נראה דיש לחוש שצריך לחמיר כן מדינת¹⁰¹

¹⁰⁰ ע'י בספר תשובות והנהגות (ח"ג סי' ש"מ) שהביא שחמוי שאל לחזו"א זצ"ל, כשיש הכשר מעולה אם יפריש עוד פעם בביתו, והשיב, שהנהגה טובה היא תמיד להפריש בבית, (שיתורגל להפריש תמיד, ולא לחלק), ע"כ. והביא עוד שחרב מבריסק רבינו הגרי"ז זצ"ל היה רגיל להתאונן כמה קשה לאיש הלכה לקיים מצוות תרו"מ בא"י, [ולעצמו החמיר עוד מחמש פטור על החיוב (נכרי, כיבוש ע"מ, הופרש וכו'), וע"כ הפריש בכמה מינים שיש חשש תערובות תרו"מ מכל פרי ופרי וכל ירק בפני עצמו מחמש הני"ל], ומסופר שפי"א טע' לחזו"ל (לשוין), וכחזר שאלו אותו היאך נהנה שם בחו"ל, והשיב דבר אחד הרווחתי שיכולת לאכול רגוע בלי חששות תרו"מ.

וע"ע בספר תורת יוסד (ח"א עמ' תקנד) שהביא מעשה רב שסיפר רבינו הגרי"ח קניבסקי שליט"א, שפעם אחד מתלמידי החזו"א ערך סעודה והפריש תרו"מ ואח"כ הגיע הגאון רבי יוסף דינקלס זצ"ל ואנ"פ שידע שהפרישו כבר תרו"מ חזר והפריש עוד פעם, וכשראה זאת אותו תלמיד לחק את התקן שהפריש הגאון הני"ל ואלכו. וכשמעו מרן החזו"א על כך, אמר דאותו תלמיד אבל איסור, דהא יש דין להפריש מתקנת דמאי, ואנ"פ דהראויין להיות חברים ואין בהם הפייתיות של ע"ה יכולין לסמוך זה לזה וכמו שנהגין שחברין מאמינין זה לזה (כמשי"כ בחזו"א, ודבריו יובאו לקמן), מי"מ לא נתבטלה בכך תקנת דמאי, והמפריש ממה שהפריש ת"ח חבירו אין דינו כדמאי אלא כהפרשת טבל בעלמא, ע"כ.

לשאלת רבים, מדוע נחמיר בעניני מעשרות ולא נסמוך על הכשרות כמו שסומכים על שאר יתקוני המזון כשחיטה וכדו', הנה מלבד מאי דקיי"ל שדבר שבתקנו בקל לא נסמך ספיקא דרבנן לקולא, ישנן סיבות שבהם התקלות מצויות יותר, מלבד החששות שיפירו בהמשך, בראשית משום שבשאר עניני הכשרות תפקיד המשגיח לוודות שאמנים להוראות ומשתמשים רק במוצרים שהבד"ץ אישר להם, לא כן בהפרשת תרו"מ שצריך המשגיח לעשות מעשים בפועל, ואף בשחיטה ובבדיקה של בשר ועופות תפקיד המשגיח הוא גם בקום ועשה מ"מ יש שם סדר קבוע ותוכנית עבודה קבועה, על כן החששות מוטעות יחסית, לא כן בהפרשת תרו"מ על המשגיח לבדוק פרטים רבים, סוגי הפירות, ושלא יחמיק בין הארגונים שום מין, איזו כמות יש בכל מין, ולהוציא לא פחות ממקשה של אחד מנאה עבור הפרשת המעשרות (ד"ד) וכיח שילוקח מפתח מאחד מנאה, הן מפני טעות בחישוב הכמות שצריך לעשר, הן מפני שהיתה טעות בכמות שלקחו למעשר, ונכרס בחסותן סייטנאי שכל הזמן נכנסים שם סחורה עם פירות מסוגים שונים שצריך פיקוח ומעקב איזה פירות נכנסו ובאיזו כמות, ולפעמים שיכח שנטל פחות מאחד מנאה מחמת שנטלים לאחד מנאה מהפירות הגרועים (ובזמנינו מהכנים טמאים והפירות הולכים לאיבוד מותר להפריש מהרעה על היפה), ולפעמים הם קרובים שאינם רואים למאכל אדם, ותו שצ"ע שהפריש מהפטור על החיוב, וכן לפעמים לוקח למעשר מהפירות הגרועים קודם שהגיע לעונת מעשרות, כמו ענבניות שבחצילת גידולם (שלא בשבילו ענד) וכן קטניות שלוקחים את הגרגרים הקטנים שחלקם עוד לא הגיעו לשליש גידול, ולפעמים מעורב בהם פסולות שאינם אוכל כלל.

¹⁰¹ והנה בתחילת המשנה (בין ר"ה לסוכות) יש עוד חשש בהפרשת תרו"מ, שמפריש משנה על חברתה שאינו באפילו בדיעבד, דהנה מנהג הקהלאי להניח את הפירות הפחות יפים עבור המעשרות, ומצוי בקיטוים וציללים וקולורבי שמחזיקים שבעיני יוותר, שהחקלאי מניח את הסוג ב' כמה ימים, ומשתמש בהם למעשרות על יבול המשנה החדשה, ובכ"ה אין ההפרשה תלה אפי' בדיעבד.

ד"ד מצוי גם לנהוגים להפריש ממה שקונה בחנות. שבחנות ישנה סחורה שנשארה אצלם מלפני ר"ה עם סחורה שנקטפה לאחריו, וא"כ א"א לעשר מאחד על השני דהוי משנה על חברתה, [וע"כ בתחילת השנה יש להקפיד לקנות ירקות ממקום שיש הכשר מהודר, דלא יועיל מה שיעשר שוב בביתו מה"ט]. ויש שהקפידו מה"ט לא לקחת אז ירקות מהדוכן שבחנות כי אם מהקרטונים, (ששם בדרך כלל כל קטיף נמצא בקרטון בנפרד).

ובאמת המדקדקים מחמירים בכל ימות השנה לקחת רק מהקרטונים שבחנות, ולא בירקות מע"ג הדוכן שבהם מעורבים ירקות שקטפו במקומות ובזמנים שונים והוי חשש מחייבו על הפטור והמהטור על החיוב, החיוב, ידנתן שבקטיף זה הופרש תרו"מ כדון ובקטיף השני לא הופרש כדון. ואחד מהרבנים שלח לוועדות הכשרות בקשה, שמשום החשש שנתבאר, דשמת המפריש בביתו, מפריש מהפטור על החיוב (דשמת המעשר שבידו הוא כבר מתוקן), שעי"כ את ההפרשה במפעלים יעשו על תנאי, שאם יגיע מן הירקות האלו ליד מי שרוצה לעשר בעצמו אותה הכמות לא תהיה בכלל המעשר. אך בזה יש בעיה, דכשהמפריש אומר שהמעשר יהיה בצד צפון (המעשר חייב להיות מדויק), אם מתוך הצפון הזה יגיע לידי אותו אחד שרוצה לעשר בעצמו, הרי נתבטל המעשר וחסר במעשר ראשון והכל טבל. וע"כ חידשו לעשות תנאי נוסף, שאם יגיע מן המעשר שבצפון לידי זה שרוצה לעשר בעצמו, אז

מינוי השליחות שנעשה בזמנינו

א. משגיחי כשרות המפרישים תרו"מ בחנויות ובשווקים, יש צדדים הרבה שאין דין שליחות יכולה לחול על הפרשתם. **א'**, דלכאורה המינוי שליחות שנעשה בעת קבלת הכשרות הוא על פירות שאין עתה בעולם, ומצאנו מחלוקת רבתי אצל כה"ג מהני שליחות, (ובלא מינוי שליחות אינו יכול להפריש תרו"מ, ע"י חזו"א מעשרות סי' ז' ס"ק יד), ולהלכה ק"ל שאם הפירות עדיין לא באו לעולם ואין בידו לקנותו דלא חלה השליחות, ¹⁰⁰ [אצטט בקצרה השיטות בזה, דעת התוס' (ניזר דף י"ב ע"א) והרא"ש (פי"ב דקידושין סימן י"ח) והמאירי והשיט"מ (בניזר שם) דלא מהני, ודעת המהרי"ט (ח"ו"מ סי' כ"ג) דמהני, וגדולי האחרונים הרבו להשיג על המהרי"ט יעו"ל משנה למלך פי"ט מאישות ה"י, וש"י"ת חת"ס ח"א רע"ט סי' י"א]. ולהלכה נפסק בשו"ע יו"ד סי' שכתב ס"ג שאפשר למנות שליח להפרשת חלה "בעודו קמח" אע"פ שעדיין לא נתחייב, ומדויק דדוקא כשיש לו את הקמח בידו מהני שליחות אבל קודם לכן לא מהני, וע"ע שם בשו"ע (סק"ז) שהביא לדברי התוס' דה"ט משום דמ"מ יש בידו להביא עיסה ולומר עיסה זו תהא חלה על קמח לכשיהיה נילוש, ולפי"ד בניד"ד שעדיין אין קמח ואין יכול להפריש ה"כ המינוי לא"כ כלום. ובספר ישועות מלכו (פי"ד מתרומות א"כ) הביא דברי התרומה שאפילו אם אין בידו קמח כיון שבידו לקנות קמח חשוב כדבר שבא לעולם ויכול למנות שליח להפריש קמח, והעיר דכל זה הוי רק בקמח שכבר בא לעולם שבידו לקנותו אך מה שאין עתה בעולם שאין בידו לקנותו א"א למנות שליח על כך מעתה] ¹⁰¹. **ב'**, בגוונא שבעל הבית מחלל שבת

הצפון ישנה ויזוז כלפי דרום כדי שיהיה מספיק למעשר. ולמעשה ברוב גופי הכשרות לא קיבלו ד"ו, מכמה טעמים, דחא דד"ו תליה בדין ברייה, ולהלכה דעת המהרש"ל (יש"ש בב"ק פרק הפרה) שתרומ"מ כיון דהוי עיקרו מה"ט אין ברייה, וכ"פ החזו"א (דמאי סי' ט"ז ס"ק י"א). שנית, דאף לדעת הב"י שיש ברייה, מ"מ כה"ג שלא יוכל להתברר כלל היכן המעשר שבצפון (שהרי אם יבוא מהצפון הוא למי שרוצה לעשר מעצמו, יזוז הצפון למקום אחר) לכ"ע אין ברייה. ואף בזה, י"א דבתרומה בעינן שיריה ניכרין, וצריך להגיד את מקום התרומה בצפונה או בדרומה, (ע"י רשב"א חולין דף י"ד ע"א), ובכ"ה"ג לא הוי שיריה ניכרין. נמצא שעי"י תנאי זה, נכשלין רוב העם שאין מעשרין באכילת טבלין.

¹⁰⁰ ולפי"ו יש שהקפידו ג"כ בשטר מכירת חמץ, שממנים את הרב לשליח למכור החמץ, שלא לעשות השליחות זמן רב קודם הפסח, כיון שעל החמץ שיתקן לאחר מכן אינו ברור שמחייב המינוי, בפרט בחמץ שעוד לא היה בעולם בשעת המינוי. [ויש שכתבו דבמכירת חמץ שממנה את השליח בכתב, ליכא ביה חסרון דדבר שלא בא לעולם, עפ"משי"כ המרכבת המשנה (פי"ו מגירושין ה"ג) דבמינוי שליחות בכתב כיון שכתב עדיין בידו בשעה שבא לעולם ליכא ביה חסרון דדבר שלא בא לעולם כיון דמינוי השליחות מתחדש שוב בעתה בעולם. ולפי"ו כתבו גם כאן למנות שליח על הפרשת תרו"מ בכתב, ותו ליכא לחסרון זו. אולם כתבו האחרונים דשיתית המרכבת המשנה שיתית יחידאה הוא, וקשה לסמוך על זה לחודיא].

¹⁰¹ ויש שנתנו עיצה לנידון זה, ע"י שיעשה שותפות באחוז קטן בתוצרת, להיטת המשגיח המעשר יהיה שותף עם בעה"ב באחוז, [במה שבכל גווי הולך לאיבוד, שהרי המשגיח מוציא ומפריש עליו (דהיינו על 1% ומשהו) תרומה גדולה ותרומת מעשר]. וק"ל רמב"ם פי"ד מתרומות ה"ח, וע"ש במהרי"י קורקוס) דשותף א"צ לקבל שליחות מחבירו. [אולם לבעיה ב' שהובא בסוף סיכא דהמשלח גוי או מומר, לא יהיני עיצה זו, שהרי הש"ד (חולין דף י"ד ע"א), כתב דזה מהני משום דכאילו מינהו שליח דמי, וא"כ גוי ומומר שמופקעים מפרשת שליחות לא יהיני במה שהמפריש יהיה נמי שותף. אולם בהעצמות יוסף (קידושין מב ע"א) נראה שאין זו מדין שליחות, שביאר דלא ילפי"ו דין שליחות מקרבן פסח, היינו משום שבקרבן פסח לא המניינים לפי שותפים בקרבן ובשופות אין צורך לדיני שליחות, וז"ל: דהכא דאית ליה שותפות לא הוי טעמו משום שליחות, אלא כיון דאית ליה שותפות בגויה הוה ליה כאילו הוא ובעליו עמו, והוא הולך לעשות חלקו, וכיון שעל שלו הולך ממילא נעשה גם של חבירו, עכ"ל. ושעמתי מהר"צ ובר שליט"א שאמר שגם לשיטתו בתרו"מ אין זה מהני, לפי שרק בשחיטת קרבן פסח יש סברא לומר דכיון דחייב השותף לשחוט את הקרבן כדי לצאת ידי חובת עצמו, מועיל מעשה שחיהיה זה גם כלפי יתר המניינים, אבל בהפרשת תרו"מ אין שום סברא לומר שאגב שמפריש ופטור את הקרבן, יוכל להפריש גם על חלק חבירו בלי דיני שליחות]. אולם בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאמר שרק בשופות

בפרהסיא, יל"ע אי כלל מצי למיעבד שליח, דהנה קי"ל (שו"ע ח"ו"מ סי' קפ"ו) דאין ישראל נעשה שליח לעובד כוכבים, ויל"ע במומר שדינו כעכו"ם אי הוי גם לגבי זה שאינו יכול למנות שליח, [ומצינו בזה פלוגתא, דיעו"י בערוך השלחן העתיד (סי' ס"ג סעי' ה') שכתב שבענין שליחות דינו כשאר ישראל דהא ג' ברית הוא, ורק דבריהם שזכין קדושת ישראל כמו כתיבת סת"ם ולהצטרף לעשרה וכו' דינו כעכו"ם, ע"ש. אולם בספר ציץ אליעזר (ח"יא סי' סו) פליג שאף לענין שליחות אם המשלח מומר אינו עושה שליח ¹⁰⁰. ג', בזמנינו ברוב מערכות הכשרות נוהג שאין נותנים אישור ¹⁰¹ להכניס את הסחורה שמגיעה לחנות עד שהמשגיח מעשר תרו"מ (ועושים כן כדי למנוע ממשלוח שלא יקנו מסחורה זו קודם שמפרישים ממנו תרו"מ), והנה בזמן שהמשלוח עומד ברחוב על המדרכה עדיין לא זכה בעל החנות בטבל (בפירות) וא"כ עדיין הוא לא הבעלים ואינו יכול למנות שליח להפריש מינה תרו"מ ¹⁰², (ואף שהמשגיח זכה בתרומה גדולה ובתרומת מעשר שמוציא בהפרשתו, מ"מ המעשר ראשון שנשאר בתוכו עדיין לא זכה, וא"כ הפירות שעשוהו למעשר ראשון עדיין אינו של בעל החנות, ואינו יכול למנות שליח להפריש על זה). ותינתן בגוונא שבעל החנות חתם על תעודת משלוח י"ל דחשוב ד"ז לקנין סיטומתא (ע"י ב"מ דף ע"ד ע"א), אך ברוב המקומות המשלוח מגיע מוקדם ואין הבעלים חותם כלום וא"כ לא עביד ביה שום מעשה קנין ¹⁰³. ויש

שווה בשוה מהני הפרשתו אף בלא מינוי שליחות דאז אמר' שדודאי ניח"ל לחבירו במה שעושה, ולא כשהשותפות הוא בחלק מועט.

¹⁰⁰ ויש שרצו לומר דמשגיח המפריש דינו כפועל ולכן מועיל הפרשתו, דהנה בשו"ע עונג יו"ט (סי' ק"ט) האריך לבאר לענין הפרשת המשרתת מעיסת בעה"ב, דמועיל הפרשתה מדין פועל דק"ל דיד פועל כיד בעה"ב (ב"מ דף י"א), והוא יותר משליח, שאפילו במקום שדין שליחות א"א לחפשי מ"מ מדין פועל שפיר יכול לפועל עבור בעה"ב. ולפי"ו שפיר יכול המשגיח להפריש מדין פועל כיון שהוא כפועל של בעל החנות, וידו כיד הבעה"ב, ולא איכפ"ל במה שבשעת המינוי השליחות הפירות לא היו בעולם, ובהו המשלח הוא מומר. [אולם באופן שהבעה"ב הוא גוי, אמר הגרי"ש אלישיב שלא יהיני עצה זו, כיון שעדיין תחשב ההפרשה כהפרשת נכרי, וכבר כתב החזו"א (שבועות סי' י"א) את כג) שהפרשת נכרי מהני כדמבאר בסוגיא בקידושין מא ע"ב הינה אלא מדברין וכאשר יחזרו הפירות לרשות ישראל ישבו ויתחייבו בהפרשתן. אולם הטענה ה' עדיין במקומה, שהרי גם פועל אינו יכול להפריש מדין פועל כיון שיש לו חלק בחנות משלם לוועד הכשרות ולא ישירות לפועל – המשגיח, שחשב ככה"ג שהוא פועל של בעל החנות.

ובעיקר יסוד דברי העונג יו"ט מצינו חולקים, דיעו"י בשו"ע חת"ס (א"ח"ס סי' קע"ח) שכתב בהדיא לא כן, דכל מה דאמרינן שיד עבד כיד רבו היינו רק במילי דממונא ולא בעיני מצוות והפרשת תרו"מ. ולפי"ו לא תועיל הפרשת המשגיח מדין יד פועל כיד בעה"ב.

¹⁰¹ [אולם אם מכניס לחנות תו זוכה בהם מדין חצר, ואף לפמשי"כ הנתח"מ ס' (ס"ח סק"ד) לבאר דעת הסבורים שם דבמקום לא קנה לו חצירו שלא מדעתו, לפי דחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו דוקא בזכיה מהפקר או במתנה, אבל במקום אין חצירו קונה לו שלא מדעתו, כיון שע"י אצירת החצר או מתחייב ליחן דמיים דליקמא לא מתרמי לא זוי, ע"ש. מ"מ בזמנינו מנהג הסוחרים שמיד שמכניס לרשותו הוא מתחייב לגם אם כונתו בהדיא שחצירו לא תזכה לו, לפיכך ליכא תו שום חובה במה שקונה לו חצירו כיון דבלא"ה נתחייב בתשלומי המקח. עוד יש שטענו דשאני התם שהמוכר לא הביא את החציר לחצירו דוקא בשבילו ולא נתן לו להדיא, לפיכך יש סברא שאף שנתרצו על המחיר, עדיין אין בידעו להקנות לו ולא סמכה דעת' עד שישלש לו, אבל כאן שהביא מיוחד בשבילו ודאי שקונה לו חצירו. ובלא"ה הגרי"ש שם בסק"ז מפרש דברי הרמ"א בענין אחר, דהסברה שלא קנה לו חצירו לפי דאריייה התם כשלא פסק דמיו, ולכן סוברת הדעה הראשונה שבלי פסיקת דמים אינו קונה בשום מוכר, ע"ש].

¹⁰² ויש שנדחקו ליישב שנתנית רשות לקנות ולמכור כולל בתוכו רשות לעשר, ומה"ט חלה הפרשתו בדיעבד. אולם ד"ו לא ברייה, דאף אם משווק הסחורה אינו מתנגד לכל מה שיעשה בו החנוני, עדין אין זה חשוב שעשה שליח לכך.

¹⁰³ ובספרי זמנינו כתבו ליישב זאת בדרכים חדשים, בשו"ע בצל החכמה (ח"ו סי' ה' ו') שדעת הקנין תורה בהלכה שבכתיבת שם הלוהק על הסחורה אפילו כשהיא עדיין ברשות המוכר יש בזה משום קנין סיטומתא, אמנם דעת הבצל החכמה שאין בזה קנין. וע"י בפתחי חושן (הלכות קניינים פי"י סק"ג) שכתב דנראה מדברי האחרונים שעצם כתיבת החשבונות (אפילו בלי תיתנית לקונה ואפילו כשהסחורה עדיין

אספקלריא למפרשת קרבן השפ"א

| עמוד כב

שרצו לומר דהורדת הסחורה מהמשאית עבור החנות חשיב עשיית מעשה משיכה עבור בעל החנות ותו נעשה עי"ז לבעלים, (אולם כ"ז מועיל במקום ההסחורה נמצאת בסמטא, וה"ה בין העמודים שדינו כסימטא (הכרעת הגר"י קרליץ), ולא במקום כשהסחורה נמצאת ברחוב). אלא דיש לפקפק בזה בתרתי, א' שהפועל שמוריד את הסחורה מהמשאית אין הוא עושה זאת לצורך קניין ולא נתכון כלל להקנותו בזה, ב' דתינו אס הפועל שמוריד את הסחורה הוא יהודי אבל אס הוא אינו יהודי אי"כ אינו יכול להיות שליח של בעל החנות לזכותו דאין בו פרשת זכיה ושליחות.¹⁰⁰

ובע"כ דאין זה מהני מדין שליחות, אלא שהוא מדין זכין. אולם ד"ז לא ברירה אי איכא ככה"ג דין זכין, דיעו"ל בתורה"ד (ס"ל קפ"ח) שכתב דשרי להפריש משל חברו על שחבירו שלא מדעת הבעלים היכא שידוע לנו בעת ההפרשה דזכות הוא להם דזכין לאדם שלא בפניו וק"ל זכיה מטעם שליחות אתרבי, והא דדרשינן בב"מ (דף כ"ב ע"א) מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם היינו דבעינן למידע בשעה שנעשה שליח דזכות הוא וניחא ליה אבל היכא דבשעה שנעשה שליחות לא ידעינן לא הוי דומיא דאתם, אבל אין צריך מינוי בדווקא. אמנם הקצוה"ח (ס"ל רמ"ג סק"ח) הוכיח דזכות דשיתת הרשב"א (נדרי"ם ל"ו ע"ב) ותוס' (שם, ובגיר' דף י"ב ע"א) דאין הפרשה משל חברו על של חברו מדין זכיה שלא מדעתו אלא כדדרשינן בב"מ (דף כ"ב ע"א) מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם וצריך מינוי שליחות דווקא, ורק במפריש משלו על של חברו מהני דין זכין משום שמפריש משלו אי"כ לא בעינן שליחותו ממש ואין הדבר תלוי אלא אי זכות לו וזכין לאדם שלא בפניו, אבל

אצל המוכר) נחשב לקנין סיטומתא, והביא לעין בשו"ת מהרש"ם שנסתפק בזה. ואומנם ע"ש (פ"א ס"ק כח, בעמ' כב) שכתב שאם המוכר הוציא חשבונות וגם שלח הסחורה לקונה דודאי חשיב זה לקנין סיטומתא, ע"כ. והנה למעשה אין דעת המורים ש, וכן בזמנינו בהרבה מקומות שולחים את הסחורה עוד קודם כתיבת החשבונות. [וחי"א העיר, שאם חותם בעל החנות על תעודת המשלוח די בכך לקנין, אפי' שאת חשבונות המשלוח שולח בעל הסחורה אחר כמה ימים, דבכה"ג דאי בעל החנות מתחייב לקונה בזה מדין סיטומתא. אמנם לא תמיד חותם בעל החנות על תעודת המשלוח, כגון כשהסחורה מגיעה באישון לילה כו'. ואז התיקון היחיד שאפשר הוא שבעל החנות יחתום וישלח את התעודה התומה בפקס לבעל הסחורה בנוכחות המשגיח לפני שמתחיל להפריש תרומ'].

¹⁰⁰ עוד ראיתי לעורר, דבזמנים מסויימים אין השליח יכול להפריש תרומ', דהנה קי"ל (קידושין דף כ"ג ע"ב) דכל מידי דאנן לא מציינן למיעבד שליח נמי לא מצי עביד, ונחלקו האחרונים בגוונא שהמשלח הוא בתורת החלות אלא שאינו יכול לעשותו מפאת איסורא דרמי עליה, מי אמרינן דכיון שאסור לעשותו חשיב דלא מצי עביד ולא מצי עביד שליח, או דילמא אמרינן דכיון דרק איסורא הוא דרביעי' עלה, ואם יעבור על האיסור חייל, שפיר מצי עביד שליח.

ובפרי מגדים (ס"ל תרע"ט א"א אות א') מבואר כהצד הראשון, ובחזון סופר (ס"ו ט') מבואר כהצד השני. [והגר"א נחנבסקי זצ"ל הוכיח כצד השני מהסוגיא בקידושין דף מ"ב ע"ב, דמבואר דבלא ילמותא הוא אמרינן דיש שליח לדבר עברה, ותיקשי אמאי צריך קרא, הא לא מצי עביד, אלא ע"כ חזינן דחשיב דמצי עביד].

וד"ז נפק"מ לענין הפרשת תרומ', בנוונא שהבעלים כבר קיבלו שבת, אם יכול למנות אחר לשליח שפירש עבורו תרומ', דבפשוטו לדעת הפמ"ג אינו יכול, ולחתי"ס יכול. והפלא שמעשים שבכל יום שהבעלים (או אחד מהשותפים) במדינת הים השליח מפריש תרומ' אף שאצל הבעלים הוא כבר שבת, ולדעת הפמ"ג ככה"ג לא מהני השליחות ואין הפרשת השליח כלום. [ותינח בגוונא שהאשה מפרישה בבית י"ל שאין היא צריכה לדין שליחות, וכמו שהארקין בזה בשו"ת אהייער ח"ב יו"ד ס"ל ל"ו אות ה', (ועב"ז עוד בב"ב הלכות פסח ס"ס תל"ד ביה"ל ד"ה שנתבטל אשתו), אבל בגוונא שהשליח מפריש דבעי לדין שליחות אי"כ ככה"ג לא יוכל להפריש]. וחתי"א רצה ליישב שכל דברי הפמ"ג הם לענין נרות חנוכה שמשעה שהדלקה הוא המצוה (כדק"ל הדלקה עושה מצוה) לפיכך בעינן לשליחות מעשה, ובהו כתב הפמ"ג דכיון דאיהו לא מצי עביד לא מצי עביד שליח, משאי"כ בתרומ' דלא בעינן שהמעשה יתייחס למשלח כ"א התוצאה, אי"כ כיון שהוא בר חיובא שפיר מצי עביד שליח אף שעתה אינו יכול מסיבה צדדית לעשות את המעשה, (ומצד מה שהתוצאה חל כשאצלו שבת ליכא שום איסור כדמפורש בכ"מ שמותר לעשות מעשה הפרשה מעריש ע"מ שיחול בשבת), ויש לפלפל בזה, ואכמ"ל.

במפריש משל בעה"ב אין זה זכות אלא נחותא איכא ושליחותא לאו מתורת נחותא הוא ובעינן לדעתכם דוקא. וכ"כ המרכבת המשנה (גירושין פ"ו) דזכין לאדם אמרינן זכין מאדם לא אמרינן, ע"ש. והלכה, הרמ"א ביו"ד (ס"ל שכ"ח סעיף ג') העתיק לדברי התורה"ד שמהני בזה דין זכין, והקצוה"ח פקפק בזה. אולם בניד"ד אפשר דגריעא טפי ולכ"ע לא מהני ביה דין זכין, מכמה טעמים, א', למפשי"כ החזו"א (אה"ע ס"ל נ"ח ס"ק ג' ד') שאין מועיל גילוי דעת בדבר שלא בא לעולם ואין מתחשבים בדברי האדם ובדעתו בדשלב"ל, ואי"כ אף לתורה"ד דמהני דין זכין מ"מ בעינן למידע בשעה שזוכה דזכות הוא וניחא ליה בזה, ומה שגילה דעתו קודם בעת שמינה את ועד הלשכה לאו כלום הוא. (אלא דיש לדון בזה עפמשי"כ התורה"ד (שם) דהיכא דאנן סהדי שהוא זכות אז אין צריך לשמוע ממנו, אי"כ הכא אפשר דחשיב אנן סהדי דניח"ל שהמשגיח יעשר). ב', למפשי"כ לעיל במנהג שמועשרים בזמן שהסחורה עדין בחוף אי"כ עדיין הוא בבעלות בעלי המשק ולא של בעל החנות, והם אינם בני תורה ואין להם שום ענין בהפרשה זו (ואף לא מסיבות מסחריות), ואי"כ אין זה זכות במה שמפרישים תרומ', וכן הם לא גילו דעתם מעולם קודם ההפרשה שניחא ליה בהפרשה זו. ג', במקומות שהבעלים (בעלי החנות) אינם שומרי תרומ', הרי אין להם שום ענין בעצם ההפרשה, אלא שמש"סבות מסחריות הם ממנים את ועדת הכשרות שיעשו כרצונם (אבל לולי דרישת ועדת הכשרות לא היו מפרישים כלל), ואי"כ נמצא שעצם ההפרשה אינו בגדר זכות עבורם ואי"כ לא מהני ביה דין זכין כ"א דין שליחות.

הפרשת תרומ' כשיש בו שותפות עכו"ם

ג. הפרשת המשגיח במפעלים וברשתות המזון הגדולים, הרבה חששו שאין הפרשתו מפקיע את הטבל שבו, שהרי במפעל יש מניות השייכות לגויים, ואי"כ יש בו שותפות עכו"ם, [ובזמנינו יש ענפי ייצור שלמים שהגויים שולטים בהם, כמו ייצור שמן זית בבתי הבד, ואילו התוצרת בחלקה הגדול – מקורה בשדות ישראל. כמ"כ חנויות רבות של מוצרי מזון כולל חנויות סיטונאיות וחניות לממכר פירות – הן בבעלות גוי, אפי' שהשם הרשום על השלט הכניסה לחנות הוא שם של יהודי], וכיון דקי"ל דאין שליחות לעכו"ם (רמב"ם פ"ב משלוהין ושותפין ה"א, שו"ע חו"מ ס"ל קפ"ח סעי' א') אי"כ את חלק הגוי אין המשגיח יכול לעשר, ואף דניחא ליה לבעלי

¹ ויש שפתרו בעיה זו עפ"מ דאיתא בירושלמי פ"ו מדמאי ה"א, דאף שאין שליחות לעכו"ם ואין הישראל יכול להפריש תרומ' בשליחות העכו"ם, מ"מ במאמץ על ידו מהני. ובפשוטו הכוונה שאם הוא מסכים להפרשתו של האר"ם ומקיים את דבריו ש"ז. ואי"כ שהבעלים ממנה את הרב לעשר (יום יום) הרי מאשר בכך את מעשה השליח ומאמינו, ובפרט בזמנינו שביד הגוי (הבעלים) לראות הכל דרך המצלמות אי"כ אפשר דחשיב ד"ו כמקיים את דבריו. אך צריך לידע לפ"ז באיהו אופן אמר' דאין הישראל נעשה שלוחו להפריש, הא תמיד הוא מאמין על ידו, וכן צריך לידע מטעם מה מנינו מה שמאמין על ידו, הא להפרשת תרומ' בעינן תורת שליחות, וגוי התמעט מפרשת שליחות. כמ"כ יש לעיין אם הישראל השליח יכול לברך על הפרשתו ככה"ג.

וראיתי (בירושלמי שוטנשטיין) כמה פירושים במפריש הירושלמי בענין זה, הגר"א פ' דאירי שהנכרי מקיים תרומתו, והוי כמו שהנכרי בעצמו תורם, ע"כ. ונראה מדבריו שההפרשה חלה ע"י הגוי, (ההפרשת גוי מהני כדמבואר בקידושין מא ע"ב), כיון שהפרשת תרומה מועילה גם במחשבה, ולכן הסכמת הנכרי למעושי של האר"ם הוי כאילו הפריש בעצמו ע"י מחשבתו, וכ"כ במעדי ארץ (תרומות פ"ד ה"ב), ורבניו הגר"ח קנייבסקי שליט"א (בפירושו על הירושלמי) כתב יורה, דכשכ האר"ם העכו"ם על ידו רק אז חלה התרומה, דהגוי הוא שותרו. ולפ"ז פשוט שאין הישראל מברך, וצריך שבעל ידע הגוי מכל ההפרשה וההפרשה, וידע גם כן מה בדייק עושים (שהרי הוא עושה את ההפרשה).

המהר"א מולדא (הודפס שם בצידו הירושלמי) פ', שאם הגוי מאמין ע"י השליח ישראל נעשה שלוחו והיינו שמסייע ומתקן ליה במקצתו. (ומבואר בדבריו שההפרשת הישראל חלה מדין שליחות, אלא שהצריך שכדי שיחול שייסייע עימו קצת. ובאיור דבריו נראה דכשהמשלח מסייע ע"י סוג אחר של שליחות, ובהו ליכא חסרון דגוי. דהנה הגמ"א בהלכות תוכה ס"ל תרומ' ס"ד כתב בשם הב"ח שאדם שכבר

המניות בהפרשה שנעשה ע"י המנהל (כיון שע"י הפרשה זו ירבו רווחי המפעל שיותר אנשים יקנו פירותיהם), מ"מ כיון שהבעלות היא של גויים נמצא שהמנהל הוא שליח שלהם וכיון שאין שליחות וזכיה לגוי אי"כ את חלקם אין המשגיח יכול לעשר, ונמצא שיש בו תערובת של חיוב ופטור שהרי חלק הגוי נשאר טבל (לאחר שהפירות נתחייבו בתרומ' כשגדלו אצל הישראל), ואי"כ כשבא ליד הלוקח צריך מדינא לעשר אותם שוב כדי להפקיע את הטבל מחלק הגוי. [נומדינא יכול לעשר מיניה וביה וכשיטת רש"י בגיטין דף מז ע"ב ובחולין דף קלה ע"ב, וכ"פ השו"ע ס"ל של"א סעי' יא, אך לכתחילה יש להדר ולהפריש ממקום אחר על פירות אלו וכשיטת התוס' בגיטין שם, ועומד בשאגת אריה (ס"ז צ) שהכריע עיקר כדעת התוס'].

והנה כל זה הוא באופן שחברת המניות הם בשליטת גויים, דהיינו שרוב (51%) המניות הם של גויים, כמו שקורה בזמנינו בחברת תנובה (ונופק"מ לגבי כל הירקות שמשווקים ע"י תנובה), וכן חברת תלמה ואסם ששייכת לחברת יוניליוור שהיא בבעלות גויים, או אפילו שהם בשליטה משותפת של יהודים וגויים יחדיו, אבל אם הם רק בעלי מניות חלקות שאין להם בעלות, לאחר שבעל השליטה הוא אר"ם קובע על כל הכרעת הגר"י"ש אלישיב זצ"ל שבכה"ג קנית המניה אינו עשוהו בעלים לדיני תורה כיון שאין לו שום שייכות לניהול החברה בפועל כ"א בעלות בחברה ע"מ לקבל רווחים (ולכן לענין איסור ריבית הכריעו גדולי ההוראה שבכה"ג שהמניות שייכות לגויים אף שיש מניות בודדות השייכים ליהודים לית ביה איסור ריבית), ולכן ככה"ג שיש לגויים רק מניות בודדות בחברה ליכא שום חסרון בהפרשת תרומ' שנעשה ע"י המשגיח, וא"כ יש חלוקה וס"ל שאף ככה"ג חשיב שיש לו בעלות (ואית ביה איסור ריבית, וכן מורים לענין איסור בל יראה ולענין חמץ שעבר עליו הפסח, וע"כ צריכים בעלי המניות למכור במכירת חמץ את המניות שבבעלותם), ולדבריהם בכל גוויי איכא חסרון בהפרשה שנעשה במפעל ע"י המשגיח.

הדליק יכול לחזור ולהדליק עבור אשה ולברך וכגון שעומדת אצלו בשעת הברכה, אבל בע"א אין לברך כיון שהמצוה מוטלת על גוף האדם, ע"כ. ונ"ע בנור בס"י רס"ה סעי' ט' לענין ברית מילה שאבי הן עומד על יד המוהל להודיע שהוא שלוחו, והיינו שאף שכבר מינה אותו לשלוחו מ"מ כשעומד על גביו נעשה חלות אחר דשליחות, ומבארים דע"י שעומד על גביו חשיב כניכול שהמעשה נעשה על ידו והוי כשליחות מעשה, דעשייתו מתקשרת ומתייחסת למשלח ע"י שניכר שעשה בציוויו ובשליחותו.

והר"ש סיריליאו פ', שנותן לו נאמנות דהוי אפטורפוס על נכסיו ודמי לבעל. ולדבריו אפשר דהוי רק כשהוא אר"ם (כגוונא דברייתא שם) שהוא ממונה על כל נכסיו וסומך עליו על כל מה שעשה, ולא שנותן לו רק רשות להפריש תרומ'. ובאמת פירושו תליא בפלוגתא הראשונים, דהנה מבואר בגיטין דף נ"ב ע"א דאפטורפוס חשיב בעלים ויכול להפריש תרומ', דשיטת הרשב"א (שם) בחד פירושא דאפטורפוס חשיב מה"ת לבעלים, ולפ"ז אי"ש שגם כאן מהני הפרשתו, אבל לשיטת התוס' (שם דף מ' ע"ב ד"ה וכתב) והריטב"א (שם דף נ"ב ע"א) שזיכו לאפטורפוס מדרבנן מפני תקנת היתומין, אי"כ מה"ת לא מהני הפרשתו, וכן לפירוש השני ברשב"א שמדין הפקר ב"ד הפקר הפקירו את הפירות לגבי האפטורפוס לתקנת יתומים, לכא' זה שייכא רק ביתומים, אבל אפטורפוס לאחריהם אין לו בעלות בהפרשה, וצ"ע.

ולאחר כל ביאורים אלו, נראה שאין לירושלמי שום שייכות להתייר בזמנינו הפרשת המשגיח מדין מאמין על ידו, שהרי אינו עשוהו לאפטורפוס, ואין הנכרי מסייע לישראל בכלום, ואין הנכרי יודע מה עושה בדיוק הישראל כדי שיחול במחשבתו. וכן ראיתי בשם רבינו הגר"י"א שמאמין על ידו לא מהני אלא אי"כ הנכרי עומד ליד הישראל המפריש את התרומ'.

עוד יש להוסיף משי"כ החזו"א (שביעי' ס"ל א' אות כג) שהפרשת נכרי מהני הינה אלא מדרבנן, וכדעת הרמ"ם פ"ד דתרומות ה"ט, וכאשר יחזרו הפירות לפרשת ישראל ישובו ויתחייבו בהפרשה, ואי"כ אף אם הגוי יודע סדר הפרשת תרומ' נמי אין זה מהני לאחר שיבואו לפרשת הישראל. [ונ"ע בחזו"א מעשרות ס"ל א' ס"ק כ"ו שכתב עוד לפ"ז, דאם יתן הנכרי את תרומתו לכהן, חייב הכהן להפריש עליו תרומה מיניה וביה. ולפ"ז אף לענין החלק החולין, יצטרך המקבלו להפריש עליו שוב תרומ'].

מאסקלריא לפרשת קרח תשפ"א

| עמוד כג

ויש שרצו לומר דדין המנהל [דהיינו מנכ"ל החברה, או יו"ר דירקטוריון] הוא כמו אפטרופוס המבואר בגיטין דף נ"ב ע"א דחשיב בעלים ויכול להפריש תרומ"מ (והיינו לפי שבמציאות ההקרקע הוא אפטרופוס חשיב מה"ת נכון רק לפמשי"כ הרשב"א (שם) האפטרופוס חשיב מה"ת לבעלים, אבל לשיטת התוס' (שם דף מ' ע"ב ד"ה וכתב) והריטב"א (שם דף נ"ב ע"א) שזיכו לאפטרופוס מדרבנן מפני תקנת היתומין, לפ"ז פשוט שבמנהל מניית דבר זה אינו שייך.

וע"כ הפתרונות המעשיים לבעיה זו:

א. שהמשגיח יתנה שכל הפרשת תרומ"מ שעושה (דהיינו 20% מכל מין ומין) הוא עושה על חלקו של ישראל, נמצא לפ"ז דכשמפריש השליח חשיב כמו שהישראל חלק חלקו, ולדעת השו"ע (שלי"א סעי' יא) בזה"י יש ברירה, ותו שפיר חלה הפרשתו גם על חלק הגוי, וכמשי"כ תוס' בבכורות דף י"א ע"ב (ד"ה טבלים) הנתורם משלו על של עכו"ם מועלת הפרשתו. אולם ד"ז אינו ברור, שהרי דעת המהרש"ל (יש"ש בב"ק פרק הפרה) וכ"פ החו"מא (דמאי סי' טז ס"ק יא) דבתרומ"מ אף בזה"י אין ברירה (כיון שעיקרו הוא מה"ת), וא"כ לשיטתם אין הפרשתו יכולה לחלו מדין ברירה.

ב. שבעלי המפעל (הישראל והגוי) מקנים למשגיח 20% מכל מין ומין (שיעור כל התרומ"מ), ותו הוא תורם מפירותיו על שאר הפירות שבידי הגוי כדי תורם משלו על של חבירו, וכנ"ל. ופתרון זה מועיל גם במפעל או חנות שהם בבעלות גמורה של גויים שיכול בצורה זו להפריש תרומ"מ, אלא שלדבר זה צריך שיהיה גמירות דעת שהבעלים באמת מתכוונים להקנות למשגיח 20% מהפירות. אולם עדיין פתרון זה אינו אלא לשיטת התוס' בבכורות שהובא לעיל, אך ברמב"ם (פ"ד מתרומות ה"ב) מבואר שההפרשה משלו על של חבירו מועלת מטעם דזכין לאדם, ולגוי אין דין זכין (כדאינא בב"מ דף ע"ב ע"א), וא"כ לשיטתו לא יהי מה שמפריש מחלקו על חלקו של גוי.

ג. ועל כן העצה הרצויה, שבעלי המפעל יקנו את כל הטבל למשגיח לצורך ההפרשה [וצריך שבעלי המפעל

יהיה להם גמירות דעת על זה, ושידעו שדבר זה הוא לטובתם, שעי"ז יהיו הפירות מעושרים ולאחר מכן הם ירוויחו יותר], ותו הוי מפריש משלו על שלו, ומועיל ד"ז לכ"ע. [אולם יש שחששו בזה משום הערמה, דזכיר לכל שאין קנין זה נעשה כי אם כדי לאפשר למשגיח להפריש תרומ"מ מהפירות]. ויש שהורו שבעלי המפעל יקנו את כל הטבל למשגיח "רק לענין מעשרות" (ולכך שפיר איכא גמ"ד להקנות לו לענין זה, ולא חשיב ד"ז לחוכא בעלמא בזה שאין בדעתם להקנות כל הסחורה וכן אין דעת המשגיח לקנות ולשלם ע"ז אם יפסד), ושפיר איכא קנין ובעלות רק לענין מעשרות (אף שלענין שאר דברים הוא נשאר של בעל המפעל) כדמבואר בעליות דרבנן יונה בב"ב דף ס"ג ע"א, ותו חשיב שמפריש משלו על שלו.

ויש מקומות שמתנים עם החברה/החנות, שאינם זוכים בהם עד שמפריש המשגיח, (ואף שמבחינת החוק מזמן שמהמשאית הוריד את הסחורה הוא של בעל החנות, מ"מ אין זה אלא לענין קבלת אחריות (שאם ישרף או יפסד זה יהיה ע"ח בעל החנות) ולא לענין הבעלות, ולכך כל זמן שלא נתכוין לזכות בו הוא של בעל המשק), וא"כ בשעת הפרשתו הוא רק של הישראל. (וכך נוהגים בעדי הכשרות דאש"ת ישראל, לענן דבר זה בחוזה מוע"כ (חוזה המפריט אימתי 'מחליפה' הסחורה בעלות, דוגמת החוזה הודפס בגליון הליכות שדה מס' 147), כך שהמשגיח מעשר את הפירות בעודם ברשות הספקים היהודים). אולם ד"ז אינו מועיל אא"כ יקבל המשגיח מינוי שליחות של בעלי המשק שנותנים לו רשות להפריש תרומ"מ, וכתבאר לעיל באות א'].

נאמנות השליח

ג. ובעצם נאמנות המשגיח, יל"ע, הדנה ברוב גופי הכשרות הבעלים ממנה את ועדת הכשרות כדי שיפקחו ויתקנו כל הצריך תיקון, והם ממנים שליח²² על כך שהוא מפריש תרומ"מ ומפקח על כל הנצרך, אבל אין אינם יודעים אם באמת השליח עשה שליחות, [דנתונות הכשרות או החותמת המודפסת על המאכלים אינה עדות של משגיח, אלא מהווה סימן בעלמא שבעל החנות מינה את ועדת הכשרות שיפקחו ויתקנו על כל הצריך תיקון ושהם מינו ע"כ שליח, אך עדין אין לנו עדות שאכן המשגיח עשה את שליחותו והפריש תרומ"מ. מלבד מאחד הכשרויות ששם המשגיח כותב כל יום מחדש (על תעודת הכשרות) שהכל תחת פיקוחו והופרשו תרומ"מ, וד"ז מועיל מדין ע"א נאמן באיסורין שהרי באיסורין ע"א נאמן אף

כתב ידו וא"צ הגדת עדות], ובפשוטו לפי דסמכין על חזקה דשליח עושה שליחותו. אלא דיל"ע מדברי הרמב"ם (פ"ד מתרומות ה"ו) שאין אומרים באיסורין חזקה השליח עושה שליחותו להקל אלא להחמיר (ובפרט באיסור טבל דאית ביה חזקה איסור וכדי להכשירו אנו זקוקים לחזקה המתנגדת לו בדבדאי פקע האיסור). וכ"פ השו"ע ביו"ד סי' של"א סעי' ל"ד, וא"כ אין לסמוך עליה להקל. ויש שטענו דסמכין עמש"כ בשו"ת אחיעזר (ח"ג אה"ע סי' עג) דשליח בשכר אמרי' ביה שליח עושה שליחותו כיון שהוא מחויב בדבר כל הזמן שלא חזר בו. אלא דזה א"ש רק במקום שהמשגיח מקבל את משכורתו מועדת השליח הממונה עליו, אבל כשמקבל ישירות מבעל החנות (כמו שנוהג היום ברוב ההכשרים המעולים, שרבי הכשרות ממנים למפעל משגיח כשרות, והוא מקבל את משכורתו ישירות מבעלי המפעל) והוא אינו שומר תוי"מ וכל חפצו הוא בתעודה המעידה על כשרות הפירות הנמכרים בחנות א"כ אין לו ענין שהשליח באמת יפריש וא"כ אף שהשליח מקבל שכר מ"מ אינו מחויב בדבר להפרישו, ולא נשאר לנו אלא להאמינו שעושה את שליחותו ועדת הכשרות ששלחו להפריש, וא"כ למש"כ הרמב"ם דלקולא לא אמרינן חזקה דשליח עושה שליחותו א"כ איך נוכל להאמינו לכך.

עוד ראיתי לעורר דאף בגוונא שהמשגיח מקבל שכר מועדת הכשרות לאו מילתא דברירא דאמרי' ביה שליח עושה שליחותו, דיעוי' בשו"ת התשב"ץ (ח"א סי' סו) שכתב דחשוד המקבל שכר אינו נאמן אף על של אחרים כיון דכשהוא מקבל שכר ע"ז חשיב כמעיד על של עצמו ולטובתו ונוגע הוא, ושם הנידון היה באונס מן האנוסים שמינתה אותו נכרית לשמור על יינה מיין כד"ע ע"מ שתוכל למכור לישראלים, א"כ מבואר שגם כשהשכר הוא על פעולה מסוימת חיישין שלא עשה כראוי, וא"כ הכא אף שמקבל שכר עדיין לא ידעינן שעושה שליחותו. ויש שדחו ראיה זו, דדוקא התם שלנכרית לא אכפת באמת שיינה יהיה כשר, רק רוצה שבסופו של דבר יאמר שזה כשר, ואנו חושדים אותו שיאמר כן בלא השגחה, אבל הכא שמשלחו מקפיד שיפריש כדין ולפיכך כיון שמקבל שכר אמרינן שעושה את שליחותו כדת. ולפ"ז דזקא בגוונא שמקבל את שכרו מועדת הכשרות יש לסמוך עליו שעושה את שליחותו כדין, אבל בגוונא שמקבל שכרו ישירות מבעל החנות, אז אף לדעת הרמ"א (ביו"ד שם) סמך אחזקה בשליח עושה שליחותו, מ"מ היכא דמקבל שכר (מבעל החנות) גרע טפי כמשי"כ התשב"ץ.

ואף אם נסמוך על המשגיח שעושה את שליחותו כדין, ראיתי לעורר דכל זה הוא דוקא באופן שנמצא בחנות או בבית הארזיה במשך כל הזמן, אבל באופן שהמשגיח רק נכנס ויוצא מבואר בחולין ג' ע"א דלא מהני במומר ובחשוד נכנס ויצא, וא"כ כל שלא נמצא שם כל הזמן איכא חשש שהוכנסו שם פירות שאינם מעושרים. ויש שרצו להתיר כ"ז משום דסומכים על הסברא דבעל החנות מרתת, ולפיכך תלינן שבעל החנות לא הכניס את הסחורה לחנות עד שיעשר המשגיח (דהא מה"ט נמי אין חוששין שמא הדפיס המפעל או החנות חותמת בלא רשות המשגיח) וכדמצינו ביו"ד (סי' ס"ט סעי' י') דאף היכא דאיתחזק איסורא סמכין הסברא דסברא מרתת. ובזה א"ש עוד, דהנה קי"ל (יו"ד סי' קפ"ה, חו"ד שם העתיקו הפ"ת סק"א, ערוך השולחן שם סק"ה) דהיא דאיתחזק איסורא לא סמכין האומדנא אלא צריך שיעידו בפנינו, וא"כ כאן אין עדות שמעיד שהפריש כדין ואיך סמכין על השגחתו כל זמן שאינו מעיד בפנינו שיעשר, ובע"כ שסמכין הסברא דמרתת. מיהו כל זה דוקא היכא שבעל החנות מירתת אבל בגוונא שהמשגיח חושש על פרנסתו ולא יוריד את התעודה מיידייתו תו ליכא לסברא זו, וכ"ש במה שקורה בזמנינו שחלק מועדות הכשרות מרתת שהמפעל יעבור לכשרות המתחרה ואינם יסירו השגחתם מיידייתו אז בוודאי לא שייכא האי סברא.

גזירת דמאי בזמן הזה

ד. כיום נוהגים בכל מערכות הכשרות למנות משגיח על הפרשת תרומות ומעשרות, והרבה העירו בזה דאף

התוצרת הכשירה והמיועדת להפרשת תרומות ומעשרות, שנמצאת בכל מקום שהוא באיזור הסטיוטואות.

קנין הכסף ושכירות הקרקע תחת 10 שניות לפני אמרתי את נוסח ההפרישה של תרומות ומעשרות.

הסכם זה יהיה למשך שנה אחת החל מתאריך המצויין בהסכם זה. במידה ויהיו כמה הפרשות ביום, יחול הקניה 10 שניות לפני ההפרשה הראשונה ועד תום ההפרשה של אותו יום. ובתנאי שהתוצרת כבר באיזור הסטיוטואות ונקלטה באמצעות תעודות ע"ז בעל הבית. ובמידה ותוצרת חדשה תגיע לאחר ההפרשה הראשונה, יחול עליה הסכם חדש ומטבעות חדשות. וע"ז באנו ע"ה"ח ביום: ____ ע"כ ההסכם.

והנה יש שעשו בכל זה קנין גמור בקרקע, אולם אחרים טענו שדבר זה הערמה בעלמא, שהרי ברור שהבע"ב אין מתכוין להקנות לו את חצרו, ולפיכך כתבו לעשות קנין שכירות, ולקנין אגב סיג גם בשכירות (לדעת רוב הפוסקים, ע"י בחי"מ ר"ס ר"ב).

²² והנה אם הוא ממנה רק את רבני ועדת הכשרות והם ממנים שליח על כך, לכאורה הפרשתו מועילה רק מדין שליח עושה שליח. וד"ז לא בירא אי מהני בהפרשת תרומ"מ, דיעוי' במאירי ריש פ"ד דקידושין ש"ל נסתפקו רבותי בשאר שליחותיות (חוץ מקידושין וגרושין) אם שליח עושה בהם שליח וכ"י עיי"ש, וע"ע במאירי בגיטין דף כט שנקט שבתרומה שליח עושה שליח. ובתשו' מהרי"ט (ח"א סי' קג) כתב שמהי, והבית מילי (אה"ע סי' קכ ס"ד) השיג עליו דלא מהני כיון דתרומה איקרי מילי, ובתשו' מהר"ח אור זרוע (סי' כו) ג"כ דלא מהני משום ד"מה אתם לדעתכם אף שחוככם לדעתכם", ובלבוש סי' ש"כ סי"ג כתב דמהני דוקא היכא שהמשלח הרשהו לשלוח אחרים, ובשו"ת באר יצחק יו"ד סי' כח ענף ו' כתב דלהרבה פוסקים לא מהני אפילו באומר אמרו, וע"ש שנראה שכן דעתו נוטה. וע"כ בחוזה שעושה עם ועדת הכשרות צריך לכתוב שהוא ממנה שליח את מי שועדת הכשרות יביאו למפעל.

אספקלריא לפרשת קרח תשפ"א

| עמוד כד

אם נסמוך על המשגיח שעשה את שליחותו והפריש תרומה כדון, מ"מ משום תקנת דמאי אי אפשר להאמינו, דהנה איתא ברמב"ם (רפ"ט ממעשר) שבגזירת דמאי תיקנו ב' דברים, א', שפירותיהן ספק אפילו שרוב ע"ה מעשרין מ"מ הלוקח מהם יעשר ולא יסמוך על הרוב לומר מעשרין הן, ב', שגזרו שלא יהא נאמן על המעשרות אלא אנשים נאמנים, וכל שאינו בכלל זה אף שבכל דיני התורה הם נאמנים מדין עד אחד נאמן באיסורים מ"מ לענין הפרשת תרומה החמירו חז"ל שלא נאמין לעמי הארץ אלא "לחבר" נאמן על המעשרות. ומי הי "חבר" הנאמן לומר פירותיו מעשרין, איתא במסכת דמאי פ"ב מ"ב, וכו"פ הרמב"ם (פ"י ממעשר הי"א) הוא מי שמקבל עליו להיות מעשר את שהוא אוכל ואת שהוא מוכר ואת שהוא לוקח מעשר מתארח אצל ע"ה, וצריך שיקבל עליו דברים אלו בפני שני חברים שיקבלו עליהן או בפני ת"ח (שמבואר בה"ב שהם אינם צריכים קבלה), ולאחר מכן צריך שיבואו שני עדים נאמנים ויעידו (בב"ד) שהוא רגיל בהם תמיד דהיינו שהוא משמר בצנעה בתוך ביתו וגם שמעשר מה שהוא מוכר ולוקח ואז נעשה נאמן על פירותיו לומר מעשרין הן. וכתב החזו"ה (שביעית סי' י' ס"ק ט') דמלבד דברים אלו צריך שלא יהא עם הארץ, ונחלקו תנאי בסוטה דף כ"ב ע"ה איזהו עם הארץ [פרש"י שחשוד על המעשרות], ר"מ אומר כל שאינו קורא ק"ש שחרית וערבית בברכותי, חכמים אומרים כל שאינו מניח תפילין, בן עזאי אומר כל שאין לו ציצית בבגדו, [ונסתפק החזו"ה (שם ס"ק) אם הכונה שלובש ד' כנפות ואינו מטיל בו ציצית או שאינו לובש עליו בגד שיש בו ציצית, וכפי הצד השני שפיר מצוי ד"ז בזמנינו], ר' יונתן בן יוסף אמר כל שיש לו בנים ואינו מגדלן ללמוד תורה, אחרים אומרים אפילו קרא ושנה ולא שימש ת"ח זהו ע"ה, וכתב החזו"ה (שם) דד"ז מצוי בזמנינו באלו שמשתנתן סדורה להן בקופיא ואינם יודעים לעיין ולהבין ומתגאים נגד רבותינו היודעים התורה באמת ואינם שומעים להם ואינם נכנעים להם, ע"ש. עוד כתב הרמב"ם (שם ה"ב) דתלמיד חכם נחשב לחבר אף בלא קבלה, וז"ל: כל ת"ח נאמן לעולם ואינו צריך בדיקה אחריו ובניו ובני ביתו ועבדיו ואשתו של ת"ח הרי הן כת"ח ונאמנים, וכתב החזו"ה (שם ס"ק) דאפשר דגם בזמנינו יש ת"ח לענין זה דסגי בגמיר וסביר (ובשם רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א דר"ל דסגי בגמיר בכל הלכות תרומה ואין צריך שיהיה גמיר בכל התורה כולה), עוד הביא הדרדך אמונה (שם ס"ק יב) בשם עה"ש דתלמיד חכם שאין בו יראת שמים גרוע מע"ה ואינו נאמן.

ובספר חרדים (פרק נב) איתא שאף בזה"ז נוהג דין דמאי, דאי שלכא"ז בזמנינו ליכא לסיבת התקנה [שהרי גזירת דמאי היתה מפני שצ"ה היו חשודין על המעשרות, וזה היה רק בזמנם שהיו בקיאיין בדיני הפרשת תרומה אלא שהיו חשודין ולפיכך תקנו שלא יהיו נאמנים, משא"כ בזמנינו שכלל אינם יודעים דיני הפרשת תרומה]. וכ"כ החזו"ה (שם ס"ק) דתקנה זו שלא לסמוך על ע"ה שאומר פירותיו מעשרין מדין ע"ה נאמן באיסורים כ"א לחבר נאמן על המעשרות קיימת גם היום. ולפי"ז מעורר החזו"ה דבזה"ז שאין לנו חברים "שקיבלו עליהם" חרות באופן המבואר במשנה ובגמרא הני"ל, א"כ היה צריך להיות לכא"ז שלא נאמנים זה לזה על המעשרות (כל שאינו בגדר ת"ח) ויצטרך כל אחד לעשר מה שהוא אוכל ואף על בני ביתו יהא אסור לסמוך ויצטרך לעשר הכל לבד.

ונאמרו בזה ב' דרכים: **דרכ' א'** דמעיקרא כשתקנו דמאי לא אמרו אלא שלא לסמוך על סתם חזקת כשרות של אדם לא ידוע, משא"כ במי שידוע לעשר יכול לסמוך עליו בלא קבלת חברות. ודעה יוסבר ע"פ המבואר בכתובות דף כ"ב ע"ב דהיינו ברי לי באיסור תורה, ופרש"י אף שכל חברי הוי מחמת אומדנא דאילו היה קיים היה בא, וא"כ כיון שגם בדמאי אם כלפי שמאי הוברר שעשיר ודאי שהפירות מותרים וא"כ כיון שברי לו שמעשר שפיר יכול לסמוך עליו. ויטויד הדברים הוא בפירוש הגר"ה בשנות אליהו בדמאי פ"ד מ"ה ומ"ו, דאיתא התם ב' לשונות "מי שהוא נאמן- מי שהוא מעשר"

ופי' דנאמן קאי על מי שקיבל על עצמו בפני ג' להיות נאמן על המעשר, ומעשר קאי במי שהוא מעשר ר"ל שנוהג בעצמו בלא קבלת בפני ג' רק שאחד יודע שנוהג בעצמו, ע"ש. אולם בפירושו חזינן דלא סגי במה שמכירו שמעשר אלא צריך שנוהג מכירו שנוהג כמי שקיבל עליו שמעשר (דהיינו שנוהג מנהג חבירות ואין בו פחיתויות עם הארץ) וצ"ל דהיינו משום שבגזירת דמאי נקבע דכל שאין בו תנאים אלו הרי הם בחזקת טבל. מ"מ מבואר דיש מציאות להאמין בלא קבלת חברים אם ידוע לנו שנוהג מנהג חבירות המבוארים במשנה ובגמ'. אירבא מש"כ הגר"ה לבאר בזה מתני' דדמאי חזינן בראשונים שפירשו בע"א, דיעושי ברמב"ם בפיהמיש שפי' מי כאן נאמן דקאי לענין טהרות [ולפירושו מי כאן נאמן-קאי לענין טומאה, ומי כאן מעשר- היינו כהלכה קבלת חבר], והרא"ש כתב דלא ידענא אמאי נקט כפל מלה ממי שהוא נאמן וממי שהוא מעשר, ומבואר שלא פירשו כהגר"ה שיש נאמנות למי שידוע שמעשר אף בלא קבלת חבירות. וראיתי בספר הקל"ן שבדמאי שהביא מהגר"ש ואזנר זצ"ל לדייק מהרמב"ם דליכא דין נאמן למעשר (בלא קבלת חבירות) אלא אכנסנא, דהרמב"ם בפ"ב ממעשר הי"ו (כשהעתיק משנה ה') כתב "האומר למי שאינו נאמן על המעשרות קח לי ממי שהוא מעשר" וכו', והשמיט כאן ממי שהוא נאמן, והיינו דאילו לשיטותי' דנאמן קאי לענין טומאה וממילא אין נפק"מ לענין דמאי, ובהלכה ז' (כשהעתיק משנה ו') כתב "הכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם ואומר מי כאן נאמן מי כאן מעשר" וכו', הרי שבה"ז פי' נאמן ומעשר לענין דמאי, והיינו כפי הגר"ה דנאמן היינו שקיבל לפני ג' – ומעשר היינו שמוחק לכך, והחילוק ביניהם דדוקא במשנה ו' דאיריי בכנס לעיר ואין מכיר אדם סמוך על שחוחק לעשר, וכדעטמא דאמרו בירושלמי שם (איך ע"ה נאמן במקום דאיתחזק איסורא לומר שאיש פלוני נאמן הוא) דהקילו בדמאי באכנסאי משום חיי נפש.

וע"ה בחזו"ה (שביעית סי' י') שמי שהוא בגדר ע"ה אף אם החזק בעיר שהוא מעשר אינו נאמן. ואפשר דבזה אף להגר"ה אינו נאמן, לפי שכל דבריו הוי בגוונא שמכירו באופן אישי שהוא בחזקת נאמן לפיכך חשוב כאומר ברי לי, אך אינו מכירו אלא שחוחק בעיר בעי דוקא שיקבל עליו בב"ד. אולם החזו"ה בדמאי סי' ה ס"ה כתב בהדיא שאפילו קים לו בו שמעשר בצנעה בתוך ביתו פירותיו דמאי עד שיקבל בפני ג' חברים, וד"ז הוא דלא כשיטת הגר"ה. נמצא לפי"ז ג' דעות, דעת הגר"ה דמי שידוע למעשר (ונוהג מנהג חבירות) אפשר לסמוך עליו לעולם אף בלא קבלת חבירות, וי"א (כ"כ מהרמב"ם) שרק בגוונא דאיכא משום חיי נפש הקילו ד"ז, ודעת החזו"ה שלעולם בעינן דוקא קבלת חבירות.

ולפי"ז י"ל דהאינדא סומכים על דעת הגר"ה שמי שמוכר לנו שהוא מעשר דנאמן אף בלא קבלת בפני ג'. אולם גם לשיטתו על סתם אדם שלא מוכר אצל זה הבא לסמוך לא שרי ליה גם האינדא. ולפי"ז קשה מאוד איך סומכים בזמנינו על ועדות הכשרות, הא החנונים בזמנינו אינם נוהגים מנהג חבירות, ואף המשגיחים לא קבלו ע"ה בב"ד להתנהג כחבר, והקונה אינו מכירם כמי שידוע למעשר ונוהג מנהג חברים, וא"כ במה הם נאמנים. וחכ"א רצה לומר שכיון שהמשגיח הוא שלוחו של רבני הכשרות והמה"ש ת"ח שנוהגים מנהג חברים, א"כ לא גרע המשגיח מעבדו של חבר שדינו כחבר דנאמן. אלא דד"ז אי"ש רק באופן שיעדת הכשרות מפקחים באופן אישי על עבודת המשגיח, אבל במה שנוהג בזמנינו ברוב ועדת הכשרות שרבינו ועדת הכשרות הם רק סמכות הלכתית עליהן של ההכשר, אי"כ לא חשיב בכך פועל של רבני הוועד, וצ"ע.

דרכ' ב' החזו"ה (שביעית סי' י' ס"ק) כתב לבאר בע"א, ותמצית דבריו: דהראוין להיות חברים ואין בהם הפחיתויות של ע"ה יכולין לסמוך על זה, אלא תקנו הקבלה למיגדר מילה, אבל כל של עלה נקבע הדבר כל חבר הוא נדון לפי מה שהוא באמת, ועל כן כל שחוחק בעיר או שמכיר בו שהוא נוהג כחבר נאמן על המעשרות, וכן המנהג שחברים מאמינים זה לזה, עכ"ד. וביאור דבריו ראיתי בספר "משפטי ארץ" שמעיקר תקנת דמאי

הוא שכל מי שנוהג כחבר בעניני תרומה יש לנו להאמינו על המעשרות, אלא שתיקנו חכמים עוד ועשו סייג שצריך נמי "קבלה" בכדי להכנס לכלל הנאמנים על המעשר ואין זה אלא סייג וגדר בכדי שיהיה הדבר מסור ביד החכמים, ולפיכך בזמן שתיקנו חכמים דין דמאי היו החברים צריכים לקבל שהרי היו כולם שוים, רק עם הארץ שרצה לחזור בו ולהיות חבר היה צריך קבלה להיכלל בחברת הנאמנים, אבל בזמנינו שלא נתחדש שוב ענין הקבלה ואין לנו חברים במסורת אבותינו כולם שוים כמו בזמן שתקנו חכמים דין דמאי, ובזמן שכולם שוים א"צ קבלה כדי להיות נאמן על המעשרות אלא כל מי שנוהג כחבר נאמן על המעשרות. נמצא לפי"ז דלמסקנת החזו"ה אין להאמין על המעשרות אף בזה"ז אלא מי שנוהג כחבר, דהיינו שהוא מעשר את שהוא מוכר ואת שהוא לוקח ואינו מתארח אצל עם הארץ ואין בו פחיתויות עם הארץ, אבל כל שאין בו אחת מאלו הקונה ממנו צריך לעשר מצד תקנת דמאי אף בזה"ז ואינו נאמן לומר שעשיר.

אולם גם לדבריו אינו ברור איך סומכים בזמנינו על ועדת הכשרות, מאחר שאין הקונים יודעים ומכירים אם המשגיח המפריש תרומה (בתנות של המפעל) אין בו פחיתויות עם הארץ²² והוא נוהג כחבר בענין הפרשת תרומה, [ואף בשל האחרים אינו נאמן כדאיתא ברמב"ם פ"ב הי"ו, וז"ל: האומר למי שאינו נאמן על המעשרות קח לי ממי שהוא מעשר והלך ולקח והביא לו אינו נאמן].

והנה במסכת מע"ש פ"ה מט"ו תנן, בימי יוחנן כהן גדול אין צריך לשאול על הדמאי, ומפרש שם בירושלמי לפי שהעמיד זוגות, ומבאר הגר"ה שהעמיד ממונים לראות אם מפרישין העם, וכן הוא בירושלמי סוטה פ"ט ה"א שהעמיד זוגות, ומפרש הקרבן העדה דהיינו ת"ח שישגיחו ויעיניו שלא ימכרו ע"ה פירות אא"כ הפרישו תרומה כפי תקנתו. ומבואר דגם כשהיה נוהג דין דמאי מ"מ אם יש ת"ח המפקחין על ע"ה שיפרישו תרומה אין צריך לשאול אם זה מעושר או לא, ואף שהוא אינו מכיר

²² מדברי החזו"ה מבואר שאף בזמנינו נוהג דין דמאי במי שאינו ראוי להתקבל לחבר, אלא שחידש שבזמנינו א"צ לקבל בפני ג'. ולפי"ז אי"א לסמוך על משגיח כשרות אא"כ נוהג בכל הדברים שהוזכרו במשנה שהנאמנים עושים, דהיינו שמעשר מה שאוכל ומה שלוקח ומה שמוכר. ונראה שאף שבזמנינו אין כל המשגיחים עושים כן שהרי הרבה מהם אינם מעשרים בביתם, מ"מ כיון שהמשגיח אוכל רק מדברים שיש בהם הכשר טוב א"כ הוא סומך שזהו מעושר ושפיר י"ל עליו שהוא מעשר מה שאוכל ומה שמוכר ומה שלוקח. ובדרך אמונה [פי' ממעשר סי"ק י"ט] חידש יותר שלמשגיח יש לו דין דנאמן גם למי שאינו אוכל מההכשרים שהוא אוכל, ואצטט דבריו: בעה"ב שזוהר מלאכול שאינו מעשר אלא שהוא סומך על ההכשרים שלפי דעתו אפשר לסמוך עליהם אז אורח שאינו סומך על ההכשרים הני"ל אין לו לאכול אצל הבעה"ב בסתמא אע"פ שהבעה"ב יודע שאין האורח סומך ע"ז, "אמנם אם הבעה"ב אומר שהוא בעצמו יעשר יש לזון להאמינו", עכ"ל. ובספר "גינת רועה" הביא בשם חכ"א להעיר בזה, ואצטט דבריו: משגיח שאינו מעושר בביתו ולא הוחזק מצד עצמו אלא שטוען שאוכל רק מאותו הכשר שהוא עובד בו וסומך על שאר המשגיחים כמותו שעשירוהו, ואף הן סומכין עליו, מסתבר דלא מהני, שאין לנו האיך להתחיל את הגלגל של הנאמנות, לומר שהמשגיחים נאמנים, שלאחר כן נוכל לומר שהם אוכלים רק מעושר, וממילא אף הם נאמנים, דכל עוד שלא הוחזק כנאמנים מצד עצמן, אי"כ אינם נאמנים להניח ואוכלים משאינם נאמנים, ואף אם נאמר שיש "גלגל של נאמנות" אבל זהו דוקא אם "כל המשגיחים" של אותו הכשר יתחייבו שהם יאכלו רק מאותו הכשר אבל אם נתפס משגיח א' שהוא אוכל גם אלא מאותו הכשר ואינו מעושר בבית אי"כ נפל כל הבנין שהרי אינו מעושר מה שאוכל מוכר ולוקח ושוב כל הגלגל התפרק וכל האוכלים מהכשר זה יצטרכו לעשר בבית מעיקר הדין שאלי"כ יפסידו נאמנותם. ואף אם נרחיב את הגלגל ונאמר שכל ההכשרים החרדים באמת סומכים א' על השני וממילא אף שאין המשגיחים מעשרים בביתם יחשב גלגל זה כאילו הם חברים, מ"מ ברגע שנתפס א' מכל האלף משגיחים שהוא אכל או מוכר או לוקח גם מדבר שאין לזה הכשר חרדית בלי לעשר ממילא נפל פיתא בבירא ונפל כל הגלגל ושוב כל המשגיחים שאוכלים גם מאותו משגיח אינם ראוים לחברים משום שאינם מעשרים בביתם, ומה שהם סומכים על ההכשרים נפל משום שלהכשרים יש משגיח א' שאינו מקיים גלגל זה, ודבר זה פושט בחשבון ואי"צ לפנים.

אם המשגיח הוא חבר מ"מ סמכין עליו לפי שיוחן כהן גדול לא העמיד אלא ת"ח. ולפי"ז אף בניד"ד אם היינו יודעים שרבני ועדת הכשרות היו מפקחים באופן אישי על עבודתו של המשגיח או שהם ממנים רק מי שנאמן על מעשירות דהינו מי שנוהג מנהג חברים ואין בהם פחיתות עם הארץ היינו יכולים לסמוך שהכל נעשה כדון, אבל כיון שאין המציאות כן, ורבני הועד הכשרות אינם משמשים אלא כסמכות הלכתית עליונה של ההכשר אבל אינם מפקחים (באופן אישי) על עבודתו של המשגיח, וכן אין כל המשגיחים בחזקת חברים לענין תרומה ויש מקצת מהם שיש בהם מפחיתות ע"ה ואינם בחזקת חברים א"כ בטלה כל השגחתם. ואף בהכשר שמקפיד למנות משגיחים שנוהגים מנהג חברים נמי אין ברור שד"ץ יועיל וליכא ראייה ממתני' דמסכת מע"ש, דאפשר דתקנת יוחנן כהן גדול הוי תקנה רק לדמאי, דמידנא אית ביה רוב דמעשרין אלא שחכמים חששו למיעוטא, ולזה סגי במה שיודעים שהכל תחת פיקוחם של ת"ח, א"עפ"י שאנו אין מכירים אותם שהם בחזקת נאמנים מ"מ ע"י"ז בטל מיניה חששא דדמאי משא"כ בגוונא דליכא רוב ע"ה מעשרין ששם בעי נאמנות שהם כשרים, איכא אפשר דכיון שבגזירת דמאי תקנו שבז"ה ליכא נאמנות בלא שידוע לנו שהם נוהגים תורת חברות א"כ אף לא יחייב במה שעמידו זוגות, ומעתה בזה"ה דליכא רוב ע"ה מעשרין והלוקח בזה"ה מן השוק אין זה דמאי אלא יותר חמור דה"ל ספק טבל כמש"כ החזו"א (מעשרות סי' ז ס"ק יז ד"ה והלכך, דמאי סי' טו סק"ד ד"ה ממשי"כ, שביעית סי' יב סק"י ד"ה ונראה) א"כ בזמנינו אפשר דלא נוכל לסמוך כלל על ועד הכשרות אא"כ מכיר אישית את המשגיח שנוהג מנהג חברים, וצ"ע.

וביותר יש להעיר, דלכא"פ אף אם נסמוך על ההשגחה מכח הירושלמי הנ"ל, עדיין אינו ברור בשמחות ובקידושים וכדו' (שנהוג שכל אחד מידידי שולח דבר מאכל ומאפה למטחה) שאוכלים מכל הבא ליד, אף שאין ידוע לנו בזה הנאמנות לענין הפרשת תרומה וחלה (שהרי אינו יודע מי עשה ד"ז). וביותר יש לתמוה דבזמנינו יש קייטרינג ואולמות שאין להם שום הכשר, וכל הנאמנות על הבעלים שמכר שומר תרומה אף שאין ידוע לנו שהוא נוהג מנהג חברים, ובפרט שפעמים יש להם משגיח שהועמד מטעם הבעלים בעצמם שכלל אינו מוכר לנו מה חזקתו, וצ"ע.⁷⁷

הפרשה - כשאינו מבין מהות הפרשה

ה. והנה כהיום יש משגיחים שאומרים נוסח הפרשה, ואינם מבינים מה שאומרים ואינם מתכוונים בזה לזכות לכהנים ללויים ולעניים כעשרים אחוז, ואפילו במקומות שמלמדים את המשגיח והוא מבין מה שעושה, העיר הגרש"י אורבאך זצ"ל שכיון שבעל החנות/המפעל אינו מבין כלל בהפרשת התרומה הוא מזכה כעשרים אחוזים מפירותיו לכהנים ללויים ולעניים והוא חושב שבהפרשה היא רק איזו תפילה או בקשה שצריך לומר

ולהשליך קצת מהפירות לאשפה (יותר מאחת ממאה), ובכה"ג לא הועילה כלל הפרשת המשגיח שהוא "שליח" של בעל החנות ובהפרשתו הוא אמור "לזכות" לכהנים ללויים ולעניים כעשרים אחוז מהפירות, דכיון שהמשלח אינו מתכוין להקנות מה מועיל מהשליח מקנה, ולצערנו כך הוא המצב היום שרוב המוכרים ובעלי המפעלים והאולמות וכו' אינם מבינים בזה מאומה, וא"כ לא חל כלל ההפרשות תרומה בפירותיהם והם טבל.

ואצטט מש"כ בספרו מנחת שלמה סי' סב אות י', וז"ל: נראה שכל המפריש תרומות ומעשרות צריך לדעת שתרומה ותרומת מעשר הן קודש וממון כהן ומה שמאבדין אותו הוא רק מפני שבזמן הזה אסור לאוכלו, וכן מעשר ראשון שייך ללוי ומעשר עני לעניים, ואז אמר שפיר שאף אם מפריש על מנת שלא ליתן מ"מ הפירות מתוקנים מאיסור טבל, אבל מי שאומר נוסח ההפרשה מבלי לדעת כלל מכל הנ"ל אלא רק יודע שצריכים להפריש מעט יותר מאחד ממאה ולומר איזה נוסח ולהפסידו כערלה וכלאי הכרם וכל השאר נוטל לעצמו, נמצא שהלויים והעניים לא זכו כלל בהך קריאת שם אם ניכר הדבר שאינו מעלה כלל על דעתו שבאמירה זו הוא מחלק חמישית מפירותיו לאחרים, וכיון שכן חושבני שאין זו הפרשה והפירות שארין בטבלו, וכמו שהזהירו הפוסקים לענין ביטול חמץ שהאומר "כל חמירא" ואינו יודע שמבטל ומפקיר בכך את חמצו דלא כלום הוא והכי נמי כאן.

וע"ע במנחת שלמה סי' נג אות א' שחסיף בזה עוד, וז"ל: אף דמבואר בחו"מ (סי' ס"א סעי' ג) במי שטוען בנוגע לכתובת אשתו שהוא עם הארץ ולא הבין כלל בשעה שקראו לפניו את הכתובה שאין שומעין לו, היינו... דווקא בכה"ג שידוע עכ"פ שהוא שטר התחייבות, דשפיר אמרינן שגומר בדעתו להתחייב בכל מה שכתוב שם, אבל כשאנו יודע כלל שהוא שטר התחייבות אלא חושב שהוא איגרת שלום ודאי דלאו כלום הוא וה"נ גם כאן לצערנו ישנם רבבות אנשים שאפילו הם נותנים רשות למשגיח הממונה על המעשרות לתקן פירותיהם, הם יודעים רק זה שצריכים להפסיד מעט יותר מאחד ממאה, וגם צריכים לומר איזה נוסח של תפילה, אבל אינו מעלה כלל על דעתו שבאמירת עושה הממונה על המעשרות בפירותיו כאדם העושה בתוך שלו, והוא מחלק ללויים אחד מעשרה מאלה שבצפון ולעניים אחד מעשרה מאלה שבדרום, ולכן כמו שהזהירו לענין ביטול חמץ דלא מהני כלל אמירת "כל חמירא" אא"כ יודע לפחות ענין הביטול ויודע שמפקיר בכך חמצו, אבל אם אינו מבין כלל וסובר שאומר איזה תחינה ובקשה לאו כלום הוא ועובר בכל יראה ובל ימצא, כך גם בנוגע למעשר ראשון או מעשר עני, אפילו אם בעל הפירות בעצמו מבקש מהמשגיח לתקן פירותיו נ"מ אם אינו יודע כלל מאופן התיקון וחושב שהתיקון נעשה רק ע"י"ז שהוא אומר פסוקים או תפילה הנקרא "נוסח הפרשה" לאו כלום הוא, עכ"ל.⁷⁸

⁷⁷ וראיתי בימינו מעשה בענין זה, שפעם ליווה הגר"י אפרתי את מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל בדרכו מבית המדרש חסידיים בשערי חסד לביתו, בדרך שח לו הגרש"י זצ"ל בהאי לישנא: איך יכול משגיח כשרות לתרום ולעשר, הרי אינו בעלים, הוא בסך הכל שליח של בעל החנות! אנו לא נותנים את המעשר ראשון כיום בזמנינו ללוי, שעליו להביא ראייה שהוא לוי, או מטעם אחר שכתב מרן החזו"א, מכל מקום אם יבוא לוי וישמע שאני קבעתי מקום בצד צפון של הפירות למעשר ראשון, יקפץ ויתפוס את המעשר ראשון, אין לנו את היכולת בדיון להוציא זאת ממנו, שכן זה תלוי בסוגיה של 'לקפוח כהן' אם מוציאין מידו או לא. אם כאשר אנו מבקשים מהמוכר שימנה את השליח לעשר, האם הוא מודע לכך שאם הלוי יטול עשירית מהסחורה אין המוכר יכול ליטול זאת ממנו בחזרה... אם אכן הוא כזה שלא יאית, אין זה מינוי לשליחות והמעשר איננו מעשר.

⁷⁸ וע"י בתשובות והנהגות (ח"ג סי' ש"מ) שהעיר בכ"ע, ואצטט לשונו: הנה בכל הפרשת תרומות ומעשרות מתחייבים גם בנתינה, שבקריאת שם נעשה ממון הכהנים או של הלויים, רק שלבעלים נשאר טובת הנאה למי לתת, אבל יסוד תרומה או מעשר ראשון או מעשר שני הוא שמפריש, ובהפרשה כבר נהיה ממון השבת, ולדעת הרבה פוסקים תפיסה מועילה ובפרט אי טובת הנאה אינו ממון, אבל העלו האחרונים

[והנה טענת הגרש"א זצ"ל מתחלקת לב' חלקים: א'- מצד "השליח" (דהיינו המשגיח המפריש) שאינו מבין נוסח ההפרשה, ואינו מתכוין שבכך התרומה ותרומת נעשה קודש וממון כהן ומעשר ראשון שייך ללוי ומעשר עני לעני, ולפיכך אין מתכוין בהפרשתו להקנותם לכהן וללוי ולעני אלא חושב שצריכים להפריש מעט יותר מאחד ממאה ולומר איזה נוסח ולהפסידו כערלה וכלאי הכרם וכל השאר לעצמו. ב'- מצד המשלח (הבעלים) שאינו חפץ כלל בשליחותו שבכך יעבור עשרים אחוז מפירותיו לרשות אחרת, וחושב שבשליחותו הוא פועל רק בחלק אחד ממאה, עכ"ל. והנה החלק הראשון הוא הערה גם כשהבעלים מפריש, דאם אינו מבין נוסח ההפרשה אז אף אם יקרא לכל נוסח ההפרשה (וכ"ש אם קורא רק לנוסח הקצר) י"ל דלא חיילה כלל ההפרשה, אלא דבטענה זו יש לפלפל דאפשר שלזה אין צריך שיבין כל משמעותו דהפרשת תרומה אלא סגי בזה שידוע שמחיל בדיבורו שם תרומה ותרומת מעשר ומעשר ראשון ומעשר עני, לפי שבעצם ההפרשה אינו מקנה כלל לכהנים ללויים ולעניים, אלא דעביד חלות תרומה, ותרומה מחיל דינים שזה קודש ומותר רק לשבת הכהנים, וא"כ כיון שמתכוין שיהיה תרומה ומעשר ראשון אף שאינו מתכוין בכך שיחול בו דינים שפיר דמי לכתובת אשתו שאם יודע שזה שטר התחייבות אז אף שאינו יודע ומבין מה כתוב שם שפיר חלה התחייבות.]

שנות המעשר בפירות הדר

ו. עוד יל"ע, דהנה בהפרשת תרומה בפירות הדר מצניו הרבה מכשלות, דהנה קי"ל דשנת המעשר ברוב הגידולים הוא בא' בתשרי ובאילן ב"ט' בשבט, והשלב הקובע בהם בירקות הוא לקיטת הירק ובפירות האילן הוא חנטת הפרי, מלבד מאתרוג שאף דר"ה למעשר שלו הוא ט"ו בשבט מ"מ השלב הקובע בו הוא לקיטתו מן האילן כיון שגדל על כל מים כירק. ולענין פירות הדר (תפוח אשכולית לימון קלמנטנה וכי"ב) יש בהם כמה מתכונות האתרוג, שגדלים על כל מים וצריכים השקאה, וגם בנין הפרי וחלוקתו לפרקים דומה לאתרוג, ונסתפק החזו"א (שביעית סי' ז' ס"ק טז) אם דינם כאתרוג שהולכים בו אחר לקיטה, עוד נסתפק החזו"א (כלאים סי' ג' סק"י) דאפשר דכל פירות הדר חשובים כולם מין אחד ויכול לעשר מזה על זה.⁷⁹

דאף שהיום אם הבעלים לא נותנים המתנות דמעשר או מעשר עני מבטלים הם בזה חיוב נתינה ללוי או לעני, מ"מ הקונים אין עליהם חיוב ויכולים לאכול. ואני תמה וצ"ע שהרי עיקר מצות מעשר עני היא להפריש שיהא ממון עניים, דווקא כך נתקיימה המצוה, אבל היום בעל המפעל אינו מסכים לוותר על עשרה אחוז דמעשר ראשון או אפילו עשרים אחוז בשנה של מעשר עני וכל מה שמסכים הוא מפני שהסבירו לו שלמעשה יפסיד כאחוז אחד לבד, וע"כ מוכן לוותר על האחוז הזה ותמורת זאת יקבל הכשר, ואינו יודע כלל שבעצם חייב גם לתת לעני או ללוי. וסובר שתרומה היינו קריאת שם גרידא, ולזה לא נתכוונה תורה"ל ולפי"ז נמצא דגם הרב המפריש או המשגיח שסמכותו ושליחותו להפריש אין לו זכות לבצע המעשרות שדרשה תורה להוציא מדי טבל. ונשאר תמיד באיסור טבל, ואנו נכשלין ח"ו באיסור טבל.

והוסיף דאף לאחר שילמדו אותו, דהיינו שמפריש לבע"ה שיע"ה הוא מקנה עשרים אחוז מהפירות לעני וללוי, (אלא שאין בדעת הבע"ה לקיים מצוות נתינה ולתת זאת ללוי ולעני, אף שיע"ה הוא גוזל ממון השבט), מ"מ הלא אפילו נימה שבזו ניתקן איסור טבל מ"מ לא מקיים מצוות נתינה ונמצא מבטל מ"ע, ואנו כשמפרישים מטבל ודאי ולא נותנים התרומה מסייעים אותו לכך, וצריך למצוא עצה ותקנה שיקיים נתינה. [והנה מצוות הנתינה שקיים בזמנינו, כתב החזו"א (בקונטרס הלכות תרומה שדפוס ע"פ מרן החזו"א) דאינו אלא מעשר עני, אבל מעשר ראשון כיון דליכא כהני ולויי חזקה א"כ אין מצות נתינה נוהגת בהם כעת. וע"כ צריך למצוא פתרון רק לענין המ"ע.]

⁷⁹ ועי' בר"ש סירילאו (שביעית פ"ח ה"ד) שכתב בפשיטות שבלימון הולכים בו אחר לקיטה לענין שביעית. ובספר השמיטה (פ"א ס"ד בהערה) הביא שחר"ש מסלנט זצ"ל נסתפק בזה (נסתפק החזו"א). ובספר הלכות שביעית (להגר"ב יזלבר, סי' ג' ס"י) כתב לחלק בין תפוח ללימון, דבלימון ודאי שהולכין בתר לקיטה (וכמש"כ הרש"ש) לפי שדומה ממש לאתרוג, שחונט ברוב זמני השנה, משא"כ תפוח ששונה קצת מאתרוג שאינם חונטים אלא בזמנו כשאר אילנות, בזה יש לדון אי דינו כאתרוג וכמש"כ החזו"א. ובספר מנחת שלמה (ח"א סי' נא ס"ק

אמסקלריא לפרשת קרח תשפ"א

| עמוד כו

והנה נידון זה הוי נפק"מ לשנות המעשר, אי מפריש מעשר עני או מעשר שני (דבשה א' ב' ד' ה' מעשר שני, ובשנה ג' ה' מעשר עני), וע"כ מדינת צריך להפריש מספק מעשר שני ולפדותו וגם מעשר עני, ובנוסף להפרישה יאמר:למעשר שני בדרומו ומחולל הוא וחומשו על פרוטה במטבע...ואם צריך מעשר עני יהא מעשר עני בדרומו, (ולדעת החזו"א שביעית סי' ז' ס"ק ט"ז צריך לתת את המעשר עני לעני הגם שהם רק ספק מעשר עני¹³). וכן נפק"מ שאינו יכול להפריש מפירות שגדלו בשנה זו על פירות שגדלו בשנה אחרת ואם הפריש אף בדיעבד לא עשה ולא כלום כמש"כ הרמב"ם פ"ה מתרומות ה"א ובשו"ע סי' ש"לא סעי' נו.

ומעתה יש לדון דהנה בפירות הדר הקטיף הוא בימות החורף, ולפי"ז לצד דאזלי בתל לקיטה הרי אם קטפו ביום י"ד וט"ו שבט והכניס הכל לתוך מיכל אחד, הרי יש בזה תערובת דב' שנים, שחלקם חייב במעשר שני וחלקם חייב במעשר עני, וא"כ יש בזה ב' ספיקות, א' איך יפריש מעשר שני ועני, אם יאמר את הנוסח הרגיל "מעשר שני בדרום ומחולל הוא וחומשו במטבע...ואם צריך מעשר עני יהא מעשר עני בדרומו", משמעות אמירתו שיהיה כל הנמצא בדרום או מע"ש או מע"ע, ובאמת כך בפירותיו חלק שחייב במ"ש וחלק שחייב במ"ע, ובמקרה בזה י"ל "פירות החייבים במעשר שני יהא מ"ש בדרום ומחולל הוא וחומשו במטבע...ופירות החייבים במ"ע יהא מ"ע בדרום", ובנוסף זה נקבע גם מעשר שני וגם מעשר עני. ב' שכיון שהם תערובת של ב' שנים מעורבים יחד א"כ אינו יכול לעשר מינה שהרי הוא משנה לחברתה שאפילו בדיעבד אין זה חל, וברוב ועדות הכשרות אין מקפידים בדרך זה, (מלבד מהבד"ץ בירושלים שמשאיר טבל ודאי מיום י"ד שבט ומיום ט"ו בשבט, ומפריש משניהם על שאר הפירות שאז ממנפ"ש חלה ההפרשה).

וראיתי בקונטרס שיעורי הגר"ן קרליץ זצ"ל שכתב דלצד דאזלינן בתר חנטה¹⁴, אז בלימון שיש חנטה שונה ואינו מסודר, דהיינו שחלק מאותו פרי חונט קודם ט"ו בשבט ששייך לשנה שעברה וחלקם לאחר ט"ו בשבט ששייך לשנה הבאה וא"כ א"א לעשר מזה על זה דהוי

כב, שביעית עמו' קד) מסיק שבלימון ובשאר פירות הולכים בהם רק אחר חנטה, ודין כן מדברי הרמב"ם, ע"ש.

¹³ והנה בדינת דספק מעשר עני, ע"ל בחזו"א (שביעית סי' ז' סקט"ו) דבספיקא דדינת צריך לתת מעשר עני, וכדאיתא בגמ' בחולין דף ק"לד ע"א דספק לטק כדילפי' מהפסוק עני ורש הצדיק, צדק משלך ותן לו. ובספק תערובת כתב החזו"א דהוי מחלוקת ראשונים, דלרמב"ם אומרים המע"ה, [ונכתב בדרך אמונה (מעשר שני פ"א ס"ק קד) שכן הדין בכל ספק במציאות שבו אומרים המע"ה, ורק כשהספק בדין אומרים צדק משלך ותן לו], ולדעת הראב"ד והר"ש והרא"ש והר"ע"ג גם בזה יש ליתן מספק, וכן דעת הגר"א בס"י ש"לא ס"ק קצ"ד, ובדינים העולים (שם ס"ק טו) נראה שדעתו להחמיר כדעת הראשונים. ובספיקא דדינת חובב בשם החזו"א (כ"כ גיר' קלמן כהנא זצ"ל בספרו האיש והחזון עמו' טו) דמחמירם רק בספק מעשר עני דאורייתא אבל במעשר ירק שיעקר דרבנן י"ל ספק דרבנן לקולא כיון שבנוסף לזה י"ל המע"ה. ובדרך אמונה (מע"ש פ"א בצה"ל ס"ק ג) כתב עוד דאפשר שרק בספיקא דדינת ס"ל לחזו"א להחמיר ולתת המעשר עני לעני, אבל במחלוקת הפוסקים לא. [נהנידון שבחזו"א (שם ס"ק טו) כתב גבי ירק שנקלט בשנת מעשר עני ונגמר בשנת מעשר שני, דנחלקו בזה הרמב"ם (מע"ש פ"א ה"ד) והתוס' (ר"ה דף י"ג ע"ב), שראוי להתנות שיהא מעשר שני אם צריך, אבל לענין ליתן לעני יש לחלק (אף שבשו"ע הוכרע כדעת הרמב"ם שמפרישין ממנו מעשר עני). והנידון אי טעמו משום דמחלוקת הפוסקים שאני, או דירק שיעקרו דרבנן שאני].

[והנה ברוב מערכות הכשרות אין נותנים מעשר עני לעני בהפרשת טבל ודאי, ודבר זה לכ"ע הוא גזל מתנות עניים וביטול מצות עשה דנתנה לעני, ושנינו באבות (פ"ה מי"ט) הַדְּבָר מִתְרַבֵּה מִפְּנֵי גֹזַל מִתְנֹת עֲנִיִּים. ובמקומות שהמשנה קורא שם מעשר עני כתחינה בעלמא בלי שום כוונה לעשותו מעשר עני, י"ל שהפרשה כלל לא חלה. וברכישה ממקומות שלא קוימה בה מעשר עני, יל"ע אם הקונים עובדים בזה משום לפני עיוור, ומסייע לאבריונים, ועב"ז בקה"י (הודפס בחלקים ח"ב סי' ז'), ולחשש אכילת גזל].

¹⁴ ונחלקו הראשונים מהו חנטה, לרמב"ם (מע"ש פ"א ה"ב) הוא זמן שבו הפרי מגיע לשליש גידולו, ולתוס' (ר"ה דף י"ב ע"ב ד"ה התבואה) הוא הזמן שבו הפרח נופל ומופיע הפרי דהיינו תחילת גידולו. וכתב החזו"א (שביעית סי' ז' ס"ק י"א י"ב י"ט) שהעיקר כדעת הרמב"ם.

משנה לחברתה, ולכן מלאחר פסח (ועיקר ד"ז מצוי בסוף הקיץ בחודשי אב-אלול) יקפיד לעשר מכל לימון לחוד, עכ"ד¹⁵. ומאמור"ר זצוק"ל שמעתי דבספק טבל יש מקום להקל משום דהוי ס"ס, דשמא מעושרים הם ושמא דינם כאתרוג ושי"ד לעשר מזה על זה דנלקטו כולם כאחד אחר ט"ו בשבט ושמו חנטו כולם בשנה אחת, אך בטבל ודאי הסתפק אולי חשיב הכל שם ספק אחד, דשמא הכל משנה אחת, וצ"ע. אולם ספק זה מצוי בעיקר ב"שסק" שהחנטה שלו הוא בתקופת ט"ו שבת, (ובזה אזלינן בודאי בתר חנטה), א"כ בכל פרי איכא לסתפוקי אולי הוא חנט בזמן אחר מאחרים, וא"כ צריך לעשר מכל פרי ופרי.¹⁶

שמן סויה ושמן קנולה

ז. בענין שמן סויה (וכהיום גם שמן קנולה) המשוער כאן בארץ, כאשר הגרעינים גדלים בחו"ל ומצוי השמן (הוצאת השמן מהגרעינים) נעשה כאן בארץ, וחייבו בתר"מ תלוי במחלוקת הפוסקים שיבואר בסמוך, וישנם ועדות כשרות שנקטו כדעת הפוסקים שהשמן פטור מתרו"מ, והחזו"א החמיר בזה שחייב בתרו"מ מד"ס (דרך אמונה פ"א מתרומות ציה"ה ס"ק רנד), א"כ הנוהג בביתו כדעת החזו"א להפריש תרו"מ מהשמן סויה, צריך לחזור ולהפריש תרו"מ מכל מיני מאפה ובישול שקונה מחמת השמן שבתוסם, (ובחלק גדול ממוצרי תעשיות המזון אחד מהוה שמן סויה וקנולה מרכיב המצוי). ושמעתה שלאחרונה רוב השמן 'המיובא' הוא גם ממוצה בחו"ל, כך שגמר המלאכה שלו הוא גם בחו"ל, ולכו"ע פטור מתרו"מ,

¹⁵ ולמעשה שמעתי שהמומחים בקיאין דבר זה ויודעים להבחין בין ישן לחדש, לדוגמא בלימון - הותיק הוא צחוב מאוד, וככל שהוא ותיק הוא מצהיב יותר, והחדש הוא ירוק, ויכר גם בעובי הקליפה. תפוז ושאר הדרים - קטפים לפי זנים וזמנים, והבקי מכיר בהם, ורוחק שיטעה.

ולדינא בניד"ד כשיש תערובת דב' שנים ואינו יודע להבחין בין ישן לחדש, אם רוב הקטיף הם משנה מסוים, י"א דאזלינן בתר רוב (ואף דודאי איכא ביה פירות מב' שנים מ"מ בטל המיעוט ברוב), ושפיר יכול המשגיח לעשר שם מינה וביה, וע"ל בזה בסכת מכשירין פ"ב מ"א בפ' ה"ר"ש והרא"ש, (וע"ע בחלה פ"ג מ"ט, ובנדרים דף נט ע"א, דמבואר דאזלי לפי חשבון, וצ"ע). [אלא דיש שפילפלו בזה דמאחר דקדיל דטבל לא בטיל תו נותר הספק בענינו כמחצה על מחצה, אלא דאפשר דבניד"ד שאני, דהרי בטעם דלא בטיל, אמרו בנדרים דף נח ע"א לפי דטבל הי"ל דבר שיש לו מתירין דלא בטיל, וזה שייך רק כשיכול להחמיר בקל יע"י שיקח טבל ממקום אחר, אך בשפק אשר הצורה היחידה לתקן ולהתיר את הספק הוא רק ע"י שפירש מכל חתיכה וחתיכה י"ל דלא חשיב דבר שיש לו מתירין. עוד טעם מציינו בגמ' בע"ז דף ע"ג ע"ב לפי דכתתירו כן איסורו, דכשם שחיטה אחת מפרט את הכרי כך חיטה אחת אוסרת את התערובת, ובניד"ד אפשר דדבר זה לא שייכא, לפי שרק במקום שנתערב טבל עם מתוקן ובאים לפטור מן המעשר מצד ביטול ברוב בזה אמר' דכתתירו כן איסורו, אבל שדודאי היא טבל והנידון לאיהו שנה היא שייכת בזה לא שייכא האי דינא, ושפיר אינה ביה דינא דביטול ברוב, דהא אין הספק אם הם מתקנים את לאיהו שנה שייכת, ואחרי שנקבע מדין ביטול ברוב ששייכת לשנה פלוגי תו נפטר הכל בהפרשתו]. ואם קונה פירות מהשוק, או אם בשוק יש רוב של שנה מסוימת קייל טפי, ועב"ז ברשב"א וברמב"ן בחולין דף ו'. ולדינא אין הדבר ברור, וצ"ע - הערת הרב מרדכי טביוביץ.

¹⁶ והגר"ד אביטן שליט"א (ממכון למצוות התלויות בארץ) העיר בזה, וז"ל: לדעת הרמב"ם ז"ל ובעלי השו"ע, מרן והרמ"א ז"ל, גדר חנטה הוא עונת המעשרות (ושליש ביטול), א"ן ספק שהשקס חונט אחר ט"ו בשבט, כפי שדקדקו מטעמים שלמים כמה שנים. בט"ו בשבט יש שמעויות שלעתיים רחוקות יש 'הנך' (נפילת הפרח), אבל אין זה חנטה, אלא אולי לדעת התוספות ב"ה (כידוע החזו"א צידד בזה, דלהתוס' דוקא בוטר, וכמדומני שהדךך אמונה נוקט כן, ולהתוס' בוטר הוי חנטה). ובוסר אינו כשנופל הפרח - ודאי לא בשקס). ולמעשה כתב הדרך אמונה בה"ל מעשר שני פ"א דנקטינן כהרמב"ם, וגם לענין שנות המעשר אולי בתר עונת המעשרות. ובקונטרס הליכות שדה (גליון 212 שבט תשפ"א) הביא שבאפרסק בתקופת ט"ו בשבט, ניתן לראות על העצים אפרסקים שכבר חנטו והביאו שליש יחד עם פרחים שיצואים עתה, וכתב שם שהמינים הבעיתים הם, השסק, אפרסק נקטרינה שקד המצויים בין ט"ו אדר לט"ו אייר בדרך כלל החנטה שלהם היא בתקופת ט"ו שבט, ויש בהם חשש ממפריש שנה לחברתה, ויש שנים שהם בספק מעשר שני או מעשר עני, ויש להחמיר בהם כשניהם. וכן בלימונים המצויים בשוק מתקופת מזון והלאה גם בהם יש לחוש שיש ספק.

אך עדיין יש מיצור מקומי ואולי הוא בגדר מיעוט המצוי, וע"ל.

ואצטט בקצרה דברי אאמור"ר זצוק"ל בביאור פלוגתת הפוסקים הנ"ל לענין שמן סויה, הנה בכל הפירות הגמר מלאכה הוא בלקיטת הפירות וסידורם במקום הראוי (בתבואה - המירווח דהיינו החלקת הכרי, בשאר פירות - משימלא את הכלי שמניחים לשם בעת הלקיטה), ע"ל מ"ק דמעשרות, ואפילו כשהם עדיין אינם ראויים לאכילה כמות שהן דמחוסרים טחינה ובישול אפ"ה הגמר מלאכה הוה בסידורם במקומם (ספר חרדים פרק נב סק"ב, והביא שכן הורה הב"י, והסכימו לדבריו הש"ה בשער האותיות דף נג ע"ג, וכן פסק החזו"א מעשרות סי' ה' סק"ב בשם פאה"ש). אולם בזיתים העומדים לשמן ובענבים העומדים ליין עשיית השמן והיין הויא גמר מלאכתן כדמבואר במתני' במעשרות פ"א מ"ז, אבל בשאר פירות שאין עיקרן למשקה אפילו כשקנאן כדי לעשות מהם משקה סידור הפירות חשיב גמר מלאכתן. וכעת יש לדון בפירות שבאמת עיקרן עומדין למשקה (כמו סלק הנורע לסוכר שאינו ראוי לאכילה ועיקר זריעתו ושימוש הוא לעשיית הסוכר) אי נידונים כיון ושמן דהגמר מלאכה הוא בעשיית המשקה, או דזיתים וענבים דוקא אבל שאר פירות אפילו עיקרן למשקה לא הוה גמר מלאכתן בעשיית המשקה, וד"ה הוי נפק"מ לענין "שמן סויה" שלוקחים גרעיני פולים ועושים מהם שמן והגרעינים עיקרם לשמן, אי עשיית השמן חשיב גמ"ל או דסידור הגרעינין במקום הראוי לו חשיב לגמ"ל. ובפשוטו ד"ז תליה בפלוגתא רבותא, דהנה בברכות דף ל"ח ע"א אמרינן דמי סחיטת פירות הוה כזיעה בעלמא ומברכין עליה שהכל, ושם דף ל"ט ע"א אמר' דמי שלקות הרי הוא כפרי ומברכין בפה"א, ובחילוק בין זה לזה, כתב הרשב"א (שם ל"ח א') דבאמת בישול וסחיטה שוים, וכל שדרכו בסחיטה או בבישול חשיב משקה וברכתו בפה"א, ומה שאמרו דמי סחיטת פירות הוי כזיעה בעלמא מיייר בשאין דרכן בסחיטה, והרא"ש שם (ל"ט א') כתב לחלק בין בישול לסחיטה, דבישול יוצא טעם הפרי טפי וטעם כעיקר וחשיב כגוף הפרי משא"כ בסחיטה, ובמ"ב סי' ר"ה ס"ג ובשעה"צ ס"ק כ"א הביא מהאחרונים דיש כאן פלוגתא, דלרשב"א דבר שדרכו בסחיטה מברך בפה"א דחשיב משקה ולרא"ש גם בזה הויה זיעה (ורק ע"י בישול חשיב משקה), וע"ש בשעה"צ דהמחבר לא הכריע דבדר זה, ובחזו"א (או"ח ס"ו"ס לג) כתב דאפשר דמדה הרא"ש דבדר שדרכו בסחיטה דחשיב משקה, ומה שלא כתב הרא"ש דה"ט במי שלקות דמברך בפה"א, י"ל דדוקא כשעיקר כוונת הבישול הוא בשביל המשקה הוא דחשיב בישול, דומיא דמי סחיטת פירות שדרכן בסחיטה ומברך בפה"א, אבל כשעיקר כוונת הבישול הוא בשביל הירק עצמו רק ממילא מוטעמים המים י"ל דטפילים לירק וברכתן שהכל, ולכן הוסיף הרא"ש טעמא דטעם כעיקר דבישול עדיף, ע"ש. וא"כ בניד"ד בשמן סויה שהגרעיני פולים רובן לשמן הוה ודרכו בכך, לשיטת הרשב"א הוה משקה כמו בזיתים וענבים, וא"כ כשנעשה השמן בארץ הוה כנגמ"ל בארץ (שדינו יובא בסמוך), ולשיטת הרא"ש לחזו"א נמי דינא הכי, ולמ"ב לא חשיב משקה, וא"כ אף שנעשה השמן בארץ חשיב כנגמ"ל בחו"ל. אולם נראה דבמקום "שעיקר תשמישו" של הגרעינים הוה לשמן ואדעתא דהכי נטעי ליה ואינו עומד לשימושים אחרים, מודו ביה כו"ע דהיוצא ממנו הוי פרי לכ"ע, דומיא דקני סוכר שכתב המ"ב (בביאור הלכה סי' ר"ב סט"ו) בשם הטור שכיון שעיקרו עומד לסחיטת מימיו הו"ל כזיתים וענבים שהמשקה היוצא מהם הוי כמותם וברכתם בפה"ע ולא חשיב כזיעה בעלמא, והנידון הנ"ל דהרשב"א והרא"ש הוא משום שראוי לשימושים אחרים, וע"ש בחזו"א בזה, ולפי"ז אף לענין מעשרות הוי כזיתים וענבים דעשיית המשקה הוה גמ"ל. ובספר הצדיק רבי יוסף זונדל מסלאתנז ז"ל (עמו' מד) הביא מתשובת ר' בצלאל אשכנזי ז"ל (סי' א') שישאל ששנה שושמין מגוי ועשאן שמן צריך לעשר, וכן דעת המהרש"ד ח"ו"ד סי' קצ"ב, וכתב הגר"ז"פ דדוקא בשושמין דעיקרו עומד לעשות ממנו שמן אבל לא בתאנים כו', והביא ממרה"י חגיז ז"ל

אספקלריא למרחש תשפ"א

| עמוד כז |

בשׁו"ת הלכות קטנות (שאלה צ"ח) שכתב דהלוקח שומשמן מגוי בא"י ועשה מהן שמן אין צריך לעשר דכבר נגמל'ל ביד גוי דאין משקה גמל'ל אלא תירוש ויצהר דוקא, ע"ש. ולכא"ו זהו נידון הנ"ל. ובברכ"י ביו"ד סי' של"א סעי' י"ט כתב דהמנהג פשוט שלא לעשר, וכ"פ החכ"א שער מצות האדם ס' א' אות ט'^א.

והנה קי"ל (ע"י רמב"ם פ"א מתרומות הכ"ב) דפירות חו"ל שנכנסו לארץ ונגמר מלאכתו ביד ישראל אחר שנכנסו לארץ חייבין במעשרות, (אלא דאין זה מה"ת אלא מד"ס, ועב"ז בב"ח (יו"ד סו"ס של"א) ובבהגר"א (שם ס"ק כ"ט), ובחזו"א שביעית סי' ב' סק"א). ועל כן אם הביאו מחו"ל זיתים וענבים ועשו מהם שמן ויין בארץ הרי הם חייבין במעשר, ובשמן סויה מביאים את גרעיני פולים מסחו"ל וכגון בא"י עושים השמן, וא"כ לא חשיב עשיית השמן לומר מלאכה (כזיתים וענבים) הרי הם חייבים במעשר ואי לא אינו חייב במעשר, ועל כן לשיטות הסוברים דזיתים וענבים דוקא אבל שאר פירות אפילו עיקרן למשקה לא חשיבי עשיית המשקה למיהוי גמר מלאכה אי"כ אינו חייב לעשרן, דלא חשיב נגמר מלאכתו בארץ ישראל, אבל לשיטות הרבה פוסקים דכל שעיקרו למשקה דינו כזיתים וענבים ועשיית המשקה הוא גמר מלאכתו אי"כ ה"י בניד"ד חייב לעשרון כיון דנגמל' בא"י. ולענין מעשה, בבד"ץ בירושלים לא נהגו לעשר שמן סויה, דנקטו כדעת הלכות קטנות הנ"ל וכמש"כ הברכ"י שכן המנהג פשוט, ובשם החזו"א שאמר שצריך לעשר ובלו ברכה. ע"כ מדברי אאמרי"ה זצוק"ל.^א

^א ושמועתי מהגרש"ז רוח שליט"א שבזמנינו שמשמשים בגרעיני פולים לכל מוצרי הסויה, לא חשיב שרובן לשמן, וכפי שנתברר מהמומחים בתחום המזון, ש-80% אחוז מהפולים הולך למאכל, ו-20% אחוז לשמן (וגם הפסולת שנוותר לאחר המיצוי חוזר למאכל), כך שרובא דרובא הולך למאכל, והוא מאכל חשוב עבור העולם השלישי, וכן מצרים בשר צמחי או חלב צמחי לרוב מפולי סויה עד אשר עוד יותר מרובא דמדינת ישראל מוציאה המזון ולא לתעשית השמן כלל וכלל. ואף לפני כ-20 שנה שעדיין היה רובו לשמן, מ"מ כיון שיש הרבה מאוד גם לשאר מוצרי הסויה לא חשיב שזה עומד למשקה. ולפיכך בזמנינו קיל טפי וא"צ לעשר. אמת שלפני מספר שנים הגרעינים השתמשו לשמן ולשאר מוצרי הסויה היו מזנים שונים, דהגרעינים שעושים בהם השמן לא עברו הנדסה גנטית, והגרעינים שמשמשים בהם לשאר מוצרי הסויה עוברים הנדסה גנטית, והזן שנועד לשמן עושים בהם רק שמן ולא מוצרים אחרים, מ"מ כהיום רוב ככל גרעיני הסויה עוברים הנדסה גנטית, כיון שזה מוצר המוגדר כצנזר העולם השלישי, ולכן הנדסה אותו כדי לשמור שהיה עמיד נגד מחלות ומזיקים. ולפיכך מש"כ בדרך אמונה שהחזו"א אמר לעשר שמן מטעם שרובו עומד לעשות מהן שמן משא"כ בשושמין, בודאי שדבר זה השתנה בזמנינו, וא"צ כלל לעשר.

אולם בשמן 'קולרה' העשוי מצמח הלפתית, שונה, שרובו לתעשית המיצוי או יש שמן קנולה או לפיטין (שהוא גם נוזל המשמש בחומר מתחלב במוצרי מזון רבים), לאחר המיצוי המוצר חייב לעבור תהליך של זיקוק, הכולל כמה שלבים, כדי שהיה ראוי לבני אדם למאכל ללא טעמים וריחות לא טובים. ומאידך הגרעינים עצמם אינם ראויים לעמיל אדם כ"א למאכל בהמה ועד גימנו אנו לא המטרות של הצמח, אוכל לבהמות, שמן, לצטיין, (ושונה 'מסויה' שראוי למאכל לאחר ביטול או ריכוך במים חמים כמו כל הקטניות), אז מחד, לכאורה רוב גידולו ויועודו הוא לצורך מיצוי כשמן או לצטיין, ואינו דומה לסויה שרובו למאכל ולא למיצוי, ואי"ש לחייבם עבור שנגמר מלאכתו בארץ ישראל זיתים וענבים. אולם מאידך יש לזון בו דמאחר דאינו ראוי כמו שהוא כ"א למאכל בהמה, אפשר שלא יתחייב במעשר אף כשיעשו שמן ע"י מיצוי וזיקוק (והיו כמי שעושה דבר מאכל מהעץ עצמו ע"י עיבוד כימי), וכבר דנו כעין זה האחרונים לענין שמן כותנה ולענין סוכר העשוי משלק לפטרסן מה מעשרות מחמת שלא חל עליהם חיוב זיתים וענבים. כיון שאינם מאכל אדם.

^ב ויש שהתירו ד"ו, לפי דעיקר חיוב תרומ' בשמן סויה קיל טפי דהוי ד' דרבנן, א' דקיל' דתרומ' בזה"ז דרבנן, ב' תרומת סויה לכ"ע הוי דרבנן (אף לרמב"ם דפירות האילן חייבין מה"ת אע"פ שאינו תירוש ויצהר), ג' כל החיוב בנגמרה מלאכתו בא"י הוי רק מדרבנן (כפסולת הרמב"ם וכמש"כ החזו"א), ד' דהוי לקוח דהא נגמל' ע"מ למכור, וע"כ בספק אפשר לחלק. ולענין הלכה כבר הכריע רבינו החזו"א שצריך לעשר.

ויש שכתבו דסברת החזו"א הוא לפי ששבזמנו צמח הסויה עמד לשמן ולא היה ראוי אלא לשמן ולכן ס"ל דחשיב פרי רק בא"י וחייב במעשר. ולפ"ז כתבו שבזמנינו גם לחזו"א אין צריך לעשר שמן סויה, לפי שרק

ירקות עלים

ח. גידולי קרקע - הכולל כל גידולי העלים למיניהם כגון חסה בצל ריקוק פטרוזיליה וכדו', בתחילת גידולם חלקם גדלים בעציץ שאינו נקוב (ע"ג מתכת) וחלקם ע"ג עציץ נקוב, ואח"כ כשגדלים קצת מעבירים אותם ע"ג האדמה וגדלים שם עד סוף גידולם^א. הנה לענין חיוב מעשרות אזלינן בתר עונת המעשרות^ב, [ולכן באילן

בזמנו של החזו"א עמד הסויה רק לשמן, לא כן בזמנינו שאוכלים את הסויה עצמה, ותו הוה כששומים שעשה ממנו שמן בא"י, שמעיד הברכ"י שהמנהג לפטור. ועמש"כ בזה בהערה הקודמת.

^א ע"י בקונוטס הליכות שדה (תשרי תשע' – גיליון 164) שהובא מאמר מקיף בענין זה מהגר"ש רייזנברג שליט"א. וע"מ להבין את המציאות, אצטט קטע מדבריו: הנוהג כיום שחלק משתילי הירקות מכינים במשתלות, ואחרי שגדלו מעט במשתלה, מעבירים את השתיל עם גוש העפר שגדל בו, ושותלים בשדה או בחממת הגידול עד סוף הגידול. הזריעה במשתלה נעשית בצורה זו. לוקחים תבניות שיש בהם שקעים הנקובים בתחתיתם, ממלאים בשקעים אדמה (בדרך כלל שמים חומר אחר במקום אדמה) וזורעים את הזרעים באדמה בשקעים. את התבניות שבהם הזרעים מניחים בחממות שבמשתלה לתקופת הגידול הראשונה, ואחרי שגדלו מעט מעבירים את השתילים לשתילה בשדה או באדמת חממה. התבניות, מונחות בחממה שבמשתלה על מיתקן שמשני צדדיו פסי מתכת שעליו מונחות התבניות ובין פסי המתכת פתוח לקרקע שמתחתיו. כך שהשתילים שבקצוות התבניות מונחים מעל פסי המתכת והפסים חוצצים בין השתילים והקרקע ממילא הם נחשבים שגדלים בעציץ שאינו נקוב, וישאר השתילים נקביהם פתוחים לכיוון הקרקע ונחשבים שגדלו בעציץ נקוב. כאשר מעבירים את כל השתילים לשדה או לחממת הגידול, כבר לא יודעים אלו שתילים היו מעל פסי המתכת ואלו לא. עררו שאלה האם כשמפרישים אח"כ תרומות ומעשרות אין בעיה בה שמפרישים מאחד על השני.

יצויין שכל הנידון הם בירקות עלים, שאוכלים את העלים על הצמח, שבהם הנידון שכיון שכבר במשתלה מתחילים לגדול כמה עלים, אי"כ אפשר דחשיב שהגיע לעונת המעשרות בפטור. אבל בירקות פרי (ענבייה לפלפ מפלפון וכדו') לא גדל במשתלה אלא הצמח עצמו אבל הפרי עדיין לא מתחיל לגדול כלל, וא"כ הם ודאי שלא הגיעו לעונת המעשרות בפטור.

עוד יצויין שגם מה שגדל בעציץ נקוב, לא חשיב ודאי נקוב, לפי דשיעור הנקב הוא כדי שיצא בו שרש קטן והוא פחות מכזית (רמב"ם פ"ה מתרומות ה"ט"ו), ואין אנו בקיאין בשיעורו (חזו"א שביעית סי' כבס ק"א), ולפיכך עד קטור של 3-2 ס"מ הרי כבלל ספק נקוב (ראה משפ"א) ארץ פ"ג סעי' ז', ובשתילים שבמשתלות יש נקב קטן רק בקטור של פחות מסנטימטר, וא"כ רק מספק הם נחשבים כנקובים.

^ב וביורשלימי (מעשרות פ"א ה"ג) נתקפו בזמן עונת המעשרות דירק עלים, אם הוא מיד בתחילת גידולו או רק כשהביא שלוש פתילות דהיינו שלוש עלים. ואצטט לשונו: עמך נתנין הלוקח שדה ירק בסוריא (הקנה שדה ירק בסוריא מגז), תן שלא באו לעונת המעשרות חייב (אם קנה מהגוי לפני שהירק שבשדה הגיע לעונת המעשרות חייב בתרומ' משבאו לעונת המעשרות פטור (אם קנה מהגוי אחרי שהירק הגיע לעונת המעשרות פטור מתרומ')), ולוקט דכרכו ולוקח (דרשאי הישראלי ללקוט דכרכו בלי להפריש תרומ' מן, ומקשי, וכל את אמר הכין (כאן אתה אומר שיש בירק עונת המעשרות, ואילו בריש קיקין אמר' שאין בירק עונת המעשרות והוא חייב כבר בקונוט), חזקיה אמר בשדה של קישואין ודילונין היא מתנייתא (פ"י הרש"ש שהמשה של לוקח ירק לא איירי בכל ירק אלא בקישואין ודילונין, שבהם יש איזה זמן לעוה"מ, ומנ"י דחייב כבר בקונוטן איירי בשאר ירק כגון סילקא דהיינו ירק עלים, שלו אין זמן כלל), רבי זעירא אמר אפילו תימר בשדה ירק עצמו עוד הוא יש לו גבול משיביא שלש פתילות (פ"י הרש"ש דמתני' של לוקח שדה ירק איירי בכל סוגי הירק גם בירק עלים, מ"מ יש לו זמן של עוה"מ משיביא שלש פתילות, דהיינו משיביא שלוש עלים מובדלים זו מזו וארוכין).

ובכוונת הירושלמי מצינו נידון בין חכמי זמנינו, יש שפירשו דד"ו קובע את זמן עונת המעשרות לכל הצמח, כיון שאם עונת המעשרות לגבי כל עלה ועלה היא נידון לעצמו אז מה נפק"מ שיש עוד עלים, ועב"כ שד"ז קובע לכל הצמח זה אמינן: ד' עלים משיביא את כל הצמח שהגיע לעונת המעשרות. ויש שפירשו שבירק לעולם אזלי לקיטה, אלא דבע"י נמי שהיה ראוי לאכילה, וזה נידון הירושלמי מאימתי חשיב ראוי לאכילה, ולכן אף שבמה שצמח חשיב הגיע לעוה"מ אף קודם לקיטה דחז"ל בירושלמי דאיכא ביה פטורה דיש קנין לעוה"מ בסוריא, מ"מ למה שידגלו אחר כך האפילו מאתו עלה שפיר יתחייב שבו, ודוקא פירות האילן שהמחייב הוא הבאת שליש שפיר אמר' דאם באותו שעה היה בפטור ששוב לא יתחייב, אבל בירק שעת החיוב הוא הקיטה ולפיכך מה שגדל ביד ישראל שפיר יחול ביה חיוב. אולם פסוות דברי הירושלמי נראה כצד הא', ואותו שלא עלים שהתחילו לגדול ודאי שפטורים אף כמה שנתספק בה לאשר נמך. ושי"מ בפ"י הגר"א שם

כשגדל שליש בעציץ שאינו נקוב ולאחר מכן ניקבה פטור כד"ן גדל שליש ביד עכו"ם, ועב"ז רמב"ם תרומות פ"ה ה"ט"ו וחזו"א שביעית סי' ח' ס"ק יב, [וא"כ כיון שיש מהם שגדלים בעציץ שאינו נקוב [וברוב סוגי גידולי העלים הם באים לעונת המעשרות עוד קודם שהעבירו אותם ע"ג קרקע, מלבד הכרוב שבעת שבועים מעבירים אותם עדיין אינו ראוי לאכילה כלל ולא חשיב שהגיע לעונת המעשרות], הרי מה שגדל שם חיובו רק מד"ס, ומה שגדל בעציץ נקוב חיובו מה"ת, וא"כ א"א לעשר ממה שגדל בעציץ שאינו נקוב על מה שגדל בעציץ נקוב דהוי מהחיוב על הפטור, וכן להיפך אי"א לעשר ממה שגדל בעציץ נקוב על מה שגדל בעציץ נקוב דהוי מהפטור על החיוב (ע"י נדרים דפ"י ע"ב, וברמב"ם פ"ה מתרומות ה"ט"ז).

בביאר במה שאמרו 'משבאו לעונת המעשרות פטור ולוקט דכרכו ולוקח', דהיינו שאין לחוש שמא יתוספו בידו ויהיה חייב במעשר, דגם אם יתוספו בידו אחר כך פטור, וכן פירש הרש"ש דאף התוספת שגדל ביני ביני פטור, הרי מפורש בדבריהם כצד הא'. ושי"מ בדרך אמונה פ"ה דתרומות ס"ק קנ"א שכתב כן על ירק שגדל בעציץ שא"ו והביא שליש ושוב נקבו הרי הוא כגדל בעציץ שאינו נקוב, ע"ש, והוא חידוש שגם לענין ירקות אזלי בתר שליש ולא בתר שעה שהם ראויים לאכילה בקטנותם וכמשמעות הירושלמי.

^א ד"ו מצינו במנחות דף ל"א ע"א לענין דמאי, שלא מועיל לעשר מחיוב קל על חמור, כמו מתרי דרבנן על חד דרבנן, וחשיב ד"ו כמפריש מהפטור על החיוב. וד"ו מצינו ג"כ בתשובות מהר"ם מרוטנברג (סי' תכ"ג) המובאים בבי יו"ד סו"ס ש"ל, ובספר התרומה (עמ' סג) והובא דבריו בטור יו"ד סו"ס של"א, וכ"פ השו"ע שם סעי' שאין תורמין מן הלקוח על שלו (השו"ע איירי בזה"ז שחבל הוא רק מדרבנן), וכן פסק החזו"א בדמאי סי' י"ב ס"ק ט' שאין לעשר מתרי דרבנן על חד דרבנן. (ועב"ז בתוס' ב"מ דף פח ע"א מנחות דף לא, רא"ש גבירים דף דן, וע"ע ש"מכ"מ פ"ה מתרומות סוף ה"ז). אלא שיש שפיקפקו דהכא הוי ד' דרבנן [תרו"מ בזה"ז דהוי דרבנן, ירקות שחיובם רק מדרבנן, לקוח (כשתנח"מ ע"מ למכור) דרבנן, ועציץ שאינו נקוב דרבנן] על ג' דרבנן, ובהו אפשר דכיון שעיקר ההפרשה בלא"ה קייל, שלא יהיה חילוק ביניהם (בין ג' דרבנן על ד' דרבנן) אולם בחזו"א מפורש לא כן, שבקונוטס הלכות תרומ' (שנדפס בספר דרך אמונה, בסוף ח"ג) ס' ג' סק"י כתב להדיא שאין מעשרים מתלתא דרבנן על תרי דרבנן. והדברים מפורשים בתשו' הרא"ש (כלל כ' אות ב'), ששאל איך אפשר להפריש מעיטה חייבת על עיטה חייבת שהתערבה לרובו עיטת גוי המטורה, הא זו הפרשה מחיוב על הפטור, ושם מייירי בחלה בחו"ל דרבנן ובה"ז דרבנן, הרי מפורש שא"א לעשר ב' דרבנן על ג' דרבנן, לפי דחשיב ד"ו חיוב ופטור, הרי דכל שהוא קייל טפי מתחייב חשיב מהפטור על החיוב. ובמתני' בדמאי פ"ה מ"י איתא דא"א לעשר מעציץ משאינו נקוב על הנקוב, ובתוספתא דתרומות איתא אין תורמין מפירות סוריא על פירות הארץ, ובפשוטא מתני' איירי אף בזה"ז דהפרשת תרומ' הוי רק מדרבנן (ע"י פסחים מד ע"א הנח לתרומה בזה"ז דרבנן),

וינדון דהו נפק"מ נמי לענין אי שרי להפריש בזה"ז מירקות ופירות שגדלו במקום שכבשו על עולי מצרים, על ירקות ופירות שגדלו במקום שכבשו אף עולי בבל דחמיר טפי. ועב"ז בחזו"א שביעית סי' ג' אות י"ח ד"ה ולענין, וס"ק ב' וס"ק לב. וע"ע בדרך אמונה פ"א מתרומות ה"ח שכתב דמעמי' על עו"ב אפשר לעשר, כיון שבה"ז החסרון בתריותו הוא חממת קדושתם, ורבנן מדבריהם הטילו עליהם קדושה וחשיב הכל כד חממת קדושתם, וירק בעציץ שא"ו דהוי גזירה אטו נקוב כדמבואר ביומא דף פג ע"ב, וכן בסוריא דהוי גזירה אטו א"י כדמבואר בע"ז דף כא ע"א, לפיכך חשיבי תרי דרבנן, (ועב"ז חזו"א דמאי סי' יב ס"ק כא), אבל בעי"מ הטעם שצריך לעשר אינו אטו עו"ב אלא הוא תקנה מיוחדת כדי שישמכו עליהם עניים. וע"ש עוד שהרחיב שבדרגות חיוב הקלות אפשר לעשר מזה על זה אפ"י מתרי דרבנן על חד דרבנן, וע"ש שאין הדבר פשוט איזה מהחייבים הם קלים. וע"ע בדרך אמונה פ"א מתרומות ס"ק ט"ד שכן פסק דבעת הרמב"ם שדרבנן יש חיוב מעשר בעי"מ, וע"ש בצעה"ל ס"ק קכ. אולם בלבושי יו"ט חובת קרקע סי' י"ז נתספק בזה, ובמעמד ארץ פ"א מתרומות ח"ו אות ב' החמיר בה דעמי' חשיב בתר דרבנן לגבי כיבוש עו"ב, והביא שכן הוא בתבואות הארץ.

והדבר חמיר טפי שבשווקים הסיטונאיים ובבתי האריזה מגיעים פירות תרומות שונות על חיוב, יש שהם פטורים לגמרי, יש שהם תלת דרבנן וכו', ולמעשים מעשרים מזה על זה והוי מוטעו על החיוב, ואפרט, יש מקומות שנידונים כחול' לגמרי (אחרי קו ה-30. וגם שם י"א שחייב מדבריהם ולהכ"פ בדרך תירוש ויצהר, דידוע דעת הרמב"ם פ"א מתרומות ה"א שד' ארצות דהיינו ארץ מצרים ובבל וארץ עמון ומואב נוהג תרומ' מדבריהם, ודעת שאר הראשונים שבכל המקומות פ"א הסמוכים לא"י גזרו תרומ' מדרבנן אפ"י בזה"ז וכ"פ הגר"א בס' של"א

אספקלריא למרשתת תשפ"א

| עמוד כח

הנידון בגידולים אלו שלאחר שמעבירין אותם ע"ג האדמה מתעבים כל הגידולים יחדיו, ומעורבים החיוב והפטור יחדיו, ותו שמעששים איכא למיחש שעישרו מהפטור על החיוב ומהחיוב על הפטור ונמצא שאוכל טבלים, וע"כ יש מחמירים לעשר שבו בית מכל אחד ואחד. [ויש להוסיף, עדיין יש צד של עליהם החיצונים (שהם העליון שבתחילת גידולן) פטורין או לכה"פ מעורב בו חלק דפטור (לצד שהם לא פוטרים את כל הירק כ"א אותם עליון שגדלו בפטור) והשאר חייבים, וע"כ הדרך הראוי' לקחת מהעלים הפנימים שהם גדלו לבסוף, ולצד שהם חייבים עליהם אלו הודאי מן החיוב, ותו ליכא ביה חששא דמפריש מהפטור על החיוב].¹⁰

סק"ב, ובירושלמי איכא פלוגתא אי בזה"ז ביטלו חובת תר"מ בחו"ל לגמרי או רק בירקות פטורים אבל בדגן תירוש ויצהר חייבים, והובא דברהם בתוס' חולין ו' ע"ב ע"ז נח ע"ב, ובר"ש ריש מעשרות, וע"י ג"ך שם סק"ד דמסק בני קטניות שחייבים מדרבנן, ויש שהם טפס חו"ל (כל שטח הערבה), ויש שהם כיבוד יחיד כסוריא (חלק מצפון הנלווה הוא בכלל סוריא), ויש שהם רק כניבש ע"מ, ויש שהם כיבוש ע"ב אבל קייל יותר כגון עב"ה (מעמבר הכנרת כולל כל שטח הגולן), ויש שהם גידולי בית כמו חממות דהוי נמי רק מדרבנן (וד"ז שכ"ח בחורף שרבו העגבניות הם מגידולי חממות, שא"א לעשר מהם על הזנים שגדלים בשדה, וכן כל השנה א"א לעשר מעגבניות שרי על עגבניות תמר מה"ט), ויש שהם ע"ב דהוי חיוב נגור. כמ"כ לפעמים יש פירות שבעלות עכו"ם ונגמ"ל ע"י עכו"ם שהם פטורים לגמרי, ויש שהם גדלו ביד ישראל ונגמ"ל עכו"ם (היינו שקראם העכו"ם קודם נגמ"ל, וד"ז מצוי במזמני בירקות שגדלו בבעלות ישראל ואחר זה מביאים אותם לבתי אריזה (ועוברים מיון של טיב והוצאת המקולקלים, ובירקות עליהם מנקבים בחברה את העלים הלא טובים ואורזים וכי"ב) שהם בעלות נכרים גמורה, ובירקות שדרך לאוגדן אגודות אגודות (כמו בירקות עליהם שכתב החזו"א (שביעית סי' א' ס"ק יט, מעשרות סי' ג' ס"ק יט) דלא חשיב שנגמרה מלאכתן בעת האסיף אלא שניגמור לאגוד את כל הירקות שסאפנו) שחיובם מדי"ם, (ויש שהם ברשות ישראל גמורה אלא שבמציאות מירחם העכו"ם, דלדעת הכס"מ בפ"א מתרומות הי"א והש"ך בסי' של"א ס"ק טו והגר"א שם ס"ק ט"ז חייבו רק מדרבנן, וד"ז שכ"ח מאוד שבכה"א יהיה תערובת ממירוח גוי וישראל (דהיינו ששענה המירוח ע"י פועלים גוים וישראלים), אלא שיש שטענו שמוכל שמקבל סכף במע"ב לכו"פ חשיב כיד בעה"ב והוי מירוח ישראל, וכן יש שטענו שכל שהמירוח נעשה על דעת ישראל חשיב כמירוח ישראל, ועב"ז שביע"ט שם ס"א פה), ויש שהם גדלו ביד עכו"ם או בשותפות עכו"ם ונגמ"ל ביד ישראל דקד"ל דאין קנין לעכו"ם שלדעת הרמ"ם ושאר פוסקים חיובם מה"ט מלבד משיטת בעל התרומה שבה"ז ק"ל דיש קנין, (ומצוי עוד שקונה פירות מעכו"ם שגדלו בידו, ונשארו עדיין לעכו"ם פירות בשדה שלא ליקטם, דנתפק החזו"א (שביעית סי' א' ס"ק יד) דשמא לא על ערד שנשארו לנכרי בשדה פירות שלא לקטם גם אותם הפירות שמוכר בשוק אינם ינידוים כנגמרה מלאכתם, וכאשר הישראל קונה פירות אלו חשיב שנמר מלאכת הפירות נעשה ברשות ישראל, וחייבים בתר"מ אף שגדלו ביד נכרי), ובפרט אם הם גדלו בעה"ז או בער"מ דב"ה דבהו ק"ל דיש קנין, וכ"ז אם גדלו בסוריא שלכ"מ"ר יש בהם קנין לעכו"ם. ועב"ז בר"ך אמונה פ"ה מתרומות ס"ק קמ"ו שכתב י"ב אופנים של טבל דרבנן, ולכן ככל שהיה יותר סיבות לפטור מדאורייתא דרבתו פחותה יותר.

עוד יש להזהר שלא יקטפו הפירות שכדיי לחותן מן המים, שא"כ יטמא הפרי מיד ולא תתא לו פירות הכבוש הפטור מן המעשר (ע"י גמ' פסחים דף לב ע"א, ר"ש תרומות פ"ב מ"ב, תוס' מנחות דף כ"ה ע"ב, תוס' יבמות דף פט ע"א ד"ה אין), ואם יעשר על פירות אחרים הו"ל מן הפטור על החיוב. מיהו מדרבנן חייבים, ע"י חזו"א רע"ם ליקוטם סי' ג' אות ב' (ד"ה הר"מ), אך הוה עוד דרגא דרבנן וחשיב לכא"ל פטור לגבי חיוב הרגיל.

¹⁰ והגר"ד אביטן שליט"א (ממכון למצוות התלויות בארץ) העיר בזה: ירקות עליהם נזרעים [מגרעין] במכונה אוטומטית בחדר סגור, ועוברים ליום או יומים לחדר לחות, כדי שייבטו [כסנטימטר], ולאחר שנבטו, עוברים למשתלה [מקום מאור ויח יתור] לכמה ימים, עד שנמכרים לגמרי. א"א בגדר בית, א"א כגון מצב של חיוב ופטור, הן לדעת הסוברים שחממה היא בגדר בית, א"כ כל הגידול כולו מהזריעה עד לירק המוגמר, הוא באותו דרגת חיוב, והכל חייב מדרבנן, לדי' הרמ"ם בה"ל מעשר פ"א שהגדל בבית חייב במעשר מדרבנן. והן לדעת הסוברים שחממה אינה כבית, א"כ נמי כל הגידול כולו הוא באותו דרגת חיוב, לפי שהשלב הראשוני שנמצאים בחדר ממש [חדר לחות], הוא ליום או יומים עד שנובטים בגודל של מסנטימיר אחד או שנים, וזומני שהדבר פשוט ששתיל בגודל כזה אינו בגדר אוכל כולו, הכל ירקות העלים כולם. אמנם בחממת המשתלה שראיתי לעתים כל תהליך הגידול הוא במנותק מהקרקע, לא מניחים את השתילים על הקרקע אלא על שלחנות גבוהים ולפעמים מנותק לגמרי כעציץ שאינו

נקוב. כמובן אינו מתייב שבכל מקום כך הוא, אבל לפחות 2-3 משתלות, וכדאי לבדוק עוד. ע"כ"פ כאמור, להסוברים שחממה הרי היא כבית, הכל הוא באותו דרגת חיוב, ולהסוברים שאינה כבית, צריכים לשים לב שלא יהיו השתילים מנותקים לגמרי מהקרקע. [ניתוק לזמן אי הוי ניתוק, כלומר זמן ההעברה [ברכב] מהמשתלה לחממת הגידול, דמוני שבזרעים בה קטנים אינו ניתוק, ולא דנו גדולי דורינו אלא בשתילי עצים, וחשש ערלה, והנהגה כתחילה. וצ"ע בזה עוד].

[א"ה, בניגון החממות שנקט כ"ת באופן כולל, שלהגרישי"א דינו כשדה ולהגרישי"ע דינו כבית, הנה ידוע משי"ח החזו"א (סי' כ' סק"ו ד"ה הזורע) דבית היינו שהצמחים הם במצב בלתי טוב ורצוי שנשלל מהם תועלת הגשמים והטללים והאירי וקוי השמש והבית הוא לרועץ להם, ומשי"ח נסתפקו בירושלמי דבית כזה אינו בכלל שדה, וע"ש. ולדבריו באופן שעושה בית כדי לשפר את הגידול אין זה בית שמבטל שם שדה, ולפ"ז

דנו לאסור גידול חממה שהם משתבחים במקומות אלו וגם דרך העולם לזרוע בו. ואצטט כאן כמה קטעים ממאמר שכתב אגרונום חרדי בניגון זה, בראשית יש לידע שהחממות הם לא המצאה היהודית אדרבה באירופה כבר לפני הרבה שנים התחילו לגדל בחממות. - החממות מועילות הרבה לצמחים בכמות הפירות וביופי הפרי וגם בטוב וטעם הפרי, והוסיף עוד, שבארה"ב בחנויות הגדולות מציינים על האריזות אם הסחורה מחממה או משטח פתוח, והסחורה של החממות יקרה בהרבה משום טיב הפירות מהסחורה של שטח פתוח. - כמ"כ החממה מאפשרת לחקלאי לגדל בזמנים שא"א לגדל בחוץ ומאפשר לחקלאי לזרוע בחורף גידולי קיץ, שהחום שבתוך החממות מוסת למעלת חום המאפשרת התפתחות גידולי קיץ, כמ"כ החממה מאפשרת הקדמת זמן הגידול (אם ברצונו לייצא לחו"ל). - גידולי חממה נחשבים אף הם ליבול טבעי וכמו שמצוי במזמניו שמגדלים ירקות אורגניים בחממות. אולם גידולי חורף שאינם משתבחים מחמת חממות אלו, או בירקות

עלים שמגדלים אותם שם רק כדי למנוע גישה של חרקים ושרצים בפירות ולא להכשל באיסור שרצים (אבל מבחינה חקלאית יש בהם חסרון, ולדעת אגרונומים וחקלאים עדיף להם לגדל ירקות עליהם כמו חסה וכדו' בחוץ), בזה יש לדון אם הם מוגדרים לבית, או שכיחן שאין זה מפרע ופועל באיכות כבית דינו כשדה.

והגרש"ז רוח שליט"א (י"ר מכוון למצוות התלויות בארץ) השיב בזה, דהנה המציאות הקיימת במשתלות כיום במשך כל השנים (לא לשנת שמיטה), תחת חקירה אורעית את הורעית באמצעות מכוונת זריעה הנמצאת בתוך קורת גג ממש, הזריעה נעשית לתוך עציצים שדינם כאינו נקוב. א. לאחר הזריעה העציצים עוברים לחדרי נביטה אוטומים תחת קורת גג ממש. בחדרים אלו יש שליטה על הטמ"פ או קירור בקיץ או חימום בחורף. למשך 3-5 ימים. ב. לאחר מיכן העציצים מתעברים מהחדרים לחממת הגידול. למשך כל זמן הגידול עד שהם מועברים לחקלאי. ג. החממת גידול בחורף הגג הוא מניילון אוטום. כדי לאפשר חימום ושליטה היטב. ובקיץ החממת גידול מכוסה ברשת של 25% צל. וזהו הרשת האוטומטית לגידול בקיץ. ד. גידול מושלם בתוך בית גמור = קורת גג ממש. אין אפשרות כיוון שיש חוסר באור ובקרינה.

הגידול בחורף בניילון הוא חובה משום שיש את המציאות הבאה: 1. האפשרות לחימום בית הגידול לטמ"פ הדרושת כגון 16 מ"ל בסלרי. 2.

מסייע להשאתר הדישון של הצמח – שלא יכנס הגשם וישטוף את הדישון. 3. יסוטה ושליטה בהשקיה השומרת על מערכת השורשים – כלומר לעיתים מצמיאים את הצמח כדי שמערכת השורשים תפתח כנדרש. וכאשר יש גשם אין שליטה על השקיה. 4. באם יכנס גשם תהיה לחות על הצמחים דבר שיביא למחלות. 5. גידול יש עדיפות נוספת של אי נכניסת חרקים – כלומר טובה הרבה יותר מרשת.

החיסרון של הניילון: 1. עוצר קרינה – עד 25% כלומר הניילון עוצר את הקרינה ומצליח פחות להטמיע את האור, כך שזמן הגידול מתארך יותר בחורף בגלל הניילון [בין 10 ל 20 אחוז התארכות זמן גידול]. 2.

מי עיבוי ולחות – כלומר עקב אטימות הניילון נוצרת לחות גבוהה תחת הניילון בתוך החממה והלחות מטפטפת על הצמחים ומביא מחלות על הצמח ויש צורך להתגבר על זה בטיפולים שוטפים, ולעיתים יש בקטריות מסוימות שאין אפשרות להתגבר עליהם והצמח הולך להשמדה טוטאלית. [נזק זה הוא במיוחד בחממה כיוון שיש שילוב של לחות וטמ"פ גבוהה מאשר בגידול בשדה].

לסיכום: בבית גמור לא שייך לגדל והנזק הוא טוטאל. ברשת לא שייך לגדל בחורף עקב כל החסרונות דלעיל. הגם שיש לו שתי מעלות מאשר בניילון וכמפורט לעיל.

המעבר לניילון הוא בזמן מאד מדוייק שכבר אין חשש לחמסין, כי אם יכסו את החממות בניילון לפני הזמן יגיע חמסין הוא יכול להשימד את כל הגדל בחממה. הזמן המועשר שהוא מכוסה בניילון הוא בין החודשים למיננס, נובמבר – אפריל.

הגידול בקיץ ברשתות: 1. הרשת הטובה ביותר בקיץ היא של 25% צל. גידול תחת ניילון בקיץ בירקות של משפת המצליינים והסוככים שהם צמחי חורף מטבעם אינם יכולים לשרוד בטמ"פ גבוהה שנוצרת תחת ניילון. 3. מאידך, צמחים ממשפת הסולניים והדלועיים שהם מטבעם קייצים יכולים גם תחת ניילון בקיץ. 4. שתיל בגור

הנה באחד מההכשרים המהודרים (כמדומה בד"ץ העדה החרדית) עושים תנאי בהפרשה, שאם יש איזה קילקול בהפרשה, אז הם מתנאים שמי שמפריש שוב אז הם מכוונים על חשבון שכל צד לשיש תקלה בהפרשתם) ונמצא שלגבי חשיב מכלולם (לצד טבל ולצד שיש תקלה בשמערש) ותו מפריש כד"ן ואינו צריך לחשוש שאולי החלק שמעשר הוא מהפטור (שהוא כבר מעושר) והשאר הוא מהחיוב (שעדיין אינו מעושר).

ולפ"ז כיון שבגידולי קרקע מצוי המכשלות א"כ מי שמעשר שוב צריך לידע שלגבי יש צד גדול שהכל נעשה טבל, וצריך להקפיד לעשר כדת וכד"ן. [ולפ"ז א"א לעשר ד"ז בשבת א"כ עשה תנאי מער"ש, וכן צריך ש"העלים" יהיו ברשותו בשעת התנאי מער"ש]. אך ד"ז גורם לכא"ל שכולם יצטרכו לעשר שוב (אף מי ששרגיל לא מעשר שוב בבית), דהנה נחלקו הפוסקים לענין בריחה בתר"מ, דעת השו"ע (י"ד סי' של"א סעי' יא) דכיון דתר"מ בזה"ז דרבנן יש בריחה, ודעת המהרש"ל (ביש"ש בב"ק פרק

וגדול כגון של עגבניה שיש לו כלי צינון טבעיים יכול לגדול גם תחת ניילון בקיץ, וכל זה להבדיל משתילים קטנים כמו הירקות עליהם וכי"ב. 5. אין אפשרות לערפל את תוך החממה כיון שהצמחים יתפסו לחות גבוהה ויחד עם הטמ"פ הגבוהה שיש בחממה תחת ניילון יהיו מחלות רבות של הצמחים. 6. באם יסיפו רשת צל על הניילון המצב יהיה גרוע הרבה יותר כיון שאז יש גם טמ"פ גבוהה מאד וגם צל מרובה, ואזי הצמחים יהיו מדובבלים וכעין חוטים ולא צמחים מניבים כראוי.

החסרון של רשתות בקיץ: 1. אין מניעת טללים – ואזי יש רטיבות לצמח דבר הגורם למחלות. 2. מקור גבוה לכניסת חרקים ויש צורך לרסס הרבה מאד.

האפשרות הכי אטומה שהם יכולים להגיע בקיץ היא: כיסוי ברשת 50 מ"ש רשת זו תסדוד בצבע לבן - הסידוד מוסף 50% באטימות. ובנוסף רשת צל של 30%. כך שלמעשה אנו מקבלים כעין אטימות של 75% + רשת צל.

הנזקים מכיסוי כעין זה: 1. לחות גבוהה מאד – אך עדיין פחות מניילון אוטום. 2. חוסר קרינה [וברשת צבועה לבן החוסר בקרינה גדול יותר]. 3. מעוות באיורור.

התוצאה מנקיטת אלו הם, שצמח יוצא רכרוכי יותר, ומכאן שביציאה לשטח הגידול אצל החקלאי הוא חשוף לפגעים. הצמח פחות יציב עד כדי השמדה טוטאלית. ככלל יש לציין שבזדאיות יש ירידה בתפוקה בחממה עם כיסוי כאמור לעיל, ובין "שדה" או אף חממה גרילה של קיץ המכוסה רשת 25 מ"ש הירידה בתפוקה היא בין 10% ל- 20%. לכאורה אם כן נראה מכל הנתונים דלעיל, שניילון בחורף אכן יש חסרון של אי חזירת גשמים אך מבחינת השתלשן חסרון זה הוא המעלה עבורם כיון שהם זקוקים לשליטה בחשקיה. ומאידך אכן יש חסרון גדול של אור ואויר. ולכאורה הגם שיש הרבה מעלות אחרות כמפורט לעיל. עדיין יש רושץ בדברים מסוימים שהם בסיס חיוני לגידול.

ומאידך בקיץ באם הם ייעשו את האפשרות האחרונה של קרוב לאטימות + רשת צל. יהיה חסרון של אויר. חסרון של אור – קרינה ובעיית טמ"פ גבוהה שיוצרת גם לחות גבוהה מאד. ונזק וודאי בירידת התפוקה בין 10 ל 20 אחוז.

אם כן לפי זה, באם כל ההיתר של "בית" הוא משום התקרה, וכל החיסרון של תקרה להבדיל מ – "שדה" נמדד באם הוא רושץ לצמחים וכמשי"ח החזו"א, הרי ברור שגם בגידול תחת ניילון בחורף וגם גידול

ברשת שקרובה לאיטום + רשת הצללה בקיץ – שניהם בוודאות משמשים כרושץ לצמחים, ולכאורה יהיה לזה דין "בית" שבשילוב עם מצע מנותק מניקה אלו הם, שצמח יוצא רכרוכי יותר, ומכאן שביציאה לשטח הגידול אצל החקלאי הוא חשוף לפגעים. הצמח פחות יציב עד כדי השמדה טוטאלית. ככלל יש לציין שבזדאיות יש ירידה בתפוקה בחממה עם כיסוי כאמור לעיל, ובין "שדה" או אף חממה גרילה של קיץ המכוסה רשת 25 מ"ש הירידה בתפוקה היא בין 10% ל- 20%. לכאורה אם כן נראה מכל הנתונים דלעיל, שניילון בחורף אכן יש חסרון של אי חזירת גשמים אך מבחינת השתלשן חסרון זה הוא המעלה עבורם כיון שהם זקוקים לשליטה בחשקיה. ומאידך אכן יש חסרון גדול של אור ואויר. ולכאורה הגם שיש הרבה מעלות אחרות כמפורט לעיל. עדיין יש רושץ בדברים מסוימים שהם בסיס חיוני לגידול.

ומאידך בקיץ באם הם ייעשו את האפשרות האחרונה של קרוב לאטימות + רשת צל. יהיה חסרון של אויר. חסרון של אור – קרינה ובעיית טמ"פ גבוהה שיוצרת גם לחות גבוהה מאד. ונזק וודאי בירידת התפוקה בין 10 ל 20 אחוז.

אם כן לפי זה, באם כל ההיתר של "בית" הוא משום התקרה, וכל החיסרון של תקרה להבדיל מ – "שדה" נמדד באם הוא רושץ לצמחים וכמשי"ח החזו"א, הרי ברור שגם בגידול תחת ניילון בחורף וגם גידול ברשת שקרובה לאיטום + רשת הצללה בקיץ – שניהם בוודאות משמשים כרושץ לצמחים, ולכאורה יהיה לזה דין "בית" שבשילוב עם מצע מנותק מניקה אלו הם, שצמח יוצא רכרוכי יותר, ומכאן שביציאה לשטח הגידול אצל החקלאי הוא חשוף לפגעים. הצמח פחות יציב עד כדי השמדה טוטאלית. ככלל יש לציין שבזדאיות יש ירידה בתפוקה בחממה עם כיסוי כאמור לעיל, ובין "שדה" או אף חממה גרילה של קיץ המכוסה רשת 25 מ"ש הירידה בתפוקה היא בין 10% ל- 20%. לכאורה אם כן נראה מכל הנתונים דלעיל, שניילון בחורף אכן יש חסרון של אי חזירת גשמים אך מבחינת השתלשן חסרון זה הוא המעלה עבורם כיון שהם זקוקים לשליטה בחשקיה. ומאידך אכן יש חסרון גדול של אור ואויר. ולכאורה הגם שיש הרבה מעלות אחרות כמפורט לעיל. עדיין יש רושץ בדברים מסוימים שהם בסיס חיוני לגידול.

אספקריא לפרשת קרח שפ"א

| עמוד כט

הפרה בדיני ברירה פ"א דין יג) דכיון שעיקרו דאורייתא אין ברירה, וכי"פ החזו"א (דמאי ס' טז סק"י וי"א), ולדבריהם כיון שאין ברירה אי"כ מעיקרא (לצד שיש איזה תקלה בהפרשתם) לא חלה ההפרשה, ותו כולם צריכים לחזור ולהפריש כן מדינא.¹⁰ והדברים צריכים תלמוד. ממעט במעשרות

ט. בהפרשת תרומה, קודם ההפרשה לוקחים מכל מין קצת יותר מ-1% עבור תרומה ותורמת מעשר, לפי שמה"ת סגי לתרומה גדולה משהו, [ונחמדים נתנו שיעור, דעין יפה הוא אחד ממ' דהיינו 2.5%], ובה"ז שהתרומה הולכת לאיבוד (שאינה נאכלת לכהנים לפי שהם טמאה) העמידו דבריהם על דין תורה ומפרישים כלשהו, (ש"י"ע וי"ד של"א סעי' יט), [ובשמך תרומה שניתן לשימוש לכהנים אף בטומאה להנאת כילוי ההדלקת נר שבת, יל"ע בזה לענין שיעור ההפרשת התרומה, ואכ"מ]. ועוד 10% למעשר ראשון, וקובעים אותם בשני מקומות 1% בחתיכה המופרשת הנמצאת בנפרד, ו-9% בצד צפון של הפירות. ומתוך זה צריך לעשות תרומת מעשר דהיינו 10% מתוך המעשר ראשון וליתנה לכהן, ולכן קובעים את התרומות מעשר על ה-1% שנמצאת בנפרד, וכיון שתורמה אסורה באכילה לכהנים לכן לוקחים את ה-1% ומשהו וזורקין אותו שלא בבזיון. והמעשר ראשון ניתן ללוי ובספיקות אי"צ לתת דהממעה, ובכל גווני גם אם לא יתנו ללוי הוא מותר באכילה לאחר שהוא מותר לזרים.

וכדי להפריש כדן יש לשקול את התוצרת, ולהוציא קצת יותר מ-1%, ולפעמים יש טעות בהליך השקילה הן מצד שלא מדדו נכון את משקל הכללי, הן מצד טעות אנוש בחישוב היתר מאחזו שצריך לקחת, הן מצד שאת ה-1% שהולך לאיבוד מפרישים מהבררה שהופרדה מהתוצרת עם עוד פסולת, ותיכתן שיש גם אבנים עפר קליפות תוצרת שאינה ראויה למאכל וכד'.

בנוסף ההפרשה אומרים: היותר מאחד ממאה שיש כאן, הרי היא תרומה גדולה בצד צפון, אותו אחד ממאה שיש כאן ועוד תשעה חלקים כמותו בצד צפון של הפירות הרי הם מעשר ראשון... והנה במקרה כזה שהיה טעות בחישוב, הרי התרומה גדולה לא חלה כלל, כיון שאין בו חלק שהוא יותר מאחד ממאה, וגם מעשר ראשון לא חל רק על חלק מהתוצרת, שהרי אם האחד ממאה הוא פחות מאחד ממאה, אז גם תשעה חלקים 'כמותו' הוא פחות, כך יוצא שהפריש מעשר ראשון פחות מכשיעור, ובה"כ נשאל גם הפירות תעורב דחיוב ופטור, כיון שעל חלקו הופרשו מעשר ראשון ועל חלק לא הופרשו, [ולא חייל אלא מעשר שני וחלק ממעשר ראשון], ולא יהי אף מה שיעשר מתוכו שוב כ"א לענין התרומה גדולה. אולם באופן שיהיה שם אחד ומאה בצימצום אף דהפריש מעשר ראשון ומעשר שני קודם תרומה גדולה, מ"מ תנן בתרומות פ"ג מ"ו דבכה"ג אף דעבר על תעשה דלא תאחר מ"מ מה שעשה עשוי, ותו יהי נה שיוציא שוב מתוכו התרומה.

אולם אפשר דכה"ג דבהפרשותו הקדים מעשר ראשון לתרומה, כלל לא חילה הפרשת השליח, דאף דכשהבעלים מפריש ק"ל דמה שעשה עשוי, אבל בשליח י"ל דלא מהני דאין שליח לדבר עבירה ותו שליחותו בטלה, וד"ז מפורש בטורי אבן (חגיגה י' ע"ב) שאם שלח שליח להפריש תרומה באופן שאסור להפריש כגון שאמר לו להקדים מעשר לתרומה, כיון שהמצוה נעשית בעבירה ואין שליח לדבר עבירה אז גם ההפרשה חלה המצוה בטילה, ותו ככה"ג יטריך להפריש שוב מחדש. אלא דדבר זה תליה בפלוגתת הנודב"י והקצוה"ח, הדנודב"י (קמא אבה"ע"ז ס' עה) סובר שמי ששולח שליח לתת גט

והשליח נתן לה בעל כורחה (דאסור מחרם דרבינו גרשום) שגם ככה"ג השליחות בטילה, והקצוה"ח (ס' קפב סק"ב) סובר שכיון שהמשלח לא אמר לשליח לתת גט בעל כורחה השליחות קיימת. עוד פלוגתא מציינו לענין אשלי"מ אף בעבירה דרבנן נמי אמרי' הכי, ואף לדעת הלח"מ (פ"ב מרוצח ה"ב) שגם בעבירה דרבנן אמרי' אשלי"מ, מ"מ כתב המהרש"ם (ח"ב ס' רמ"ב) דעכ"פ ביטול השליחות הוא רק בדאורייתא ולא בדרבנן ע"ש, וכיון שכן בתרומה בזה"ז דהוי רק מדרבנן ודאי לא אמרי' דבטלה השליחות, ועמש"כ בזה המעדני ארץ תרומות פ"ד ה"א.¹¹

ובאמת ככה"ג שטעה והפריש פחות מאחד ממאה, ש"ע"י הפרשתו הקדים מעשר ראשון לתרומה, צידד החזו"א (דמאי ס' ב' סק"ו ד"ה וכן) דבכה"ג אף כשהבעלים הפריש, כלל לא חייל הפרשתו, מאחר שההפרשה כולה היתה בטעות שלא רצה להקדים, ונשאך בצ"ע. ובשמו ראיתי שהורה שבכה"ג ראוי שישאל על הפרשתו. וע"ע בחזו"א (דמאי ס' ד' ס"ק כא) שכתב דכל היכא שהקדים המאוחרת תאסור מצוה להשאל על הפרשתו.

ולמעשה שמעתי מהמומחים, שחשש זה לא קיימת כמעט בפירות וירקות, כיון שבדרך כלל בזמנינו לוקחים לתרומה הרבה יותר מאחזו, ורק בירקות עלים שאין לוקחים במשקל כ"א באומד דהיינו ארגו, שם מצוי מאוד שלוקחים אחזו בלבד ולפעמים אפי' פחות לזה לתרומה. וע"י ברמב"ם פ"ג מתרומות ה"י תרומת מעשר אין מפרישין אותה באומד אלא מדקדק בשיעורה ואפילו בזמן הזה שהרי שיעורה מפורש בתורה. וע"כ בירקות עלים ראוי לחזור ולהפריש תרומה. ויש שרצו לומר עמש"כ הרמב"ם שם ה"א דתרומת מעשר אין ניטלת באומד מ"מ בדבר שחדך למנותו מונה, אי"כ ירקות עלים שניטלת במנין כגון חסה ויש במה שלוקח במנין וחשיב מעשר (עשרית) אף שיתכן שבמשקל הוא פחות, ומקור דבריו הוא בתוספתא תרומות פ"ג ה"ה היה לפניו תאנים ורמונים אין מחייבין אותו להיות יושב ומשער בין בדקה בין בסגה אלא תורם כדרכו בבזוני, הרי דאין מחייבין אותו לצמצם ביותר, ואף שהתורה הקפידה על שיעור אחד מעשרה, מ"מ כיון שדרכו למנותו אי"כ בלשון בני"א הוא נקרא ושירי לפיכך חשיב בכך אחד מעשרה. [ונבזה אי"ש רק לענין חסה, אבל שאר עלין שנאגדין יחדיו בשקית אחת, ואין מנין האגודות שוות

פשוט שא"א למנותם]. אולם בנידונינו חמיר טפי לפי שאין מקפיד להוציא דוקא מהבינונים כמש"כ בתוספתא, אלא נוטל מכל הבא אל היד ואי"כ חשיב כנוטל באומד, ולא חשיב כנוטל אחד מעשרה. [וכי"כ במעדני ארץ (על הרמב"ם כאן סק"ב) דכל דבריו היכא שאומד בדעתו ומתכוין להוציא מהבינונים לכך חשיב בלשון בני"א אחד מעשרה כיון שמחמת הספק רגילין לוותר, והיינו דכיון שהם נראין אותו דבר חשיב אחד מעשרה אף שבאמת הוא אינו אותו משקל מאחר שדרכו למנותו, אבל כשניכר שזה גודל שונה אי"כ אין זה חשיב כלל כאותו דבר ולא חשיב אחד מעשרה, אבל היכא שלוקח סתם בלי שום הבחנה אין זה חשיב כלל מעשר שהרי מעיקרא הוא יודע שימנע או ירבה, והבינוטא קפיד על שיעור אחד מעשרה]. וביותר שגם בחסה אינו נוטל לפי מנין, ולפעמים אף בחבילה ב' קלחים, ולפעמים בארגו יש פחות אגודות, ולכך אף בחסה ראוי להפרישה שוב.

סוף דבר

י. הנה לאחר שבררנו שיש הרבה ספיקות בכל הנוגע לפרשות תרומה בשווקים ובמפעלים, יל"ע אם מספק צריך להפריש שוב בבית, או דאזיל לקולא ככל ספק דרבנן לקולא. ונשתפכו בזה נהרות של דיו בספרי זמנינו, ולא באתי להכביד בדברים שלובנו כבר בבי מדרשא, ורק הביא את תקציר הדברים.

הנה המקור להקל, הא מדברי המחבר בס' של"א סעי' י"א שכתב, ישראל ועכו"ם ששלקחו שדה בשותפות וחלקו הגדיש, [דחלק ישראל חייב בתרומה, וחלק העכו"ם פטור], אם הוא בארץ ישראל שחיוב המעשרות הוא דאורייתא, אין ברירה, וטבל וחולין מעורבים בכל קלח וקלח מחלקו של עכו"ם, ואם הוא בטוריא שחיוב המעשרות הוא מדבריהם, יש ברירה, וחלקו של עכו"ם פטור מכלום. וכתב השו"ע ונראה לי דהאינא שאין חיוב תרומה בארץ ישראל אלא מדבריהם, גם בא"י יש ברירה וחלקו של עכו"ם פטור מכלום. וכ"כ בס"מ פ"א מה' תרומות ה"כ. והנה ההלכה דברירה תליה בספק פלוגתא דרבנותא, הילכך בדאורייתא אין ברירה משום ספיקא דרבנותא לחומרא, ובדרבנן יש ברירה משום דספיקא דרבנן לקולא, וכדמוכח מדברי הר"ן ר"פ כל הגט, והובא בב"י אע"ה ס' קל"א, וכן דעת המבי"ט (ח"ב ס' קצז) והמהרש"ם (ח"י"ד ס' קצ"ב), וכ"כ בספר מלא הרעים (מערכת ב' אות לג) והפנ"י (ביצה דף לח ע"א, בפרש"י) שדין ברירה הוי ספיקא הילכך בדאורייתא אזלינן לחומרא ובדרבנן אזלינן לקולא, וכ"כ הבית מאיר (או"ח ס' תצ"ה ד"ה ובעיקר) וז"ל: שהכרעה זו דברבנן יש ברירה הוא מכח ספק דפלוגתא, ע"ש.

אולם המהרש"ל בספרו ים של שלמה בב"ק בפרק הפרה (בדיני ברירה פרק הראשון דין י"ג) פליג וכתב, דאפילו האידנא לאחר חורבן דכל תרומות ומעשרות אפילו בא"י דרבנן, אפ"ה אין ברירה, משום דשם תרומות ומעשרות בא"י הוה דאורייתא, ויש לו עיקר מן התורה, ואי"כ הוה כדאורייתא ממש ולא אמרינן ברירה. וכן דעת החזו"א בדמאי ס' ט"ז סק"י י"א, ובס"י ט' ס"ק י"ב כ"א, דבארץ ישראל אף בזה"ז אין להפריש ע"י ברירה, כיון דעיקרו דאורייתא. ע"ש שהוכיח כן מדברי הרמב"ם. וכ"כ בספר ישועות מלכו (להגאון רבי יהושע מקוטנא זצ"ל) בפ"א מה' תרומות ה"כ, וע"ש שהאריך. ובמג"א ס' ש"ז סק"ל כתב, דבמעשר פירות דהוה דרבנן או בחו"ל קיייל דיש ברירה דרבנן, אבל בדגן ויין ושמן דהוי דאורייתא קיייל דאין ברירה ולא מהני קריאת שם. ומשמע דאף בזה"ז כ"כ דאין ברירה. וע"ש שהביא לדברי השו"ע ביו"ד ס' של"א ס"א הנ"ל דבזה"ז יש ברירה בא"י, ולדברי המהרש"ל ב"ש"ש שחלק עליו, ומשמע דנקט לעיקר כהמהרש"ל. וע"ע בחזו"א מעשרות ס' ז' ס"ק ט"ז שכתב שאם אמר לחבירו לעשר ולא עמד עמו וחבירו הלך לו, נראה דאסור מספק כמש"כ המ"מ פ"ד מה' בכורות, וכמש"כ רבינו פ"ד מה"ת ה"ו, ואפילו בתרומת ירק, ואע"ג דאיכא תלתא דרבנן, זמן זה – וגומר ע"מ למכור – ירק, כיון דעיקרו מה"ת, וכמש"כ המ"מ שם, עכ"ד. אולם בבית שמואל אה"ע ס' כ"ח סקנ"ב כתב דאסור שהוא תרי דרבנן הוי כאיסור שאין לו עיקר בדאורייתא,

¹⁰ ויש שהעירו עוד שבנווט שאין המשגיח מפריש מן המוקף, יל"ע שתיה השליחות בטילה, מאחר שמפריש רק בתורת שליחות ואין שליח לדבר עבירה ותו השליחות לא חלה. אלא דד"ז תלי בפלוגתת הנודב"י והקצוה"ח הנ"ל, מאחר שאין עבירה בעצם ההפרשה כ"א בצורת ההפרשה, אי"כ עצם השליחות לא היתה באיסור, ואי"כ אפשר דשליחותו שליחות. ואפשר עוד דבנווט כשאנו יכול להפריש בענין אחר שרי להפריש שלא מן המוקף ולא חשיבא עבירה, וכמש"כ התוס' (עירובין דף ל"ב ע"ב ע"ב ט"ז דף מ"א ע"ב) שמותר לעבור על איסורא קלילא להפריש שלא מן המוקף בשביל להציל רבים מאיסורא רבה, ולהפריש שלא מן המוקף חשיב איסורא וזוטא ביחס לאיסור טבל שהיא איסורא רבה.

אולם יל"ע דבנווט שמפריש מהרעה על היפה דתבטל שליחותו מה"ש דאין שליח לדבר עבירה, דהנה תנן (תרומות פ"ב מ"ו) שאין מפרישין מן הרע על היפה, ונילף ד"ז מהפסוק בהרימכם את חלבנו ממנו, ובזמנינו שאין תרומה גדולה ותורמת מעשר ניתנת לכהן וללוי מותר להפריש מן הרע על היפה, משום שהחובה להפריש מן היפה היא חלק ממצות הניתנה שהכהן והלוי יקבלו מן החלב, וכשלא נותנים מותר להפריש מהרע כמו שפסק בשו"ע יו"ד ס' של"א סעי' נ"ב. ודין זה שייכא בתרומה גדולה ותורמת מעשר [מלבד שמן שמותר ליתן לכהן ליהנות משריפת התרומה, אי"כ בזה נוהג מצוה זו], וכן במעשר ראשון לדעת החזו"א שבוה"ז אין צריך לתתם ללוי, אולם במעשר עניי דאיכא חיובה אף בזה"ז לתת לעניי אף להפריש מן הרע על היפה. [ונדר' ר"ע' אין הכוונה שהוא רע ממש, אלא כל שהוא אינו מן העידיית שבו חשיב רע, ודבר זה מפורש במתני' בדמאי פ"ה מ"ג, וכן מוכח מברכות דף ל"ט ע"ב]. ומעתה יש לזון שבזמנינו שמפריש מעשר עני מן הרע [ובודאי שאינו מפריש מן היפה ממש, שמתחילה הם עוברים תהליך מיון, ואת היפה מוצאים עבור ייצוא ולבתי מלון], אי"כ י"ל דהשליחות בטלה דהא נעשה עבירה בעצם ההפרשה, וע"ע.

אספקלריא לפרשת קרח תשפ"א

ל עמוד 1

¹¹ וי"א שבד"ז ק"ל דיש ברירה בצירוף כמה שיטות, א' דעת השו"ע שבת"מ בזה"ז יש ברירה, ב' דעת המ"א (או"ח ס' ש"ז סק"ל) שצ"י"ק יש ברירה (וממילא כך הוא בניד"ד "דעלים", ג' דעת הגר"א (או"ח ס' ת"י"ג) דכל שמפרש בהדיא יש ברירה (וכדעת התוס'). ולדינא הדברים צריכים ליבון.

א"כ מעיקר הדין במעשר ירק או בלקוח יש להקל בספיקות.

וע"ע במשנה למלך בפ"ז מהל' תרומות הי"ז כתב, דאף דקיי"ל דתרומה בזמן הזה דרבנן, מכל מקום לא אזלינן בספיקא להקל, ודינה כשל תורה ממש לכל ספיקותיה דאזלינן לחומרא, זולת לענין תערובת דאזלינן לקולא כשאר איסור דרבנן. ובה"ז יישב מה שכתב הרמב"ם דאנדרוגינוס אינו מאכיל את נשיו תרומה. ע"ש שהאר"ך להוכיח ד"ז בכמה ראיות. והביאו החכמת אדם ב"שערי צדק" פ"א ה"ג. ובספר "שדה חמד" ח"ד (מערכת ת"י"ו כלל כ"ג) הביא מגדולי האחרונים דפליגי על המל"מ. וכ"כ בחזו"א שביעית סי' ו' ו' ססק"ג שכתב, דמש"כ הרמ"א דלא נהגו כש"ל הראשונים דתרו"מ בה"ז דאורייתא, כוננו דנהגו להקל בספיקות ובשאר דברים דקילי איסורי דרבנן, ע"ש.

הרי דנחלקו המחבר והיש"ש בדין ברירה בתרו"מ, ובפשוטו פלוגתא זו היא בכל ספיקות דתרו"מ אי אזלינן להקל או להחמיר. ודעת המש"מ דאזלינן להחמיר. ובמשנה למלך פ"ד מהל' בכורות הי"א (בד"ה והנני חוזר) כתב, בדברנן אפילו דבר שיש לו עיקר מן התורה נמי ספיקו להקל כדון ספיקא דרבנן לקולא. ע"ש שהוכיח ד"ז. ולפ"ז לכאורה הי"ן בתרומה בזמן הזה דרבנן אף אי חשיב שיש לו עיקר מן התורה, וכמש"כ לעיל דעת המהרש"ל והחזו"א בזה, מ"מ בספיקא דינא הוא דספיקא להקל.

והנה החזו"א (מעשרות סי' ז' סקט"ז) כתב להחמיר בספק טבל מכמה טעמים, ראשית לפמ"ש הש"ך בכללי ספק ספיקא (יור"ד סי' ק"י בכללי ס"ס אות ב') להחמיר אפילו בספק דרבנן במקום שאתחזק איסורא, (ועי' מ"ב סי' ע"ו ס"ג כ"ה שהביא שכן דעת הח"א), לכן טבל שאתחזק איסורא וספק אם ניתן אסור, ואף שהפ"ת (סי' ק"י סק"ג) הביא שהפ"ח חולק בגם אולי לקולא, מ"מ (מקוואות כלל א') הטעים עם הש"ך להחמיר, ועוד דדעת המש"מ בפ"ד מבכורות אף אם אמר' ספד"ר באתחזק איסורא היינו דוקא אם ודאי נעשה דבר המתיר וספק אם הועיל, אך כשהספק אם נעשה בו דבר המתיר כגון שיש ספק אם כלל הופרש כיון דלא איתרע חזקה כלל לא מקילין, אולם הפ"ת הביא שאף בזה נחלקו עליו. [ולפ"ז בספק טבל שלא התחזק איסורא יש להקל]. עוד כתב החזו"א די"ל בהחמיר מצד דבר שיש לו מתירין, דמחמירין אפ"ל בספק איסור דרבנן כדאיתא בביצה דף ד' ע"א, וטבל ניתן להתירו ע"י הפרשת תרו"מ, ועי' בנדרים דף נ"ח ע"א דטבל חשיב מה"ט דשיל"מ, אלא שמצד זה איתא בשו"ע יור"ד סי' ק"ב סעי' ג' שאם יש הוצאות על המתיר אין בזה חומרת דשיל"מ, וא"כ אף דהפרשת תרומה גדולה יכול להפריש ממקום אחר ואין הפסד כיון ששיעורה במשהו, מ"מ בהפרשת שאר המעשרות הוא דבר שיש בו הפסד, וכבר כתב הר"ן (ע"ז דף ע"ג ע"ב) שבתערובת טבל וחולין ואין לו מהיכן להפריש אלא מיניה וביה לא הוי דשיל"מ שהרי מפרש יותר מכדי מידתו. אולם כתב החזו"א שאין לומר כאן דהוי הפסד, דלא דמי דהכא בספיקא ממנפ"ש צריך לקרות שם, שאם הוא טבל אין כאן פסידא שבדין מפסיד, ואם אינו טבל אין קריאת שם כלום, ואם יבוא אח"כ לאכול את התרומה משום ספק דרבנן יאכל, ואם אסור לו לאכול מדרבנן כיון דקרי ליה חשיב בטבל זה לא נפסד סברת יש לו מתירין, עכ"ל.

עוד כתב החזו"א דכל נידון זה אם צריך להחמיר בספיקות אינם אלא בספיקות שתלויים בהלכות תרו"מ או ששכח את עישר, אבל כשקנה או קיבל פירות או שמתארח אצל אדם ואינו יודע אם הנותן מפרש תרו"מ, חייב להפריש, ואינו יכול לאכול על סמך ספיקא דרבנן, שכל שיש ספק שמא פשע אדם ולא עישר במזיד הוי בכלל גזירת דמאי, ולכן החמירו בדמאי אפילו בירק ובלקוח ובספק ספיקא. עוד כתב החזו"א (דמאי סי' יג

סק"ח, סי' טו סק"ד) שמחומרת דמאי להחמיר גם בס"ס.

[ולטעום אכתוב כאן עוד כמה מ"מ בענין זה, עי' ברמב"ם פ"ו מבכורים הי"ז היו הפירות נזשכות זו בזו ונתקבץ מן הכל שיעור חלה ח"בין בחלה אף על פי שאינן פסל, אפה מעט מעט וקבץ הכל על לוח שאין לו תוך הרי זה ספק, ואם חלה של דבריהם הכל על לוח ח"ב להפריש עד שיצטרף אותו כלי שאין לו תוך, ע"כ. ועי' בבי"ו יור"ד סי' שכה"ה ובש"ך שם סק"ב שכתבו דמהאי טעמא בזמן הזה כיון שחלה אינה אלא מדרבנן לוח שאין לו תוך אינו מצרף לשיעור חלה ואין צריך להפריש חלה, ולכן סתם שם המחבר (בסעי' א') ושם נתנם על טבלא שאין לה לבבזא אינם מצטרפים. וע"ע בשו"ע סי' ש"ל סעי' ד' עובד כוכבים שהיתה לו עיסה ונתגייר, לגלגה קודם שנתגייר פטור אחר שנתגייר חייב אם ספק חייב, וכתב הט"ז (סק"ג) בשם מהרש"ל דהיינו דוקא החלת א"י שהיא דאורייתא וספיקא לחומרא, אבל חלת חו"ל שהיא דרבנן ספיקא לא. ומאידך הש"ך (סק"ח) העיר שהרי האידנא כל חלה היא מדרבנן וא"כ פטור מספק, ואמאי סתם המחבר שחייב. ובפשוטו הש"ך והמהרש"ל אזלי לשיטותיהוה אם בזה"ז אזלינן לחומרא או דמאחר שעיקרה מה"ת אזלינן לחומרא. אך צ"ע דהמחבר וכן שכה"ה פסק דספק חלה בזה"ז דינה כספק דרבנן, וכ"כ פסק בבי"ו שיש ברירה בתרומה בזה"ז. והנה בירושלמי פ"ק דערלה ה"ב איכא בעיא דלא איפשטא לענין הזורע בבית האם חייב בשביעית, ולדינא נחלקו האחרונים, הפאת השולחן (סי' כ' סק"ב) כתב דבשביעית בזמן הזה יש להקל משום ספיקא דרבנן לקולא, אולם החזו"א (שביעית סי' כ' סק"א ד"ה ועיקר) כתב שאין דבריו מוכרמים, כיון דעיקר הספק בדאורייתא לחומרא אצלנו כמילא גם לדין דאזלינן לחומרא, וכ"כ נמי (שם סי' כז סק"ז) גבי פלוגתא הראשונים (רמב"ם ותוס') בירק הנכנס משישית לשביעית אימתי יש בו ק"ש דיש להחמיר כדעת הרמב"ם שאפילו אם רק נלקט בשביעית יש בו ק"ש כיון שמחלוקתם הוא בדבר שעיקרו מה"ת. אולם במה שנקט דדבר שעיקרו מה"ת אזלינן לחומרא, לא מילתא דפשיטא היא, דיעו' בפר"ח (יור"ד סי' ק"ו סק"ב) שהוכח מדברי השו"ע (יור"ד סי' י"א סעי' ס"ז עד סעי' ע"א) שספיקא דרבנן בדבר שיש לו עיקר מה"ת אזלי' ביה נמי לקולא, וע"ע במש"מ תרומות פ"ז הי"ז ובכורות פ"ד הי"א (בד"ה והנני חוזר)

טו [ואפשר עוד, דכל שיכול להפריש בקל מבלי להזדקק לספק דרבנן לקולא, מחויב לעשות העצה האחרת ולא לסמוך על ספק דרבנן לקולא. ודבר זה מבואר בב"מ, עי' פסחים דף קח ע"א והשתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי כולוהו בעי הסיבה, ובר"ן שם (דף כג ע"א מדפי הרי"ף) דאנינ' דבעלמא קי"ל איפכא דכל ספיקא דרבנן לקולא הכא כיון דלאו מילתא היא עבדינן לחומרא, ע"ש. וע"ע ברמ"א אור"ח סי' תעב סעי' ז' ד"א דבזה"ז שאין דרך להסב כדאי הוא ראבי"ה לסמוך עליו וכי, ומ"מ לכתחילה לכ"ע בעינן הסיבה ולא סמכינן אספיקא דרבנן לקולא, וע"כ כ"ל דכיון דבכל יכול להסב לפיכך לא סמכינן אספיקא דרבנן לקולא. וע"ע בבי"ו (אור"ח סי' טז) שהביא ב' טעמים אמאי ספק ברכות להקל אי משום דברכות הוי מדרבנן וסד"ר להקל, ב' בשם הר"ר מנוח משום דהוי ספק דאורייתא של לא תשא ולחומרא, וביאר הפמ"ג (במש"ז שם סק"א) שהוצרך לטעם זה משום דאל"ה ראי להחמיר משום שבקל יכול לברך וכל היכא דאיכא לברורי בקל מברירין. וע"ע בתורת השלמים בכללי ס"ס המחודשים סעי' י"ג שפסק כן, דהא דספק דרבנן לקולא הוה דוקא בגוונא שיש לו איזה צורך בכך אבל בגוונא דליכא טירחא אף ספק דרבנן לחומרא וכגון מי שנטתפך לו אם נטל ידו שיש לו לחזור ולטילו היכא דליכא טירחא וכמבואר בשו"ע אור"ח סי' קס סעי' י"א (נתיב במ"ב ס"ק נ"א), ע"ש. וע"ע בספר בנין שלמה (לרבי שלמה הכהן מוילנא, ח"א סי' יג) שהוכיח כן מהא דאמר' בביצה דף ג ע"ב, דאפילו ביצה שהיא ספק אם נולדה ביו"ט אסורה אע"פ שאינה אלא ספק דרבנן, ואינה בטילה אפילו בארץ משום דהוי דבר שיש לו מתירין וכל שיל"מ אפילו דרבנן לא בטל, וע"כ הטעם דכיון שיכול לאכול למחר בהיתר נמור אין אנו מתירין אותו לאכול היום ולסמוך על הספק, הרי להדיא דספד"ר לכתחילה אסור. (מיהו כתב דיש ראיות דספד"ר אף לכתחילה שרי, וע"כ כתב שרק בסד"ר שיש לו עיקר מה"ת לכתחילה אסור, ע"ש. וע"ע בט"ז יור"ד סי' פ"א סק"ד. אלא דהכא יש לו הפסד מונע (שצריך להוציא שיעור שיש אחד במאה, ויתכן דזה לא חשיב שיכול לעשות בלא להכנס לספק דרבנן].

מש"כ בזה. ומאידך עינין ברשב"א בתוה"ב (ב"ד ש"ד) בדין דם הכבד שהחמיר בספק דם שבשלו מחמת דהוי ספק דרבנן שיש לו עיקר בדאורייתא, והביאו הפמ"ג בפתי' להלכות מליחה, וע"ע שו"ע יור"ד בפמ"ג לסי' סו שפ"ד סק"י, ובחזו"א טהרות סי' ו' סק"א, וכ"כ הפמ"ג באור"ח סי' רנ"ב בא"א ס"ק כ"ו סק"ג מהמהרש"א. וע"ע בגמ' בעירובין דף לה, ע"א.

והנה תרו"מ בזה"ז אי חשיב עיקרו מה"ת, עי' בחזו"א בדמאי (סי' ט"ז ס"ק י"א וסי' ט' ס"ק י"ב כ"א) שהוכיח מדברי הרמב"ם דחשיב עיקרו מה"ת, אולם ברשב"א בתורת הבית (בית ד' שער ד') מבואר דתרו"מ בזה"ז חשיב שאין לו עיקר מה"ת, דהנה בירושלמי פ"א דתרומות ה"ד איתא תניא ר' חלפתא בן שאול קדרה של חרס שבישל בה תרומה מגעילה בחמין ג' פעמים וזיו, אמר רבי בא ואין למדין ממנה לענין נבלה א"ר יוסי קשיתה קומי רבי בא תרומה בעון מיתה ונבילה בלא תעשה ואת אמר הכין, א"ל כמאן דאמר מאליהו קבלו עליהן את המעשרות, פ"ל לפי שתרומה בזה"ז אינה אלא מדבריהם הקילו בה בכלי חרס דסגי ע"י שמגעילה ג"פ, וכתב הרשב"א והוא הדין לכל איסורין של דבריהם ואפשר שלא הקילו אלא "בתרומה בזה"ז שאין לה עיקר מן התורה", וה"ה לכל שאר איסורין של דבריהם שאין להן עיקר בדאורייתא אבל שאר איסורין אפילו של דבריהם אם יש בהן עיקר בדאורייתא לא, ע"כ. ומבואר דנחלקו הרמב"ם והרשב"א אי תרו"מ בזה"ז הוי דבר שיש לו עיקר מה"ת, דדעת הרמב"ם (כמו שהוכיח החזו"א) דחשיב שיש לו עיקר מה"ת, ודעת הרשב"א דחשיב שאין לה עיקר מה"ת. ושמעתי מאמור"ר זצוק"ל דאפשר דהרמב"ם והרשב"א לשיטתיהוה אזלי, דהנה בטעם דעת תרו"מ בזה"ז מדברי סופרים נחלקו הראשונים, דעת הרשב"א ביבמות (דף פב ע"ב) משום קדושה שניה נמי קדשה לשעתה ולא קדשה לעת"ל (דק"ל כרבנן דרבי יוסי ביבמות שם), ולפ"ז חסרה כל יסוד דינא דמצוות התלויות בארץ ומיקרי דאין עיקרה מה"ת, אבל דעת הרמב"ם (פ"א דתרומות הכ"ו) דהטעם הוא משום שאף בתרומה בעינן ביאת כולכם, והיינו דאיכא תנאי בחיוב תרומה שיהיה ביאת כולכם ולפ"ז ליכא חסרון בקדושת הארץ שהוא יסוד דין מצוות התלויות בארץ, וא"כ אף דליכא חיוב תרומה מדאורייתא מ"מ מיקרי חיוב שעיקרו דאורייתא. אכן לפי מה שייסד הגר"ח הלוי על הרמב"ם (להלכות תרומות שם) דמאי דבעינן ביאת כולכם אינו לקיום תנאי בחיוב תרומה אלא דהיא תנאי בקדושת הארץ דאיכא ריעותא בקדושת א"י ללא ביאת כל ישראל, א"כ אף לרמב"ם חסר כל יסוד החיוב דתרומה בזה"ז שיסודו בקדושת הארץ וא"כ אף לדידה חיוב תרומה בזה"ז אין עיקרו מה"ת, מ"מ המהרש"ל והחזו"א ס"ל דהוי רק תנאי בעלמא לחלות חיוב תרומה ואין כל ריעותא בקדושת הארץ והגידולין ולכן חיובו עיקרו דאורייתא מיקרי. וראיתי מקשים בסתירת דברי החזו"א, דבשביעית סי' ו' סק"ג כתב בדעת הרמ"א (יור"ד סי' רלא סעי' ב') שיש להקל בספק תרו"מ לפי דקילי איסורי דרבנן, ולכאורה סתם משנתו דגבי שביעית כתב דבדבר שיש לו עיקר מה"ת אזלינן לחומרא. ושמעתי מאמור"ר חשקל בין תרומה לשביעית, דאף אי תרומה אין לו עיקר מה"ת מ"מ שביעית חשיב שיש לו עיקר מה"ת, ובביאור החילוק, דהנה הטעם דשמיטה בזה"ז דרבנן היינו משום דבמקום דליכא יובל ליכא שמיטה, ויובל ליכא בזה"ז כיון דאין כל יושביה עליה וכדאיתא במו"ק (דף ע"ב ע"ב), והנה דין יובל ודאי דלא תליא בקדושת הארץ שהרי אינו דין בגידולין אלא אף בעבדים ומבתי מקח ובהכרח דכיון ביאת כולכם שבו אינו אלא תנאי בחלות דין יובל, ודין דדין שמיטה מתלי תלי בדין יובל א"כ אף דין ביאת כולכם דבעינן לחלות דין שמיטה מדאורייתא אינו אלא תנאי לחלות הדין ואינו שייך לקדושת הארץ, אבל מאי דליכא חיוב תרומה בזה"ז מדאורייתא ומטעמא דאין ביאת כולכם י"ל דהיינו משום דאיכא ריעותא בקדושת הארץ בהא דאין כל יושבי' עליה ובדליכא קדושה בארץ ליכא קדושה בגידולין וחסר ליסוד דין תרו"מ מדאורייתא (והוי כפירות חו"ל) ובהא דוקא אמרו שאין

עיקרו מה"ת, אבל בשביעית מאי דאין כל יושבי עליה זהו תנאי בדין שביעית (ההקשה ליובל) ואיננו שייך לחלות קדושת הארץ א"כ אין חסרון ביסוד דין שביעית אלא בתנאי גרידא, וממילא י"ל דאיסור שביעית דרבנן הוא איסור שיש לו עיקר בדאורייתא. ומענתה אפשר דמה"ט חלוקים הן לענין ספיאק, משום שהסיבה שבדבר שיש לו עיקר מה"ת נקטינן לחומרא היינו לפי שחכמים השאירו את הדין הקיים, והביאור בזה שרבנן אמרו שאין צריך לתנאי שכל יושבי עליה ושוב הדר דינא כדדין תורה ולפיכך בספיאק אזלי' לחמיר, וא"כ כל זה שייכא לענין שביעית שהסיבה שהיא דרבנן שחסר בתנאי החיוב לפי שצריך קדושת שיש כל יושבי עליה, אבל לענין תרומ' דחסר בעיקר קדושת הארץ הרי ליכא כלל חלות חיוב וא"כ כל דין ההפרשה הוא רק מדברייהם ולכך בספיאק אזלי' לחלק.]

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתקינו סעודתא' שערי בית המדרש'

ושא"ס פ"ד תעניות

כָּל פֶּטוּר חָתָם לְכָל בְּשָׂר אֲשֶׁר יִקְרָבוּ לָהּ בְּאֵדָם וּבְבִחְמָה יִהְיֶה לָּהּ, אֵין פֹּה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאֵדָם וְאֵת בְּכוֹר הַתְּחִמָּה הַטְּמֵאָה תִפְדֶּה. וּפְדוּנוּ מִן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּקֶרֶן פְּסוּחַ מִשְׁתֵּי שָׁקִלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא (ח-טו-טז)

במאמר שלפנינו נדבר בעז"ה אודות המימרא השגורה בפי כל: 'שהאוכל בסעודת פדיון הבן כאילו התענה פ"ד תעניות', האם יש מקור לכך, ומה הטעם.

כתב בספר שדי חמד (מערכת ס' אות נד'): בהיותי בעיה"ק ירושלים ת"ו, הזמינו אותי לפדיון הבן ולא הלכתי, ואמרו לי שיש בספרים דסעודת פדיון היא עולה במקום פ"ד תעניות, ואני לא הייתי יודע דבר זה, שוב ראיתי בספר שו"ת הד"ר (לרבי יחיאל מיכל היבנר ז"ל, סי' לט') שכתב שהעולם אומרים שסעודת פדיון הבן עומד במקום פ"ד תעניות כמו שמתענים בימי השובבי"ם, ומסיים השדי חמד: ונראה שאין מקור לזה רק שיחה נאה בפי הבריות. אמנם בספר טעמי המנהגים (קו"א סי' תתקלד') הביא: והר' מוה"ר ישראל אבד"ק בוקארעשט כתב לי ששמעו מתלמידי מורו הקדוש מזידיטשוב זצוק"ל ששמעו מפיו הקדוש שאמר בשם הרב הקדוש מוה"ר פנחס מקארץ זלה"ה שסעודת פדיון הבן עולה במקום פ"ד תעניות.

בוקנטרס קרן לצבי, להר' הה"ג מייזנוב ז"ל כתב רמז לזה, בפסוק 'פדת' (חסר ו') שלח לעמו (תהילים קיא' ט'), ר"ת פ"ד תעניות, היינו שסעודת פדיון עולה במקום פ"ד תעניות. צוה לעולם בריתו, דנחשב לתיקון וכו'. (טעמי המנהגים שם).

בספר אבן ישראל, (לרבי ישראל ברוך ברין, ח"ב. י"ל במארגהיטא - רומאניע, בשנת תרצ"ד). כתב, מסורת בידינו, מי שאוכל בסעודת פדיון הבן כאילו התענה פ"ד תעניות, והנח להם לישראל, אם אינם נביאים הן בני נביאים הן, ומסתמא כן בא בקבלה איש מפי איש.

בספר פרי לצדיק (סעודת פדיון הבן אות א') כתב: שמעתי בשם הרב הקדוש ר"מ זצוק"ל שאמר בשם רבותינו הקדושים זצוקללה"ה, דסעודת פדיון הבן כפ"ד תעניות והמכוון שיכולים לתקן בו מה שמתקנים על ידי פ"ד תעניות. שהוא תיקון לפגם הברית והוא על דרך מה שאמרנו כמה פעמים במה שאמרו (קידושין לא. וש"מ): עבידנא יומא טבא לרבנן שפירש"י סעודה לתלמידים שהוא שיוכל להופיע בהם אור כי טוב על דרך מה שנאמר: ויקרא אלקים לאור יום וזהו יום טוב, והיינו תורה אור ואור תורה שבעל פה שהוא מטלא דעתיקא, וכן איתא למאן דאמר בירושלמי (פ' טו דשבת ה' ג) דלא נתנו ימים טובים אלא לעסוק בהן בדברי תורה. ועל ידי השמחה שעושה אבי הבן לשמחת המצוה מופיע אור כי טוב על הסעודה וכל מי שאוכל ונהנה מסעודה זו זוכה

ליומא טבא, אור כי טוב אור תורה שבעל פה. וכן נדרש במכילתא (בא ריש פרק ט') מקרא קודש דיום טוב קדשהו באכילה ושתיה וכסות וכפירש"י. שעל ידי האכילה מכניסין קדושה ליום טוב, וכן כל סעודת מצוה עביד יומא טבא להמסובין ועל ידי זה יכולים לתקן הפגם וכו', ע"ש.

ובספר אילנא דחיי (לרבי מנחם מענדל מרימאנוו, פרשת במדבר דף לז' ע"ב, י"ל בפייעטרקוב בשנת תרס"ח) כתב, עה"פ 'ויקח משה את כסף הפדיוס' (במדבר ג' מט'), אמר דודי הקדוש מוה"ר מנעשכיז (מח"ס תולדות יצחק), שהעולם טועים במה שאומרים שסעודת פדיון הבן נחשבת כפ"ד תעניות שזה כתוב באיזה ילקוט או מדרש, ואינו נמצא בשום מקום, רק הוא נובע מאמרי פיו של אביו מוה"ר מנעשכיז זצ"ל שאמר שבכל התורה כתיב: כסף הפדיוס (ו' קודם הי"ד) ורק כאן כתיב: כסף הפדיוס (ו' לאחר הי"ד) שהם פ"ד יו"ם לרמז על זה.

בספר ליקוטי פנחס (לרבי זעליג הכהן שווארטץ, י"ד סי' שה' ס"ק נא, י"ל בקליינווארדיין בשנת תרנ"ץ) הביא מספר הרי בשמים (דף מ' ע"ב) שכתב, הנה שגור בפי העולם שהנהנה מסעודת פדיון הבן כאילו התענה פ"ד תעניות, נ"ל דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, דנאמר (שמות יג' ג'): וכל בכור אדם בכור בניך תפדה. הנה תיבות 'אדם בבניך תפדה' מרומז בר"ת א"ס ד'בר מ'ה ב'פדיון ב'ן ל'הנית י'חשב כ'אלו ת'עניות פ"ד ה'תעניות, ודו"ק.

בספר ליקוטי ישר (בילגורי - תרנ"צ. ערך פ' אות ג') כתב: מה שהעולם אומרים שהנהנה מסעודת פדיון הבן נחשב לפ"ד תעניות, לא מצאתי שום דבר ברור מזה בספרים, ואולי יש סמך למאמרם, על כי יעקב אע"ה היה בן פ"ד שנים כשנשא אשה, ועל בן בכורו שהוא ראובן אמר: כוחי וראשיתי אוני שלא פגם מימי ח"ו. וע"י ראובן שהציל את יוסף באומרו אל תשכח דם נתהוה הסיבה שירד יוסף למצרים ומשם גם ליעקב וכו' ובזכותם נהרגו בכורי מצרים שזה היה מכה האחרונה שנאלצו עי"ז, לכן חשוב סעודת פדיון הבן לפ"ד תעניות כמנין שנות יעקב כשנשא אשה, כנ"ל בדרך אפשר.

ובשו"ת עמק יהושע (ח"ג סי' יח') כתב, שראה בספר דברי שמואל להר"ג הק' מו"ר שמואל עמאר זצ"ל מרבי מקניס מארוק שכתב, העיר לי החכם כמ"ר דוד אדרעי שד"ר מעיר צפת תובבי"א ששמע מהרב המקובל כמ"ה"ר שמואל העליר זצ"ל שקבל מרבו ה"ר המקובל כמ"ה"ר אברהם ביר ז"ל שקבל מרבו ורבו מרבו עד הרב הגדול הקדוש האר"י זיע"א, שהנמצא בבית הפדיון בשעת הפדיון כאילו התענה פ"ד תעניות ובפרט בימי השובבי"ם יש תקון גדול לכל הנמצא בבית, ע"כ שמעתי, וכתב ע"כ בעמק יהושע, ואילו היה הגאון שדי חמד רואה דבר זה היה במרד הטוב והמטיב.

* מספרים על יהודי שהגיע לאחד מגדולי הדור ואמר לו שהזמינו אותו לפדיון הבן, וכידוע שמי שאוכל בסעודת פדיון הבן כאילו התענה פ"ד תעניות, א"כ האם יש ללכת אפילו אם זה על חשבון זמן הלימוד? ענה לו אותו גדול, 'דף' גמרא זה גם אותיות פ"ד, ובדואי שמי שלומד דף גמרא נחשב לו כאילו התענה פ"ד תעניות...

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד מידת הקנאה

יִשָּׁח כִּכְח בְּנֵי יִצְהָר בְּנֵי קָהֵת בְּנֵי לֵוִי וְדָתָן וְאָבִירָם בְּנֵי אֶלְיָאָב וְאוֹן בְּנֵי פֶלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן. וַיִּקְמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאַנְשֵׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמֵשִׁים וּמְאֹתָיִם נִשְׁאֵי עֲדָה קְרָאִי מוֹעֵד אֲנִישֵׁי נֶסֶם. וַיִּשְׁתַּחֲוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כֹּה

לָכֵם פִּי כָל הַעֲדָה פִּלְטֵם קוֹשִׁים וּבְתוֹכֶם ה' וּמְדוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קֹהֵל ה' (טז, א-א) יש לשאול:

א) כיצד קרח עשה מחלוקת עם משה על נשיאות, הרי היה פיקח וכיצד יתכן שיעשה שטות כזו כאשר ראה שמושה עלה לשמים והוריד את התורה ועל ידו נעשו כל הנסים במצרים וקריעת ים סוף ומה ראה לשטות זו?

ב) זאת ועוד כיצד טוען על משה ואהרן מדוע תתנשאו על קהל ה', הרי דוקא על דבר שהקב"ה העיד עליו כי משה ואהרן היו ענוים מכל איש אשר על פני האדמה, וכמ"ש חז"ל במסכת חולין דף פט ע"א אמר רבא ואיתימא ר' יוחנן גדול שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם. דאילו באברהם כתיב ואנכי עפר ואפר, ואילו במשה ואהרן כתיב ונחננו מה. וא"כ כיצד דוקא דבר שאין בהם כלל טוענים נגד עדות של הקב"ה מדוע תתנשאו?

ג) ועוד יותר דרשו חז"ל ויפול על פניו, לפי שחשדו בו באשת איש, עד אשר נאמר ויקנאו למשה במחנה שקינאו לנשותיהם ממש, היתכן לחשוד במשה בדבר זה הרי אפילו מאשתו פרש בגלל שהקב"ה מדבר איתו וכיצד יתכן שיכשל באשת איש והקב"ה נגלה אליו, זאת ועוד הרי אפילו מרים ואהרן אשר ערערו על הנהגה זו שפרש מאשתו לקתה בצרעת, וק"ו שאין להעלות על הדעת חשד בנשותיהם, ושוב דבר הפוך טוענים נגדו?

ד) ועוד כיצד השפיע על מאתיים וחמישים ראשי סנהדרות נגד משה הרי מדובר בדור דעה שגדלותו אין לנו מושג ובכל זאת אנו חושבים שדואי אנוחנו לא היינו עושים כדבר הזה?

ה) אולם אפשר לשאול הפוך שחז"ל הנציחו הפגם והכתם של מחלוקת קרח ועדתו והענישה הקשה שלא להשאיר זכר מקרח ועדתו, ולכאורה יש מקום ללמד זכות על המחלוקת שהרי כל המטרה והרעיון של קרח לעשות עבודה במשכן יותר ולשרת את הקב"ה, בשביל להיות מחובר יותר לקדושה וטהרה, עד כדי כך שהסכימו להקטיר קטורת ולראות ולבחון את מי הקב"ה יבחר בו להיות כה"ג?

מקור המועקות כאשר נתבונן במי שעומדים לפנינו אתגרים כיצד לבסס את עצמם בכל תחומי החיים, כל אחד לפי מצבו הכלכלי ולהתמודד עם ספרת החיים, אחד היסודות לבנות חיים מאושרים ומוצלחים זה עבודה על מידת הקנאה אשר מכלה כל חלקה טובה והיא מקור כל המועקות בחיים, כאשר רבים טועים וכל ימיהם מקנאים ומתחרים עם אחרים בכל תחומי החיים, הדבר גורם לשעבוד ולמרמור כל החיים שתמיד כואב מדוע לשני יש ולי חסר, ואף מדוע אני לא יותר טוב מהשני, ומוכן לשעבד עצמו העיקר להתאמץ להתחרות עם המעמד של אחרים, וחז"ל מלמדים אותנו שמידת הקנאה מכלה כל חלקה טובה ואינו משיג את רצונו ואף מאבד מה שיש שלו כאשר נבאר.

התורה מלמדת שהמניע למחלוקת היא הקנאה ובה נבוא לביאור מעשיו של קרח ועדתו, מכל קושיות הנ"ל ועוד שאלות למעמיק, התורה מלמדת אותנו את עומק ופנימיות רצון קרח ועדתו שעיקר המסתתר אחרי דבריו קנאה מהכבוד, והקנאה זו אחת המידות שמוציאות את האדם מהעולם, כיון כשיש קנאה הדבר נובע מתוך כפירה מסויימת שחושב שהוא קובע דרגתו ומעמדו החברתי ואפילו הרוחני, אולם מאמץ יודע כי כל אדם לפי שורש נשמתו ותיקונו הקב"ה מסובב תפקידו בעולם ואין תועלת ועניין בתפקיד אחר, ואם בכל זאת רודף אחרי דבר אחר הדבר נובע מקנאת כבוד וכשיש קנאה כזו נהפך להיות לו נגיעה המסנוורת את שכלו של האדם, וכמ"ש השוחד יעורר עיני חכמים, שאין עיני השכל יכולים לראות אמת והכל נראה הפוך מהאמת, וזה רמזו חז"ל וקרח שפיקח היה מה ראה לשטות זו, והשיבו עינו הסעותו, עינו היינו עין השכל, שמתוך נגיעה אינו מסוגל לראות האמת והכל רואה הפוך עד שחושב במשה בדיקו בדבר ההפוך כיון שכח הנגיעה רואה כל דבר

כרצונו ורואה את משה רבנו מתנשא ומתגאה, וכן חושד בו בעריות מפליא לעשות, וקרן הם דברי דתן ואבירים שהשיבו העיני האנשים תנקר היינו עיני השכל השחד.

קשה כשאול קנאה

מידת הקנאה היא כל כך חזקה שכמעט אי אפשר להתגבר עליה אם נתפס בה ואפילו במקצת, ומקרא מלא הוא (שה"ש ח ו) "קשה כשאול קנאה", ומבואר במדרש (ילקוטושתקמ"א) "מיד השכים משה והלך לביתו של יהושע וכו', ונכנסו לאהל מועד, ירד עמוד הענן והפסיק בנייהו, משנסתלק עמוד הענן, אמר משה ליהושע, מה אמר לך הדיבור, אמר לו, כשהיה הדבור נגלה עליך יודע הייתי מה היה מדבר עמך. אותה שעה התחיל משה צווח ואמר, מאה מיתות ולא קנאה אחת!". הנה י"ל בביאור דברי המדרש, שהקנאה גורמת לייסורים גדולים, כי כשאדם לא משיג את מה שהוא רוצה יש לו ייסורים מופלגים, ומשה ע"ה היה צווח שכדאי ייסורים של מאה מיתות ולא את ייסורי הקנאה. כי הקנאה עצמה כה נוראה היא שהרי מוציאה היא את האדם מן העולם, ועל כן כדאי מאה מיתות ולא קנאה. בספר שיערי קדושה" לרבי חיים ויטאל זצ"ל [ח"ב ש"ד], הראה כי כל הראשונים לא נענשו אלא בשביל הקנאה קין נטרד מן העולם על שקינא לתאומותיו של הבל, עשרת השבטים לא גלו למצרים אלא בעון שקינאו באחיהם יוסף, ירבעם נטרד מן העולם בקנאתו ממלכי בית דוד, שאול בחיר ה' נטרד מממלכתו על שקינא בדוד.

משל החומד והקנאי

וכתב במגן אבות לרשב"ץ אבות פ"ד כא: וז"ל בא"ד ומשלו בספר מבחר הפנינים על הקנאה ועל החמדה, משל יפה. כי הקנאי והחומד, פגע השטן בהם ואמר, אחד מהם ישאל דבר אחד וינתן לו, ולחברו כפלים. הקנאי לא רצה לשאול תחילה, שהיה מתקנא לחברו שמא ינתן לו כפלים. והחומד, היה מתאוה לשתיהן. דחק החומד את הקנאי לשאול תחילה, ושאל שיקנרו לו עין אחת ולחומד שתיים ע"כ. ללמדנו עד כמה הקנאה מסנוורת את שכלו של האדם שהוא מוכן לסבול שיעקרו לו עין אחת ובלבד שיעקרו לחברו את שני העינים שלא יראה אצל חברו מצב יותר טוב.

מעשה עם בניו של שמעון הצדיק מה כוחה של קנאה

אמרו חז"ל: במסכת מנחות דף קט ע"ב אמר לו רבי יהודה לרבי מאיר: לא כך היה מעשה אלא: בשעת פטירתו אמר להם שמעון הצדיק: חונוי בני ישמש תחתי בכהונה גדולה! לא קיבל עליו [לא נתרצה] חונוי להתמנות לכהונה גדולה, כיון שהיה שמעי אחיו גדול ממנו שתי שנים ומחצה; ואף על פי כן שמתחילה ויתר לאחיו נתקנא בו חונוי בשמעי אחיו וביקש להרוגו. מה עשה: אמר לו חונוי שהיה תלמיד חכם יותר משמעי [ולכך ציוה אביו למנותו] לשמעי: בוא ואלמדך סדר עבודה; והלבישו חונוי לשמעי באונקלי [מלבוש של עור], ותרגו בצילצול [אזור], והעמידו אצל המזבח. ובעוד שמעי עומד על גבי המזבח בבגדיו המשונים, הלך חונוי ואמר להם לאחיו הכהנים: ראו מה נדר זה [שמעי] וקיים לאהובותי: "אותו היום שאתשמש בכהונה גדולה, אלכוש באונקלי שליכי ואחזור בצילצול שליכיי". האמינו לו, ובקשו אחיו הכהנים להורגו לשמעי, וסח להם שמעי את כל המאורע, היינו, שהסיתו חונוי לכך. ומשמעו כן, בקשו להרוג את חונוי, ורץ מפניהם, ורצו אחרי; רץ חונוי לבית המלך ורצו אחרי, כל הרואה אותו אומר "זה הוא המתחייב בדבר ולא שמעי שעשה" "זה הוא". הלך חונוי לאלכסנדריא של מצרים ובה שם מוצח, והעלה עליו לשם שמים, שנאמר: "ביום ההוא יהיה מוצח לה' בתוך ארץ מצרים, ומצבה אצל גבולה לה'". וכששמעו חכמים בדבר, אמרו: ומה זה [חונוי] שברח ממנה [מן הכהונה] בתחילה, כך עשה, הרי שהמבקש לירד לה על אחת כמה וכמה. תניא: אמר רבי יהושע בן פריה שהיה נשיא: בתחילה קודם שנתמניתי כל האומר לי "עלה לגדולה!" אני כופתו ונותנו לפני הארי. עתה משכבר עליתי לגדולה, כל האומר לי לירד ממנה, אני מטיל עליו קומקום של חמין. שהרי שאול

המלך ברח ממנה [מן הגדולה, שלא רצה להיות מלך], וכשעלה לגדולה ונתמנה למלך, ביקש להרוג את דוד שבא ליטול ממנו את המלוכה.

מעשה נורא עד כמה הקנאה מעבירה האדם על דעתו

כמו כן הובא מעשה נורא לפני מאה שנה בקירוב, והביאו מחבר בעצמו בהקדמת ספרו באר יצחק על מס' גיטין, ומראה מה כח הקנאה, ומה היה יכול להיווצר ממידה זו, הגאון הגדול רבי אברהם יצחק גליק שהיה מגדולי פוסקי הדור, מספר איך בזמן היותו ילד, אביו היה יהודי תמים וירא שמים מופלג, ושלחו ללמוד אצל מלמד מסויים, ושם היו כמה וכמה ילדים. ביניהם שלשה ילדים של רב מופלג, ואותו רב רצה שבניו יגדלו בתורה ממש, ולכן לאחד קרא על שם השל"ה הקדוש, ולאחד קרא על שם הקצות החושן ועוד. אותו רב ראה במשך הזמן שבניו חלשים, ואילו אותו ילד אברהם יצחק עושה חיל בלימודים, ומרוב קנאה הלך למלמד ושיכנע אותו שיאמר לאבי הילד, שהילד חלש ולא מסוגל ללמוד גמרא, וכדי שישאר יהודי ילמד עמו רק חומש ומשניות וקצת הלכה. אותו מלמד בישר הבשורה רעה לאבי הילד, ואביו פרץ בבכי, ואמר חשבתי שבני יצא מורה הוראה, אך מה אעשה, אם כך נגזרה הנזירה אקבל אותה, ומאותו יום למד עמו המלמד רק חומש ומשניות, וכשהגיע זמן לימוד הגמ' היה שולח אותו בחוץ להסתובב באין מפריע. לימים נחלה המלמד, ובא מלמד אחר במקומו, וראה איך הילד אברהם יצחק יוצא בחוץ בזמן לימוד הגמ', ושאל את הילדים למה הילד מסתובב בחוץ, אמרו לו ילד זה הוא מסכן וחלש כשרוונות, ורק מחזיקים אותו קצת במשניות וחומש, ניסה המלמד ללמוד עם הילד קצת גמרא, וראה שהוא גאון ממש, והלך לאבי הילד וסיפר לו ראה בנך גאון ולמה דוחים אותו בידיים, סיפר. לו האב מהמלמד, הלך המלמד השני למלמד הראשון, ולאחר חקירה ודרישה נודע לו הדברים, ומאז שלחו את הילד ללמוד במקום אחר והצליח מאד בלימודיו עד שיצא הגאון המופלג רבי אברהם יצחק גליק בעל שו"ת יד יצחק ועוד. הרי שכח קנאה רח"ל עלולה להרוס כל חלקה טובה, גם אצל אנשים גדולים.

דברי הפלא יועץ

על האדם להאמין באמונה שלימה בדברי בן עזאי (יומא לח): "בשמך יקראוך, ובמקומך יושבוך, ומשלך יתנו לך, ואין אדם נוגע במוכן לחבירו, ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלוא נימא". יומי שיש בו מידה רעה זו, כל ימי מאובים, ואוכל לחם העצבים, ואין לו רעים אהובים, ומרבה ריבות, והוא שמח לאיד, ורוצה בתקלת חבריו, ושיכשלו חבריו בדבר הלכה, ושיקצרו בעבודת ה' יתברך, ושיהיה להם מיעוט הערך וקוצר ההשגה, וכהנה רעות רבות ועבירות שנגררות מן הקנאה" (פלא יועץ).

זאת ועוד גם מה שמשגי מאבד

זאת ועוד לימדו חז"ל שהקנאי מפסיד גם מה שהוא משיג וכתבו משל לדבר במדרש קהלת, וז"ל משלו משל לכרם מלא ענבים והוא סגור, והשועל נתאוה לענבים ולא מצא מקום להיכנס בכרם כי אם חור קטן, צר מאד. מה עשה צם ימים הרבה עד שכחש שברו ונכנס שם ואכל ענבים לשובע נפשו. כשהגיעו ימי הבציר, פחד מבעל הכרם שלא יבוא ויהרגו, בקש לברוח ולא יכול לצאת עד אשר צם ימים הרבה ושב לכחשו ורוזנו כאשר בתחילה, ויצא. אמר, כרם כרם נאים פירותיך, אך הנכנס בך כחוש, כן יוצא ממך כחוש, כלעומת שבא, כן ילך. כן הוא זה העולם, המתאוה להנאותיו, יוציאוהו מן העולם ע"כ. ללמדנו שכך הנהגת הקב"ה עם האדם שמקנה ומנסה לקחת מה שאינו שלו סופו שמאבד הכל.

דברי התנא באבות על הקנאה

ותנן במסכת אבות פרק ד משנה כא: רבי אֶלְעָזָר הקַפְר אֹמֵר: הַקְנָאָה, וְהַתְאָוָה, וְהַפְּכוּד מוּצִיאוּן אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם. התנא מלמדנו ששלושה מידות רעות אלו גורמים לאדם שלא רק שאינו משיג את שאיפתו אלא מפסיד גם מה שיש לו ואינו נהנה מכלום, ולכן חובת האדם ליהנות ממה שיש לו ולהסתכל על חצי כוס המלאה ולא תמיד לחשוב על חצי כוס החסרה, כי כבר

חז"ל לימדונו שאין אדם מת וחצי תאוותו בידו, כך שאף פעם לא יוכל למלא כל תאוותו ורצונו.

המקנה ומבקש מה שאינו שלו מאבד הכל

וכן מבואר במסכת סוטה דף ט ע"א תנו רבנן סוטה נתנה עיניה במי שאינו ראוי לה, מה שביקשה לא ניתן לה, ומה שבידה נטלוהו ממנה שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש אלו נותניו לו, ומה שבידו נוטליו הימנו.

קנאת הנחש

[ובדף ט ע"ב] וכן מצינו בנחש הקדמוני, שנתן עיניו במה שאינו ראוי לו, מה שביקש לא נתנו לו, ומה שבידו נטלוהו ממנו אמר הקב"ה אני אמרתי יהא מלך על כל בהמה וחייה, ועכשיו [בראשית ג] ארור הוא מכל הבהמה ומכל חית השדה אני אמרתי יהלך בקומה זקופה, עכשיו על גחוני ילך אני אמרתי יהא מאכלו מאכל אדם, עכשיו עפר יאכל הוא אמר אהרוג את אדם ואשא את חוה, עכשיו איבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה. וכן מצינו בקין, וקרח, ובלעם, ודואג, ואחיתופל, ונחזי, ואבשלום, ואדוניוהו, ועוזיהו, והמן, שנתנו עיניהם במה שאינו ראוי להם, מה שביקשו לא ניתן להם, ומה שבידם נטלוהו מהם.

קנאת הירח

כמו כן מצינו בירח כתוב בראשית פרק א (טז) וַיִּנְעַשׂ אֱלֹקִים אֶת שְׁנֵי הַפְּאֲרֹת הַגְּדֹלִים אֶת הַפְּאֹר הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת הַפְּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֶת הַיּוֹכְבֵּים: ומבואר במסכת חולין דף ט ע"ב רבי שמעון בן פזי רמי, כתיב [בראשית א'] ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים וכתב את המאור הגדול ואת המאור הקטן אמרה ירח לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע, אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד? אמר לה לכי ומעטי את עצמך אמרה לפניו רבש"ע, הואיל ואמרתי לפניך דבר הגון, אמעית את עצמי? אמר לה לכי ומשול ביום ובלילה, אמרה ליה מאי רבותיה, דשרגט בטיהרא מאי אהני? אמר לה זיל, לימנו בך ישראל ימים ושנים, אמרה ליה יומא נמי, אי אפשר דלא מנו ביה תקופותא, דכתיב [בראשית א'] והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים, זיל, ליקרו צדיקי בשמך [עמוס ז'] יעקב הקטן שמואל הקטן [שמואל א' י"ז] דוד הקטן. חזייה דלא קא מיתבא דעתה, אמר הקדוש ברוך הוא הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח והיינו דאמר ריש"ש בן לקיש מה נשתנה שיער של ראש חדש שנאמר בו [במדבר כ"ח] לה', אמר הקדוש ברוך הוא שיער זה היא כפרה על שמיעטתי את הירח.

קנאת בלעם, והגמל

ופרש"י במסכת סוטה דף ט ע"ב בלעם במומו של בלק לקלל את ישראל ונהרג במדין שהלך ליטול שכר עשרים וארבעה אלף שונבלו מישראל בעצתו. והכי מבואר במסכת סנהדרין דף קו ע"א [במדבר ל"א] ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם וגו' ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב. בלעם מאי בעי התם? אמר רבי יוחנן שהלך ליטול שכר עשרים וארבעה אלף [שהפיל מישראל]. אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב היינו דאמרי אינשי גמלא אזלא למיבעי קרני, אודני דהוו ליה גזיין מיניה.

מוסר השכל

עלה בידנו להבין ולהשכיל עד כמה כל מי שבונה את ביתו ורוצה לחיות חיים מאושרים ומוצלחים, עליו לבער ולעקור את מידת הקנאה אשר מכלה כל חלקה טובה וכל ימיו רק מאובים, עד שאמר משה רבינו "קשה קנאה אחת יותר ממאה מיתות". זאת ועוד, לא רק שאינו משיג את מבוקשו אלא אף מאבד את אשר יש לו כך שיורש תרתי גיהנם בעוה"ז ובעוה"ב וחייהם אינם חיים, לזאת כל אחד צריך להתחזק באמונה כדברי התנא שאין אף אחד יכול לנגוע במה שמגיע לו והכל מאיתו יתברך ולשמוח עם מה שהשם נתן ותמיד להסתכל על חצי כוס המלאה ולא על מה שחסר ורק כך יזכו לחיים של אושר ושמחה עם ברכה והצלחה אמן.

ברכת התורה

מעלת הבטחון / הרב אברהם

דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי'

מנוחות', לייקוד

בענין בטחון הוא כלל כל המדות

יִשָּׁח קִרְחַן בְּן יִצְחָק בְּן קָהֵת בְּן לֵוִי וְנָתַן וְנָאֲבִיכִים בְּנֵי אֶלְיָאֵב וְאוֹן בְּן פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן. (טז, א)

פי' רש"י ז"ל, "ייקח קרח - לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה וכו'", עכ"ל. קרח לקח את עצמו למחלוקת גדולה, וכוונתו היתה שלא לשם שמים, והיא המחלוקת המוזכרת בתנ"ך באבות (פרק ה' משנה י"ז) כדוגמא למחלוקת שהיא שלא לשם שמים. ושורש כל המחלוקת היה מחסרון אמונה ובטחון בהש"ת, כפי שבעזרה"ת נבאר בהמשך.

עשירותו של קרח גרמה לנפילתו

הנה לבאר עיקר סיבת נפילתו של קרח, נקדים דברי הגמ' דאיתא בפסחים (קט"ז, א): "אמר רבי חמא בר חנינא: שלש מטמוניות הטמין יוסף במצרים. אחת נתגלה לקרח, ואחת נתגלה לאנטונינוס בן אסירוס, ואחת גזוזה לצדיקים לעתיד לבא. עשר שמור לבעלי לערעו, אמר רבי שמעון בן לקיש: זו עשרו של קרח, (שנאמר) ואת כל היקום אשר ברגליהם, אמר רבי אלעזר: זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו", ע"כ. ועי' בפ"י רשב"ם (בד"ה זה עשרו של קרח) וז"ל, "שעל ידי רוב ממונו נתגאה ונטרד מן העולם", עכ"ל. ועי' במהרש"א (בסנהדרין קי, א בד"ה עושר שמור) שכתב וז"ל, "שע"י עושרו, נתקנא להיות ראוי למעלות משה ואהרן ובניו", עכ"ל. מבואר מדברי הגמ' דעיקר סיבת נפילתו של קרח היה משום שהיה עשיר. והדברים צ"ב, דמרו הקשר בין זה שהיה עשיר - לזה שנתגאה, ונתקנא בגדולה, ובא לעורר על הכהונה, וגרם כל נפילתו. הרי אפילו אם לא היה עשיר גם כן היה שייך שיתגאה ויקנא בגדולה, א"כ אמאי תלוי כל נפילתו ודיק בזה שהיה עשיר.

עושר שמור לבעלי לערעו

הנה כתיב (קהלת ה, יב): **"יש רעה חולה ראיתי תחת השמש עושר שמור לבעלי לערעו"**. הרי מקרא מלא דיבר הכתוב, דעשירות היא סיבה וגרמה לכמה וכמה רעות. ונבאר מדוע עשירות הוא - "שמור לבעלי לערעו". הדנה איתא ביומא (נ"ו, א): "שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי: מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה? אמר להם: אמשול לכם משל: למה הדבר דומה - למלך בשור ודס שיש לו בן אחד. פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה. עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה מקביל פני אביו כל יום. אף ישראל, מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר: שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים", ע"כ. ביאר לנו רשב"י הדתכלית בזה שירד המן בכל יום, כדי שבכל יום ויום יקבילו בניו פני אבינו שבשמים. אבל אילו היה יורד המן רק פעם אחת בשנה, לא היינו מקבילים פניו ח"ו.

קללת הנחש

ולעומת זה מצינו בקללת הנחש (יומא ע"ה, א): "תניא, אמר רבי יוסי: בוא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. מדת בשר ודם, מקניט את חברו - יורד עמו לחיו. אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, קלל את הנחש - עולה לגג מזונותיו עמו, יורד למטה - מזונותיו עמו", ע"כ. הרי נחש נתקלל שבכל מקום בו יהיה יהיו מזונותיו מצויין לו. והק' החידושי הרי"ם מה קללה היא זו, הלא תמיד מזונותיו לפניו? וכן אמרו חז"ל (ברכות נ"ז, א): "הרואה נחש בחלום פרסתו מזומנת לו", ע"כ. ופי' רש"י "כנחש שעליו מצוי לו בכל מקום", וצ"ב מה קללה היא זו להנחש. ותי' החידושי הרי"ם ז"ל, "אך הקללה היתה כך, שהורחק כל כך מן הקדושה עד כדי כך שנמנע ממנו האפשרות שיצטרך אי פעם לשאת עיניו אל השמים לבקש את מזונו, כדרך ברואים אחרים המחפשים את

מזונותיהם ונושאים עיניהם השמימה לבקש מזונם מאת הש"ת, כמו שנאמר (תהלים קד, כא): הכפירים שואגם לטרף וגו' וכתבי (שם קמ"ז, ט): נותן לבהמה לחמה לבני ערב אשר יקראו. אבל את קולו של הנחש הקב"ה אינו חפץ כלל לשמוע, בבחינת קולך את שלך והסתלק לבל אראך ולבל אשמעך ערו", עכ"ל.

הרי חזינו, דהא דאנו צריכין לסמוך ולבטוח בהקב"ה שיזמין לנו פרנסתנו מדי יום ויום, אינו קללה, ואדרבה הרי הוא ברכה גדולה, כמו המשל שאמר רשב"י לתלמידיו, דהאב רוצה שהבן יקביל פניו בכל יום, וקללת הנחש הוא שכל מזונותיו מצויים לו תמיד, משום שאין הקב"ה רוצה לשמוע קולו של הנחש. וכמו שאנו מבינים דאילו יש לאחד אופן לדבר לפני מלך בשר ודם בכל יום ויום, זו היא זכות נפלאה ואדירה: קו"ח בן בנו של קו"ח לדבר לפני מלך המלכים הקב"ה, בכל יום יום, זו זכות נפלאה ואדירה ביותר!

מדותיו של קורח

ועל פי זה יש לבאר הקשר בין זה שקורח היה עשיר, לזה שהיה לו מדות רעות, שהיה בעל גאווה, ונתקנא בגדולה, שמדות רעות אלו הם משורש חוסר אמונה ובטחון בהש"ת. דמי שבאמת מאמין באמונה שלימה בהש"ת, מאמין שכל מה שנגזר שיבא לו, לא יוכל שום אדם בעולם ליטלו ממנו, אפילו פחות משהו פרוטה! וכבר אמרו חז"ל (יומא לח, ב): **"אין אדם נוגע במה שמוק לחבירו אפילו כמלא נימא"**. וכל מה שיש לחבירו, זהו בהשגחת הש"ת שהוא המנהיג את כל העולם כולו, ואין לשום בן אדם איהו כח לשנות מה שנגזר הש"ת. ואם אינו מכיר ומאמת דבר זה אצלו, זהו שורש השרשים של מדת הקנאה. אבל אם יאמין באמונה שלימה בהש"ת א"א לקנאות במה שיש לחבירו. ומטעם זה כתב רבינו בחיי (ע' חמדה) ש"טעם שאיסור לא תחמוד הוא האחרון של עשרת הדברות - כי מי שהוא מקיים "לא תחמוד", הנה הוא מקיים מצות "אנכי", ואם עובר וחומד, הרי הוא מבטל "אנכי", כי כיון שהוא חומד, נראה שאין בטחונו בטחון גמור במי שאמר אנכי, שאם כן לא היה חומד כלל", עכ"ל.

וגם שורש השרשים של מדת הגאווה מיוסד מחמת חסרון אמונה ובטחון בהש"ת. שאמרו חז"ל (סוטה ד, ב), "א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי: כל אדם שיש בו גסות הרוח - כאילו עובד עבודת כוכבים, כתיב הכא: תועבת ה' כל גבה, לב וכתבי התם: ולא תביא תועבה אל ביתך. ורבי יוחנן דדייה אמר: **כאילו כפר בעיקר**, ושנאמר: ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך וגו'", ע"כ. הרי שחומר האיסור להתגאות הוא כ"כ חמור כאילו עובד ע"ז, וכאילו כפר בעיקר, ח"ו דברים נוראים! וכוונת דברי חז"ל, משום שזהו שורש החטא, שאינו יודע שכל מה שיש לו הוא רק מאת הקב"ה ולכן אין שום מקום להתגאות במה שיש לו. וידוע משי"כ הרמב"ן (באגרת) בענין גאווה וז"ל, "ובמה יתגאה לב האדם, אם בעושר 'ה' מוריש ומעשיר" (שנאל א' ב, ז). ואם בכבוד הלא לאלקים הוא, שנאמר (דברי הימים א' כט, יב): "והעושר והכבוד מלפניך", ואיך מתפאר בכבוד קונו וכו", עכ"ל. ר"ל, דלא יכול להתגאות על שום דבר, בין אם הוא משום שיש לו כשרונות או אם השיג כסף הרבה, דהרי כל דבר שבעולם בא אך ורק מאת הקב"ה, ואיך יתגאה על מה שאינו שלו. ואם אחד חו"ש יתגאה, זהו רק משום שהוא טועה שהוא בעצמו השיג אותם דברים, ואינו מאמין שבאו לו בהשגחת הש"ת.

ומכיון שקרח לא היה לו לבטוח בהש"ת שיפרנסו, כיון שהיה עשיר, וע"כ לא היה צריך לקבל פני אביו שבשמים, זו הסיבה שגרמה לו ליפול להני מדות רעות. והני מדות רעות, גרמו כל נפילתו, דמשום שבקש הגדולה, כפר בנבואת משה, וגם כפר בכל התורה כולה. ולפי זה מובן הטיב דברי הגר"א שכתב (חבוקוק ד, ב) "שמדת הבטחון הוא כלל לכל המדות". דמי שיש לו מדת הבטחון ממילא יהיו לו כל המדות הטובות, שכל המדות רעות הם מיסוד ומשורש חסרון האמונה והבטחון בהש"ת.

טעם נס פי הארץ

כתיב (טז, כח-ב): **"ויאמר משה בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה כי לא מלבי. אם כמות כל האדם ימותו אלה ופקדת כל האדם יפקד עליהם לא א' שלחני. ואם בריאה יבא ה' ופצתה האדמה את פיה ובלעה אתם ואת כל אשר לה וירדו חיים שאלה וידעתם כי נאצו האנשים האלה את ה'".** והקשו המפרשים מדוע היה צורך שקורח ימות ע"י בריאה חדשה אשר אינה בכלל סדרי דרכי הטבע, הרי שייך כמה וכמה אופנים שימות בדרך הטבע, ומה הטעם בבריאה מיוחדת למיתתו?

ותי' המפרשים דקרח היה כופר בעיקר, שכפר בנבואת משה רבינו, וגם בתורת ה', ואילו מיתתו היתה באופן טבעי, עדיין ימשיך להיות כופר כמו שהיה, אבל אם מיתתו היתה באופן שהוא למעלה מדרך הטבע, בבריאת "יש מאין", שאין שום אחד בעולם שיכול לפעול את, רק הש"ת שברא את כל העולם כולו - "יש מאין", אז - "תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה כי לא מלבי".

ובאמת כן הוא מפורש בדברי הירושלמי (סנהדרין פ"י, הלכה א'): **"רב אמר קרח אפיקרסי היה, מה עשה? עמד ועשה טלית שכולה תכלת, אתא גבי משה א"ל: משה רבינו טלית שכולה תכלת מהו שתהא חייבת בציצית? אמר לו: חייבת, דכתיב (דברים כב, יב) גדילים תעשה לך וגו', בית שהוא מלא ספרים מהו שיהא חייב במזוזה? אמר לו: חייב במזוזה דכתיב (שם ו, ט) וכתבתם על מזוזות ביתך וגו'". אמר לו: בהרת כגרים מהו? אמר לו: טמא. פרחו בכולו! אמר לו: טהור. באותו שעה אמר קרח: **אין תורה מן השמים ולא משה נביא ולא אהרן כהן גדול**. באותה השעה אמר משה רבון כל העולמים אם נברא לארץ פה מששת בראשית הרי מוטב ואם לאו יברא לה מעכשיו (במדבר טז, ל) ואם בריאה יברא ה", ע"כ.**

הרי מבואר להדיא בדברי הירושלמי דמיד אחר שכפר קרח בתורה מן השמים, ובנבואת משה, באותה שעה ביקש משה רבינו שיעשה הקב"ה נס ויברא בריאה חדשה אשר איננה כלל בחוקי הטבע, וזה יהיה הוכחה בכל עיקרי אמונה בהש"ת.

לימודים למעשה:

א [מדת הבטחון היא מדה תמידית, שיהיה כל אחד ואחד תמיד דבוק בהש"ת, לבקש ולסמוך על הש"ת בכל ענין ובכל פרט ופרט של חייו, מדבר גדול עד דבר קטן. ונסיון גדול יש לעשיר, לבטוח באמת בהש"ת שהוא המפרנסו בכל עת ובכל שעה, על אף עשירותו, כמו העני שמרגיש בדלותו שאין לו על מי לסמוך - וסומך ובטוח לגמרי על הש"ת.

ב [כל המדות מיוסדים על עיקרי האמונה ובטחון בהש"ת, וכל המדות הרעות גורמות כל מיני רעות לאדם. בין בעניני עולם הזה, ובין בעניני עולם הבא. ומי שיש לו מדת הבטחון באמת - בודאי יגיע לכל המדות טובות. ויהיה לתועלתו בעולם הזה ולעולם הבא. מלבד שע"י מדת הבטחון ישיג כל מה שבוטח בהש"ת, יהיה אהוב על הכל משום שיש לו מדות טובות, ויברח ממחלוקות וכדומה. וגם יקבל שכר גדול לעולם הבא על שקיים מצות הבטחון!

האלקים ישימו מן הבטוחים עליו הנמסרים לדינו בנראה ובנסתר ברחמיו, אמן!
והבטוח בה' חסד יסובבנו!!

לתגובות: adebstein@gmail.com

מפרסם הכהונה / הרב גמליאל

הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם

אני אודר', 'פרדס יוסף החדש'

ושא"ס, מו"צ בבית הוראה 'אור

החכמה'

האם מותר לאדם לחלוק על רבו?

וַיִּקְהָלוּ עַל מִשְׁחָה וְעַל אֶחָדָם וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב לָכֵס פִּי כָל הָעֵדָה פָּקֵם קִדְשִׁים וּבְתוֹכָם ח' וּמִדּוֹעַ תִּתְּנָאָו עַל קֶהֱל ח' (טז, א)

יש לברר כל הפרטים האם מותר לאדם לחלוק על רבו, וידידי הגאון הגדול רבי אלחנן פרינץ שליט"א, האריך בזה במאמר מקיף, ואלו דבריו הקריטיים:

א. פתיחה

לא מעט עולה לכותרות השאלה אם מותר לתלמיד לחלוק על רב, ולא תמיד ברורה התשובה לשאלה זו.¹ כך יש לבחון את המציאות שבה הרב פוסק בשאלה מעשית כלשהי, האם חייב האדם השואל לשמוע בקול הרב, אם לאו? בייחוד אמור הדבר כאשר יש לאדם השואל ראיות ברורות שהרב טועה בפסיקתו.

כמו כן יש מקום לדון במקרה שבו מעלה בר אוריין מתוך לימודו מקורות הנוגדים את דברי רבותיו: כיצד עליו לנהוג? האם משתנה הדין במקרה שבו הדברים נאמרים כלפי קריאת דברי רבותיו וגדולים אחרים?

על כן ננסה במאמר שלפנינו להציג את הקושי שישנו בסוגיות הגמרא העוסקות בנושא זה, ואת הדרכים שבאמצעותם ניתן יהיה ליישב את הקושיות העולות מן הגמרות ומדברי הראשונים.²

ב. יסוד האיסור לחלוק על הרב

כך כותבת הגמרא במסכת סנהדרין (ק, א): "אמר רב חסדא: **כל החולק על רבו** כחולק על השכינה, שנאמר: 'בהצתם על ה'". ממקור זה משמע בבירור כי ישנו איסור כללי לחלוק על הרב בדרך התרסה וביזיון כדרך אשר נהג בה קרח. וייתכן שהגמרא מתכוונת לומר שאין הכוונה רק לרבו של האדם, המלמדו באופן אישי, אלא אף לרב שהיה בדרות שלפניו. כך מובאת הסברה לכך בדברי הגמרא במסכת שבת (ק"ב, ב): "אם ראשונים בני מלאכים - אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים - אנו כחמורים, ולא כחמורו של רבי חנינא בן דוסא ושל רבי פנחס בן יאיר, אלא כשאר חמורים".

כלומר, מדברי הגמרא הללו עולה כי שונה דרגתנו הרוחנית מדרגתם הרוחנית של הראשונים, והיינו: רמת שכלנו והבנתנו את התורה הינה בדרגה פחותה מזו שהייתה אצל הראשונים, ועל כן אסור לנו לחלוק על דבריהם, כיוון שאין אנו מסוגלים לרדת לסוף דעתם.

דברים אלו, נכונים הם אף ברב החי בדורנו ולא בדרות עברו, שכן על האדם לדעת, בהתייחסו אל רבו, כי רמת גיבושיו בעמקי התורה וההלכה גדולים הם מן המדרגה שאותה השיג התלמיד עד כה. הדברים אמורים לגבי מסגרת תלמיד ורב בבית מדרש, והפער ניכר בצורה בולטת במוסדות החינוך.

סברה נוספת אשר ניתנת להיאמר בטעם איסור עשיית מחלוקת עם רבו: רבו הינו תלמיד-חכם, החשוב כספר תורה, ועל כן צריך הוא לחלוק לו כבוד, כפי שמצינו בתלמוד הירושלמי (מועד קטן ג, א): "הרואה תלמיד חכם שמת - כרואה ספר תורה שנשרף".

על פי הסבר זה, נראה לומר כי סתם אדם לא יכול לחלוק על רבו, כיוון שצריך הוא לכבד את רבו כספר תורה. על פי הסבר זה, כותבת הגמרא במסכת עירובין (סג, א): "כל המורה הלכה בפני רבו - חייב מיתה... אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל המורה הלכה בפני

רבו - ראוי להכישו נחשו... זעירי אמר רבי חנינא: נקרא חוטא... רבי אליעזר אומר: מורידין אותו מגדולתו".

בדברים אלו ישנה הסתייגות: אם נטל האדם רשות מרבו לחלוק על דבריו, או שרחוק הוא מרבו, שכן אז לא חשוב הדבר כחוצפה ופגיעה ברבו, כפי שמצינו במסכת סנהדרין (ב, א): "תלמיד אל יורה אלא אם כן נוטל רשות מרבו. תנחום בריה דרבי אמי איקלע לחתך, דרש להו: מותר ללתות חיטין בפסח. אמרו לו: לאו רבי מני דמן צור איכא הכא, ותניא: תלמיד אל יורה הלכה במקום רבו, אלא אם כן היה רחוק ממנו שלוש פרסאות כנגד מחנה ישראל".

דברים אלו, שמהם רואים אנו כי אין לענות בפני הרב וכי אין ניתן לחלוק עליו (לכל הפחות בפניו), נזכרו במקומות רבים נוספים, אולם מפאת אריכות הדברים נזכיר דוגמא אחת נוספת בנושא זה.

במסכת סנהדרין (לו, א), אומרת הגמרא כי "דיני נפשות מתחילין מן הצד", ומסבירה הגמרא "מנא הני מילי? אמר רבי אחא בר פפא: אמר קרא: 'לא תענה על רב' - לא תענה על רב". מדברי הגמרא הללו משמע כי מכיוון שאין התלמיד יכול לחלוק על רבו, על כן מתחילים בהשמעת דעתו של התלמיד, ולא בדבריו של רבו.

כן מובא בשו"ת דברי-חיים (ב, יורה-דעה קז) שאין לחלוק על דעת הפוסקים אשר היו לפנינו: "ואני אין דרכי לפלפל בדברי גדולי הראשונים, איזו שיטה מהם עיקר להלכה, כי דבר זה לדעתי הוא גסות הרוח ודברי הבל להכריע בין הראשונים, כי מה נדע ולא ידעו הם, ואין לנו אלא לסור למשמעתם של רבותינו בעלי השולחן-ערוך".

מן המקורות שהוצגו עד עתה, נראה כי ישנו איסור לחלוק על רב.

ג. מתי יש מקום לחלוק על הרב?

על אף דברינו אלה, נראה כי ישנן סוגיות נוספות, שמהן עולה כי יכול האדם לחלוק על רבו.

כך כותבת הגמרא במסכת קידושין (ל, א): "מאי א"ת אויבים בשער?" אמר רבי חייא בר אבא: אפילו האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד - נעשים אויבים זה את זה, ואינם זיזים משם - עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר: "את והב בסופה", אל תקרי "בסופה" אלא 'בסופה'".

מדברי הגמרא משמע כי יכול התלמיד לחלוק על רבו ואף להתווכח עמו, כפי שנלחם הוא עם אויב, ומסביר רש"י (שם, ד"ה 'נעשו אויבים'): "מתוך שמקשים זה לזה, ואין זה מקבל דברי זה", כלומר מפרש רש"י כי ישנו עימות ישיר בין הרב לתלמידו בשאלות מהי ההלכה, כיצד לפסוק ומהו טעם האיסור.

על פי דברים אלו, אין איסור להתווכח עם הרב תוך כדי הלימוד, ולהקשות על סברתו כמה קושיות שניתן על מנת לחדד הדברים ולהוציא הלכה על בוריה. אף ישנה בדבר זה מעלה מרובה, בכך שהתלמיד מחדד את עיון רבו, ומתוך כך רבו אוהבו יותר, כיוון שנמצאת ההלכה אמיתית ונכונה, מתוך שהיה לרב עזר אשר יראה את סברת הדברים, ועוד ששינוי בגמרא במסכת ברכות (סג, ב) כי קניין התורה נעשה על ידי לימוד בכיתות:

"הסכת" - עשו כתות כתות ועסקו בתורה, לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה... דאמר רבי יוסי ברבי חנינא: מאי דכתיב: "חרב אל הבדים ונאלו" - חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים, שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה. ולא עוד אלא שמתפשים.

נראה, כי כל האיסור בעשיית מחלוקת עם רבו הינו בפסיקת הלכה, כאשר סותר התלמיד את ההלכה שפסק רבו, אולם התלמיד רשאי לחלוק על הבנת רבו, תוך לימודם המשותף.

בסיכומי של דבר צריך התלמיד לשמוע לרב בפסק ההלכה, ואף צריכים הם לצאת מהוויכוח כאוהבים, ועל כך כותבת הגמרא כי "אינם זיזים משם, עד שנעשים אוהבים זה את זה". ממקור זה למדים אנו כי לתלמיד

ישנה דרך בה יכול הוא להציג לרב את דבריו, אף שאין הוא מסכים עמו.

קודם שנציג מה הן הסברות אשר בגללן התירו לתלמיד לחלוק על הרב, נביא את דברי הרא"ש, אשר מהם משמע שמתור לחלוק על הרב ואף על דברי ראשונים במצבים מסוימים, כפי שעולה מדברי גמרא זו, בניגוד לדברים שאותם ראינו בדברי הגמרא במסכת סנהדרין, "כל החולק על רבו כחולק על השכינה", השוללת לגמרי את המצב שבו יחלוק התלמיד על רבו.

בדבריו, מציג הרא"ש כי מותר לתלמיד לחלוק על רבו, ולעתים אף מוטלת עליו חובה בדבר. בגלל חשיבותם של דברי הרא"ש, אביא אותם כלשונם, ואציג אף את הטענות שאותן הוא דוחה הרא"ש. וכך כותב הרא"ש (סנהדרין פ"ד ס' ט):

וכתב בעל המאור ז"ל, שמעתי משום חכם גדול מחכמי דורנו שלפנינו, דהאידיא לית לן טועה בשיקול הדעת, שהרי כל ההלכות פסוקות בידינו או מן התלמוד או מן הגאונים שאחר התלמוד. הלכך, לא משכחת האידיא טועה בשיקול הדעת. אלא כל הטועה - בדבר משנה הם טועים. ואני אין נראה לי דברים הללו... ומה שפסקו הגאונים אחר סתימת התלמוד מדעת מוכרעת ולא מהלכה ברורה ופסוקה מן התלמוד - כסוגיין דעלמא הווי. ומאן דטעי ביה - טעי בשיקול הדעת ולא בדבר משנה.

והראב"ד כתב על דברי בעל המאור, דאמת אמר החכם "שאם טעה בפסקי הגאונים שלא שמע דבריהם ואילו שמע היה חוזר בו - באמת ובבירור זהו טועה בדבר משנה: וקרוב אני לומר, שאפילו אם היה חולק על פסק הגאון מטעם שנראה לו לפי דעתו שלא כדעת הגאון ולא כפירושו - גם זה טועה בדבר משנה, שאין לנו עתה לחלוק על דברי גאון מראיית דעתנו לפרש הענין בדרך אחר, כדי שישתנה הדין מדברי הגאון, אם לא בקושיא מפורסמת, וזהו דבר שאין נמצא"³, עד כאן לשונו.

ואני אומר, ודאי כל מי שטעה בפסקי הגאונים ז"ל, שלא שמע דבריהם וכשנאמר לו פסק הגאונים ישרו בעיניו - טועה בדבר משנה הוא. ולא מיבעיא טועה בפסקי הגאונים, אלא אפילו חכמים שבכל דור ודור שאחריהם - לאו קטלי קני באגמא הן, ואם פסק הדין שלא כדבריהם וכשמע דבריהם ישרו בעיניו והודה שטעה - טועה בדבר משנה הוא וחוזר. אבל אם לא ישרו בעיניו דבריהם ומביא ראיות לדבריו המוקבלים לאנשי דורו - "פיתח בדורו כשמואל בדורו" (ראש השנה כה, ב). אין לך אלא שופט אשר יהיה בימים ההם, ויכול לסתור דבריהם, כי כל הדברים שאינם מנוארים בש"ס שסוד רב אשי רבינא, אדם יכול לסתור ולבנות אפילו לחלוק על דברי גאונים...

אבל הדיין ההוא, פשיטא שיש לחלוק על דבריהם, דאמוראים האחרונים פעמים חולקין על הראשונים. ואדרבה, אנו תופסין דברי האחרונים עיקר, כיוון שידעו סברת הראשונים וסברתם והכריעו בין אלו הסברות ועמדו על עיקרו של דבר. וכיוצא בזה מצינו (נדה ז, ב): "אין למדין הלכה מפי התלמוד", אלא מדברי האמוראים אנו למדין פסקי הלכות, אף על פי שהתנאים היו גדולים יותר מהאמוראים. והיכא שנחלקו שני גדולים בפסק הלכה - לא יאמר הדיין אפסוק כמי שארצה, ואם עשה כן זהו דין שקר. אלא אם חכם גדול הוא, גמיר וסביר ויודע להכריע כדברי האחד בראיות ברורות ונכוחות - הרשות בידו.

¹ המחקר של ספרות הגאונים העלה כי הגאונים מוסרים לנו דברים רבים מן האמוראים, אף שלא נזכרו בתלמוד. כך מציין רב האי גאון בדבריו "דברים אלו שגורים בפנינו כמו תלמוד". אף המחקר של ספר השאלות, מעלה כי מכלל הוא דברי אמוראים אשר לא נזכרו בתלמוד, וישנם אף דברים אשר לא נתבארו בתלמוד, ונמסר פירושם בעל פה מן האמוראים עד הגאונים.

² בפתח דברינו נעיר, כי כל הדברים אשר יובאו הלה, אינם מתייחסים להלכות ציבור והשקפה, אשר בהן קשה לומר כי ברורות ונכוחות הראיות לעניין יכולת התלמיד לחלוק על הרב, ועל כן צריך עיון גדול אם בדברים הנ"ל רשאי התלמיד לחלוק על רבו. כאשר הבאת את השו"ת בפני הג"ה שפירא זצ"ל ביקש ממני לציין ולהדגיש כי לא כל אחד יכול להחשיב את עצמו לרב פלוגתא. כמו כן, בענייני הנהגת הציבור רק מאורי וגדולי הדור יכולים להורות את הדרך אשר ילכו בה.

³ במאמר זה לא ניכנס לעיסוק בגדרי רבו המובהק, כי אם בסוגיית עשיית המחלוקת עם הרב ככלל.

ואפילו אם פסק חכם אחר בעניין אחר יכול החכם לסתור דבריו בראיות ולחלוק עליו, כאשר כתבתי למעלה, כל שכן אם יש לו סיוע מאחד מן החולקין.^ט

מתוך דברי הרא"ש מצינו מספר טעמים לכך שמתור לחלוק על ראשונים. טעמים אלו עומדים וקיימים אף לגבי תלמיד אשר עומד וחולק על רבו. אלו הסברות שהובאו להיתר התלמיד לחלוק על רבו:

א. בדין פוסק החולק בדורנו על סברות אשר נאמרו בידי גדולי הדורות הקודמים, ניתן לומר כי פוסק זה ראה סברות וטעמים רבים בסבת הדין, מאשר מובא בדבריו של הראשון שקדם לו, משום שעבר על ספרים רבים יותר, ראה סברות שלא נזכרו אצל אותו הראשון וכדומה. כמוכן שהיתר זה אמור רק כאשר ישנן לפוסק ראיות ברורות ונכוחות.

ב. כמו כן, יתכן כי מתוך העיון והלימוד בספרים רבים, מצא התלמיד קושיות חזקות על פסק ההלכה אשר פסק רבו, או הפסק אשר פסקו בדורות הקודמים, כפי שהובא לעיל בדברי רש"י בקידושין, "מתוך שמקשים זה לזה, ואין זה מקבל דברי זה".

ג. יתכן שהמציאות שעליה דיבר הרב נשתנתה, או שלא הייתה לפני הרב המציאות הקיימת כיום, ועל כן - אין לך אלא השופט "אשר יהיה בימים ההם", "יפתח בדורו כשמואל בדורו". על פי דברים אלו, כותב הרא"ש כי בכל מה שאינו מבואר בש"ס - מותר לחלוק, ובתנאי שהיו לחולק ראיות ברורות ונכוחות.

נראה כי הסברה העומדת בבסיסו של העניין הינה, על דרך הדימוי, כפי שניתן יהיה לראות מן המשל הבא: כל אדם, אשר יהיו מסביבו אדם ננס או אדם ענק, ודאי אם ירצה לראות דבר הניצב למרחוק - יבקש זאת מן הענק, שכן כיוון שגובהו הוא מן הננס - צופות עיניו רחוק ממנו. אולם, אם תהיה לפני האדם האפשרות להרכיב את הננס על כתפיו של הענק - ודאי כי יהיה הננס זה הרואה למרחק מרובה מן הענק, המצוי כעת מתחתיו.

כן היא המציאות בימינו: רוכבים אנו על צווארי הענקים, חכמי הדורות הקודמים, אשר ראינו את חכמתם, ומכוח חכמתם מגיעה חכמתנו, ועל דבריהם מוסיפים אנו נופך. אין בדברים, חלילה, אמירה כי גדולים אנו מהם, כי אם ננסים אנו לעומתם, ולולא כתפיהם - לא היינו זוכים למבט רחב.

בעל תרומת-הדשן (ב, רלח) פוסק אף הוא כי אם יש לחולק ראיות וסברות ברורות - יכול הוא לחלוק:

אמנם מה שכתבת, אם אין לתלמיד רשות לחלוק על רבו באיזה פסק והוראה, אם יש לו ראיות מן הספר ופסקי גאונים הפך מדעת הרב.

נראה ודאי, אם הוראות ברורות קצת וצורתא דשמעתא משמע כדברי התלמיד - למה לא יחלוק, כך הייתה דרכה של תורה מימי התנאים. רבינו הקדוש חלק בכמה מקומות על אביו ועל רבו רשב"ג. באמוראים, רבא היה חולק בכמה דוכתי על רבה שהיה רבו, כדאייתא במדרכי, פרק 'ליצד הרגל'. בגאונים, אשר"י חולק בכמה

דוכתי אמהר"ם, שהיה רבו מובהק. אין לי לבאר יותר מזה, כי דברים אלו גריכין תלמוד מפה פה...
 נראה לי, שיפה לציין כאן את דברי הרמב"ן (השגות הרמב"ן לספר-המצוות, הקדמה): "והנני עם חשקי בחפצי להיות לראשונים תלמיד, לקיים דבריהם ולהעמיד, לעשות אותם לצווארי רביד ועל ידי צמיד, לא אהיה להם חמור נושא ספרים תמיד. אבחרם דרכם ואדע ערכם. אך באשר לא יחילו רעיוני, אדון לפנייהם בקרקע, אשפוט למראה עיני. ובהלכה ברורה - לא אשא פנים בתורה".
 מדברים אלו עולה כי הרמב"ן סובר שאין הוא חייב לקבל את כל דברי קודמיו, מתוך שיסוד פסקיו הינו בנייתו הדין, ובדברים אלו יכול כל אחד להעלות סברות המחזקות את דעתו.
 נפקא מינה חשובה בין הדעות שזכרו לעיל אינה רק בשאלה אם מותר לאדם לחלוק על רבו, אלא אף יותר מכך: מהו דינו של רב אשר פסק ללא עיון בגמרא ובראשונים, כפי שמצינו רבות בשו"א האיומה. האם מותר לאדם לחלוק על מה שפסק הרב ללא ספרים? על פי דעת הרא"ש, אם יש לאדם ראיות ברורות ואף סברות ישירות שהרב טעה - מותר לו לחלוק עליו.
ד. פסיקת הרמב"ם והשולחן-ערוך
 בספר המצוות (מצוה רט) עוסק הרמב"ם בכבוד ובמורא לתלמידי חכמים. הרמב"ם כותב כי אסור לתלמיד לחלוק על רבו, על פי דברי הגמרא שהובאה לעיל, אלא אם כן נטל ממנו רשות; ואלו דבריו:^ט
 ... שציוונו לכבד החכמים... דע שיש בכיבוד דברים מיוחדים ונוספים על התלמיד, וזה כי כיבוד התלמיד את רבו יש בו תוספת גדולה על הכבוד שהוא חייב לכל חכם ויתחייב לו עם הכבוד המורא. שהם כבר ביארו שחוק רבו עליו - יותר גדול מחוק אביו, שחייבו הכתוב לכבוד ולירא ממנו... וכבר ביארו שאינו מותר לתלמיד לחלוק על רבו, רוצה לומר בחולק לצאת מהוראתו ודינו, שיסמוך בסברתו וילמד או ידון או יורה אם לא יתן לו רשות. ואין מותר לו להתקוטט עמו או להתרעם ממנו ולא לחשודו, רוצה לומר שיהרהר עליו פועל או מאמר במין ממניי ההרהור, כי אפשר שלא ירצה זה. ובפרק חלק אמרו: "כל החולק על רבו - כחולק על השכינה... כל העושה מריבה עם רבו - כעושה עם השכינה... וכל המתרעם על רבו - כמתרעם על השכינה... כל המהרהר אחר רבו - כמהרהר אחר השכינה".^ט
 להלכה, פוסק השולחן-ערוך (יורה-דעה רמב) כי אסור לתלמיד לחלוק על רבו:
 א. חייב אדם בכבוד רבו ויראתו יותר מבשל אביו...
 ב. כל החולק על רבו - כחולק על השכינה. וכל העושה מריבה עם רבו - כעושה עם השכינה. וכל המתרעם עליו - כאילו מתרעם על השכינה. וכל המהרהר אחר רבו - כמהרהר אחר השכינה.
 ג. איזהו חולק על רבו? כל שקובע לו מדרש, ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו, ורבו קיים אף על פי שהוא במדינה אחרת.
 מעניין לשים לב, כי השולחן-ערוך לא נמנע בדרכי פסיקתו מללכת אחרי האחרונים, כפי שפוסק הוא בשו"ת אבקת-דרכי (קנה): "ואף על פי שהריטבי"א והריב"ש בקיאים יותר בפירוש דברי הראשונים, מכל מקום יש לציין כי אין הרמב"ם מזכיר בדבריו את הטעמים אשר הובאו בדברי הרא"ש.
 יש להוסיף כי גישתו של הרמב"ם לנתינת דגש על לימוד המשנה וחזרתו, הובילו את דרך לימודו. בשיטת לימודו של הרמב"ם ושל בית המדרש הספרדי ככלל בלטה הגישה כלימוד עיקרי מן המשנה ומן הגמרא, ואילו מקום להעלות קושיות - לא נהוג היה שם כלל. מתוך כך, ניתן להבין מדוע, כאשר בא הרמב"ם לפסוק את שיטתו בהלכה, נוקט הוא כי אין התלמיד רשאי לחלוק על רבו, שכן דרך העלאת הקושיות על שיטות הראשונים לא הייתה מקובלת במקומו, בייחוד לאור דברי הגמרא "כל החולק על רבו - כחולק על השכינה".

במילתא דאיכא טעמא ואיכא למותיב - מותבינו, דלא קטלי קני באגמא אנן". מתוך דברי השולחן-ערוך נראה כי אין הוא פוסק הלכה את דברי הגמרא במסכת קדושין ואף לא את דברי הרא"ש, כי אם נוקט כדרכו בשיטתו של הרמב"ם.^ט

הבית-יוסף (יורה-דעה רמב, ג) הביא בשם הרמב"ם כי "כמו שאסור להורות בפני החכם - הכי נמי אסור לחכם להתיר דבר התמוה שנראה לרבים שהתיר את האסור והביא ראיות לדבר". בעקבות דברים אלו, כתב הדרכי-משה (שם ה) בשם תרומת-הדשן שאין הדין כן, וזו לשונו: "כתב בפסקי מהרא" (תרומת הדשן ב, רלח) אם יש לתלמיד רשות לחלוק על רבו באיזה פסק או הוראה, אם יש לו ראיות מן הספרים. נראה אם הראיות ברורות קצת, וצורתא דשמעתא מוכח כדברי התלמיד - למה לא יחלוק, כך היה דרכה של תורה מימי התנאים...".
 דברים אלו נפסקו אף בדברי הרמ"א,^ט אשר אינו מתעלם מדרכם של הרא"ש ותרומת-הדשן, והוסיף (בסעיף ג) על דברי מרן: "אבל מותר לחלוק עליו באיזה פסק או הוראה, אם יש לו ראיות והוכחות לדבריו שהדין עמו".
 לכאורה, נראה כי קיימת מחלוקת בין שיטת הרמב"ם והשולחן-ערוך לבין שיטת הרמ"א. אולם ניתן ליישב את הסתירה ולומר כי אין קיימת מחלוקת בדבר, אלא שלכולי עמא מותר לחלוק על הרב בדרך מכובדת, כאשר נעשה הדבר באחד משני האופנים הבאים:
 א. כאשר התלמיד חולק על רבו ומביא לדבריו ראיות וסברות נכוחות.
 ב. כאשר המחלוקת נעשית בדרך מכובדת, מתוך יראת כבוד.
 על פי דברים אלו, נראה להסביר כי דברי הגמרא במסכת קידושין, האומרת שמתור לאדם לחלוק על רבו, הינם רק אם הוא עושה זאת בדרך מכובדת, אשר תביא לכך שבסיומה של המחלוקת "נעשים אוהבים זה את זה". על מנת להגיע למצב שבו תסתיים המחלוקת באהבה, ישנו צורך שהמחלוקת תתנהל בדרך של כבוד הדדי, מתוך שמיעת הדברים וסגנון ראוי.
 אף מדויק מדברי הגמרא במסכת סנהדרין שהובאו לעיל כי כל האיסור לחלוק על רב הינו בדרך של ביזיון וזלזול, שכן רצונו של קרח היה להשתלט על ההנהגה כדברי התורה: "ומדוע תתנשא על קהל ה'", ומבואר במדרש כי הדרך שבה נעשו הדברים הייתה שלילית: "היה מתלוצץ על משה ואהרן. מה עשה? כינס עליהם כל הקהל, התחיל לומר לפנייהם דברי ליצנות...".
ה. דרכה של מחלוקת בזמנו
 דבר אשר רצוי להוסיף לתלמידים בדורנו ולאדם הניגש לרב המבוגר ממנו בשנים, הינו כי אל ישכח שרבו ישב ועמל על לימוד התורה שנים רבות, ועל כן יתכן שמכיר הוא את הסברא המועלת בפניו, או את פירושים של הראשונים המבוארים בפניו, אולם הוא למד מרבותיו כי הדברים נדחו מן ההלכה וכו'. אמנם, יתכן כי רבו לא ראה את המקורות והסברות המועלות בפניו, ועל כן אם יתנהל הדבר בדרך מכובדת ומתורבתת - יביא הדבר לתועלת, אשר יתכן ותביא לכך שיפסק הרב על פי הסברות אשר הובאו כעת לפניו. אולם, יתכן שסברותיו של הרב חזקות מן הסברות המועלות לפניו, ועל כן לא

^ט נראה כי מקורות פסיקתו של השולחן-ערוך הינם הן בדברי הרמב"ם בספר המצוות שהובאו לעיל, והן מדברי הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה (ה, א-ג): "כשם שאדם מצווה בכבוד אביו ויראתו, כך הוא חייב בכבוד רבו ויראתו, ורבו יתר מאביו... לפיכך אמרו כל החולק על רבו כחולק על השכינה... איזהו חולק על רבו? זה שקובע לו מדרש, ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו ורבו קיים, ואף על פי שרבו במדינה אחרת. ואסור לאדם להורות בפני רבו לעולם, וכל המורה הלכה בפני רבו - חייב מיתה...".
^ט כן פוסק בעל ערוך-השלחן (יורה-דעה רמב, כג) את דברי הגמרא במסכת קידושין.

^ט כרוב חכמי אשכנז, נטה אף הרא"ש אחר שיטת הלימוד אשר הייתה נהוגה באשכנז, וכמותם רחש אף הוא הערכה רבה לבעלי התוספות ולתורתם. הרא"ש נטה לפסוק על פי דרכו, לאחר שלמד בצורה למדנית. את רמת הפרשנות שאירא הרא"ש ככלי עזר יעיל לשכלול רמת הפסיקה. על כן משתמש הרא"ש בניגוד לרמב"ם, בשילוב מרובה של דרכי התוספות וסגנון לימודם בדיוניו, אשר עיקר שיטתם בהעלאת שאלות ותמיהות וביישובן. על פי דברים אלו, ניתן להבין מדוע פסק הרא"ש כי התלמיד יכול להעלות קושיות על שיטת רבו.
 יש לציין עוד כי בספרד היו החכמים קשורים אל הגאונים, ובכך הייתה להם האפשרות לשאול וללבו עמם את הסוגיה. כמו כן, חשוב עוד להדגיש כי בספרד למדו רק אלו אשר היו מיועדים לשמש כרבנים, ועל כן ודאי שבאשכנז- שבה לומדים התלמידים כולם יחדיו - מתפתחת אפשרות רחבה יותר להבעת דעה הלכתית עצמאית, בייחוד כאשר לא קיים הקשר עם הגאונים אשר היה נהוג בארצות ספרד.

יישאר הוא בעמדתו אשר היה בה עוד טרם ראה את הסבא החדשה המועלת בפניו.

יש לציין כי באומרו של הבא לשאול את רבו לעשות זאת באופן מכובד, אמורים הדברים בייחוד מכיוון שעל השואל לדעת שניצב הוא אל מול 'ספר תורה' חי, אשר רצונו להאזיב את התורה ולפסוק לאמתתה.

הרדב"ז מסביר בתשובותיו (תצה) מהי הדרך שבה צריכה המחלוקת להתנהל. הוא נשאל אם יכול תלמיד לחלוק על רבו בראיות ברורות, ומציין בדבריו כי הראשונים היו חולקים על רבם, וזו לשונו:

וכן בכל דור ודור, ויכול לחלוק עליו בחייו בראיות דרך משא ומתן, אבל לא יהיה קובע ישיבה לדרוש ברבים... ואין צריך לומר שאם עמדו למניין - שלא ימנה כנגד רבו עם החולקים עליו, ובכלל זה שלא יחלוק עליו כדרך החולקים לנצח את רבו, אלא אומר ראיותיו בפניו, אם ישרו בעיניו - מוטב, ואם לאו - ישתוק... ובכלל זה, לא יאמר לאחרים רבי מתיר ואני אוסר... אבל לכתוב לעצמו ראיותיו, אפילו שהם כנגד רבו - מותר... וכן מותר לחלוק עליו אחר מותו^ט ולפסוק כפי ראיותיו... אבל לא יאמר רבי היה אומר כך ואני אומר כך, שזה מלבד שהוא חולק על רבו מבה את רבו ברבים. אבל לכתוב בספר דברי רבו וראיותיו ודברי עצמו וראיותיו, אפילו שהם סותרים דברי רבו - דבר זה מותר... ועל הכול יהיו דבריו לשם שמים.

על פי דברים אלו, מצינו כי הרז"ה חלק על שיטת הר"י^י [גם של רבם של רבותיו], ובהמשך הדורות חלק הש"ך (בנקודות-הכסף) על ה"ט^ז. כעין הדברים שבהם חתם הרדב"ז בדבריו, כותב הש"ך בהקדמתו לנקודות הכסף: "סהדי במרומים, שלא חיברתי הספר הזה רק לשם שמים, לברר וללכך האמת", וכן מצינו בספר-חסידים (תקנט) כי הותרו דברים אלו אם אינו עושה זאת להראות חרימות.

כן מובא אף בהקדמתו של הרב עובדיה יוסף לספרו יביע אומר:

אדבר על דבר המצפצפים ומהגים שאין לחלוק על ספרי האחרונים... וכל היודע ספר, עיניו רואות נכוחה שזהו דרך כל רבותינו, למימי התנאים והאמוראים ועד אחרוני הפוסקים... שאם ההוראות ברורות קצת כדברי התלמיד, והכי אזלא צורתא דשמעתא - למה לא יחלוק על רבו? והלא כך היתה דרכה של תורה מימי התנאים, ורבינו הקדוש חלק על אביו ורבו רבן שמעון בן גמליאל, ורבה חולק על רבה רבו, והרא"ש חולק על מהר"ם שהיה רבו מובהק... כי מי לנו גדול כרש"י ז"ל, שהאיר עיני הגולה בפירושו, ונחלקו עליו יוצאי ירכו רבינו תם ור"י וסותרו דבריו בהרבה מקומות, כי תורת אמת היא ואין מחניפים בה לשום אדם^{טז}.

נראה, כי אל לו לתלמיד לחשוש ולומר בעת הדיון דברים שהינם כנגד שיטת רבו, כאשר עושה הוא את מתוך רצון 'אסקי שמעתא אליבא דהלכתא', לאמיתתה של תורה ולא לכבוד עצמו. שכן, יתכן כי דבריו ישמשו בסופם של דברים כבסיס להכרעתו של הרב, כפי שמביא ר' חיים מוולוז'ין, בספרו רוח-חיים (אבות א, ד): 'ואסור לתלמיד לקבל דבר רבו כשיש לו קושיות עליהן, ולפעמים יהיה האמת עם התלמיד'. 'והווי מתאבק בעפר רגליהם - מלשון 'ויאבק איש עמו', כי מלחמת מצווה היא, כי לפעמים תהיה האמת עמו, כמו שעץ קטן מדליק את הגדול.

נראה, כי ניתן למצוא מקור קדום לרעיון זה, שראוי שהרב יתייחס לדברי התלמיד בדרך לימודו ובפסיקתו,

^{טז} דבר זה יכול להסביר מדוע הרא"ש היה יכול לחלוק על רבו, המהר"ם מרוטנבורג.

^{טז} מדבריו קשה להכריע אם מותר לתלמיד לעורר מחלוקת על שיטת רבו בחיי הרב. אולם ודאי מסכים הוא לשיטת הרדב"ז כי יכול התלמיד לחלוק על דברי רבו שנפטר או למבא בספריהם של חכמי הדורות הקודמים.

מתוך דברי הגמרא במסכת מכות (י, א): "הרבה תורה למדתי מרבותי, ומחבירי יותר מהם, ומתלמידי - יותר מכולן". אין הדבר יכול להתבצע לולי דבריו של התלמיד, המחזקים את סברתו של הרב. אף מצינו כי היה ר' יוחנן מצפה לקושייתו של תלמידו, משום שעל ידי כך - "ירווח שמעתא" (בבא מציעא פד, א).

דברים אלו הובאו אף בשו"ת חקקי-לב (יורה-דעה מב), כי אין לתלמיד חכם לכבוש את נבואתו בפסקי הלכה וחיוב לגלות דעתו, ובדברים אלו אין משוא פנים. כפי שניתן לראות מדברי הנועד-ביהודה (מהדורה קמא, אורח-חיים לה): "ואטו כל מה שנמצא בתשובות האחרונים נחליט להלכה, והלא 'יחך אכל יטעם לו', ואם דבריו לא נהירין - מאן משגח בהו?"^{טז}.

נראה, כי חשוב לציין את דבריו של השאילת-יעב"ץ (א, ה), הן באריכות בשאלה אם מותר לבן ולתלמיד לחלוק על אביו ועל רבו במקרה שבו הביא התלמיד הן ראיות והוכחות לסתור דעת רבו ודבריו בדין. השאילת יעב"ץ פוסק להלכה, לאחר תשובה ארוכה ומפולפלת, כי לא רק שמותר לחלוק בצורה מכובדת, אלא אף חובה על התלמיד לעשות זאת, כפי שהוא מסיים ואומר:

הנלקט מהאמור בקצרה, והנלקט על גבי נפה וכברה, הוא זה:

- א. אין התלמיד רשאי לחלוק על רבו ולסתור דבריו דרך קיפוח וניצוח, אפילו בפלפל בעלמא.
- ב. אבל אם אינו מתכוון לקנטר ולבייש את רבו - רשות הוא להשיב עד מקום שידו מגעת, כדי להעמיד הדבר על בוריו ולברר האמת.
- ג. ובדבר הנוגע לדין והוראה - לא די שרשאי לגלות דעתו וראיותיו לסתור דברי רבו, אלא חובה גם כן שלא ישתוק כהאי גוונא מפני כבוד רבו, דכבוד תורה עדיף.
- ד. ולכן בכל אופן שהוא הטעות בדין, בין לקולא בין לחומרא - מצווה על התלמיד לומר דעתו וראיותיו.
- ה. ובמשפטי עסקי ממונות יש איסור נוסף, משום דררא דממונא, שלא יוציא ממון שלא כדין מיד הפטור, וכל זה בכלל "מדבר שקר תרחק"^{טז}.

ראוי לציין כי ייתכנו חידושים בעולם הטכנולוגי שבו אנו מצויים, אשר יביאו לכך שיהיה לתת התייחסות חדשה ושונה לדינים אשר נפסקו עד כה, כפי שכותב הרב חיים דוד הלוי ('תחומין' ט עמ' 79):

ואם ישאל השואל: הא כיצד יוכל פוסק בזמננו להכריע במה שנראה כנגד הלכות קבועות בדברי חז"ל? ... תשובתנו היא, שאין בדברינו, ולא שמץ של סטייה מדברי חז"ל, שכבר בדבריהם נקבעו העקרונות לקביעת ההלכה, על פי המציאות המשתנה מדור לדור. לפוסקים בכל תקופה ניתן התפקיד למצוא אילו עקרונות מתאימים למציאות הקיימת בפניהם. זוהי כוחה של תורה שבעל פה.

סיכום

^{טז} מעניין לראות בהקשר זה את דבריו החדים של בעל הליכות-עולם על הבן-איש-חי (א, ב) ש' ישעיה מטראני (שו"ת הרי"ד סב) הן במחלוקת של גדול דור עם גדולי דור שקדמו לו: "ימה שכתב מר שלא אחלוק על הרב הגדול, רבינו יצחק בעל התוספות, חלילה לי מעשות זאת, והגם כי מה אני נחשב לפניו, אך זאת אצ"ל, שכל דבר שאינו נראה בעיני, אפילו אי אמרה יהושע בן נון - לא צייתנא ליה, ואינו נמנע לומר הנראה לי לפי שכל, 'ואדברה בעדתיך נגד מלכים ולא אבוש'... ומעולם לא נמנעו האחרונים מלסתור דברי הראשונים", ואכמ"ל.

^{טז} השאילת-יעב"ץ מרחיב עוד בדבריו הבהירים, אולם במאמר זה לא נכנסתי לגדר של רבו מובהק או לפסיקה במקומו של רבו, ועיין עוד בדבריו (שם, ו-יא), שבהם הוא כותב בהרחבה את החילוקים הקיימים בדין זה, וביניהם ההבדל בין הלכה בדין דאורייתא לדין מדרבנן, ואף כותב הוא כי בפסיקת ההלכה למעשה על התלמיד לקבל את דברי רבו, אולם אין לרב לפסוק בלא להתחשב בדעת התלמיד, ועיין שם בדבריו החשובים.

לסיכום נביא דברים נוספים מתוך הקדמת שו"ת יביע-אומר (אות יג):

אף על-פי שהורשינו לחלוק על דברי הפוסקים האחרונים, כשיש לנו ראיות נכונות, והכרעות מיוסדות על אדני פז, מכל מקום צריכים לשלוט ברוחנו לדבר בענוה וטהרה, בחרדת קודש ובהכנעה יתירה... אף על פי שניתן לנו רשות לחלום מלחמתה של תורה, עם כל זה יזהר בנפשו מלדבר בגאווה וגודל לבב באשר מצא מקום לחלוק על רבו.

לא נותר אלא לצפות ולייחל שזוכה יהיו התלמידים והשואלים מנעימים את רבותיהם בהלכה, ו"נעשים אהבים זה את זה". (עכ"ל).

מצוות הארץ בפרשה / הרב

אברהם יוסף חבצלת, מרבני 'בית

המדרש להלכה בהתיישבות'

כיצד אוכלים מלכים

וַיִּדְבֶּר ה' אֶל אַחֲרֹן, וְאֵינִי הִנֵּה נֹתְנֵי לָךְ אֶת מִשְׁמַרְתְּ תְרוּמָתִי. לְכָל קֹדֶשׁ־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ נֹתְנִים לְמִשְׁחָה, וְלִבְנֵיךָ לְחֶקֶץ עֹלֹם (יה, ח)

כיצד קוראים את הפסוק כראוי – נחלקו האחרונים, ואולי גם הראשונים. אין לו הבנה ללא דרשות הגמ'.¹

איתא בחולין (קלב, ב) אמר רב חסדא מתנות כהונה אין נאכלות אלא צלי ואין נאכלות אלא בחרדל מאי טעמא אמר קרא למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים. וכן בסוטה (טו, א) קרב הקומץ שיריה נאכלין. ורשאין הכהנים ליתן לתוכו יין ושמן ודבש מאי טעמא אמר קרא למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין.

וכבר העירו מפרשי הש"ס שם, ובתורה תמימה כאן, על הסתירה בין הסוגיות. אם למשחה הוא רשות או חובה.

דין למשחה בתרומה

בירושלמי בסוגיית תרומה (ביכורים ב, א) לך נתתם למשחה. למשחה לגדולה, לסיכה, להדלקה. וכן במסכת תרומות (ה, א) הכל מודים בשמן שהוא מותר [להדליק] דא"ר בא לך נתתם למשחה. למשחה לגדולה למשחה להדלקה וכו'.

בש"ס לא מצאנו להדיא. אבל רש"י ביומא (יד, א) על הדין שאונן לא אוכל בקדשים, פירש: בקדשים בעיני שמחה וגדולה, דכתיב לך נתתם למשחה כדרך שהמלכים אוכלים. מבאר שמדין למשחה אונן אינו יכול לאכול מתנות כהונה. והנה, בגמ' (פסחים לו, ב) כהן אונן מותר באכילת תרומה. ופירש רש"י שם, זרות אמרת לך ולא אנינות. וצ"ע כיצד כהן אונן אוכל תרומה הרי אין כאן "למשחה".

מכאן העלו האחרונים שרש"י בתרומה אין דין למשחה. שלא כפשוטו הכתוב כאן. [עיי' גם באור הלכה תרומות (ד, יא, ד"ה הגנב) בדעת רש"י]. גם ברמב"ן (שמות כט, ט) שבאר למשחה מלשון שררה, הבאת קרבנות וכו', נראה שהלכת למשחה שייכת בקרבנות ולא בתרומה.

שיטת הרמב"ם

הרמב"ם פוסק הלכה זו בכמה מקומות. בתרומות (יב, יח – יט) אסור לכהנים ולוים לסייע בבית הגרנות כדי ליטול מתנותיהן וכל המסייע חילל קדש השם ועליהם נאמר שחתם ברית הלוי ואסור לישראל להניחו שיסייעו אלא נותן להם חלקן בכבוד... אסור לרן שיחטפו תרומות ומעשרות ואפילו לשאול חלקן בפיהן אסור אלא נוטלין בכבוד שעל שלחן המקום הם אוכלין ועל שלחנו הם שותים. בהלכות ביכורים (ט, כה) לא יחטוף הכהן המתנות ולא ישאל בפיו אלא אם כן נותנין לו בכבוד נוטל. ואין הכהנים אוכלין המתנות אלא צלי בחרדל שנאמר למשחה כדרך שאוכלים המלכים.

אספקלריא למרשת קרח תשפ"א

| עמוד לו

מבואר שיש לאכלס בכבוד, אבל דין למשחה נזכר רק בהלכות זרוע לחיים וקבה ולא בהלכות תרומה. לכאורה פסק כרש"י שבתרומה אין דין למשחה. שלא כירושלמי.

ביאור הפסוקים

המפרשים האריכו בפירוש הפסוק. יש שכתבו שיש לחתוך אותו באמצעו. וצ"ע. אכן הראני הרב משה שפיר שליט"א שמנהגו על החתם סופר בקידוש של שבת בבוקר לומר מתיבת על כן בירך וכו'. תלמידיו, המהר"ם שיק (או"ח כ"ד) חוט המשולש (עמ' קכח) הקשו, הרי זה חצי פסוק. ותיצו שאם יש אתנחתא הוי פסוק דפסקיה משה. לפי דבריהם מבואר גם הפסוק שלפנינו. חציו הראשון, עד האתנחתא, עוסק בתרומה. חציו השני, במתנות כהונה, זרוע לחיים וקבה. ממילא במתנות כהונה יש דין למשחה אבל בתרומה נאמר רק דין משמרת. כך פירשו הפסוק לשיטת האומרים שאין למשחה בתרומה, כרש"י.

לפי זה מדייקים המתרגמים מדוע הביא הרמב"ם בהלכות ביכורים, העוסק במ"כ, את דרשת למשחה ובהלכות תרומות הביא רק שעל שלחן המקום וכו'.

אמנם, שם כבר ציינו שביאור זה דחוק. בתרגום ריב"ע כאן, וז"ל, וְאֵת הַחֶמֶת הַבַּיִת לֶךְ יֵת מִטְרַת אֶפְרָשִׁינִי חֶלְתָּא וּבְכֹרֵי אֵל וְכָל קִדְשֵׁי דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶךְ יִהְיֶינָן לְרַבֵּי וְלַבְנֵי לְקַיִים עֲלֵם. ברור שס"ל כירושלמי, שהפסוק אחד הוא, וגם בתרומה וחלה איירי.

שיטת תוס'

הבאנו שיטת רש"י ושיטת הירושלמי. ברם בסיס הדין בעניין דין למשחה בתרומה אצל כל הלומדים הוא הסתירה בתוס'. בכורות (כז, א, ד"ה ואתי) כתב וז"ל, ואתי למינהג בהו מנהג דחולין, ובענין למשחה ולגדולה כדרך שהמלכים אוכלין בצלי ובהרדל. ובכל מתנות כתיב למשחה אפילו בזרוע ובלחיים ובקבה כדמשמע הכא. וגבי תרומה לא מצינו שצריך בשום אכילה בגדולה דשמנ לא שייך גדולה אלא בבשר: עכ"ל. אבל בזבחים (עה, ב, ד"ה שביעית) כתב: שביעית אין לוקחין בדמיה תרומה מפני שממעט באכילתה. פירש בקונטרס שהתרומה זמן אכילתה לעולם ושביעית זמן אכילתה קודם שתכלה לחיה מן השדה ומצא זה מביא תרומה לידי ביעור. וא"ת תרומה קודם לפסח היא אסור לחמצה משום דקא ממעט באכילתה. וי"ל דהכי עדיפא ליה, ושרי משום דכתיב למשחה. ולא דמי למבשל ירק בשמן תרומה, שהירק מיתקן ע"י השמן ולא השמן ע"י הירק. ועוד דעיסה מתחמצת מאיליה, ואפילו מערב בה שאור מ"מ בלאו הכי הייתה מתחמצת קצת. עכ"ל.

מכח סתירה זו העלו האחרונים שתוס' בכורות ס"ל כרש"י שהלכת למשחה לא נאמרה בתרומה וחלה ואילו תוס' בזבחים למד כירושלמי, שגם בתרומה יש דין למשחה.

כיצד אוכלים מלכים

בעניין מאכל עניים מצינו בריש ברכות שהעני אוכל פיתו במלח. לא מצאנו כיצד העשיר אוכל פיתו. אולי אפשר לומר שהעשיר, ואפילו המלך, לא בהכרח אוכל פיתו תמיד באופן שונה מן העני. יכול לאוכלו במלח, בשמן, בדבש, בהרדל, וכו' ויכול לאוכלו בפני עצמו. בכל הלילות יכול לאוכלו חמץ, ויכול לאוכלו מצה. מה שאין כן בשאר, שיש הבדל גדול. העני אינו אוכל כלל ואילו המלך אינו אוכל חי אף פעם וגם לא אוכלו בפני עצמו, ללא תוספות או תיבול.

יישוב הראשונים ולשון הכתובים

אם כנים דברינו מבוארת הסתירה בש"ס. הסוגיא בחולין עוסקת בבשר. שם למשחה הוא חובה ולא רשות. הסוגיא בסוטה עוסקת בשיירי מנחות, שהם בדרך כלל מצה, ואף לחמי תודה שאינם מצה, אינם בשר כך שאין חובה לאוכלם בהרדל. אלא שאם רוצה אוכלם פת במלח או אפילו בלעדי. אלא שרשאי ליתן לתוכם תבלין או תוספת, יין, שמן, דבש וכדומה.

גם לשון הרמב"ם מדייק. ההבדל בין לשונות הרמב"ם אינו בין תרומה למ"כ אלא בין אכילת בשר לאכילת דגן.

בהלכות זרוע לחיים וקבה, בבשר הביא דין למשחה. בתרומות, הניתנות בדגן תירוש ויצהר, שם לא שייך למשחה, למרות שהדין נכון גם בתרומה, אבל אין תרומה בבשר.

גם שני דיבורי התוספות אינם סותרים זה את זה. לתוספות לא כתב שאין למשחה בתרומה אלא שאין גדולה אלא בבשר. אבל למשחה ודאי יש.

גם את הפסוק אין צורך לבתר לשניים. כולו מדבר בכל מתנות כהונה, לרבות תרומה, וכמו שתרגם יונתן בן עוזיאל.

*

הא לחמא עניא – מצה של תרומה

לפי יסוד זה תבאר קושיה אחרת, שהקשו מפרשי הש"ס, בענין מצת מצוה.

במשנה בפסחים (לה, ב), יוצאים הכהנים ידי חובת מצה בחלה ובתרומה. ופריך בגמ' פשיטא, ומשני וכו'. ויש להעיר אמאי לא משני משום דס"ד דצריך לחם עוני והתרומה מצוה לאוכלו למשחה, כדרך שהמלכים אוכלים, כמו כל מתנות כהונה.

לדברינו א"ש. גם לחם עוני, היינו הנאכל בפני עצמו, עדיין בכלל למשחה הוא. וע"ע בהגדת אמרי שפר לנצי"ב מוולוז'ין, בנוסח הא לחמא עניא, אם אומרים הא או כאה, שכן הנאכלת עם בשר הפסח אינה דומה לנאכלת בפני עצמה.

משאת משה / הרב מנחם ישראל

חזן, מודיעין עילית

קדוש – או מתקדם

וַיִּקְהַל עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהָרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב לָכֵם פִּי כָל הָעֵדָה פֶּלֶם קִדְשִׁים וּבְתוֹכָם ה' וַיַּמְדִּיעַ תַּתְּנִישָׂאוֹ עַל קֶהֱל ה' (טו, א)

כולם – קדושים.

כולם. מכף רגל ועד ראש (עי' ספרנו). הכל נפלא. הכל מושלם. לא צריך 'עוד'. אין מה להוסיף.

וכי למה שנצטרך עוד משהו. או משהו. גדול ככל שיהיה. מה הוא כבר יכול להוסיף למי שכולו 'חפצא' של קודש.

זה כמו טלית – שכולה תכלת. כולה. אתה מבין מה זה? הכל – קדוש. לגמרי. מלא מלא קדושה ואורות.

– אז למה היא צריכה גם 'ציצית'?

הרי ציצית – היא 'ציץ'. להצמיח משהו. להוסיף. לגדול. מה יש לה לגדול? לאן אתה רוצה שהיא תגיע?

גם בית, שכולו מלא ספרים. ספרי קודש. אז כל הבית – מלא מלא קדושה. עד אפס מקום. אז למה צריך גם מוזהר??

אכן. שאלות כדברנות.

*

שאלות מביכות

נשאל את עצמנו.

– בעצם, לא את עצמנו. אולי זה יהיה מביך קצת. אולי אפילו הרבה מביך. אז נשאל משהו 'וירטואלי':

בחודשים האחרונים. בשנה האחרונה. האם – התקדמת במשהו? נהיית אדם טוב יותר? יהודי טוב יותר? עובד ה' טוב יותר?

בטח כולם יענו – בודאי. התקדמתי המון.

אבל אולי נזכור, שזה לא אנחנו. זה 'וירטואלי'. אז הוא יכול לענות את האמת:

– לא. אני לא מרגיש התקדמות.

נוסיף ונשאל:

האם – נפלת? ירדת בעבודת ה'? נהיית אדם פחות טוב?

כאן הוא מיד יזדעק:

– חלילה. ודאי שלא. לא נפלתי ולא ירדתי.

– אז לא נפלת, וגם לא עלית.

– אכן.

אנחנו לא נרפה:

– נראה דיש 'סתירה' בין דבריו של מר, לבין דבריו של משהו קדמון. משהו מאוד מאוד חכם. וכך הוא כתב:

אַרְךָ חַיִּים לְמַעַלָּה לְמַשְׁפִּיל לְמַעַן סוּר מִשְׂאוֹל מְטָה (משלי, טו כד).

והביאור (הגר"א שם):

ארח חיים וגו' האדם נקרא הולך שצריך לילך תמיד מדרגה לדרגה ואם לא יעלה למעלה ירד מטה מטה ח"ו וכי בלתי איפשר שיעמוד בדרגה חדא וזהו אורח חיים למעלה וגו' למען וגו' כדי שלא יטה לרדת למטה שאולה ומחמת האורח חיים יסור משאוול. ע"כ.

'אם לא יעלה למעלה – ירד מטה מטה ח"ו'.

ולא שייך לעמוד במקום. לא שייך – לא להתקדם וגם לא ליפול.

הלא 'בלתי איפשר שיעמוד בדרגה חדא'.

ומה הפיתרון?

'צריך לילך תמיד מדרגה לדרגה'. וכך – 'מחמת האורח חיים – יסור משאוול'.

אז – צריך עיון גדול בדברי מר וירטואלי, הלא כן?

*

חומר וצורה

יש, 'חומר'. ויש – 'צורה'.

כל דבר במציאות שלנו, מורכב – מחומר וצורה.

'צורה' כוללת – צבע; מרקם; מצב צבירה. ה'חומר' – הוא הדבר עצמו.

לדוגמה – שולחן. החומר, הוא עץ. הצורה – שולחן.

דוגמה נוספת – אדמה. החומר, הוא האדמה עצמה. הצורה – צבע חום, מרקם מתפורר. צורה של רגבים.

ואין לנו אפשרות 'תפיסה' בחומר לבדו. מספיק שיש לו צבע – הוא צורתו. וגם צורה בלא חומר – לא קיימת.

היא צריכה 'לחול' על חומר כלשהו, אחרת – היא רעיון בעלמא.

החומר הבסיסי, של כל העולם כולו, הוא ה'היולי' (עי' רמב"ן בראשית א, א ד"ה ועתה שמע). חומר – בלי צורה.

אמנם – לעינינו, כל דבר מתגלה – עם צורה.

זהו המושג בכללותו. אמנם, יש חומר וצורה – ב'ערכין'.

בערך השולחן דלעיל, העץ – הוא חומר. ה'שולחן', הוא צורה. אמנם – בערך העץ עצמו, הוא לבדו מורכב – מחומר וצורה.

גוף האדם, בערך עצמו – הוא חומר וצורה. אמנם, ביחס לנשמה – הגוף כולו הוא חומר. הנשמה, היא הצורה (גם בנשמה עצמה יש חומר וצורה רוחניים).

עד שאפשר לומר – שכל תוכן רעיוני, הוא צורה. והכלי שמפעיל את התוכן ההוא – הוא החומר שלו. כאן הצורה היא משהו פיזי, המתבטא – דרך החומר. וכל תפקידו של החומר – לגלות את אותה צורה.

היחס שבין איש לאשתו, לפחות היחס שאמור להיות – הוא שהבעל הוא 'צורה', והאשה – 'חומר'. הבעל – הוא ה'רעיון'. האשה – הכלי להכיל אותו. להצמיח אותו.

לבנות אותו – וליצור חיים חדשים.

כך זה במצות 'פרו ורבו'. וכך זה צריך להיות גם – בכל שטחי החיים. ברוחניות ובגשמיות.

אספקלריא לפרשת קרח תשפ"א

| עמוד לח

[היום, הדברים נראים רחוקים. 'ערכים' כמו 'שוויון', ואפילו 'פמיניזם', חדרו עמוק לתודעה ה'חרדית'.
וגם אם המילים הני"ל הן מוקצה מחמת מיאוס, כראוי להן, עדיין – התוכן, חילחל אלינו. והוא גם ממשיך לחלחל.
עלינו להזכיר לעצמנו את האמת. מה 'ראוי' להיות. מה צריך לעשות כעת – זו בעיה, והתשובה מאוד אינדיבידואלית. דרך ההתמודדות עם דעת מקולקלת אינה 'הנחתה'. אבל אסור לנו לשכוח את האמת האבסולוטית.]

ה'צורה' של כלל ישראל

וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פְּנָיו (טז, ד).
מה הוא שמע. אומרים חז"ל:

וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה בְּפִיחָה (תהלים קו, טז). כל אחד קינא לאשתו ממש (מו"ק יח, :), סנהדרין קי. ובמדרשים (רבי).

דברים חריפים ביותר. האשמה נוראה.

קשה מאוד להבין את הדברים כפשוטן.

נסה לבאר, על פי דברי המהר"ל (גבורות ה' פי"ט ד"ה ובמועד קטן).

היחס של משה רבינו ועם ישראל, הינו – 'חומר וצורה'.

עם ישראל – הוא חומר. משה רבינו, עם התורה שהוא מסר לנו – הוא הצורה הכללית שלנו. התוכן. ה'רעיון'.

הפנים, הנראה אל החוץ. הפנים – אשר כל תפקידו של החומר, הוא לגלות אותו. להוציא אותו אל הפועל.

ומאחר ומשה רבינו היה הצורה של הכלל, אז כל אחד קינא לאשתו ממש. כמו שאמרנו, אשה – היא ה'חומר' שב'צורת אדם'. והמצב, בו משהו זר הוא ה'צורה' של

אשה – הוא ממש אותו התוכן של 'אשת איש'.

היתה זו טעות חמורה. כמובן. המהר"ל שם מבאר אותה, ואכמ"ל.

ולדרכנו – יתכן לומר, שעצם המצב בו משה רבינו נעשה הצורה של הכלל – היה לצנינים בעיניהם.

משה רבינו, תבע מהם – לנוע. לזוז קדימה. גם בנבואתו, בתורה שמסר להם. וגם – בעצם דמותו. יש להיכן לשאוף. יש להיכן להתקדם.

והתקדמות זו, היתה זרה להם. הם היו כבר 'טלית שכולה תכלת'.

ומי שאינו מוצא ענין בהתקדמות, עלול למצוא את עצמו – מתחת לאדמה. מתחת למציאות של ה'חיים'.

הכבוד של השכן

יש כאלו, ש'נתברכו' – בתאוות ה'כבוד'.

'ש כאלו'. לא אנחנו. חלילה. רק השכנים.

וזהו 'מנוע' אדיר. רב עוצמה.

כמה מוכן ה'שכן', למכור – עבור גרם אחד של כבוד.

עד כמה הוא יהיה מוכן להתבזות – עבור טיפה אחת מאותו המצד.

וכמה, מוכן אותו אדם לרמוס את האחר – עבור עוד רטיס כבוד מדומה.

כמה אפשר. כמה. לא יאומן.

עיי'ן 'ערך' – 'ראש ממשלה'.

וזה כבוד כה שטחי. כה רדוד. הלא הוא כרוך – בכה הרבה השפלה, זלזול, פגיעות ועלבונות. לאיש עצמו – ולמשפחתו.

זהו רק 'מעמד'. דמיונות של כבוד.

ועבור דמיון זה – מוכן האדם למכור את כל אשר לו. ואפילו את עצמו.

ובאמת, הכי קל להביא דוגמאות – מ'בחוך'. כך זה לא 'מחייב'.

וזה ממש 'בחוך'. ערב רב, מלא בתאוות וביצרים. מלא עד אפס מקום. מלא – עד שכששומעים את המילים 'עקרונות' ו'ערכים', זה כבר אפילו לא בדיחה.

אבל עבורנו, זהו משל. הנמשל – זה ה'שכן'.

ואצל אותו שכן, זה מתבטא – בבית. מול הילדים. מול ה'בית'. וגם זה, כבוד – מלא בהשפלה. גם ל'מכובד'.

עצמו, וגם – לכל מי שמעז להעלות ספק במכובדותו של המכובד.

כמה אנחנו מוכנים – למכור, עבור אותו כבוד ארוך. וכמה היצר מצליח, להשלות אותנו – שזהו הכבוד האמיתי. כמה הוא 'עובד' עלינו.

אליצפן בן עוזיאל, הופך להיות נשיא. קורח, מקנא. רוצה 'גם' (וכפי שאמרנו פעמים רבות, קורח עצמו – מעל ומעבר לתפיסה שלנו. אנו רק לומדים את הדברים כפי שמתאים לדרגתנו).

שוב, הכבוד.

והוא גורם לאדם כה 'פיקח', לרדת עדי – 'שטות' זו.

כבוד אמת

אז – סגרת עלי. לגמרי.

הרי אני – אמיתי עם עצמי: אני תאב לכבוד. – נכון. כמו כל אדם נורמלי.

ומאחר ולכל כח פנימי – יש כתובת נכונה, אז מהי הכתובת של תאוות הכבוד.

אולי נגדיר את זה – 'תחושת ערך'. אני שווה משהו. והיא נוצרת, על ידי שאתה באמת מוציא מעצמך משהו. יוצר. בונה.

– מתקדם. הולך – קדימה. זו 'צורת אדם'.

– וזהו הכבוד האמיתי. כשאתה מוציא מעצמך עוד ועוד, אתה לא זקוק לכבוד.

כשאתה מתקדם – אתה מרגיש עוצמה פנימית. גם ללא מבטי התפעלות מצופים כלשהם.

כשאתה מגלה משהו עמוק בקרבך, ומוציא אותו אל הפועל; מממש אותו; ומתמיד בכך – אתה מואס בכבוד חיצוני. אתה חש – שהוא מבלבל אותך. מוציא אותך מ'עצמך'. עושה אותך עבד, לדעתם של המ'כבדים'.

אתה גם מרגיש – שאתה ייחודי.

כי ב'פנים' שלך, אין לך שותפים. שם אתה מיוחד. וכשאתה מוציא אותו לפועל, ומתקדם הלאה – זה חייב להיות משהו ייחודי לגמרי.

ואותה תחושת ייחודיות, היא חלק בסיסי מתחושת הכבוד האמיתי.

השלמות שבחסר

יש 'שלם', ויש – 'חסר'.

תחושת חסר, יוצרת – עצבות. והשלמות – היא השמחה, היא הברכה. 'שים שלום – טובה, וברכה, חיים, חן, וחסד'. הכל – שם.

ומה זו 'שלמות'?

אולי כמו – כלי שלם. בלא 'פגימה'. אפילו לא 'כחגירת הציפורן'.

ואולי לא.

אם זהו כלי גשמי – יתכן שזו שלמותו. אבל אם זה אדם, כשהוא מרגיש 'שלם' כמו הכלי הני"ל – זהו החסרון הגדול ביותר. אם האדם חושב, שהוא כבר

'כולם קדושים' – אז אפילו האדמה אינה מוכנה לשאת אותו. אין לו קיום. הוא 'חפצא' של חסר.

ואם הוא יודע, שהוא צריך להתקדם; שהוא זקוק לאחרים; שהוא זקוק – לתלמידי חכמים, שידריכו אותו; שבדמותם הגבוהה – יאירו לו את האופק, ייצרו את השאיפה. או אז – הוא אכן שלם.

השלמות – היא התקדמות.

קרח, היה 'אתפלג'. הוא – נחלק. ואז הוא הפך להיות חלק קטן. חסר שלמות. וזה היה – כשהוא הכתיר את עצמו כטלית שכולה תכלת, שאינה זקוקה לצמיחה נוספת כלל.

וממה הוא 'אתפלג' – מהשלם. מהשלמות. מהכלל ישראל – הכפופים למשה רבנו. הלומדים ממנו.

– המתקדמים. זו המשוואה. מי שחושב שהוא שלם, שהוא סיים את עבודתו – הוא הכי חסר שיש.

תנועה תמידית

חוסר תנועה – הוא חוסר חיים. המוות בהתגלמותו. ומי שיודע שהוא חסר, ומשתדל להתקדם – הוא עכשיו שלם. ב'תנועה' של ההתקדמות – שם מונחת השלמות האמיתית.

הלא 'לא' עליך המלאכה לגמור'. אין ציווי 'להגיע ליעד'. להשיג מטרה.

אלא – לצעוד בכיוון. להתקדם. להיות תמיד – 'למעלה למשכיל'. למעלה.

– לא טלית שכולה תכלת. וגם לא – 'כל העדה קדושים'.

צריך – להתקדם. ואתה אף פעם לא מסיים להתקדם. אף פעם לא 'כולם קדושים'.

תמיד – אתה צומח. ומצמיח. כמו הציצית, ה'ציץ' (ע"י מהר"ל נתי"ע, נתיב העבודה פט"ו ד"ה ובמצות ציצית), עליה חלק קורח.

יש באדם – חיים. טמון בו זרע של חיים. כמו אדמה זרועה.

על האדם – לגדל את הזרע. להצמיח אותו. להוציא אותו – אל הפועל. שוב, כמו האדמה.

'למען סור משאול מטה'. למען – שלא ירד חלילה 'חיים שאולה'. שתהיה לו הזכות – לצעוד, להתקדם – על האדמה.

– ולא תחתינה. חלילה.

קדושים לאלוקים

יש להתקדם – ויש להתקדם. יש קידום אישי. אתה הופך להיות אדם טוב יותר.

יותר מצוות. יותר מעשים טובים. יותר – 'מפקיע' את ה'נהמא דכיסופא'. השכר הנצחי, 'מגיע' לך. הרווחת אותו ביושר.

– אתה עולה ב'סולם' ש'מוצב ארצה', ואפילו מגיע בסופו של דבר השמימה. אבל שם אתה מוצא – את התמונה שלך.

היא חקוקה בכסא הכבוד. נכון. היא מלאה בשכר נצחי. גם נכון. אבל – זו תמונה אישית. אף אחד אחר לא שם.

דהיינו: מעולם לא יצאת מ'עצמך'. אמת שהתפתחת, וגם התקדמת. אבל – הכל בתוך השביל הצר, שנקרא 'אני'.

'והייתם קדושים – לאלוהיכם'.

לא סתם 'קדושים' אלא – לאלוהיכם. מיוחדים – לו. מופרשים ומזומנים, רק אליו יתברך.

וזה אומר – לגלות את כבודו יתברך, כאן. לגלות את מלכותו – כאן. 'ברוך אלוהינו' – שבראנו לכבודו.

וכך אתה מתקדם לקראת מטרה אמיתית. לקראת מטרה – בה גם העצמי שלך, נמצא. אבל – אתה חלק ממשהו ענק. הכי ענק שאפשר.

וכמה מרוממת הידיעה, שטמון בך – 'מישהו' טמון בך – חיי אינסוף. מציאות שיכולה להצמיח ללא גבולות. מציאות – אלוהית.

הידיעה – שאנחנו, עם ה', זכינו להיות 'אברי השכינה'. חלק ממנה.

וכבר אמרנו. האדמה – היא המשל, לשכינה. 'הארץ'. וזה לא רק משל בעלמא, כי באדמת ארץ ישראל – השכינה עצמה שורה. ארץ ישראל, היא 'הגופא' של הנשמה – 'שכינתא'.

וכאדמה – היא מקבלת, ומצמיחה. זו מהותנו, וזה תפקידנו. לקבל את גרעין ה'זרע' שלו יתברך, ולהצמיח. לגדל, לקדם, ולהתקדם.

סגולה

וזה מה שה' אלוהינו שואל מעימנו.

בפרט – בדור אחרון. ובפרט, בארץ הקודש. בעצם – רק בארץ הקודש. כי 'כל הדר בחוף לארץ – דומה כמי שאין לו אלוהים', שם, אין השראת השכינה. אין אפשרות לעשות למען כבודו יתברך. ולכן – שם מדברים רק על ה'אדם השלם'.

אבל כאן – הדברים נראים אחרת. לגמרי. וכולנו יכולים. אפילו אני ואתה. אפילו מי שלא נגע עדין ב'פנימיות'. אפילו מי שחושב שאינו ראוי. ואפילו אם זה לא לגמרי 'נקי'. בדור שלנו, הכל מתקבל. העיקר – לדעת את היסודות, ולהתחיל להתקדם – בכיוון הנכון.

וכאן אנחנו מגלים סוד. כמוס.

והסוד הוא – סגולה עתיקה. סגולה שעובדת מיד, 'על המקום'. ולא צריך לנסוע לקברי צדיקים רחוקים. וגם אין כאן 'חיסרון כיש'. וזו סגולה – לשידוך, לזשיק, לפרנסה, לרפואה, ולכל דבר וענין.

מצאנו אותה בספר עתיק יומין: תיקוני זוהר (תיקון יח דף לג ע"ב).

אגב, הספר – אמנם עתיק. אבל הוא נכתב – במיוחד לדור אחרון. הדור שלנו. וכמו שנאמר בהקדמתו, עיי"ש.

ו"ל (בערך, בתרגום לל"ק): כל 'בר נש', שמכוון בתפילותיו או בכל מצוה שעושה – למען מלכותו יתברך,

אז מיד כשהוא 'דופק' למעלה – ה' 'פותח' לו. מיד. לא על ידי שליח, ולא על ידי מלאך. הוא ממש פותח לו, מחביבות ואהבה שיש לו אליו, כחתן לגבי כלה.

ומי שאינו מכוון למען השכינה, אין הקב"ה מחשיב אותו לפתוח לו בעצמו, ואפילו לא על ידי שליח. עליו נאמר – 'בחוף תעמוד'. ומאותו 'בחוף', ממלאים את בקשתו על ידי שליח או ממונה.

אכן, סגולה.

ולכל אחד ואחד! אם אתה 'בר נש' – זה מספיק. לא צריך להיות 'מקובל' או 'צדיק' מיוחד.

וה' דורש את זה מאיתנו. בפרט בדור עקבתא דמשיחא, כשפעמי גאולה ממשמשים – וה' מצפה רק לנו.

הצמיחה

בסופו של דבר.

עדת קורח – נבלעו. מאתים וחמישים איש – נשרפו. עשרות אלפים מתו במגפה. אסונות קשים וכבדים.

ה' יתברך יודע, שמחלוקת כזו עלולה לפרוץ שוב. התלונות – עדיין לא פסקו. הלא 'השכתי מעלי את תלונות בני ישראל' (עי' רבינו בחיי טז, כ).

ואז ה' מצווה – להניח את מטות הנשיאים באוהל מועד. 'והאיש אשר אבחר בו מטהו ירח' (ז, כ).

ומטה אהרון, האיש אשר בחר בו ה', אינו עומד במקומו. הוא – פורח. מצמיח. מתקדם (עי' מלבי"ם כאן). והצמיחה – היא באוהל מועד.

– המקום, בו שורה השכינה הקדושה.

גם אתה ואני, יכולים להיות 'מקום'. זה כבר 'טמון' בנו, בעצם היותנו יהודים. כעת – זה תלוי רק בבחירה שלנו.

ויהי רצון, שזוכה – לבחור נכון.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

משל ובמשל / הרב מאיר ליכטנשטיין, מח"ס מנחת חינוך המבואר – 'מאור המנחה', ויו"ר

מכון אור כשלמה

מחוז כחו של רבי

הילד ירחמיאל חיים היה בנו של החסיד הנודע ר' מיכאל לייב, הנקרא בפי כל החסידים ר' לייביש. ר' לייביש לא פיספס שום אפשרות לנסוע לרבי, כל חג ומועד, ואף בסתם יומי דפגרא – כשחשקה ליבו וכספה נפש לנסוע אל הרבי לא הסס ולא חשב פעמיים, מיד תיכן את צעדיו, הכין תרמיל עם מעט צידה לדרך, ומיד יצא אל הרבי.

ובשונה מימינו אנו, כשאנו רוצים לנסוע אל הרבי, הרי המרחק הכי גדול הוא כמה שעות נסיעה באוטובוס נוח, ללא עלויות מדי כבדות, ללא בזבזו זמן רב בדרכים. ואף החסידים המגויעים אל הרבי ממדינת הים, הנסיעה קצת יותר ארוכה, הממון שנדרשים לשלם עליו הוא מעט יותר, אך עדיין זה לא כמו בימים עברו, עת הנסיעה אל הרבי לקחה ימים ואף שבועות, שבועות שבהם היה צריך להיטלטל בדרכים, ממון רב שהיה צריך לשלם לבעל עגלה על מנת שיקח אותך, זמן רב שהיה צריך לבזבז על כך.

ועל הכל הטלטולים שהיו קשים ומפרכים לגוף ולנפש. הדרכים הבלתי סלולות, העגלה המקפצת ומטלטלת, העצירה בכל לילה ולילה באכסניא אחרת. הלילה באותם אכסניות לא היו תענוג כלל לא לגוף ולא לנפש, השיכורים שהיו מצוים באותם אכסניות, החיגגנות שהיו עורכים עד לשעות הלילה המאוחרות, וכשכבר כן הצלחת להרדם לאחר שנדמו הקולות, היית מתעורר מעקיצה הפרעוש או היתוש.

אך לא חסיד כר' לייביש ימנע את עצמו מלנסוע לרבי מפני דברים של מה בכך. שום דבר לא יעכב אותו מלנסוע לרבי, שכן שום מניעה גשמית לא תעכב אותו מלהגיע לתכליתו הרוחנית, ומאידך החסיד ר' לייביש הבין שישועתו הרוחנית תגיע לו מלנסוע לרבי אז...

כאמור ירחמיאל חיים הילד ראה את האור שנגה עליו מחזרתו מהרבי, הוא שמע את הכיסופים והתשוקה להיות אצל הרבי, ועל אף גילו הצעיר הבין הוא כי להיות אצל הרבי, זה משהו...

בכל פעם שר' לייביש התכוון לנסוע לרבי, הפציר בו ירחמיאל חיים שגם הוא חפץ לנסוע אל הרבי, אך אביו דחה אותו בכל פעם, 'צעיר הנך לימים, אין זה נסיעה קלה כלל וכלל, ואם ירצה ה' עוד תזכה לנסוע עוד שנים רבות אל הרבי, אל נא תקדים את המאוחר'. אך הילד ירחמיאל חיים לא וויתר, בכל פעם הפציר והתחנן לאביו שיועיל לקחתו עמו בנסיעתו אל הרבי.

פעם אחת בעת שהחסיד ר' לייביש התכוון לנסוע לרבי, החליט הילד ירחמיאל חיים שזהו... הפעם הוא חייב לנסוע לרבי, ויהי מה... מבעוד זמן הכין הוא בתרמיל את מעט הבגדים שהיו לו, ולפנות בוקר, בעת שתושי העיריה עדיין נמו את שנתם, התחמק מידוענו לכיוון עגלתו של העגלון ר' קלונימוס, העגלון שהיה אמור לקחת את ציבור החסידים אל הרבי, לשם התחמק לו אל מתחת לספסל, כיסה את עצמו עם מעט הסמרטוטים שהיו שם, וחיכה בשקט לבאות.

ציבור החסידים התכנסו להם אחד אחד אל העגלה, התיישבו על המקומות, הוציאו מאמתחתם מעט לחיים, שכן הקלה בעיניכם נסיעה לרבי, היא בוודאי מצריכה שתיית לחיים. וכך הפליגה העגלה לדרכה שבתוכה ציבור החסידים שיושב ועוסק בדברים שברומו של עולם.

העגלה כבר הספיקה להתרחק מהעיריה, ולפתע מרגישים ציבור החסידים שמהו מדגדג להם מבין הרגלים, הילד ירחמיאל חיים פתאום הזדחל ויצא מתחת הספסל. 'מאיפה הגעת לכאן' שאלו אביו ר' לייביש, 'מהיכן צמחת לנו כאן פתאום'. סיפר לו הילד דברים כהווייתו, איך חפץ היה לנסוע לרבי, ההשתוקקות הגדולה שהייתה בו לזכות לראות את הרבי, ואיך החליט שבכל אופן הוא נוסע...

ר' לייביש ראה את ההשתוקקות הגדולה, והסכים להניח לו לנסוע אל הרבי. אין לתאר את גודל ההתרגשות של ירחמיאל חיים על כך שהנה הוא זוכה לנסוע סוף סוף אל הרבי.

לא נרבה לתאר את תלאות הדרך, את הטלטולים הרבים, ואת... אך בסופו של דבר הגיעו ירחמיאל חיים ואביו ר' לייביש אל עיירתו של הרבי.

גם כאן נכונה לו אכזבה גדולה, שכן אין הרבי מקבל ילדים, וכדי לזכות לשמוע את הרבי צריך להתאמץ כפליים, שכן ילדים כמעט שאין כאן, וצריך להזהר שלא להיות למרמס תחת רגלי החסידים. אך זאת אמרו לו, אם הנך רוצה לזכות לראות את הרבי, ביום טוב בלילה עת נכנס הרבי לערוך את שולחנו, עובר הוא ליד כותל המזרח של בית המדרש, שם קבועים בכותלו של היכל חלונות קטנים, שלפי מידתם אין מבוגר יכול לעמוד בהם, ועל כן רק ילדים יכולים לעמוד שם. אך גם שם צריך לעמוד שעות ארוכות לפני כן, בכדי שאף אחד לא יתפוס את המקום בחלון, וכשהרבי עובר על יד כותל המזרחי ניתן לזכות לשזוף את עיניו בזיו פניו הקדושות של הרבי.

ירחמיאל חיים לא יוותר על הזדמנות כזו, ולאחר היגיעות הרבות שיגע להגיע, לא יוותר על הזכות לראות את הרבי, על אף שזה כרוך בקושי רב. וכבר שעות ארוכות לפני שהחמה נטתה לכיוון מערב, הילד כבר עומד על החלון הקטן במזרח. צפוף שם, לא נוש שם, צריך לעמוד שעות ארוכות, צריך לאכול שם גם את סעודת יום טוב, אך מה לא עושים בשביל לזכות לראות את הרבי.

תפילת ערבית החלה, בית המדרש נעשה צפוף מדקה לדקה, אין מקום לדחוף שם אף סיכה, אך מידוענו עדיין עומר שם, מחכה הוא לרבי שיגיע לעריכת השולחן. התפילה נגמרה, החסידים ממחרים לאכסנייתם, רוצים הם להספיק לתפוס מקום בשולחן לפני שהרבי נכנס, אך הילד עדיין עומד שם, אין הוא זז ממשמתו, שכן הוא יודע שזה האפשרות היחידה שלו לזכות לראות את הרבי. עוד מעט הרבי נכנס לערוך את השולחן, ההתרגשות מטפסת...

ש... הס הושלך בביהמ"ד, הרבי נכנס. הרבי עובר ליד הכותל המזרחי, לשבריר שניה נעץ הרבי את עיניו הקדושות בילד, הילד שלא יכל להכיל את ההתרגשות פרץ בככי. הרבי ששמע בכי של ילד טהור לא יכול היה להמשיך, ואז הסתובב אליו 'מה קרה לך ילדי', החיוך של הרבי המיס אותו לגמרי, והוא נרגע באחת. זהו, זה כבר הספיק לירחמיאל חיים, הוא זכה לראות את הרבי, הרבי אף התעניין בו, זה כבר....

עברו חודשים, חלפו שנים, העולם הספיק להתהפך, מלחמות החריבו את רוב מינים ובנינם של יהדות פולין,

ומידוענו הטלטל בדרכים לא דרכים, נסיונות רבים הספיק הוא לעבור בימי חייו, אך בכל זאת נשאר הוא ביהדותו, בגאווהו, בחסידותו.

לעת זקנותו שאלו אותו נכדיו: סבא, אמור לנו, מהו הדבר שהחזיק אותך כל השנים, מהו הדבר שגבר על כל הניסיונות.

ענה להם החסיד הישיש ר' ירחמיאל חיים: האמינו לי, בכל פעם שהיה לי ניסיון, עמד מולי הפנים המחייכות של הרבי, הפנים האלו לא נתנו לי לעבור לא על גדולה ולא על קטנה...

*

בפרשתינו נאמר וַיִּקַּח קָרַח בֶּן יִצְחָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי (טז, א) ואומר על רש"י ויקח קרח משך ראשי סנהדרות שבהן בדברים. היינו המאמנים וחמישים איש לא היו אנשים פשוטים כלל וכלל, הם היו אנשים מרוממים, ראשי סנהדרות, המובחרים שבעם.

סיפר החסיד רבי משה אהרון שפעם היה אצל הרבי ר' מנחם מאמשינוב זצוקלה"ה, והרבי ר' מנחם הקשה: וכי קינדער זענען זיי גיווען, מהאט זיי גיקענט איינרעדען. וכי הם היו ילדים קטנים שיכלו לפתותם בדברים של מה בכך. ועל כך תירץ הרבי: קרח האט גענומען אננייעם וועג, [- קרח לקח לעצמו דרך חדשה], נעמען די גרויסע מענטשען מיט הויכע רייד, [- הוא לקח אנשים גבוהים אם דיבורים גבוהים], הוא משכם אליו בכח דברים גבוהים ומרוממים שדיבר. אבל דרכו של אהרון הכהן היתה שונה, כמו שכתוב עליו (מלאכי ב, ז) 'כי שפתי כהן ישמרו דעת, ותורה יבקשו מפיהו, כי מלאך ה' צבאות הוא', ובמלאך כתוב (חגיגה יג, ב) עתים חשות ועתים ממולות, יש זמנים שמלאך שותק ויש פעמים שהוא מדבר, מלאך פועל פעולתו בשתיקה גם.

ועל כך הוסיף הרבי: אגוטער איד [- רבי, בלשונם של יהודי פולין] דארף (ואולי הוסיף: קענען) אריינברענגען אין יידין יראה און שמחה מיט'ן קוק אליין. כל גוטער איד צריך (או: צריך שיהיה בכוחו) להכניס יראה ושמחה בלב היהודי על ידי הסתכלותו לבד.

אני מתנצל בפני הקוראים על כך שלא ציינת את שמו של הרבי בסיפור, כי זה לא היה סיפור אחד ולא שניים, כי על זהו כוח של רבי. רבי אמיתי צריך להכניס אצל היהודי יראה ושמחה עם הסתכלות לבד, עם דיבורים זה לא חוכמה, רבי צריך אם ה'בליק' שלו לבד, להכניס יראה ושמחה.

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות'

מודיעין עילית שיטתו של קורח

וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב לָכֵם פִּי כָל הָעָדָה פֶּלֶס קְדָשִׁים וּגְבוּתָם ה' וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קַהֲל ה' (טז, א)

איתא זבחינן צ"א איבעיא להו תדיר ומקודש איזה מהם קודם וכו' ת"ש תמידין קודמין למוספין ואע"ג דמוספין קדישו ודחי אטו שבת למוספין אחי לתמידין לא אחי, אי"כ חזינן דשבת אחי לתמידין ותמידין דשבת קדוש יותר מתמידין דחול. וכן לקמן אטו ראש חודש למוספין דידיה אחי למוספי דשבת לא אחי. וכן ראש השנה אחי למוספי ר"ח ושבת אחי לתפלת המנחה ולברכת היין. והנה יש דומם, צומח, חי, מדבר, ובאדם עצמו יש כל ד' החלקים דומם, צומח, חי, מדבר. ולדברי הגמ' הנ"ל הדומם שבאדם גבוה יותר מדומם דעלמא וכן חלק הצומח והחי שבאדם. לפי שחלק המדבר שבאדם אחי גם לשאר החלקים שבו.

אמנם יש שיטה אחרת האומרת שהדומם והצומח והחי שבאדם שוין לדומם וצומח וחי דעלמא, נמצא החי שבאדם אין לו שום יתרון מבהמה. וזו שיטה

אפיקורסית²⁰, כי לפי זה יפלו כל המצוות המעשיות, כיון שהחי שבו שוה לבהמה. וזה תלוי אם יש מזל לישראל או אין מזל לישראל, אם נאמר שהחי שבאדם שוה לכל חי זו בהמה וחי אזי הדומם והצומח והחי שבאדם מונח תחת המזל. אבל לפי הגמרא הנ"ל המדבר שבאדם אחי גם לשאר חלקי אדם ואז אין מזל לישראל כשם שחלק המדבר הוא למעלה מן המזל.

ואיתא תמיד דף כ"ו שהכהנים והלוים היו שומרים ואע"פ"כ הכהנים שומרים מלמעלה ולוים מלמטה דכתיב וילוו עליך וישרתוך בעבודתך ה' כתוב מדבר, ר"ל אף באותה עבודה שהלוים שוים לכהנים הכהנים למעלה מהם והלוים טפלים להם. והטעם הוא ג"כ משום דכהונה אחי ג"כ אף לגבי הדברים שיש בהלוים כמו המדבר שבאדם אחי לחלק החי שבו. אמנם קרח ס"ל שחלק החי שבאדם שוה לבהמה וחי אחי ליה מאומה המדבר שבאדם. כן גם הכא בחלק העבודה זה שמירה שיש בלוים ובהנהיג צריכים להיות שוים ולא אחי מידי כהונה לעבודה זו. זה מדוע תתנשא על קהל ה' שאתם שומרים מלמעלה והלוים מלמטה הלא בעבודה זו אין לכם יתרון. - מפי אדמו"ר רשכבה"ג ר' יוסף ראזין זצ"ל. [מקורות: שו"ת צ"פ החדשות ח"ה ליקוטים (בשם ספר שבאדם שוה ח"ב לרבי חיים זאב חרש ז"ל מ"מ דריגא), ראה בצ"פ עה"ת ריש פ' קרח, וכאן נוסף קצת וכן שם נוספו דברים]

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובר זצ"ל: tp089744873@gmail.com

נחלת ישכר / הרב ישכר דוד קלויזנר, עורך כתבי זקנו ה'משנה שכיר' ה"ד. מח"ס 'נחלת ישכר'. נחלת הר חב"ד - קרית מלאכי תורה שבכתב ותורה שבעל פה

ב"ה. בעקבות מה שדן ב'אספקלריא' בהעלותך תשפ"א (גיליון 350 ע' 350) במאמרו של העורך הר"ח ר' ישראל אברהם קלאר שליט"א, נראה לבאר בהפסקו בתהלים (א, ב): **כִּי אִם גְּבוּרַת ה' תִּפְצֹו, וּגְבוּרַתוֹ יִקְחֶה יוֹמִם וְלַיְלָה** - ד"ל **ש'גְּבוּרַת ה'** הכוונה לתורה שבכתב, ו'**גְּבוּרַתוֹ**' הכוונה לתורה שבעל פה.

ובהקדים הא דאיתא ב'תנאי' (פרק ה): 'ולתוספת ביאור באר היטב לשון תפיסא שאמר אליהו לית מחשבה תפיסא בך כו'. הנה כל שכל כשמשכיל ומשיג בשכלו איזה מושכל, הרי השכל תופס את המושכל ומקיפו בשכלו, והמושכל נתפס ומוקף ומלושב בתוך השכל שהשיגו והשכילו, וגם השכל מלושב במושכל בשעה שמשגו ותופסו בשכלו, ד"מ כשאדם מבין ומשיג איזו הלכה במשנה או בגמרא לאשורה על בוריה, הרי שכלו תופס ומקיף אותה, וגם שכלו מלושב בה באותה שעה. והנה הלכה זו היא חכמתו ורצונו של הקב"ה שעלה ברצונו, שכשיטעון ראובן כן וכך דרך משל ושמעון כן וכך יהיה הפסק ביניהם כן וכך, ואף אם לא היה ולא יהיה הדבר הזה לעולם לבא למשפט על טענות ותביעות אלו, מכל מקום מאחר שכך עלה ברצונו וחכמתו של הקב"ה, שאם יטעון זה כן וזה כן, יהיה הפסק כן, הרי כשאדם יודע ומשיג בשכלו פסק זה כהלכה הערוכה במשנה או גמרא או פוסקים הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו רצונו וחכמתו של הקב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה ולא ברצונו וחכמתו כי אם בהתלבשותם בהלכות הערוכות לפנינו, וגם שכלו מלושב בהם, והוא יחוד נפלא

²⁰ בצ"פ עה"ת כתב רבינו בזה: וזה באמת הוא גדר אפיקורוס של שיטת אפלטון הידוע דגדר החי אדם ובהמה שווים, ובגדר הצומח אדם ובהמה וצומח שווים, ובגדר הדומם הכל שווים דכל ב"א לבד משכלם הם שווים וכן בע"ח וזה כפירה בכל התורה, ואז נק אר קרח אפיקורוס כמבאר בירושלמי סנהדרין פ"י וכו'.

שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה. וזאת מעלה יתרה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות ידיעת התורה והשגתה על כל המצוות מעשיות ואפי' על מצות התלויות בדבור ואפי' על מצות תלמוד תורה הכפי שבדבור כי ע"י כל המצוות שבדבור ומעשה הקב"ה מלביש את הכפי ומקיפה אור ה' מראשה ועד רגלה. ובדיעת התורה מלבד שהשכל מלושב בחכמת ה' הנה גם חכמת ה' בקרבו מה שהשכל משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפוס ולהשיג מידיעת התורה איש כפי שכלו וכו' ידיעתו והשגתו בפרד"ס. ולפי שבידיעת התורה מלובשת בנפש האדם ושכלו ומוקפת בתוכו לכן נקראת בשם לחם מזון הנפש, כי כמו שהלחם הגשמי זן את הנוף כשמוכניס בתוכו וקרבו ממש ותנפח שם להיות דם ובשר כבשרו ואזי יחיה ויתקיים, כך בידיעת התורה והשגתה בנפש האדם שלומדה היטב בעיון שכלו עד שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים נעשה מזון לנפש וחיים בקרבה מחיי החיים אין סוף ברוך הוא המלושב בחכמתו ותורתו שבקרב, וז"ש ותורתך בתוך מעי וכמ"ש בע"ח שער מ"ד פ"ג שלבושי הנשמות בגן עדן הן המצוות והתורה היא המזון לנשמות שעסקו בעולם הזה בתורה לשמה וכמ"ש בזהר ויקהל דף ר"י ולשמה היינו כדי לקשר נפשו לה' ע"י השגת התורה איש כפי שכלו כמ"ש בפרע"ח [נהמזון היא בחי' אור פנימי והלבושים בחי' מקיפים ולכן אמרו רז"ל שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות לפי שהמצוות הן לבושים לבד והתורה היא מזון וגם לבוש לנפש המשכלת שמתלבש בה בעיונה ולימודה וכל שכן כשמוציא בפיו בדבור שהבל הדבור נעשה בחי' אור מקיף כמ"ש בפרע"ח].

והנה כשאדם יודע ומשיג בשכלו פסק זה כהלכה הערוכה במשנה או גמרא או פוסקים הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו רצונו וחכמתו של הקב"ה. . בהתלבשותם בהלכות הערוכות לפנינו וגם שכלו מלושב בהם והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה. וזאת מעלה יתרה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות ידיעת התורה והשגתה על כל המצוות מעשיות - זאת אינו אלא בתושב"ע בלבד, וכדאיתא ב'תנאי' - אגרת הקודש (ס' ט): "...והנה מדעת זאת כי הנה רצון העליון ב"ה המלושב ברי"ג מצות שבתורה שבכתב הוא מופלא ומכוסה טמיר ונעלם ואינו מתגלה אלא בתורה שבע"פ, כמו מצות תפילין עד"מ שנאמר בתושב"כ וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך, והוא מאמר סתום ונעלם שלא פירש הכתוב איך ומה לקשור, ומהו טוטפות, והיכן הוא בין עיניך ועל ירך, עד שפירשה תורה שבע"פ שצריך לקשור בית אחד על היד וד' בתים על הראש, ובתוכם ד' פרשיות, והבתים יהיו מעור מעובד, ומרובעים דוקא, ומקושרים ברצועות של עור שחורות דוקא, וכל שאר פרטי הלכות עשיית התפילין שנאמרו בע"פ, ועל ירך היא הזרוע דוקא ולא כף היד, ובין עיניך זה קוקוד ולא המצו. וכן כל מצות שבתורה בין מ"ע בין מצות ל"ת אינן גלויות וידועות ומפורשות אלא ע"י תורה שבע"פ, כמצות ל"ת שנאמר בשבת לא תעשה מלאכה ולא פ"י מה היא מלאכה, ובתורה שבע"פ נתפרש שהן ל"ט מלאכות הידועות, ולא טלטול אבנים וקורות כבידות, וכיוצא בהן הן כל המצוות בין מ"ע בין מל"ת הן סתומות ולא מפורשות וגלויות וידועות אלא ע"י תורה שבע"פ, ומשום הכי כתיב על תושב"ע אל תטוש תורת אמך כמ"ש בזהר, משום שעד"מ כמו שכל אברי הולד כלולים בטיפת האב בהעלם גדול והאם מוציאיתו לידי גילוי בלידתה ולד שלם ברמ"ח אברים ושס"ה גידים, ככה ממש כל רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת באים מההעלם אל הגילוי בתושב"ע, ורש"י דקרא שמע בני מוסר אביך קאי אתורה שבכתב דנפקא מ,פחכמה עילאה הנק' בשם אב. וז"ש אשת חיל עטרת בעלה כי התורה שבע"פ הנק' אשת חיל המולידה ומעמדת חיליות הרבה כמ"ש ועלמות אין מספר אל תקרי עלמות אלא עלומות אלו הלכות דלית לון חושבנא כמ"ש בתיקונים וכולן הן בחי' גילוי רצון העליון ב"ה הנעלם בתושב"כ ורצון

העליון ב"ה הוא למעלה מעלה ממעלת חכמה עילאה וכמו כתר ועטרה שעל המוחין שבראש לכן נקראו ההלכות בשם תגא וכתרה של תורה והשונה הלכות מובטח לו שהוא בן עוה"ב ע"י התלבשות נר"י שלו ברצון העליון ב"ה כנ"ל.

נמצא לפ"ז שרק בתושבע"פ דייקא **התלבשותם** בהלכות הערוכות לפנינו וגם שכלו מלושב בהם והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה. וזאת מעלה יתרה גדולה ונפלאה אין קץ אשר במצות ידיעת התורה והשגתה על כל המצות מעשיות . . . ובידיעת התורה מלבד שהשכל מלושב בחכמת ה' הנה גם חכמת ה' בקרבו מה שהשכל משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפוס ולהשיג מידיעת התורה איש כפי שכלו וכח ידיעתו והשגתו בפרד"ס. ולפי שבידיעת התורה התורה מלובשת בנפש האדם ושכלו ומוקפת בתוכם לכן נקראת בשם לחם ומזון הנפש, כי כמו שהלחם הגשמי זן את הגוף כשמכניסו בתוכו וקרבו ממש ונחפץ שם להיות דם ונשר כבשרו ואי יחיה ויתקיים, כך בידיעת התורה והשגתה בנפש האדם שלומדה היטב בעיון שכלו עד שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים, נעשה מזון לנפש וחיים בקרבה מהי החיים אין סוף ברוך הוא המלושב בחכמתו ותורתו שבקרבה" - לפיכך **בְּתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה**, כלומר, דדוקא תושבע"פ נקרא "תורתו" - תורה שלו, וזאת מחמת **כִּשְׂאֵדָם יוֹדֵעַ וּמְשִׁיג בְּשִׁכְלוֹ פֶּסֶק זֶה כְּחִלְכֵהוּ הָעֵרֻכָה בְּמִשְׁנֵהוּ או גמרא או פוסקים הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו רצונו וחכמתו של הקב"ה . . . בהתלבשותם בהלכות הערוכות לפנינו וגם שכלו מלושב בהם והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה".**

משא"כ ב"שבתורה שבכתב הוא מופלא ומכוסה טמיר ונעלם ואינו מתגלה אלא בתורה שבע"פ כמו מצות תפילין עדי"מ שנאמר בתושב"כ וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך והוא מאמר סתום ונעלם שלא פירש הכתוב איך ומה לקשרו ומהו טוטפות והיכן הוא בין עיניך ועל ירך עד שפירשה תורה שבע"פ שצריך לקשר בית אחד על היד וד' בתים על הראש ובתוס' ד' פרשיות והבתים יחיו מעור מערב ומרובצים דוקא ומקושרים ברצועות של עור שחורות דוקא וכל שאר פרטי הלכות עשיית התפילין שנאמר בע"פ ועל ירך היא הזרוע דוקא ולא כף היד ובין עיניך זה קדקוד ולא המצת. וכן כל מצות שבתורה בין מ"ע בין מצות ל"ת אין גלויות וידועות ומפורשות" - לפיכך אינם אלא **תוֹרַת ה"ב**, בלבד, כיון שאינם עדיין בבחי' **"יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה"**. מתי זה "תורתו" שלו? זהו דוקא גבי תורה שבע"פ, **"כמצות ל"ת שנאמר בשבת לא תעשה מלאכה ולא פ"י מה היא מלאכה ובתורה שבע"פ נתפרש שהן ל"ט מלאכות הידועות ולא טלטול אבנים וקורות כבידות וכיוצא בהן הן כל המצות בין מ"ע בין מל"ת הן סתומות ולא מפורשות וגלויות וידועות אלא ע"י תורה שבע"פ ומשום הכי כתיב על תושבע"פ אל תטוש תורת אמך", שאז. "הוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה".**

ומשום הכי דוקא גבי תושבע"פ נאמר **(וּבְתוֹרָתוֹ) יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה**, ולא גבי תושב"כ, ובחוקים, להבין מהו גדרו של **"יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה"** - והנראה בזה ע"פ מה שכתב הרמב"ם בהל' מלכים (פ"א ח"ד): "ואם יעמוד מלך מבית דוד הוה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו כפי תורה שבכתב ושבטל פה, ויכופ כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה', הרי זה בחזקת שהוא משיח וכו', עכ"ל.

ויש להבין, מדוע כתב הרמב"ם ההגדרה של **"הוה בתורה"** דייקא, ולא כתב בפסוק **"ועוסק בתורה ובמצות"**

כדוד אביו²⁰ וכו', כפי הלשון הרגיל בחז"ל, **עוסק או לומד** וכו': ועי' גם ב'קריית ספר' להמב"י על ה' מלכים שם שכתוב ג"כ ההגדרה של **"הוה בתורה"** דייקא? והנה ב'לקוטי שיחות' חלק ח (ע' 358, 362) כתב בהערה ד"ה **"הוה בתורה"**: ראה ע"ז (יט, א) **"ליעולם לימד אדם תורה** (מרבו, עד שתהא גרסת התלמוד ופירושו שגורה לו בפיו - רש"י), **ואחר כך יהגה"** (יעיין בתלמודו לדמות מילתא למילתא, להקשות ולתרוץ - רש"י). [פרקי דרבי אליעזר ספ"ב, **שקול יעקב (שהוא המבטל ידי עשו) היינו "הגיון תורה"**. עכ"ל (מלבד החצי"ר).

ובהקדם מ"ש בשיחת ש"פ ראה מבה"ח אלול תשל"ה, בנוגע למ"ש הרמב"ם "ילחם מלחמות ה". הדנה 'מלחמה' סתם הכוונה הוא למלחמת הארץ, וכאן אומר **"מלחמות ה"**, דלכא' אינו מובן למה אומר מלחמות ה" בשעה שגבי מלחמת גוג ומגוג אומר רק 'מלחמה' סתם [בפ"ב ה"ב]? - אלא שכאן אינו נוגע לו שטח זה או שטח אחר, אלא שנוגע לו 'מלחמות ה', מה שהקב"ה הבטיח בברית בין הבתרים 'לזרעך נתתי את הארץ הזאת', וזה יהי' ל'אחוזת עולם'...

"משיח יהי' בשר ודם, ויהי' מבית דוד, וילמד תורה כמו דוד המלך שלמד תורה ושלא את יואב בן צרוי" - שר הצבא - למלחמה. דלכא' הרי דוד ה' מלך, אי"כ ה' צריך להיות מקומו ב'מטה הכללי' ולתכנן תוכניתו וכו': "אעפ"כ רואים דמתי שיואב ה' בחיית התעסק דוד בלימוד התורה, לטהר אשה לבעלה (ברכות ד, א) וכו', **ועי' שדוד עסק בלימוד התורה, זה נתן כח ליואב שיצא במלחמות** [עי' סנהדרין מט, א. ב"ק יז, א], ע"ש.

וראה גם 'תורת מנחם' חלק נא (ע' 72 ואילך) בשיחתו 'תשרי תשכ"ח, **דלדלי לימוד התורה של דוד לא ה' יכול יואב לנצח במלחמה** ע"ש. - וב'תורת מנחם' חלק נ (ע' 199 ואילך) בשיחתו י"ב תמוז תשכ"ז מבואר איך נצח דוד במלחמה, אמרו חז"ל שיואב בן צרוי ה' על הצבא, ולמה הוא ניצח? היינו מפני שדוד ישב ולמד. . . וזה מורה לנו הדרך דוד מלך ישראל, שאותו מתארים למנצח המלחמה - 'לוחם מלחמות ה', ואומרים עליו 'ד'ס רב שפכת', והיינו דזה שנשפך הדם ע"י יואב בן צרוי, ה' זה דוקא ע"י לימוד התורה ע"י דוד מלך ישראל, וה"ע יאמר על השאלה: "אפשר איז דאס משיח?", הסימן הראשון הוא, שצריכים להתבונן אחריו, האם **"הוה בתורה כדוד אביו"** וכו' ע"ש.

ומעתה יבואר היטב למה הרמב"ם והמב"י משתמשים דוקא בהגדרה של **"הוה"** - רש"י, הוא **הקול תורה שמבטל ידי עשיו** - כמ"ש בפרד"א הנ"ל, אי"כ זהו עיקר ההכנה **"ילחם מלחמות ה"**, שגדרו הוא שלומד באופן של **"הגיון תורה"**. . . וזהו הגורם האמיתי לנצחון המלחמה ע"י אנשי הצבא ומפקדיו, ועל **"הגיון תורה" שלו** אומרים **"ד'ס רב שפכת", ולא על אנשי הצבא, כי לולי "הגיון תורה" שלו לא יכולים כלל אנשי הצבא בחזית לנצח**, וא"כ א"ש מדוע הרמב"ם כותב **"הוה בתורה"** דייקא, וההגדרה של 'ילחם מלחמות ה' הוא, ש'בחזקת משיח' יושב **הוה בתורה כמו דוד המלך כנ"ל**. ומטרת ה'מלחמות ה' הוא 'כדי שיהיו פנויין בתורה ובחכמתה ולא יהי' להם נוגש ומבטל' (לשון הרמב"ם שם פ"ב ה"ד) - 'ועיקרה של מלחמה זו אינה בשביל כיבוש ארץ ישראל', כמ"ש בלקוטי שיחות' חלק כד (ע' 19 הערה 58).

והשתא א"ש מדוע נאמר בפסוק דוקא גבי **"תורתו"** - **תושבע"פ** "יהגה יומם וליילה" - כי הגיון [יעיין בתלמודו לדמות מילתא למילתא, להקשות ולתרוץ - רש"י] - דהיינו לחדש חידושי תורה [שייך דייקא לתושבע"פ בלבד כנ"ל, משא"כ גדרו של לימוד תושב"כ הוא כמ"ש רבנו זקוק נ"ע ב'הלכות תלמוד תורה' (פ"ב ה"ב)]:

"וכל אדם צריך ליהרר להוציא בשפתיו ולהשמיע לאזניו כל מה שלומד בין במקרא משנה ותלמוד אלא אם כן בשעת עיון להבין דבר מתוך דבר וכל מה שלומד בהרהור לבד ואפשר לו להוציא בשפתיו ואינו מוציא אינו יוצא בלימוד זה ידי חובת מצות ולמדתם אותם וכמ"ש לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך והגית בו וגו' וכמו בכל המצות התלויות בדבור שאינו יוצא בהן ידי חובתו בהרהור אלא אם כן שומע מפי המדבר הששומע כעונה בפיו. אך אם מוציא בשפתיו אף על פי שאינו מבין אפילו פירוש המלות מפני שהוא עם הארץ הרי זה מקיים מצות ולמדתם ולפיכך כל עם הארץ מברך ברכת התורה בשחר לפני הפוסקים וכן כשעולה לספר תורה".

וממשיך בה"ג: "במה דברים אמורים בתורה שבכתב אבל בתורה שבע"פ אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל. ואף על פי כן יש לאדם לעסוק בכל התורה גם בדברים שלא יוכל להבין ולעיתים לבא יזכה להבין ולהשיג כל התורה שעסק בה בעולם הזה ולא השיגה מקוצר דעתו". הרי שהגיון של תורה שייך בעיקר בתושבע"פ.

בד"ה באתי לגני תשל"ב (סי"א) נאמר: **"וחפץ הוא פנימיות הרצון, כי רצון יש לו גם בהגילויים דסדר ההשתלשלות, אלא שהחפץ שלו - פנימיות הרצון הוא בעצמות אוא"ס. וזהו הדיוק למה אומר דוקא 'ועמד לא חפצתי, ולא לא רציתי'".**

ועפ"ז יבואר מדוע גבי **"תורת ה"** - **תושב"כ** נאמר בפסוק **"חפץ"**. כי תושב"כ שייך לפנימיות הרצון שהיא קבלת עול - **"כי תורה שבכתב הוא מופלא ומכוסה טמיר ונעלם ואינו מתגלה אלא בתורה שבע"פ"**, ואין שם הרצון הגלוי והעונג כמו שיש בתושבע"פ, וא"ש.

ישכר דוד קלוזנר

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק,

ראש כולל דעת יוסף – אשדוד,

עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי

צ"ל

התבוננות בפרשת קרח

הנה בודאי שפרשת קורח היא פרשה שקשה מאד להבינה ולהבין בה, וכבר כתב רש"י הקדוש שפרשה זו יפה נדרשת במדרש תנחומא, ומשמע שרק חכמינו ז"ל יכלו לדרוש יפה את הפרשה הזו העמוקה מיני ים, והנה הרי קרח היה בדור דעה מהחשובים, וגם קיבץ סביבו מאתים וחמישים ראשי סנהדראות, שהיו שופטים שבימיהם, וע"כ שהי' אדם גדול מאד, ואם בארזים נפלה שלהבת מה יענו אזובי הקיר. אמנם מ"מ יש רשות ואף חובה ללמוד הפרשה ולהתעורר ע"מ לקחת מוסר, כפי דרגא דילן, בכדי להתרומם ולהתעלות לכל הפחות מעט מזעיר ממצביו.

וזה יצא ראשונה להתבונן, דלכאורה קשה סתירה גלויה בדברי קורח ועדתו, מצד אחד הוא ועדתו טוענים, מדוע תתנשאו על קהל ד', הלא כל העדה כולם קדושים ובתוכם השם. ומצד שני ישנה הסכמה ואף דרישה לאפשרות שהוא יהי' הקדוש. ואם ישאל השואל, מדוע רק למשה ואהרן אין להתנשא, ואילו קורח לכבוד עצמו הוא דורש במפגיע כן להתנשא.

מאידך גיסא כאשר מתבוננים עוד בפרשה, רואים איך שמשא רבינו לא זז מהנהגתו הקדושה לבקש ולהתפלל על עם ישראל, ולחפש לבל ידח ממנו נדח, עי' דברים נפלאים בספר עץ הדעת טוב למהרח"ו.

והנה בודאי דמה שכתבה התורה הקדושה מעשה דקורח בא ללמדנו, ומה זה בא ללמדנו, לדעת מה צריך לעשות ומה אסור לעשות, כלומר לדעת המעשה אשר יעשה האדם וחי.

ולכאורה בהשקפה ראשונה נשמע ונראה כי אין זה נוגע לנו כמעט, וכי מי שהוא מאתנו ה' הולך לחלוק על משה ואהרן, ועל כן אנו קוראים קצת בזה בתור סיפור

²⁰ ולפ"ז גם נרויח שלא צריכים להאריך כל כך: **"הוה בתורה ועוסק במצות"**, אלא שבחזקת מחמת קאי ה'עוסק' הן על 'תורה' והן על 'מצות' - **"ועוסק בתורה ובמצות כדוד אביו"**.

אספקלריא לפרשת קרח תשפ"א

| עמוד מב

מענין, שאצלינו היה פשוט יותר מכביעתא בכוחתא, שאנו לא דוגלים בשיטתו של קורח. ויתכן מאד שזה לא מגדלותינו, כי להיפך משפלותינו, כי בודאי אין לנו ולא יכולה להיות לנו שום הוה אמינא שאנו ברי פלוגתא עם מישהו מדור המדבר, ובודאי לא עם משה רבינו, אמנם איך של יהיה אין זה נוגע לנו למעשה, כי על כל פנים מאיזה טעם שיהיה אין לנו כל נסיון בענין זה.

ואולם בודאי שיש תועלת גדולה מהסיפור בעצמו, גם בלא מוסר, כדי שנוכל להבין מתוך זה כמה נבואת מרע"ה אמיתית, כי רואים שהי' ויכוח כל כך מר, באותו דור דעה של משה רבינו עצמו, ואעפ"כ ניצחה נבואת מרע"ה, והרי זה מלמד יותר ממאה עדים, כי אמת ויציב ונכון וקים וישר ונאמן ואהוב וחביב ונחמד ונעים ונורא ואדיר ומתוקן ומקובל וטוב ויפה הדבר הזה עלינו.

ויתכן גם להוסיף פרפרת נאה, שלכך אנו אומרים זאת בכל יום ויום אחר קריאת פרשת ציצית ופרשיות המזוזות שלפניה, ולהורות נתן, שאין אנו ח"ו בדעת קורח שהקשה קושיות מבית מלא ספרים ומטלית שכולה תכלת, ועי"כ בדוקא אנו אומרים אחרי קריאת בכל יום ויום, אמת ויציב ונכון, אמת ואמונה כל זאת וקיים עלינו, וכל זה הוא נעים ונחמד וטוב ויפה.

אולם נראה שיש גי'כ מטרות נוספת בהבין כל ענין המחלוקת, ואשר אנו צריכים לחפש ולחפש לקים המצוה של ולא יהי' כקורח ועדתו, שיש שפירשו שבא ללמד שלא להחזיק במחלוקת, ויש שפירשו בפנים אחרים שאין כאן כלל ציווי אלא הבטחה, אבל לכו"ע נראה שעצם הסיפור יש לו מטרות בהבין פרטי פרטים כדי ללמוד מזה מה שלא לעשות. והננו מוכנים ומזומנים לקיים המצוה דקריאת התורה הזאת בזמנה, כי גדול תלמוד דפרשה זו שאף הוא מביא לידי מעשה.

והנה באבות מבאר התנא החילוק שבין מחלוקת הלל ושמאי לבין מחלוקת קורח ועדתו, דהוא החילוק בין לשם שמים ושלא לשם שמים.

וקצת קשה להבין שכל החילוק בין שמאי והלל ובין קורח ועדתו, הוא הכונה.

אמנם יתכן לומר, כמו שאמר הגר"י סלנטר זצוק"ל לאחד שהחזיק במחלוקת, אם אתה חושב שאתה צודק, תשאר צודק. והיינו שככל שאדם נשאר מוגבל עם המחשבה לשם שמים, הרי אין לו סיכוי וסיכון ליפול לבאר שחת דחטא המחלוקת.

ויתכן שמכאן נובע שורש ההבדל, דההבדל הראשון הוא בכונה לש"ש, ומזה מגיעים, לאן שמגיעים.

אמנם יש כאן עוד התבוננות, שבין לשי"ש ובין שלא לש"ש, יש מרחק עצום ונורא. ודו"ק והתבונן כי הוא נורא ואיום. וככל שמתבוננים רואים כמה אין לשכוח את הלש"ש.

ויש כאן לימוד נוסף על ערך לימוד המוסר, כי רק מחזיקים מעמד בנסיונות החיים. ודו"ק וכבר הארכנו בזה. ועתה עת לקצר במקום שיש להאריך. ותן לחכם ויחכם עוד.

עיונים בפרשה / הרב יעקב ברמן

בני ברק

האם אנשים שליליים כדתן ואבירים זקוקים

לחשפעה של שכן רע?

דְתָן וְאַבְרָם בְּנֵי אֶלְיָב (טז, א)

פרש"י – "בשביל שהיה שבת ראובן שרוי בחניתם תימנה שכן לקחת ובניו החונים תימנה, נשתתפו עם קורח במחלוקתו, אי לרשע ואוי לשכניו".

כוונת רש"י לבאר מהי השייכות של דתן ואבירים למחלוקת זו, שהרי במחלוקת זו היו כמה אינטרסים, א קורח שקינא בנשיאותו של בן דודו אליצפן בן עוזיאל ודרש לעצמו כהונה, ב הבכורות, שכביכול דאג להם קורח שיוחזרו לכהונתם, אך דתן ואבירים ואון בן פלגת שהיו משבט ראובן ואינם בכורות מה להם ולמחלוקת זו, ועי"כ

פירש רש"י שנסחפו למחלוקת זו ע"י השפעת השכינות לקורח, אוי לרשע ואוי לשכניו.

אך הדברים תמוהים, הלא כידוע עם ישראל לא רוה נחת מדתן ואבירים בשנים אלו, ולפינו פירוט מהמובא בחז"ל ממעשיהם.

א. במצרים אמרו למשה ואהרן - ירא ד' עליכם וישפטו^{טז}.

ב. ב' אנשים עבריים ניצים במצרים היו דתן ואבירים, ואח"כ הלשינו לפרעה על משה והיה בסכנת חיים^{טז}.

ג. הקציפו על הים (המבלי אין קברים)^{טז} – [ועי' תרגום יב"ע ר"פ בשלח ואמר פרעה לבני – דתן ואבירים שנשאר במצרים ביציאת מצריים, וכנראה אח"כ עברו] ה. הותירו מן המן^{טז}.

ואי"כ מדוע ביקשנו טעם איך נכשלו רשעים אלו בעוון מחלוקת קורח, עד שנאלצנו לבאר שהיתה כאן השפעת שכנים שליליים כקורח, וכי הם אינם אנשים שליליים בעצמם.

(ואין לפרש שכוונת רש"י לבאר הטעם שאון בן פלגת נשתתף עמם, ולא לבאר הטעם שנכשלו דתן ואבירים, שא"כ היה לו לומר שהיה און בן פלגת שכן לדתן ואבירים שהם עמו במחנה ראובן שזו שכנות קרובה יותר מלמחנה לויה, ועי"כ שבא לבאר גם הטעם שדתן ואבירים ואון נשתתפו עמהם).

ונראה ב' דרכים בביאור הענין.

גודל חטא המחלוקת גם ביחס לאנשים שליליים כדתן ואבירים

ידוע שאף רשעים גמורים, בעבירות חמורות כאכילה ביה"כ ברור להם שאין נכשלים, ודבר זה משום חומרתו הרבה נמצא רחוק מאד מקו הגבול של הנסיון, ולכן למרות כל מעשיהם החמורים של דתן ואבירים, היה מובן מאליו שלא יכשלו בחטא חמור כמחלוקת, ורק משום השפעת השכנות לקורח הגיעו לירידה נוספת של השתתפות במחלוקת חמורה זו.

ומתוך הדברים עולה חומרת חטא המחלוקת שגם אנשים שתלויה להם קופה של חטאים מאחוריהם אינם אמורים להכשל בחטא נורא זה שכל החטאים לא ישוו לו.

ויתכן לבאר שחטא המחלוקת מושך בדרך הטבע רק מי שהוא נוגע לענין, אך מה שנמשכים בנ"א רבים אשר אין להם כל קשר למריבה, אין לזה הבנה בדרך הטבע, ובהכרח הסיבה מכח השפעת החברה.

ביאור אי לרשע אי לשכניו

ובפשטות משמעות המשפט "אוי לרשע אי לשכניו" – הינו כח השפעת החברה על האדם (כידוע מהרמב"ם שאדם שגרים בסביבתו בעלי עבירה צריך להתרחק מהם עד כדי לעבור לגור במדבריות, ובזה הושפעו להימשך אחר המחלוקת, אף שלא ה' להם סיבה הגיונית.

אמנם יתכן באופן אחר, שכידוע שרבים המתערבים במחלוקת שלא יהיה להם תועלת ממנה, והוא משום שמרגישים קשר לקבוצה או מפלגה זו, ועי"כ רב את ריבה ולוחם מלחמתה (עי' חיי עולם פרק ה' שביאר הצורך הנפשי שיש בזה) וזהו היצר המסמא עיניו כאילו יש לו תועלת מהמחלוקת, ועי" השכינות לרשע מרגיש קשר וחיבור עימו, ואולי זהו הכונה "בשביל שהיה שבת ראובן שכן לקורח ועדתו נשתתף במחלוקתו" – והיינו שהרגישו קשר אליהם, וראו בזה סיבה להיכנס במחלוקתם.

ד' יצילנו מעון המר הזה, ונזכה ל"טוב לצדיק טוב לשכניו".

לתגובות: yehudit2761@gmail.com

^{טז} שמות ה כר בש"י.

^{טז} שמות ב ג-יד וברש"י, ועי' תרגום יב"ע כאן ט"ז כ"ו.

^{טז} שמות י"ד י"ב וברש"י שם ועי' הערה 1.

^{טז} שמות ט"ז כ. וברש"י.

עקבי חז"ל / הרב אברהם יעקב גולדמינץ, מח"ס בדמיר חיי, שבילי

דירחא, וש"א

מדרשים ומשלים לפרשת קרח

סיפורים מעוררי ענין והשראה, בעקבות מדרשי חז"ל

זהירות מפגיעה בזולת

מה הוא האיזון הנכון בין פגיעה בחוטאים ופירסום שמותיהם לבין הצלת אחרים כל כיוודי הוא בן של מלך נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרָאִי מוֹעֵד אֲנִישֵׁי שָׁם (במדבר טז, ב). התורה מאריכה בתיאור חשיבותם של בעלי המחלוקת, ועם כל זה התורה לא אמרה את שמותם. הם לא היו אספסוף, הם היו אנשים נעלים, אֲנִישֵׁי שָׁם. מדוע התורה הסתפקה ברמזים ולא אמרה בצורה ברורה מי הם, מדוע התורה הסתירה מאיתנו את שמותם. למדנו כאן כמה חמור לפגוע ביהודי, בכל יהודי באשר הוא, אפילו אם הוא חוטא ופושע ולכאורה מגיע לו לעמוד על עמוד הקלון.

וכאן עולה השאלה, מדוע לא נפרסם את שמותיהם בשביל להציל את התלמידים מלהיגרר אחרי המחלוקת. הרי אותם בעלי מחלוקת היו אנשים חשובים, תלמידי חכמים מופלגים, כולם ראשי סנהדראות (רש"י טז, א). מדובר באנשים מיוחדים, תלמידי חכמים נעלים שהיו להם תלמידים, הם הקהילו קהילות ולימדו דעת את העם. כיצד נציל את תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם מסלע המחלוקת, הרי לכאורה הם נגרוו אחריהם, והנסיון של התלמידים היה קשה ביותר. מדוע לא נגזור לתלמידים אלו, ונפרסם את שמותיהם של בעלי המחלוקת, בשביל להציל את התלמידים.

ועם כל זה התורה לא פירסמה את שמותיהם. למרות שהנסיון של התלמידים לא היה קל, הסיבה לא היתה מספיקה בשביל לפרסם את שמותיהם של בעלי המחלוקת. התורה לא עזרה לתלמידים אלו לעמוד בנסיון, ואנו נלמד מכך כי השמירה על כבודו של כל יהודי, אפילו בעל עבירה, חשובה עוד יותר. ולמרות שבעיני בשר נראה כי 'לא מגיע להם', הם גרמו לעצמם את הזיוונות בכך שנכנסו למחלוקת, למרות שמוטל עלינו להציל את תלמידיהם, למרות זאת אין היתר לפרסם את שמותיהם.

בן טובים שגב

משל למה הדבר דומה, לבן טובים שנמצא גונב כלים מבית המרחץ, ולא היה רוצה בעל הגניבה לפרסמו. התחיל נותן סימניו, אמרו לו מי גנב כל"ך, אמר להם אותו בן טובים בעל קומה ושיניו נאות ושערו שחור וחוטמו נאה, משנתן סימניו ידעו מי הוא. אף כאן, אף על פי שסתמן הכתוב, בא ונתן סימניהן, ואתה יודע מי הם (במדבר רבה קרח יח, ג. שם נשא יג, ה).

כל יהודי באשה הוא הוא 'בן טובים', בן של מלך. האיטור לפגוע ביהודי לא נגמר כאשר הוא מועד, גם חוטא ופושע הוא 'בן טובים' שצריך לשמור על כבודו. ואפילו אם יש סיבה לפרסם את קלונו ברבים, נעשה זאת במינימום האפשרי, בדרך רמז, בשביל שלא נפגע בו ח"ו.

הבן של המנהל

לבית הספר הגיע ממלא מקום, ותפקידו להשיג על הילדים בשעת מבחן. הוא שם לב שאחד הילדים בודק איך נראה המבחן של החבר שלו, וכנראה מעתיק את תשובותיו. הילד לא מתייחס לשערות שלו, הרי הממלא מקום אינו מכיר את הילדים ושמותיהם. הממלא מקום מבחין שהילד דומה מאוד למנהל, כנראה בן שלו או קרוב משפחה, ולכן הוא 'מרשה לעצמו'. עכשיו אותו ממלא מקום בעביה, אם הוא ידווח למנהל, ייתכן שהלה מכסה את עיניו מכל מעללי הבן, ונפגע מכל הערה עליו (יש מנהלים כאלו, ויש אחרים שדואגים לחינוך של משפחתם יותר מכל). ואם הוא לא ידווח, ימעל בתפקידו. מה יעשה המורה? הוא מספר למנהל שילד אחד העתיק,

אספקלריא לפרשת קרח תשפ"א

| עמוד מג

הילד הזה עם חולצה משובצת, שיער שחור ואף מחודד, משקפים עגולות וממשיך לתאר כיד ה' הטובה עליו. המנהל מבין למי הכוונה, ומעריך את המורה שלא פגע בלב שלו.

כל יהודי הוא בנו של משה הקב"ה, כל אחד הוא **הבן של המנהל**, וצריך להיזהר מלפגוע בו. גיעה ביהודי היא כמו **אש**, וצריך להתרחק ממנה. גם כאשר גדולי הדור נאלצו לדחות, להרחיק אדם שעלול לקלקל את הסביבה, עשו זאת בחיל ורעדה ובצער ובדמעה, דיני נפשות.

מפרסמן את החנפין

והנה זה מדרכי התורה שכל דַרְכֵי דַרְכֵי נָעַם (משלי ג, יז), שפרסמן אצל המצוה והזכות בחנוכת המזבח, וכאן אצל הפורענות הסתיין (רבינו בחיי שם, הובא בעץ יוסף על המדרש שם).

ונלמד מכאן כי גם כאשר נאמר מפרסמן את החנפין מפני חילול השם (יומא פו ב), צריך להיזהר מפגיעה נוספת, ומדובר בדיני נפשות. אם יש לי נגיעה קטנה, או איזו שיכוח לאותה עבירה, אני לא רשאי לדון בה.

אפילו כאשר התורה פירסמה את החולקים על משה רבינו ע"ה, את בעלי המחלוקת שצריך להתרחק מהם, לא היה הכרח לכתוב את שמותיהם, לא היה היתר לפגוע בהם באופן אישי.

כמו שכל אדם יודע לתרץ את עצמו ולהסביר עד כמה הכשלונות שלו הם לא הוא, הוא באמת יהודי טוב רק לפעמים נכשל. כך צריך להתייחס לכל יהודי, גם חוטא ופושע **בתוך תוכו** הוא יהודי טוב, ואין היתר לפגוע בו. גם כאשר יהודי נופל ח"ו, הוא מתרץ את עצמו ומסביר לעצמו עד כמה זה לא הוא ובאמת הוא יהודי טוב וכשר. כאשר אני דן אותו, מלבד המצוה לדון לקף זכות, צריך לדעת **שאיסורי** הלבנת פנים והונאה ומוציא שם רע ולשון הרע ורכילות לא נגמרו.

שיקול דעת בבחירת בעלי תפקידים

כנגד מי היתה מחלוקתו של קרח, משה רבינו או כלפי מעלה ח"ו? וזקני תלמידי חכמים

הרב מינה אותו - שיקול דעת בבחירת בעלי תפקידים אֲתָה וְכָל עַדְתְּךָ הַפְּעִידִים עַל ה' (במדבר טו, יא). האם קרח ועדתו חלקו **כלפי מעלה** ח"ו, או על משה רבינו. הרי קרח ועדתו אמרו שהם רוצים והם ראויים להיות מנהיגי העם, להחליף את **משה רבינו** ולהיות בקשר ישיר עם הקב"ה, לעמוד לפני העם. מדוע התורה אומרת שהם הַפְּעִידִים עַל ה', כאשר הם אמרו שהם חולקים על משה רבינו וטענו על הנהגתו. מדוע משה רבינו אומר שהמחלוקת היא כלפי מעלה ח"ו, כאשר הם חלקו עליו באופן אישי.

יועץ המלך

משל למלך שהיו לו עבדים הרבה, ורצה לעשות אחד מהן בן חורין, וליתן לו זמורה [= סימן לחירות]. חזר ועשה אותו סנקלטיקוס [= יועץ]. עמדו חבריו כנגדו. אמרו, אם הוא עצמו בא ונטל לעצמו אותה גדולה, יפה עשו שעמדו כנגדו. עכשיו שרבו הוא שעשה לו, כל מי שעומד כנגדו, לא כנגד רבו הוא עומד.

אף כך אמר להם משה, אילו אהרן אחי נטל לעצמו את הכהונה, יפה עשיתם שנתרעמתם עליו. עכשיו הקדוש ברוך הוא נתן לו, שהגדולה והגבורה והמלכות שלו, כל מי שעומד על אהרן, לא על הקדוש ברוך הוא הוא עומד. לכך כתיב אֲתָה וְכָל עַדְתְּךָ הַפְּעִידִים עַל ה' וְאַהֲרֹן מִה הוּא כִּי תִלְיֵנוּ עִלָּיו (במדבר טו, יא). במדבר רבה קרח פרשה יח, ט).

בעלי תפקידים - אנשי החצר

נשמעות טענות על בעלי תפקידים, שהם 'נדנדי' לרבנים ויצרו עמהם קשרים, בשביל לקבל את התפקיד. והרי, גם אנו סומכים על אותם גדולים וצדיקים, מתייעצים איתם במילי דשמיא ובמילי דעלמא. עיינו הרואות את שיקול הדעת הגאוני והמדמים, ונהנים מהם עצה ותושיה (אבות ו, א). אם כן מדוע נחשוב שעיניהם

הצופיות למרחוק, בדיוק כאן אינן רואות את אשר עומד לפניהם. בפרט, כאשר אותו גבאי עומד לפניהם יום יום, והם מכירים אותו היטב.

טענות על קבלת התפקיד, הגם שהן באות עם סיפורים על קשרים אישיים ו**נידנוד** לאותם גדולים, ולמרות שיש מקום לטענות על ניצול הזדמנויות של הכרת הטוב מצד אותם גדולים - כמותם כטענות על אותם גדולים עצמם, כמותם כאמירה שעיניהם אינן **צופיות למרחוק** והם לא רואים את אשר עומד לפניהם. מי שמכיר את אותם גדולי עולם, מי ששמע על **הבחנתם הדקה** כמחט וכוסר הניתוח כאיזמל, הן במילי דעלמא והן במילי דשמיא, יכול לומר שטענות על העסקנים כמותם **כטענה** על אותם **גדולים** שאינם מבינים ואינם מכירים.

התלבטויות קשות, שאלות הרות גורל בעיניי רפואה, או לפני צמתים חשובים בחיי האדם, כגון רכישת דירה או החלטה על שידוך - את כל אלו אנו מעלים לפני גדולי התורה, וסומכים על שיקול דעתם. סיפורים רבים ישנם על התלבטויות של חודשים ושנים שנפתרו בכמה דקות של תיאור המצב, כאשר ההשלכה של השאלה היתה משמעותית עד מאוד. [והיו גם מקרים של סיפור לא מדויק בגלל נטיית ליבו של השואל, והתשובה היתה בהתאם.] ומדוע שנחשוב שבהינף יד שיקול הדעת ישנתה ויאבד את משמעותו.

הבחנה של גדולי ישראל

היכרות אישית עם כמה גאוני עולם וצ"ל, לימדה אותי שהם יודעים את אשר לפניהם, וכאשר בחרו במישהוא לתפקיד מסוים, פירושו שהוא מתאים לתפקיד, והבחירה נעשתה לכתחילה ולא בגלל לחצים או קשרים. זכות היתה לי להיות מקורב לגאון רבי משה הלברשטאט זצ"ל, חבר הבד"ץ העדה החרדית. וכבר היה לעולמים ששוחחתי עימו אודות בעל תפקיד מסויים, שהתמנה על דעתו, להטיל עליו משימה. והוא ענה לי, אני מכיר אותך, המשימה הזו לא בשבילי, רק עגמת נפש תיגרם מזה, ולא הסכים לבקש מאותו יהודי דבר שהוא לא מסוגל לעשותו.

חבר שלי, שהיה מקורב למרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שנים רבות, סיפר לי שהרב זצ"ל חיב לו טובה, ולכן הבטיח לו לשלב אותו בתפקיד פוליטי מכובד (עד כמה שזה יכול להיות מכובד, עם כל הלכלוך והסלידה מהמשחקים הפוליטיים). משום מה עד היום אותו יהודי לא קיבל את התפקיד. למדתי והבנתי מהסיפור הזה, שהרב אלישיב זצ"ל הכיר באותו יהודי שהוא לא מתאים לתפקיד, ולמרות הקשר האישי והמחייב, הוא לא בחר בו לתפקיד.

המדרש הסביר שטענתו של קרח נשמעה כתלונה כלפי מעלה ח"ו, הַפְּעִידִים עַל ה', מפני שהבחירה של משה רבינו נעשתה על דעת המקום. נלמד מכך כי בחירה של גדולי התורה נעשית **על דעתם**, וטענה על זה כמוה כטענתו של קרח ח"ו.

רעיקא וכבוד התורה

עוד פחיתת כבוד קיבל רע"א בזקנותו על ידי פעולה להרבצת לימוד התלמוד. כשהסכים להדפיס התלמוד ביולנא, וכנהוג אסר לשאר המדפיסים להדפיס התלמוד במשך 15 שנים. חשבו מדפיסי התלמוד בסלאויטא להחשב ניזקים. מדפיסי סלאויטא הוציאו קול שעל ידי טענתם חזר הרב הראשי דפון מהסכמתו. בגלל זה חידש עוד הפעם הסכמתו. אז העיזו לטעון שהוא מעדיף את מדפיסי וילנא לטובת בנו שקיבל שוחד. רע"א נפגע מאוד, והבטיח שלא יכול לשכוח טענה מתועבת זו, המבזה את כבוד התורה. רושם לא מעט עשה העובדא ששני האחים בעלי הדפוס סלאויטא שנחשבו לחשובים מאוד, קיבלו סוף מבהיל. כשתלה עצמו שיכור אחד בבית הכנסת, שהיה קרוב משפחה למדפיסי סלאויטא, נחשדו הם בחנם שעשו העוולה הזו, וקיבלו עונש, שאח אחד שהיה בגיל יותר משבעים ירוץ בין המכין אותו עד שזב דמו, ואח השני חיב להיות בגלות סיביר עד סוף ימיו. מבית הדפוס המפורסם ועושרם לא נשאר כלום (רבי עקיבא

איירר חייו ופעולתו, רבי יעקב יהודה וורשר, מהד' חדשה אות נט עמ' צ).

רעק"א נפגע מכך שאמרו שהוא זקן ולא מבין, וטען שזהו זילזול בכבוד התורה שאין עליו מחילה. הם טענו שהוא שמע את דברי בנו ולא מבין בעצמו, ועל כך קיבלו את עונשם. אף אנו נלמד מכך על הבנתם **המעמיקה** של גדולי התורה, ועל היחס לטענה כי אינם יודעים את אשר סביבם. זקני תורה... כל זמן שמזקינין דעתן מתישבת עליהן, שנאמר בישישים חַכְמָה וְאֶרְךָ יָמִים תְּבִינָה (איוב יב, יב. קינים ג, ו).

רבי יצחק אלחנן ספקטור ושלוהו הנאמן

רבי יעקב הלוי ליפשיץ זצ"ל, עסקן מסור ונאמן לעמו ולתורתו, זכה לצקת מים על ידי של גאון ישראל רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל. תקופה זו היתה קשה עד מאוד לעם ישראל, המלחמה בהשכלה וברפורמה, וחיזוק בדקי הדת דרש פיקחות מיוחדת ואבחנה מעמיקה אם לנו אם לצרינו, כוונות העוסקים לכאן ולכאן. במשך השנים נשמעו רינונים רבים על רבי יעקב זצ"ל כי הוא 'לוחש על אזניו' של רבי יצחק אלחנן, ומסביר לו מה לומר לציבור וכיצד להנהיג את העם. אין צורך לומר שחלק נכבד מרינונים אלו הגיעו מבעלי דבר שלא זכו להיות יראים ושלמים.

רבי יעקב סבל מרדיפות רבות מאותם שרבי יצחק אלחנן יצא נגדם, והם פחדו לומר עליו משהוא באופן אישי, וניצלו את בא כוחו להיות שק החבטות שלהם. בעקבות זאת נזקק רבי יעקב לסייע וגיבוי מגדולי התורה, בדרור ונקק רבי יעקב שאחיו. את זאת ניתן לראות בבירור ממכתבי התמיכה שהוא ובנו קיבלו באופן אישי. לשם דוגמא אצטט כאן חלק קטן מהמכתבים:

... אבל מה נכבד היום בהגלות נלות קברניטי האומה בכל טוהר רוחם זהרם והדרם בכל מפעלותיהם לטובת עמם ותורתם, אשר על ידם הומתקו מרירות החיים בימי ממשלת זדון. וכמה פעמים עלתה להם לקדם פני הרעה ולבטל הגזירות בתורתם וצדקתם וחכמתם עלתה להם לגדור גדר ולטעוד בפרץ נגד ההשכלה המזויפה אשר אחריה היתה טעמה והתבלבלות. הם הגינו על מוצר היהדות מהמחרסים והמחריבים מבית ומבחוץ אויבי עמנו ותורתנו שרבו כמו רבו בימים ההם ועל ידם עלתה לנו להציל שארית פליטת בית ישראל יסודי התורה החרדים והת"ת והישיבות (מרן הגרנ"ע גרודנסקי זצ"ל, זכרון יעקב מכתב ח עמ' 12).

בכן הנני מעיד כי כונתו ומעשיו רצוים מאד וכונתו לקנא קנאת ה' צבקות, והנני מבקש לקרב מאוד את הרב ר' נעם ש"ל שיוכל למשט ולהרחיב על פני תבל הגיון לבבו ורוחו בין עם הספר וטעמי נאמנים של עמנו, להצילם מזרם השופף על פני תבל בסבת ספרי רעל... (רבי יצחק זעליג מארגנשטער, סאקלוב. שם מכתב י עמ' 14).

ובגלל כל הרינונים והרדיפות, אף רי"א ספקטור עצמו כתב עליו מכתב המלצה: ... בכל ביתי נאמן זה כתשע עשר שנה, וזה כעשר שנים שהוא עובד עבודת מתנה אתי יחד בכל כוחו. באמונה, בתמיד, וביתרון הכשר דעת וחריצות בעיניי הכלל הרבים ובמעשה הצדקה והחסד והטוב בעד עמנו ותוה"ק. והיה תמיד איש סודי ואיש עצתי בכל מיני ההשתדלות לטובת הכלל לכל פרטי מפעולתינו, והשליך נפשו מגד תמיד לפי תומו וחומו אשר בלבבו הבושר באהבת עמנו ותוה"ק...

נבואתו של משה רבינו

מדוע משה רבינו היה צריך הוכחה על נבואתו? ריש גרגותא מן שמיא

אם קמות כל האדם ימתון אלה ופקדת כל האדם יפקד עליהם לא ה' שלחני (במדבר טו, כט). משה רבינו מעלה על דל שפתיו **אפשרות** בלתי אפשרית, רעיון שלא היינו מוכנים לשמוע אותו אפילו בהוא אמינא. כיצד ייתכן לומר כי לא ה' שלחני, הרי היה ברור למשה רבינו שהוא **בשליחותו** של מקום, אז מדוע הוא אומר את האפשרות **שאינה** קיימת.

אסתירא בלגיא

משה רבינו ביקש מהקב"ה **אות ומופת** על כך שהקב"ה שלח אותו, הוא היה צריך **גיבוי** לכך שהוא שלח נאמן לשולחו יתברך. ונשאלת השאלה האם היה לו ספק, האם היה למשה רבינו איזה פיקפוק בשליחותו שלו, כך שהוא היה צריך את הגיבוי של הקב"ה לתפקידו. מדוע משה רבינו אמר את המילים לא ה' שְׁלַחְנִי, כיצד האפשרות הזו היתה קיימת, מדוע הוא אומר מחשבה כזו.

ישנם אנשים שכל הזמן צריכים להסביר מדוע הם צודקים, כל הזמן צריכים להוכיח את מחשבותיהם, ולבסס את השקפת עולמם. קשה לומר שזה נובע מקו האמת והצדק, מפני שהאמת מוכיחה את עצמה, ואינה צריכה גיבוי וביטוס. כאשר הדברים אינם מבוססים דיים, כאשר יש צורך בהוכחה חוזרת ונשנית, הדבר מראה על חולשה, על דברים שאינם מדויקים. אסתירא בלגיא קיש קיש קריא (בבא מציעא פה, ב), מטבע אחד מקשקש כל הזמן, ואם היה מלא סלעים לא היה משמיע קול. אם כן, מדוע משה רבינו היה צריך עוד הוכחה ועוד הוכחה, הרי הנבואה היתה ברורה לו במאת האחוזים.

התשובה היא שכלפי העם למשה רבינו לא היתה הוכחה. ההדים של המחלוקת, המבט של עם ישראל, הגיע למצב של **פיקפוק** ומחשבות על שליחותו של משה רבינו ע"ה. **כלפי העם**, משה רבינו לא יכל לדבר על עצמו, והיה צריך עזרה ממרומים. זה הגיע למצב שכלפי העם משה רבינו היה צריך גיבוי מהקב"ה, היה צריך שהקב"ה יראה לכל העם, קבל עם ועדה, שהמינוי והכבוד אינם החלטה של משה רבינו אלא שליחות של הקב"ה. בלי זה, למשה רבנו לא היתה **תשובה אישית**, העם לא היה במצב שמספיק הסברים, היה צריך **הוכחה** ברורה ומוחצת.

שושבין של מלך

משל למה הדבר דומה, לשושבין ביתו של מלך, שהיו עדותיה בידו. עמד אחד מן המסובין וקילל את השושבין... עמד השושבין כנגד המלך ואמר לו, אם אין אתה תובע בנפקין שלך, ואין אתה מוצא את זה והרגו בפני הכל, אף אני אומר... מיד אמר המלך, מוטב לי להרוג את זה, ולא יוציא השושבין שרע על ביתי.

וכך קרח נחלק על משה, ואמר מליבו ומעצמו אמר משה כל הדברים הללו. פתח משה ואמר לפני הקדוש ברוך הוא, אם מתים אלו על מיטותם כדרך שבני אדם מתים, והרופאים עולין והן מבקרין אותם כדרך שכל החולים מתבקרים, אף אני כופר ואומר לא ה' שלחני ומליבי אמרתי (במדבר רבה קרח יח, ג).

העדות בידו של השושבין היא ההוכחה של אחד מעיקרי האמונה, שְׁנִבְיָאֵת מִשָּׁה רַבְּנֵי עֲלִיו הַשְּׁלוֹם הַיְתֵה אֲמִתִּית, וְשֵׁהוּא הִיָּה אֶב לְגִבְיָאִים, לְקוֹדְמִים לְפָנָיו וְלְבָאִים אַחֲרָיו (עיקר ז, משלש עשרה עיקרים לרמב"ם).

האפשרות להוכיח היא העדות, ומשה רבינו אמר שהוא לא עומד במשימה. כאשר כל העם רוטן, אין לו יכולת להראות קבל עם ועדה שהוא שלוחו של מקום, הוא זקוק לעזרה ממרומים. והכוונה, לא שהיה משה ח"ו בספק על נבואתו, כי אם מרוב צער שאם לא יודיע זה, אז יהיה כמוכרח לומר שהאמת כדבריהם, אחר שאינו יכול להראות היפך דעתם (אשר הנחלים).

רינונים על הגבאי

אחד הבחורים קיבל תפקיד חשוב, גבאי המחלק את העלויות בין הבחורים. התחילו רינונים על כך שהוא מעדיף את החברים שזו, שהוא דואג לפרוטקציונריים. לא עזרו הטענות שהוא עובד לפי הנחיות והוראות מאת רבי הישיבה. המחלוקת המשיכה בכך שהציקו לגבאי, לעגו לו ואפילו הרביצו לו. אמר הגבאי לראש הישיבה, אם הישיבה לא תיתן לי גיבוי, אם הרבנים לא יגידו שאני עושה את מלאכתי נאמנה, והבחורים המציקים יבואו על עונשם - הרי תפקיד הגבאות הוא סיפור פרטי שלי, ולא מינוי מטעם הישיבה.

לפעמים אין ברירה, וצריך גיבוי מלמעלה. אפילו משה רבינו ראה שאין לו ברירה, ובלוי גיבוי של הקב"ה בכבודו ובעצמו, בלי נס מיוחד, העם יחשוב כי לא ה' שְׁלַחְנִי ח"ו.

ואנחנו, אחרי **שלמדנו** את השיעור של פרשת **קרח**, אנחנו יכולים להאמין בכל ליבנו שְׁנִבְיָאֵת מִשָּׁה רַבְּנֵי עֲלִיו הַשְּׁלוֹם הַיְתֵה אֲמִתִּית.

נבעלי תפקידים

כל אחד רוצה לקבל את התפקיד החשוב, כל אחד חושב שהמינוי נתון למשא ומתן, ואם הוא ישפיע במקומות הנכונים הוא יקבל את התפקיד הנחשק. ייתכן שיש בכך חובת ההשתדלות, אבל אחרי שהתפקיד נקבע, צריך לדעת שהמינוי הוא ממרומים, ואסור לעורר מחלוקות.

כתוב בגמרא וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכָל לְרֹאשׁ (דברי הימים א כט, יא), אמר רב חנן בר רבא אמר רב אפילו ריש גרוותא משמיא מוקמי ליה (בבא בתרא צא, ב). אפילו השר הממונה על חלוקת המיס, הממונה על הבורות, אפילו המינוי הקטן הזה נעשה בהשגחה פרטית, על פיו של הקב"ה (עפ"י רשב"ם שם).

הסביר המהרש"א (בח"א שם, עפ"י הרשב"ם) שיש בכך חידוש גדול, מפני שלא מדובר על תפקיד גדול וחשוב, לא מדובר על מלכות ושררה, הקב"ה משגיח אפילו על הדברים הפעוטים ביותר. ועל זה נאמר בפרשת ניצבים מִחֻטְב עֵצִים עַד שֵׁבַב מִיָּמִיךָ (דברים כט, י), גם עליהם הקב"ה משגיח בהשגחה פרטית ומיוחדת. וזה מחייב כל אחד באופן פרטי, אפילו אדם פשוט שחושב את עצמו למסכן, אפילו עליו הקב"ה משגיח בהשגחה פרטית.]

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים

בלומנטל, מג"ש בכולל תורת

מרדכי

הכין תבל לעדות

יִסַּח קִרְחַת. (טז, א)

הירושלמי (סנהדרין פרק חלק) אומר שקורח היה כופר גמור, ובאותה שעה אמר אין תורה מן השמים, ולא משה נביא ולא אהרן כהן גדול.

רבנו בחיי (בפרשתנו) תמה מדוע משה אינו מוכן לקבל את קורח ועדתו, ואף מבקש מה' "אל תפן אל מנחתם", הרי אין זו דרכו ואין זו הנהגתו, ועד אותו היום, על כל חטא בקש מחילה והתפלל בכל כוחו עבור בני ישראל.

ומתוך שקורח היה שייך לדור הפלגה וחזר על מה שהם עשו.

הגאון רבי משה שפירא זצ"ל מרחיב את ביאור הענין. דור הפלגה רצו שכל האנושות תצטרף אליהם, ואז יוכלו לעשות מה שירצו, [למרבה הצער רצונם היה למרוד במלכות שמים], וכפי שהתורה מעידה עליהם "וְעֵתָהּ אֵל יִבְצֵר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמֶוּ לַעֲשׂוֹת" (בראשית יא, ו). מכיון ש"הארץ נתן לבני אדם", ברגע שכל האנושות תחליט לעשות משהו, הדבר בידם. כאן כל האנושות בחרה ברע, והעצה היחידה היתה לפרק את אחדותם "הבה נרדה ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו".

הם רצו לצרף אליהם גם את אברהם אבינו, אך הוא סרב, ולכן נקרא "העברי" (בראשית יד, ג), שכל העולם כולו מעבר אחד והוא בעבר השני (בראשית רבה, לך לך מב).

מכיון שה' בלל שפתם והפרידם, מעתה רק אצל כלל ישראל שייך המושג "ציבור". שאר האומות, גם אם יתקבצו ויתאחדו סביב רעיון אחד, אין הן ציבור אלא המון יחידים.

בעדת קורח התאספו ציבור שלא נכללו ב"נבלה שפתם". כל עדתו היו מוכנים למסור נפש עבור המחלוקת. הצרה היא שעליהם לא חלה גזירת "הבה נרדה ונבלה שם שפתם", ומתעוררת כאן בעיה שלא נפתרה בדור הפלגה. "האתם קרויים אדם" כופרים במסירת תורה מן השמים ע"י משה רבנו ובנבואתו.

לכן כאן נצרכה בריאה מיוחדת שבה נברא פי הארץ בערב שבת בין השמשות, שזו דרך בפני עצמה "לטפל" בהם.

הגמרא (ראש השנה לא). מבארת מהו השיר שהיו אומרים הלויים במקדש בכל יום ומה טעמו. על היום השלישי נאמר שם: בשלישי היו אומרים (תהילים פב, א) אלקים נצב בעדת אל-ל, על שם שגילה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו.

מיס אינם מקום בו יכולים רגלי אדם לעמוד. לכן הבורא הכין את היבשה שתהיה מקום לעדתו.

בזמן קריעת ים סוף, אמר הקדוש ברוך הוא למשה "מה תצַעַק אֵלַי דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְעוּ" (שמות יד, טו). המכילתא (שם) מוסיפה: אמר הקדוש ברוך הוא למשה, לאדם שהוא יחיד עשיתי את הים ליבשה, לעדת קדושים אלו איני עושה את הים ליבשה!:

כל המשתייך לעדת קדושים, הים ייבקע בפניו ורגליו יעמדו על היבשה.

ומאידך, כל מי שהפקיע עצמו מלהיות חלק מעדת קדושים, אין לו מקום על היבשה. מעתה מובן פשר עונשם של עדת קורח. הם באו ליצור עדה חדשה שאינה כלולה בעדת קדושים. ממילא אין להם מקום על היבשה ואין להם זכות קיום עליה. לכן פצתה האדמה את פיה ובלעתם.

שומה עלינו לזכור ולדעת תמיד שכל קיומנו על היבשה, הוא אך ורק כשאנו מחוברים לכלל, "לעדת קדושים", וממילא לנהוג בהתאם!

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

פרשה למעשה – בירור הלכת

בפרשת השבוע / הרב יאיר רינמן,

מו"צ בבית הוראה 'נאות שמחה',

מודיעין עילית

לקראת שנת השמיטה הבעל"ט: שמיטה בזמן

הזה – דאורייתא או דרבנן, ודין ספק בשמיטה

ענף א – חיוב תרומות ומעשרות בזמן הזה

תנן ביבמות דף פ"א ע"א, רבי יוסי ורבי שמעון אומרים אנדרוינוס כהן שנשא בת ישראל מאכילה בתרומה, ובגמ' שם 'אמר ר"ל מאכילה בתרומה ואין מאכילה בחזה ושוק רבי יוחנן אומר אף מאכילה בחזה ושוק'. ומבארת הגמ' דנחלקו ר"ל ור' יוחנן בדין תרומה בזמן הזה, דדעת ר"ל דתרומה בזה"ז דרבנן, ודעת ר' יוחנן דאף בזה"ז – תרומה דאורייתא. ובדף פ"ב ע"א מבאר ר' יוחנן, דדין זה שנוי במחלוקת רבי יוסי ורבנן, דרבי יוסי דרש בסדר עולם, את הפסוק וְהִבְיָאֵת ה' אֱלֹקֵינוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וְיִרְשׁוּהָ (דברים ל – ה), דבעינן לשני ירושות, אחת בימי יהושע ואחת בימי עזרא, אך אין צריך ירושה שלישית – כיון דבימי חורבן בית שני לא בטלה קדושת הארץ. ומבואר שנחלקו רבי יוסי ורבנן אי משגלו בחורבן בית שני, בטלה לה קדושת הארץ שקדשה עזרא, או שהארץ נשארה בקדושתה לעולם.

ונחלקו הראשונים בפסק ההלכה, דעת הרמב"ם פ"א מהל' תרומות הל' כ"ו, דתרומה בזה"ז מדרבנן, אולם הראב"ד השיג עליו, וס"ל דתרומה בזה"ז מדאורייתא, וכ"כ בפ"כ מהל' איסורי ביאה ה"ג, 'אמר אברהם אף בזמנינו אין כהן אוכל תרומה אלא תרומת חוצה לארץ וכהן קטן, אבל תרומת הארץ לא – דסבירא לן כרבי יוחנן אליבא דרבי יוסי, דאמר ירושה שלישית אין להם'.

^פ ועי' בדברי המהרש"ל בים של שלמה סי' ל"ג, דמסקנתו ג"כ כדברי הראב"ד – דתרומה בזמן הזה מדאורייתא, וז"ל 'והארכתי בדבר לחפש זכות ירושת קדושת הארץ שתהא קדושה לעתיד עד מלך המשיח בלי הפסק, הלכך תרומה בזמן הזה דאורייתא'.

אספקלריא לפרשת קרח תשפ"א

| עמוד מה

והנה סברת הרב"ד דתרומה בזה"ז מדאורייתא, משום דכלל נקוט הוא בידינו, דרבי יוחנן וריש לקיש – הלכה כרבי יוחנן, וכתב המגיד משנה פ"כ מהל' איסורי ביאה ה"ג בדעת הרמב"ם¹⁰, דכיון דאייז מחלוקתם העצמית של ר' יוחנן ור"ל, אלא שנחלקו אי הלכה כרבי יוסי – דהוא ס"ל דהוי מדאורייתא, או כרבנן – דס"ל דהוי מדרבנן, וכלל נקוט הוא בידינו ד'יחיד ורבים הלכה כרבים', וע"כ קיי"ל כרבנן דבזה"ז כל מצוות התלויות בארץ – חיובן רק מדרבנן. וכן הסביר המאירי ביבמות שם, בדברי הרמב"ם.

אלא שמדברי הרמב"ם מבואר, דהא דס"ל דתרומה בזה"ז דרבנן, אינו משום דבטלה קדושת הארץ, דהא כתב בריש הלכות תרומות 'התרומות והמעשרות אינן נוהגין מן התורה אלא בארץ ישראל בין בפני הבית בין שלא בפני הבית', ובהל' ה' כתב 'כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה כיון שגלו בטלו קדושתן שקדושה ראשונה לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קדושה קדושה שנייה העומדת לעולם לשעתה ולעתיד לבא'.

וכן מבואר ממש"כ בפ"ו מהל' בית הבחירה הל' ט"ז, 'כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואף על פי שנלקח הארץ ממנו וחיוב שבועית ובמעשרות'

וע"כ מסביר הכס"מ (והבית יוסף יו"ד ריש סי' של"א), דס"ל דכיון מציינו בגמ' דחלה בזה"ז דרבנן, וכדאשכחן בגמ' בכתובות דף כ"ה ע"א, ובנדה דף מ"ז ע"א, דאמר רב הונא בריה דרב יהושע אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי אפילו למ"ד תרומה בזמן הזה דרבנן חלה דאורייתא שהרי שבע שכבשו ושבע שחלקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו במעשר ואמינא להו אנא אפילו למ"ד תרומה בזמן הזה דאורייתא חלה דרבנן דתניא אי בבואכם יכול משנכנסו לה שנים ושלשה מרגלים ת"ל בבואכם בביאת כולכם אמרתי ולא בביאת מקצתכם וכי אסקינהו עזרא לא כולהו סלוק'. וס"ל לרמב"ם דילפינן מחלה לתרומה, דכיון דכתיב פ' תבאו אֶל הָאָרֶץ (ויקרא כה – ב) – ביאת כולכם במשמע.

אולם הטור הקשה ע"ד הרמב"ם, דהא לא מציינו דרשה בגמ', שגם בתרומה יש דין של 'ביאת כולכם',¹¹ וע"כ ס"ל בהסבר דברי הרמב"ם הלכה המגיד משנה והמאירי הנ"ל, דמשגלו ישראל מהארץ – בטלה קדושת הארץ. דעת הרשב"א ע"ד הגמ' ביבמות הנ"ל, דקיי"ל כרבי יוסי, דקדושה שניה בטילה, וע"כ בזמן הזה כל המצוות התלויות בארץ – אין חיובן אלא מדרבנן, וכן דעת ספר התרומה הלכות ארץ ישראל ד"ה פסק, וכן נראה מסקנת הסמ"ג עשין קל"ג.

דעת השו"ע יו"ד סי' ש"א סעי' ב', דחיוב תרומות ומעשרות בזמן הזה, אינו אלא מדרבנן, דבעינן ביאת כולכם. והרמ"א מביא דיש חולקין וסבירא להו דאף האידינא חייבין בתרומה מדאורייתא, אך לא נהגו כן.

ענף ב – דין שמיטה בזמן הזה

תנן בשביעית פ"י מ"ג, 'פרוזבול אינו משמט זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן כשראה את העם שנמנעו מלהלוות זה את זה ועוברין על מה שכתוב בתורה

(דברים טו – ט) הַשְׁמֵר לָךְ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבַבְךָ בְּלִיעַל וגו' התקין הלל לפרוזבול'.

ובגמ' בגיטין דף ל"ו ע"א, 'ומי איכא מידי דמדאורייתא משמטא שביעית והתקין הלל דלא משמטא אמר אביי בשביעית בזמן הזה ורבי היא דתניא רבי אומר (דברים טו – ב) וְזָה דָבָר הַשְׁמֵטָה שְׁמוֹט שְׁמִיטוֹת הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים בזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים ותקינן רבנן דתשמט זכר לשביעית ראה הלל שנמנעו העם מלהלוות זה את זה עמד והתקין פרוזבול'.

אלא שנחלקו רש"י ור"ת בביאור הסוגיא, דרש"י ביאר הסוגיא כפשוטו, דשמיטת קרקע – היינו עבודות השדה, ושמיטת כספים – היינו השמטת כספים, אך ר"ת פירש דשמיטת קרקע – היינו יובל, שבו חוזרות השדות לבעליהם, ושמיטת כספים – היינו שנת השביעית, דרק בה ישנו שמיטת כספים.

עוד נחלקו רש"י ור"ת, האם בימי בית שני נהגה שביעית מדאורייתא, דס"ל לרש"י דהלל (שהיה בימי בית שני) תיקן פרוזבול לדורו, ומשום דאף בימי בית שני לא נהגו בו יובל, כיון שאין רוב ישראל עליה, אך שיטת ר"ת דאף בימי בית שני נהג יובל – כיון דירמיה החזיר את עשרת השבטים – והיו רוב יושביה עליה, והלל תיקן פרוזבול לדור שאחר החורבן.

אלא שבגמ' במועד קטן דף ב' ע"ב, מבואר שרבנן פליגי על רבי, וס"ל דשמיטה בזמן הזה דאורייתא. ומבואר ברש"י בגיטין שם, דנחלקו בזה הירושלמי והתורת כהנים, דאיתא בירושלמי גיטין פ"ד ה"ג, דף כ"א ע"ב, 'תמן תנינן אמרין אפילו כמאן דאמר מעשרות מדברי תורה השמט כספים נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ מדבריהן תמן אמרין אפילו כמאן דאמר מעשרות מדברי תורה מודה בשמיטה שהיא מדבריהן, וְזָה דָבָר הַשְׁמֵטָה שְׁמוֹט רבי אומר שני שמיטין שמיטה יובל, בשעה שהיובל נוהג השמיטה נוהגת מדברי תורה, פסקו היובלות נוהגת שמיטה מדבריהן, אימתי פסקו היובלות (ויקרא כה - ז) לְכָל יְשֻׁבֵיהָ בְּזִמְנָה שִׁשְׁבִּינָה עֲלֶיהָ וְלֹא בְּזִמְנָה שִׁשְׁבִּינָה מִתּוֹכָה'.

ואילו בתורת כהנים פרשת בהר פרשה ב' פרק ב' תניא, 'מניין עשה שביעית אע"פ שאין יובל תלמוד לומר והיו לך שבע שבתות שנים'.

והנה מקור הדין שאין יובל נוהג בזמן הזה, הוא בגמ' בערכין דף ל"ב ע"ב, 'דתניא משגלו שבת ראובן ושבת גד וחצי שבת המנשה בטלו יובלות שנאמר וּקְרָאתֶם דָּרוֹר בְּאֶרֶץ לְכָל-יְשֻׁבֵיהָ בְּזִמְנָה שִׁשְׁבִּינָה עֲלֶיהָ וְלֹא בְּזִמְנָה שִׁשְׁבִּינָה מִתּוֹכָהּ יִכּוּל הִיּוּ עֲלֶיהָ וְהָן מְעוֹרְבִין שֶׁבֶט בְּנִימִין בִּיהוּדָה וְשֶׁבֶט יְהוּדָה בְּבִנְיָמִין יִיָּחַד יוּבֵל נוֹהֵג תְּלִמּוּד לּוֹמֵר לְכָל יוֹשְׁבֵיהָ בְּזִמְנָה שִׁשְׁבִּינָה כְּתִיקוֹנָהּ וְלֹא בְּזִמְנָה שְׁהוּ מְעוֹרְבִין'.

מלשון הגמ' מבואר, דיובל נוהג דוקא כשכל יושביה עליה, וכן משמע מלשון הרמב"ם פ"י מהל' שמיטה יובל ה"ח, שכתב 'משגלה שבת ראשון ושבת גד וחצי שבת מנשה בטלו היובלות שנאמר וקראתם דרוור בארץ לכל יושביה בזמן שכל יושביה עליה והוא שלא יהיו מעורבין שבת בשבת אלא כולין יושבים כתקנן'.

אולם ברמב"ן בגיטין שם, ובר"ש משאנן ע"ד התורת כהנים שם מבואר, דאף אם נשאר **רוב מכל שבת** – מקרי 'כל יושביה עליה'. ואילו בדברי התוס' בגיטין הנ"ל מבואר, דאיי"ז רוב של כל שבת, אלא סגי שישארו כל **מנין השבטים**, ואפילו נשאר **מיעוט מכל שבת** – ג"כ חשוב 'כל יושביה עליה'. וע"י בפסקי התוס' בערכין שם אות ע"ז, דדי שיש אחד או שנים מכל שבת, כדי שיחשב 'כל יושביה עליה'.

וע"י בחזו"א שביעית סי' כ"א אות ב', ד'לא שייך חזרת שבטים על אדמתן – קודם הגאולה, דכיון דעתידיה ארץ ישראל שתחלק חלוקה חדשה – בטלה חלוקה ראשונה, וגם אי אפשר שיהנוג יובל, משום דקודם חזרת נבואה אין אנו בקיאיין ביחוסיה השבטים'.

בטור יו"ד שם, נראה שנקט שקדושה ראשונה קידשה לשעתה ולעתיד לבא, וע"כ חיוב תרומות ומעשרות בזמן הזה – הינו מדאורייתא, ומ"מ כתב 'ושביעית היא שמיטה ואסור בחרישה ובזריעה ובכל עבודת קרקע בארץ ישראל האידינא מדרבנן'. וכתב הבית יוסף דמקורו מהגמ' בגיטין הנ"ל, ומדברי הירושלמי שם. שיטות הראשונים:

א. שיטת הרמב"ן (ח"י הרמב"ן גיטין שם, ובספר הזכות בגיטין דף י"ח ע"א מדה"ר), דשביעית נוהגת בזה"ז מדאורייתא, הו"ד בחזו"א שביעית סי' ג' אות ח' סוף דיבור ראשון, וכן הביא בשמו בספר התרומות שער מ"ה, וכ"ד בעל העיטור אות פ'. וע"י שו"ת שבה"ל ח"ט סי' ר"פ, דדעת הרמב"ן עצמו דהוא דרבנן.

ב. שיטת הר"ן והריטב"א בגיטין שם, דהלכה כרבי שביעית בזה"ז – מדרבנן. וכ"כ הרשב"א בראש השנה דף י"ג ע"ב, ובשו"ת הרשב"א ח"ג סי' ל"ב.

ג. הרמב"ן (שם) הביא דדעת הרב"ד דשמיטה ויובל תלויים זה בזה, וכיון שיובל אינו נוהג – אף מדרבנן, הו"ה שאין שמיטה נוהגת – אף מדרבנן. ומה שמצינו בגמ' שהיו אמוראים שנהגו שביעית, היו רק **ממזנת חסידות**.¹² וכ"כ בספר התרומות (שם) בשם הר"ז"ה.

והנה בשיטת הרמב"ם ישנה מנחה גדולה, דהא כבר נתבאר בענף א', דפשוטו דבריו דקדושה שניה קדושה לעולם, אלא שישנן משמעויות סותרות בדין שביעית בזה"ז, דבפ"ד מהל' שמיטה ויובל הכ"ה כתב, 'אין שביעית נוהגת אלא בארץ ישראל בלבד שנאמר כי תבואו אל הארץ וגו' ונוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית', אל הארץ דאף בזה"ז נוהגת שביעית מדאורייתא, וכן מבואר בפ"ט ה"ב, שכתב 'אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה אלא בזמן שהיובל נוהג שיש שם שמיטת קרקע שהרי ישוב הקרקע לבעליו בלא כסף ודבר זה קבלה הוא אמרו חכמים בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים בכל מקום בין בארץ בין בחוצה לארץ ובזמן שאין שם שמיטת קרקע אין אתה משמט כספים בשביעית אפילו בארץ', ומבואר שלמד בסוגיא בגיטין הנ"ל כפירוש ר"ת בתוס', דשמיטת קרקע דתניא – קאי על חזרת קרקעות ביובל, אך אין מקור לומר ששביעית קרקעות בשביעית תהא מדרבנן.

מאידך בפ"י ה"ח וה"ט כתב הרמב"ם, 'משגלה שבת ראשון ושבת גד וחצי שבת מנשה בטלו היובלות שנאמר וקראתם דרוור בארץ לכל יושביה בזמן שכל יושביה עליה והוא שלא יהיו מעורבין שבת בשבת אלא כולין יושבים כתקנן ... ובזמן שהיובל נוהג נוהג דין עבד עברי ודין בתי ערי חומה ודין שדה חרמים ודין שדה אחוזה ומקבלין גר תושב ונוהגת שביעית בארץ והשמטת כספים בכל מקום מן התורה ובזמן שאין היובל נוהג אינו נוהג אחד מכל אלו חוץ משביעית בארץ והשמטת כספים בכל מקום מדבריהם כמו שביארנו', מבואר בדבריו דבזה"ז אין יובל נוהג, אין שביעית נוהגת בארץ – אלא מדרבנן.

וע"י בכסף משנה פ"ד הכ"ה, שהאריך להסביר דשיטת הרמב"ם דשביעית בזה"ז דאורייתא,¹³ ומש"כ בפ"י ה"ט דהוא רק 'מדבריהם' – קאי על שמיטת כספים דסמיק ליה, דאילו שמיטת קרקעות - מדאורייתא נמי נהגה בכל זמן. וכ"כ הכס"מ ע"ד הרמב"ם בפ"י ה"ט. ודבריו מבוארים לפמש"כ המהר"י קורקוס שם, דהיתה להם גירסא אחרת ברמב"ם, וכך היא הגירסא, 'ובזמן שאין

¹² וע"י ברמב"ן דסיים, דאף הרב"ד עצמו במסכת ע"ז – חזר בו, והודה על האמת ששמיטת כספים נוהגת ע"פ מדרבנן.

¹³ אולם בפ"י יו"ד סי' של"א, כתב דדעת הרמב"ם דשביעית בזה"ז דרבנן, וע"י בפאת השלחן הלכות שביעית סי' ל"ט ס"ק ב', שכתב שהב"י חזר בו ממש"כ בכס"מ, וס"ל דדעת הרמב"ם דשביעית בזה"ז דרבנן, וכמו שכתב בשו"ת אבקת רוכל סי' כ"ד.

היובל נוהג אינו נוהג אחד מכל אלו חוץ משביעית בארץ והשמטת כספים בכל מקום מדבריהם כמו שביארנו, וע"כ כתב הכס"מ דמש"כ 'מדבריהם' קאי רק על שמיטת כספים, אך השמטת הקרקע בשביעית – הינה מדאורייתא. והוסיף ע"כ המהר"י קורקוס, דזהו מש"כ הרמב"ם 'כמו שביארנו' – דהיינו על שמיטת כספים, שכן כתב בח"ה, דאילו כוננו גם על שמיטת קרקע בשביעית, הלא לא ביאר בזה דבר.²⁵

אולם דעת המהר"י קורקוס פ"ט ה"ב, דמהא דהביא הרמב"ם דברי הגמ' בגיטין, ד'בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים', מבואר דס"ל להרמב"ם דשביעית בזה"ל דרבנן, וכן דייק מג' הרמב"ם פ"י ה"ט – כפי שמופיעה בדפוסים שלנו, 'ונוהגת שביעית בארץ מדבריהם' והשמטת כספים בכל מקום מדבריהם, ומדקאמר בתרויהו 'מדבריהם', מבואר דס"ל דאף שמיטת קרקעות בשביעית – הינה מדרבנן. וכ"ה הגירסא ממש במדרש הגדול פרשת בהר. וכ"כ החזו"א שביעית סי' ג' ס"ק ז', דדעת הרמב"ם שהלכה כרבי – דשביעית בזה"ל מדרבנן.

סיכום שיטות הראשונים בדין שביעית בזה"ל א. דעת הרשב"א, ספר התרומה והסמ"ג, דכל המצוות התלויות בארץ, נוהגות בזמן הזה רק מדרבנן, ומשום דקדושה שניה בטלה עם חורבן הבית. וכן דעת המגיד, משנה המאירי בשיטת הרמב"ם.

ב. דעת הר"ן הריטב"א והרשב"א, דאף אי נימא דמצוות התלויות בארץ נוהגות גם בזה"ל מדאורייתא, משום דקדושה שניה לא בטלה, מ"מ שביעית נוהגת רק מדרבנן, ומשום דהוקשה ליובל – דנוהג רק בזמן שכל יושביה עליה. וכ"ז המהר"י קורקוס והחזו"א בשיטת הרמב"ם.

ג. שיטת הרמב"ן דשביעית נוהגת אף בזמן הזה מדאורייתא, וכ"ז הכס"מ בשיטת הרמב"ם. שיטות הפוסקים

א. דעת הטור והב"י יו"ד סי' של"א, דשביעית בזה"ל מדרבנן. וכ"כ דעת המבי"ט ח"ב סי' ס"ד, ובנו המהרי"ט יו"ד סי' נ"ב, והפאת השלחן הל' שביעית סי' כ"ג ס"ק כ"ג.

ב. דעת הרדב"ז פ"ד הל' שמיטה ויובל הל' כ"ט, דשביעית בזה"ל מדאורייתא, וכ"ז החכמ"א שערי צדק פרק ט"ו.²⁶

ג. דעת החזו"א שביעית סי' ג' ס"ק ח', דנקטינן דשביעית בזה"ל מדרבנן.²⁷

ענן ג – אי אזלינן לקולא בספק

והנה לפי שיטת רוב הפוסקים – דס"ל דשביעית בזה"ל מדרבנן, א"כ הו"ל להקל בספיקות,²⁸ אולם יעו"ל בחזו"א שביעית סי' כ"א ס"ק א', דדן בספקו של הירושלמי פ"ק דערלה סוף הל' ב' (דף ע"ב), האם נוהג שביעית בגדילין בבית, והביא דהכרעת הפאת השלחן סי' כ' ס"ק

²⁵ וכן מבואר בדברי הרמב"ם בשו"ת פאר הדור סי' ט"ו, דשביעית בזה"ל מדאורייתא.

²⁶ וז"ל 'יש מגדולי הפוסקים דס"ל דאף בזה"ל נוהגת שביעית מה"ת (רמב"ם פ"ד מהלכו' שמיטה וע"ש בכס"מ), ואנו בני חו"ל ודאי ראוי לנו להתמיר כמ"ד שהוא מה"ת'.

²⁷ וז"ל 'ונראה דלענין שביעית בזה"ל, יש לסמוך שהוא מדרבנן, שזהו דעת הרמב"ם ... וזו נראה דעת הראב"ד ... וכן הסכים המ"מ, [אבל דעת רמב"ן בס' הזכות שם, דשביעית בזה"ל מה"ת – בין בקרקע בין בכספים].

²⁸ וכן מבואר בדברי הרא"ש מכות פ"א סי' ג', דבספק שמיטת כספים בזה"ל אמרינן דאינו משמט – כיון שהוא מדרבנן. אלא שכבר דנו המפרשים בדבריו, דאדרבה – אין לחייבו מספק, כיון דהמוציא מחברו עליו הראיה. (ע"י ב"י ח"מ סי' ט"ז).

נ"ב להקל בזה, ומשום דנקטינן דשביעית בזה"ל דרבנן – והוי ספק דרבנן לקולא. וכתב עליו בס"ק ב', 'ועיקר היסוד של פאה"ש ז"ל להקל בספיקא, לדין אינו מוכרע, ד"ל כיון דעיקר הספק בדאורייתא ואזלינן לחומרא, ממילא גם לדין אזלינן לחומרא'. מבואר דלא נקטינן להקל בספיקות. וכ"כ בס"ל כ"ז ס"ק ז'.²⁹ וכ"כ בשו"ת בית הלוי ח"ג סי' א' אות ז' (ס"ק א'), דדבר שעיקרו מהתורה – אין להקל בו בספיקות.

אולם עיי"ש בדברי הבית הלוי אות ו' ס"ק ב', דס"ל דאיכא נפק"מ טובא³⁰ בטעם הדין דשביעית בזה"ל דרבנן, דלשיטת הראשונים דס"ל דקדושה שניה לא קידשה לעתיד לבא, א"כ כל דיני שמיטה האידנא הוו רק מדרבנן, ודינם ככל דיני דרבנן – דאזלינן בהו בספיקא לקולא, אך לשיטת הראשונים דקדושה שניה לא בטלה, והטעם דשביעית בזה"ל דרבנן – הוא משום דתליא ביובל, א"כ חיובו בזה"ל הוי כחיובו בזמן בית שני, ומבואר בבבא שבימי עזרא קיבלו עליהם לשמור שמיטה – אע"ג דאין יובל, וכדכתיב בנחמיה פרק י', 'וְיִבְרָךְ אֱתָנָנוּ כְּפִתֵּי־אֱמֶנֶה וְכַתְּבִים וְעַל הַחֲתוּמִים שְׂרִינוּ לְיָיִנוּ כְּהַיְיָנוּ, וְעַל הַחֲתוּמִים נִחְמֶיהָ ... וּבְאִים בְּאֵלָהּ וּבְשִׁבְעָה לְלֶכֶת בְּתוֹרַת הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר נִתְּנָה בְּיַד מֹשֶׁה עֶבֶד הָאֱלֹקִים וְלִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת אֵת כָּל מִצְוֹת ה' אֲדִינִי וּמִשְׁפָּטֵי וְחֻקֵּי ... וְנִטְשָׁה אֵת הַשְּׂנֵה הַשְּׂבִיעִית וּמִשָּׂא כָּל יָד, וְכִיּוֹן שִׁקִּיבֹלוּ עֲלֵיהֶוּ בְּאֵלָהּ וּבְשִׁבְעָה, ע"כ לא נקרי' שמיטה דרבנן – אלא הו"א דברי קבלה,³¹ וע"כ יש לו דין ככל חומר איסורא דאורייתא, ואין מקום להקל בזה"ל יותר מבזמן הבית.

וע"י במשנת יעקב הל' שמיטה ויובל פ"ד הכ"ה, שתמה על דבריו, דהיכן מבואר שם שקיבלו עליהם דינים אלו לכל הדורות, והיכן כתוב שהיתה בזה תקנת עזרא. ועוד דלפ"י רש"י שם עה"פ ונטש את השנה השביעית – הוא כענין שטאמר והשביעית תשקטנה ונטשנה, וזהו לענין שיפקירו הפירות, ולא לענין עבודת הקרקע.

וכן תמה ע"ד החזו"א שביעית סי' י"ח ס"ק ד', ועוד הוסיף דלא מצינו דיש בלשון אלא – חרם, אלא רק שבועה, והלא אין שבועה חלה לדורות. עוד הוסיף לתמוה, דאף אותן שנשבעו ע"כ, לא באו להוסיף – שלא יתירו במקום שאפשר להקל בדרבנן, אלא נשבעו לשמור כפי תקנת חכמים, ומה שרואים חכמים להתיר במקום פסידא או תיקון העולם, אינו בכלל השבועה.

לתגובות: YR4295@gmail.com

צוץ התורה – הערות במקרא

הקודש / הרב נעם לסר, נו"נ

בישיבת מיר

פרשת מרחשון הנחשת ועשייתם לריקועי פחים צמיו למזבח

וַיִּדְבַּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. אָמַר אֶל אֱלֹעֶז בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וַיִּכְרֶם אֶת הַמַּחֲתֹת מִבְּיַד הַשָּׂרָפָה וְאֵת הָאֵשׁ זָכָה הִלָּאָה פִּי קִדְשׁוֹ. [ג] אֵת מַחֲתֹת הַחֲטָאִים הָאֵלֶּה בְּנִשְׁתֵּם וְעָשׂוּ אֹתָם רִקְעֵי פִחִים צָפְיִי לְמִזְבֵּחַ פִּי הַקֹּדֶשׁ לְפָנֵי ה' וַיִּקְדְּשׁוּ וַיִּהְיֶה לְפָנֵי יְשָׁרְאֵל. וַיִּסְחֹף אֱלֹעֶז הַכֹּהֵן אֶת מַחֲתֹת הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר הִקְרִיבו הַשָּׂרָפִים

²⁹ אולם ע"י בס"ל ט' ס"ק י"ז ד"ה ירק, דנקט להקל בירק שנמגר בשביעית – דאין בו משום ספיחין, כיון דהוי מחלוקת הר"ש (פ"א מ"א) והרמב"ם (פ"ד מהל' שמו"י הי"ב), כיון שהוא ספק בדרבנן. (אא"כ כוננו דספיחין הו"א איסור דרבנן).

³⁰ קודם לכן הביא נפק"מ נוספת, האם יש קנין לעכו"ם להפקיע מידי תרומות, מעשרות ושביעית, דלשיטתו שלא בטלה קדושת הארץ, ממילא אין קנין לעכו"ם בארץ ישראל להפקיע מידי מצוות התלויות בארץ, אך לשיטתו שבתלה קדושת הארץ, אף אי קיבלו עליהו בשבועה, שפיר יש קנין לעכו"ם להפקיע מידי קדושתה.

³¹ כע"ז כתב גם הנצי"ב בשו"ת משיב דבר ח"ב סי' נ"ו.

וַיִּקְרָעוּם צָפְיִי לְמִזְבֵּחַ. [ה] זָכְרוֹן לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזְרַע אֶהֱרֹן הוּא לְהִקְטִיר קִטְרֹת לְפָנֵי ה' וְלֹא יִהְיֶה קִלְכֹּחַ וַיַּעֲדֶנּוּ פֶּאֶשֶׁר דִּבְרַר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לֹא (פרק יז)

א [מדוע אלעזר צריך להרים את המחנות, הרי זהו תפקידו של הגזבר. ומדוע מכונה אלעזר בן אהרן הכהן, ולא אלעזר הכהן.

ב [מדוע המחנות נחשבים מבין השרפה, היה צריך לומר מבין השרופים, כלשון הפסוק 'השרופים'.

ג [ואת האש זרה הלאה כי קדשו - מדוע אין קדושה בגחלים, הרי הדליקו את הגחלים, והניחו בהם את הקטורת, והרי הגחלים יש להם שימוש ומדוע לא ישתמשו אף בהם. וכמו כן יש לעיין האם מה שטאמר כי קדשו מתייחס אף לאש והגחלים.

ד [מה הפירוש 'זרה הלאה' לאן היו צריכים לזרות את הגחלים [האש]. עוד יש לעמוד על שינוי הכתוב מלשון נסתר ללשון הווה. אצל המחנות נאמר 'יירס' ולגבי הגחלים נאמר זרה הלאה בלשון צווי.

ה [את מחנות החטאים האלה בנפשותם - לכאורה כל זה מיותר. הכל ידוע במי מדובר ומה חטאים.

ו [מדוע עשו מהמחנות ציפוי למזבח, היה מן הראוי שישתמשו בהם עצמם עבודה, שהרי מי שהקדיש דבר הראוי למזבח, אין מתייחס אותו אלא משתמשים בו לאותו ייעוד שנתקדש.

הבעיה שנוצרה במחנות והפתרון

נראה לומר שנוצרה בעיה קשה, מה לעשות במחנות, ובאש - כלומר בגחלים שנותרו מן ההקטרה הזו, ולכנן נאמרה פרשה זו.

מצד אחד הן קדושות בקדושת הגוף, שהובאו להקרבה ואין להם פדיון, ככל כלי שרת שאין לו פדיון. [מנחות קב, א] ומאיך המחנות עצמן אינן ראויות להשתמש בהם במקדש, שכל מחתה מזכירה את שם החוטא שהביאה.

[שזהו יסוד גדול בהבאת קרבן או מתנה לגבוה, שהמביא ממונו לגבוה, הרי הוא כמביא את עצמו לפני ה', שממונו של אדם הרי הוא כחלק ממנו, וזוכר לפניו לטובה. ודברנו בזה בפרשת ערכין]. לכך הפתרון היה לעשות מהם דבר שהוא קדושת הגוף, ולא יזכר שמו של החוטא.

מה למדנו מזה שהחטאים האלה בנפשותם

ושמא תאמר גם אם לא יזכר שמו של המביא על ידי שיתכו את המחנה לגוש אחד גדול, כיצד ישתמשו במתכת, הרי סו"ס נעשו לעבירה, ושמא נפגמו בעצמותם. שהרי מצינו ב"אנתן" שדעת ר' אליעזר "ע"ז כה [שאין להתיר את הזהב שמביאה האשה, אפילו לעשות ריקועי פחים לבית המקדש. על זה משיב הכתוב את מחנות החטאים האלה בנפשותם, כלומר שהיה כאן חטא וטעות בנפשותם, מצד הנפש הבהמית המוסתת בקלות על ידי אכילה ושתייה, ולא רצון למדד. וכן דרשו חז"ל סנהדרין נב, א שקורח הסית אותם על עסקי אכילה ושתייה.

הסכנה שבתאוונה רוחנית ללא הכוונה

וַיִּקְהַל עֲלֵיהֶם קִרְחָה אֵת כָּל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּבְרָא כְבוֹד ה' אֶל כָּל הָעֵדָה: וַיִּדְבַּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: הַבְּדִלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאִכְלָה אֹתָם כְּרִגְעָה: וַיַּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל-אֱלֹקֵי הָרוּחֹת לְכָל בָּשָׂר הָאִישׁ אֲחֻד וַיִּחָטָא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצָף (פרק טז)

א [יש לעיין מדוע הקהיל קורח את כל העדה אל פתח אהל מועד. מה פשר ההתקהלות במקום זה.

ב [הַבְּדִלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת - מדוע היו צריכים להיבדל מן העדה הזו, הרי מדובר בעדה שהקהיל קורח נגד משה, אם כן איזה צורך יש להיבדל מהם.

ג [מדוע כאן נאמר הַבְּדִלוּ, ולקמן נאמר הַרוּמו מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת.

ד [מה פשר הבקשה האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף. ומה עומקה של התחינה אלוהי הרוחות לכל

אספקלריא לפרשת קרח תשפ"א

| עמוד מז

בשר, שהוא לשון ייחודית מאוד המשל את הרוח, שהוא לשון חשיבות, כנגד הבשר הנמוך.

ישנן שתי תאוות בעבודת הכהונה: א [תאוות עבודת ה'. ב] תאוות הכבוד.

קורח לא היה יכול להקהיל את העדה משום כבודו האישי, אלא שכנע את הציבור במתק לשוני, לעמוד ולהשתתף במחאה הציבורית שכל העדה רוצים להיות קדושים. להתקרב אל פתח אהל מועד. להוכיח שיש ציבור גדול שרוצה להתקרב אל הקב"ה ולעבודו. כל עדה כולם קדושים, וכולם רוצים להיות כהנים, ועבודת הכהנים איננה נחלתם הבלעדית של משפחה מסויימת. ואין זו רק טענתו האישית. ואלו שהצטרפו אליו, לא היו סתם כך אחרי פרחי, אלא קדושי עליון, שהיו חפצים אף הם לשמש בקודש.

אמנם כיתר תאוותיו של האדם הזקוקות לריסון ואיפוק, התאוה הרוחנית לעבוד את הבורא, אף היא זקוקה לריסון, ולהכונה של התורה. ולכך הקב"ה פונה למשה ואהרן ואומר, אין ברירה צריכים לכלות את ההתפתחות של הגרעין הזה, לפני שישלח גזרות לכל העדה במסוה של תאוה רוחנית. כלומר כל זמן שמדובר בתאוה טבעית, זה יעבור. אך בתאוה רוחנית זה יותר מסוכן. ולכך אומר להם הבדלו מתוך העדה הזאת, היו שאתם הבדלו בעבודתם מדרכי העבודה של קורח. קבלו על עצמכם לעבוד את ה' לפי הוראתו ולא לפי הרגש הטבעי. ולכך לא אמר הרומן, שהוא פעולה מעשית, אלא הבדלו - אל תראו שום השתוות ושייכות עם עובדי ה' המזוייפים הללו - שמתקרבים שלא בדרך הנכונה.

ומשום כך מתחננים משה ואהרן, בתפילתם, אל אלוהי הרוחות לכל בשר. "בשר" מסמל את החלק הנמוך של האדם. בקשתו של משה היא, שאין לראות את תאוותם הזו כתאוה רוחנית גרידא, ואז היא מסוכנת ופסולה, אלא מה שמתחבא כאן בעיקר הוא תאוות הכבוד, וממילא אין זו עבודת ה' פסולה, אלא בסך הכל התפרצות של תאוות כבוד, שתדעך עם הזמן. ואין צורך כלכות אותם כרגע.

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער אין מחזיקים במחלוקת

איתא בגמ' סנהדרין (קט:): וכן במדרש רבה (פרשה יח פסקה כ) "אמר רב, און בן פלת אשתו הצילתו ואמרה ליה מה לך בהדי פלוגתיה, אי אהרן כהנא רבא את תלמידא, אי קרח כהנא רבה את תלמידא, וכו' היינו דכתיב (משלי יד) 'חכמת נשים בנתה ביתה' זו אשתו של און בן פלת'.

וצריכים להבין מה היתה החכמה הגדולה הזאת שאמרה, הלא דברים פשוטים הם ולמה נתפעלו חז"ל מדבריה כל כך עד שקראו עליה תואר נשגבה זאת. אולם בשעת המחלוקת אנשים שוכחים לגמרי לדבר בהגיון ובשכל, ומתחילים לבנות טענות בדיות, הרים התלויים בשערה מה שלא היה ולא יהיה, ומי שיכול להחזיק את עצמו בעת המחלוקת לדבר רק דברים הגיונים בשכל ישר בלי גוזמאות ושקרים, חכמה גדולה היא עד למאד.

וכן אמר פעם הרה"ק האביר יעקב מסאדיגורא זצ"ל כאשר נכנס אליו פעם צדיק אחד וסיפר לו על הרדיפות שנגעו לו על ידי כמה חסידים ואנשי מעשה, ושמע האביר יעקב את דבריו בצער גדול ובתמיהון שכן יכולים לעשות אנשים שהיו נחשבים כאנשי מעשה, והגיב הרה"ק מסאדיגורא בצער רב "יעצט זיי איך אז ווען ס'קומט צו מחלוקת מ'פלירט זיך אין גאנצן". (עכשיו אני רואה כשבים למחלוקת, אנשים אובדים את עצמם לגמרי ואובדים ואת שכלם).

ומסתמא הטעם ש"מ'פלירט זיך אין גאנצן" בעת מחלוקת הוא כדאיתא בגמרא גיטין (נב), והובא לשון הגמרא לקמן) שהשטן העיד על עצמו שהוא שורה ושולט

בחזקה וביתר שאת בבית בעלי מחלוקת ששם יש לו דירת רגל ביותר להתגרות בהם, וכשהשטן משים את עיניו על איש אחד במיוחד ושולט עליו, קשה מאוד מאוד להשתרר ממנו ולהתנהג כראוי ובושר כדבעי, ולכן האדם אובד את עצמו לגמרי ואומר ועושה דברים שלא היה אומר ועושה בזמנים אחרים.

ועוד יש להסביר חכמתה הגדולה של אשתו של און בן פלת, שלכאורה יש לשאול פירא חמורה על דבריה, שהיא טענה דממה נפשך או אהרן הכהן יהיה הכהן גדול או קרח יהיה הכהן גדול וא"א שאון בן פלת יהיה הכהן גדול. ולכאורה היא אינה צודקת בטענתה, וכפי שביאר הרבי ר' יונתן אייבשיץ בספרו תפארת יהונתן את דברי רש"י "קרח שפיקח היה מה ראה לטעות זה", והיינו דהיה לקרח להבין דא"א שהוא יהיה כהן גדול, על דרך דאיתא בגמ' ברכות (כז:): דאחר שהעבירו את רבן גמליאל מנשיאותו החליטו חז"ל דאין למנות ר' יהושע במקומו משום חלישות דעת של ר"ג ונא ועבריה, מאן נוקים ליה, נוקמיה רבי יהושע בעל מעשה הוא" וביאר שם רש"י "וחוה ליה לרבן גמליאל צערא טפי", וא"כ ה"ה כאן במחלוקת של קרח, דאפילו אם היו מעבירים את אהרן הכהן מנשיאותו לא היו ממנים את קרח במקומו. וזהו כוונת רש"י "קרח שפיקח היה מה ראה לטעות זה, דממ"ל הוא לא יהיה כהן גדול.

ומעכשיו יש פירא על דברי אשתו של און בן פלא שטענה "אי אהרן כהנא רבא את תלמידא, אי קרח כהנא רבה את תלמידא" שהלא טענתה אינה נכונה, ואם כן למה שיבחו חז"ל את דבריה? וי"ל דעל זה גופא התכוונו חז"ל באמרום עליה "חכמת נשים בנתה ביתה", דאין חכמה לעשות שלום כשאתה מוכיח לבעל המחלוקת שהוא טעה ואינו צודק כלל בטענתו, אולם זה חכמה גדולה לעשות שלום כשאין אתה יכול להוכיחו שאינו צודק וזה היתה חכמתה.

היא גם ידעה ועשתה חשבון הנ"ל של רבי יונתן אייבשיץ שא"א לקרח להיות כהן גדול, ועכ"ז טענה טענתה דממ"ל או אהרן הכהן או קרח יהא הכהן גדול, ועשתה כן על פי עצת חז"ל שמוטר לשנות מפני השלום וכמ"ש הרה"ק השר שלום מבעלזא "ס' איז בעסער א פאלשע שלום ווי א אמתער מחלוקת", וזה היה חכמתה שהגם שטענתה לא היתה נכונה, עכ"ז פעלה, וזהו חכמת נשים ופעלה בטענתה וע"פ שהיתה תשובה לדבריה.

ויסוד זה שטוב יותר "שלום של שקר" "ממחלוקת של אמת" מבואר במדרש רבה (בראשית ד, ח) "למה אין כתיב בשני טוב, ר' חנינא אמר שבו נברא מחלוקת שנאמר ויהי מבדיל בין מים למים, אמר ר' טביומי **אם מחלוקת שהיא לתיקונו ולישבו של עולם אין בהכי טוב, מחלוקת שהיא לעירובו על אחת כמה וכמה**". הרי שאפילו מחלוקת של אמת שהיא לתיקון העולם אינו טוב, כל שכן כל שאר מחלוקות.

ודבר נפלא מאוד השיב פעם הרה"ק האביר חיים מוויזניץ זצ"ל כאשר שאלו אותו למה הוא מקרב כל כך יהודים שפלים ורעים, הלא אמרו חז"ל (תענית ז:): "כל אדם שיש לו עזות פנים מותר לשנאנו שנאמר ועז פניו ישנא", ואם מותר לשנא אדם כזה ק"ו שאין צריך לקרב אותו, והשיב האביר חיים "אמת שמוטר לשנא אותו, אבל מה אם קדש עצמך במותר לך"! וזה רעיון עמוק, שקדש עצמך במותר לך וכל החומרות וההידורים אינם מוגבלות רק למצות בין אדם למקום גרידא, אלא גם במצות בין אדם לחברו יש לאדם להדר ולעזור לחברו ולדון לךף זכות, ולא להשפילו ולדבר סרה עליו הגם שאולי מותר הוא, דגם בזה שייך קדש עצמך במותר לך.

גדולי ישראל היו עושים בכל כוחם למנוע מחלוקת והיו מכניעים את עצמם ומוחלים על כבודם למען השלום, וכאזהרת הרשב"א (שו"ת חלק ה סימן רלח) "ואתה דע לך עוד כי אי אפשר להנוג בכל האנשים במדה אחת. **וזכור נא ענין דוד אדונינו מלכינו אשר נהג להעלים עינו מיזאב ושמעני**, ואע"פ שהיו בני מות. והטענה שאמר (שי"ב יט-כג) כי היום ידעתי שאני מלך על ישראל. כי לכל זמן מזונו, והעלמת עין מן העובר לעתים מצוה, והכל

לפי צורך השעה. והחכם מעלים עיין לעתים בקלות, ואני רואה צריך שיתחזק עיני התקנות בתחילה ולא יכנס במחלוקת". עכ"ל הרשב"א עיי"ש עוד.

ועוד איתא במדרש תהילים עה"פ (תהלים מא יב) "בזאת ידעת כי חפצת בי כי לא ירע אובי עלי", אמר לו הקב"ה, לוד מה אתה משלם להם רעה, אמר לו ח"ו, **ואני בחלוקת לבושי שק** (תהלים לה ג), כשחלודת, **הם היו מתפללים עלי שאמות וכשהם חולים אני מתפלל עליהם ומתכסה שק**. והקב"ה אומר לו הואיל ועשית כך יודע אני כי חפצת בי".

וכך מובא בספר בוצינא קדישא (עמ' קסא) כי בעת שהיה מחלוקת הגדולה על הרה"ק ר' ברוך'ל ממעיבו זצ"ל, הלך הרבי ר' ברוך'ל על ציון הקדוש של זקנו הבעש"ט ואמר לו: "מעולם לא הטרחתי אותך בשביל עצמי, ועתה מוכרח אני להטריח אותך ולבקשך בשביל עצמי. **הנה רבים קמים עלי, אבקש ממך להתפלל להשי"ת עבורי שיהיו הם ונשיהם בריאים ומצלחים ויהיה להם כל טוב, ולא יהיה להם שום היזק בשביל מה שהם חולקים עלי!**"

ובקונטרס מרגניתא טבא (אות מד) מהגה"ק ר' יהונתן וואלינער זצ"ל, שהדפיס החפץ חיים בסוף ספרו אהבת חסד, צוה: "להזהר מאד ממחלוקת ושלא יחזיק בו חס ושלוש, ויכניע עצמו נגד החולקים עליו ויבקש שלום מהם ולא יהיה שונא אותם, **ולא ירע להם בשום דבר, אדרבה יעשה טובה להם בכל מה שיוכל ויבקש רחמים מה' שייטב לו וישמע תפלתו**" עכ"ל.

ובספר דברי דוד מובא דברי אדמו"ר הזקן מטשארטקוב זצ"ל שסירב בכל תוקף אפילו לדבר כנגד אותם אנשים שהיו מצערים אותו והפיצו כל מיני שמעות לא נכונות כנגדו, וכשהפצירו אותו מגדולי חסידיו לענות על ריב, סירב ואמר: "כל ימינו העבודה שלנו להמליץ אך טוב על ישראל וללמד בזכותם תדיר שלא יהיה קטרוג עליהם. ועתה בשביל אותם אנשים נאבד מאמונתנו לעורר דין ח"ו. אלא יתן ה' להחסידיהם כל טוב עד שהמה לא יוכלו לסבול ויהיו בטלים מעליהם בבחינת מוציא חמה מנרתיקה" עכ"ל.

ובספר שבט מוסר כתב "אל יקל בעיניך אפילו מחלוקת קטן משום שהשטן מציג שם להגדילו כאש ולאכול מנפש עד בשר כדאמרין (סנהדרין ז) 'אמר ר' הונא האי תנרא דמי לדי נורא דבידקא דמיא כיון דרווח' רוחו', וביגיתין (נב). 'נהנו בי תרי דאגרי בהו שטן כל בי שמישי הוו מינצו בהדי הדדי, איקלע רבי מאיר להתם עכבינהו לתלת בי שמישי עד דעבד להו שלמא, שמעיה דקאמר ווי דאפקיה רבי מאיר לההוא גברא מביתיה'. וראה בעיניך שהמחלוקת יתגדל עד שהשטן עושה חזקה שם עד שמגדילו להרוג נפש, לכן אין להקל אפילו על מחלוקת קטנה כלל וצריך לבטלו מיד ולשום שלום במקומו" עכ"ל השבט מוסר.

ועל דרך זה שמעתי פירוש נפלא עה"פ "ודתן ואבירם יצאו נצבים פתח אהליהם ונשיהם ובניהם וטפם" וכתב רש"י "בא וראה כמה קשה המחלוקת שהרי בית דין של מטה אין עונשים אלא עד שיביא שתי שערות ובית דין של מעלה עד עשרים שנה וכאן אבדו אף יונקי שדים".

וקשה למה פירש רש"י את זה כאן, דיתור הוה ליה לפרש את זה לקמן עה"פ "ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם ואת בתיהם ואת כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכוש", ועוד קשה דהל"ל לרש"י למימר "בא וראה כמה קשה עונשו של מחלוקת", אלא דחדא מתורצת בחברתה, דכוונת רש"י היא ראה כמה קשה היא המחלוקת שאינה נשאת רק בגדש ויכוח בין שני אנשים יחידים, אלא שמתפשטת כאשר עוברת למשפחותיהם ולבניהם ואפילו לטפם עד שבמהרה ובזמן קצר הרבה אנשים מתערבים בזה ונעשה מחלוקת בין משפחות שלימות, וזה מה שכתב רש"י "ראה כמה קשה המחלוקת" שמפסוק זה אנו רואים שלא רק דתן ואבירם התערבו במחלוקת, אלא שגם נשיהם ובניהם וטפם.

וגדולי ישראל היו נוהגים להשתדל פעם אחר פעם להשכיח שלום, והגם שהשתדלו כמה פעמים ולא עלתה

בידם, לא התייאשו וקיימו בנפשם "בקש שלום ורדפהו" והיו רודפים אחר השלום עד שזכו להשבית המחלוקת ולהשכיח השלום, ודבר נפלא אמר האדמו"ר רבי ישראל מטשארטקוב זצ"ל, כאשר רב אחד סיפר לפניו שכבר השתדל שלש פעמים לעשות שלום בינו ובין בעל פלוגתיו ולא עלה בידו, ועל כן אין כדאי לו לבזבז יותר זמן על זה ולנסות יותר. ענה לו הרבי מטשארטקוב: כתיב "ויקם משה וילך אל דתן ואבירם" (טז, כה), ובגמרא (סנהדרין קי.) אמרו "אמר ריש לקיש מכאן שאין מחזיקים במחלוקת".

ואפשר לומר היינו שאין טענת חזקה במחלוקת, ולכן אע"פ שמחלוקתו של קרח היתה כבר "סרוחן הרביעי", כמבואר במדרש תנחומא והובא ברש"י (טז, ד), אעפ"כ טרח משה רבינו ע"ה להשלים איתם, ולא אמר שכבר מחזיקים הם כבעלי עבירה בשלש פעמים הקודמים, ואין לילך כנגד החזקה, אלא טרח להשרות שלום ביניהם.

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק

שני חלקי המצווה בפדיון הבן
אך פדה תפדה את פבור האדם ואת פבור התפדה
הטמאה תפדה (יח, טו)

ב' במסורה, א' פדה תפדה את פבור האדם, ב' אח לא פדה יפדה איש לא יתן לאלקים כפרו (תהלים מט, ח), ונראה לפרש דהנה טעם מצוות פדיון בן הבכור כתוב בתורה (שמות יג, יג) וכל בכור אדם בבניך תפדה, והיה כי ישאלך בנך מחר לאמור מה זאת ואמרת אליו בחוץ יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים, ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרוג ה' כל בכור בארץ מצרים מבכור אדם ועד בכור בהמה, על כן אין זובח לה' כל פטר רחם הזכרים, וכל בכור בני אפדה, וצריך ביאור אמאי נאמר שאלת מך זאת דוקא בפדיון פדיון בכור, ולא בשאר מצוות שבתורה שמקיימים כחוק בלא טעם.

וי"ל עפ"י מה שכתב ברבינו בחיי (בראשית לו, כח) בטעם מצוות פדיון בכור, והוא כדי לכפר על חטא מכירת יוסף שהיה בכור לאמו רחל, ומכיון שמכרו את יוסף בעשרים כסף (וישע לו, כח) לכן נצטוו לפדות את הבן הבכור בעד חמשת שקלים עשרה גרה, ולכאורה קשה דהא חטא מכירת יוסף כבר נתכפרו עליו ישראל על ידי גלות מצרים, ואמאי נצטוו על פדיון בכור לכפר על מכירת יוסף.

בעבד איכא ב' דינים, עבדות בפועל, וגם חלות קניין בגוף

ויובן עפ"י מה יסוד דברי מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל דבכל עבד איכא ב' דינים, חדא שהעבד משועבד לעבד לאדונו בפועל, ודין השני איכא בעבד שהוא קניין השייך לאדונו, חלות דין בגופו של העבד, וכמו כן ישראל במצרים היה בהם ב' דינים, חדא שעבדו עבודת פרך וקשה לפרעה, והשני שהיה לפרעה בישראל חלות דין קניין בגופם, וזהו דאיתא בילקוט [רמז ר"ח] דמשה אמר לפרעה, אמור הרי אתם ברשותכם, הרי אתם עבדי של הקב"ה, התחיל פרעה צווח לשעבר הייתם עבדי, אבל עכשיו הרי אתם בני חורין, הרי אתם ברשותכם ע"כ, ומדאמר הרי אתם ברשותכם שהוא לשון שחרור, משמע דעד עכשיו היה בהם חלות דין עבדות בגופם, והיה צריך לשחררם להפקיע את העבדות.

ובזה ביאור הגר"ח את דברי בעל ההגדה, ונודה לך על גאולתנו, ועל פדות נפשנו, וצ"ב כפל הלשון, וביאר דגאולתנו קאי בהא דנאלו מהשיעבוד בפועל, דבהא נאמר לשון גאולה שעניינו הוא העברת רשות בעלמא, ועל פדות נפשנו קאי בהא דפקעא חלות העבדות, ובהא נאמר לשון פדיון דשייך היכא שהיה חלות בהפצא והשתא נשתנה דינו.

וזהו הביאור "ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים", והקשה הברכת שמואל דמנל

דאם לא היו אבותינו נגאלים עדיין אנו ובנינו היינו משועבדים לפרעה, והרי אפשר שמחמת שינוי העיתים ומצב המדינות היה קם מלך דמוקרטי והיה משחררם, שהיו תורה דברים שנתנו במשך השנים, ויתרף לאחר מתי תורה נאמרה הלכה [גמ' יבמות מ"ו ע"א] שאין ישראל קניי הגוף ולכ"ו, אבל קודם מתן תורה היה בישראל דין עבד הקנוי ולכ"ו, וא"כ גם הוולדות שייכים לאדון, וזהו דאמר בעל ההגדה, אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים, הרי שאף אנו היינו משועבדים וקניי לפרעה מלך קניינו באבותינו.

וביאור דבריו הם עפ"י דברי הגר"ח דאיכא בעבד תרי דינא דעבדות, חדא שיעבד בפועל, וכן איכא חלות דין קניין בגופו של העבד, וכיוון דהיה בישראל חלות דין עבדות בגופם, ובעבד קיי"ל דהוולדות שייכים לאדון, ואף אם היה משנתנה התקופות ושינוי העיתים ויתכן שלא היה ממששים לעבד עבודה בפועל, אבל מ"מ בדין קניין היה ישראל קניי לפרעה מלך חלות העבדות שהיתה באבותינו, ואי לאו שגאלם הקב"ה הרי אנו ובנינו ובני בנינו היינו משועבדים לפרעה במצרים מלך דין חלות קניין בגופם.

וביאורו באריכות (פסח) דביזת מצרים הוא כנגד העבדות בפועל ומכאן אברהם אבינו, ועבדו וענו אותם וכו' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, דנאמר בפסוק רק ועינו אותם היינו עבדות בפועל, אבל לא נאמר דפרעה יהיה לו בישראל קניין הגוף, וחלות קניין הגוף זה היה משום לכפר על מעשה דמכירת יוסף כמבואר בגמ' בשבת, ומדה כנגד מדה, כיוון דהשבטים מכרו את גופו של יוסף, לכן ככפרה היה לפרעה בישראל קניין הגוף, וביזת הים הוא מלך יוסף, ולכן הים ראה וינס, מה ראה, (מדרש תהילים קיד, ג) ראה ארונו של יוסף, היינו כיון דמכח יוסף נשתעבדו גופם והמצריים קנו את גופם, וכשהגיע זמן הגאולה לשחרר את ישראל ולהפקיע חלות דין קניין מגופם, לכן כשראה הים את ארונו של יוסף, והבין שהגיע זמן כפרה על מעשה דמכירת יוסף, לכן הים ראה וינס.

וזה שנאמר וכל בכור אדם בבניך תפדה, והיה כי ישאלך בנך מחר לאמור מה זאת, דהיינו שישאלו דאמאי איכא מצוה לפדות את הבן כדי לכפר על מכירת יוסף, הלא כבר נתכפרו על ידי גלות מצרים, ואמרת אליו כי בחוץ יד הוצאנו ה' מארץ מצרים מבית עבדים, ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרוג ה' כל בכור בארץ מצרים, היינו דביציאת מצרים היה רק שחרור מעצם העבדות בפועל, אבל עדיין לא נפקע חלות הקניין בגופם שהוא מלך מכירת יוסף, והשחרור היה בקריעת ים סוף כשטבעו המצריים, אבל מ"מ סוף הכפרה הוא בפדיון הבן.

ב' טעמים למצוות פדיון הבן

ונמצא דאיכא שני טעמים לפדיון בכור אדם, חדא זכר למכת בכורות במצרים, ועוד טעם משום כפרת חטא מכירת יוסף, וזהו שנרמז במסורה פדה תפדה את בכור אדם, לזכר העבדות, ישראל במכת בכורות, והוא השחרור מעצם העבדות, ועוד אף לא פדה יפדה איש לא יתן לאלקים כפרו, רומז על מכירת האח יוסף ולא פדאוהו מידי קוניו ולא ניתן לאלקים כפרו, והוא כנגד חלות קניין בעצם, ועל כן צריכים לכפר ע"י קיום מצוות פדיון בכור, ושני הטעמים הם השלמה אחד לשני, חדא היא כנגד השיעבוד בפועל, וחדא כנגד עצם הקניין בגופם שהוא כנגד יוסף.

בפדיון הבן איכא ב' חלקים, נתינה ממוני לכהנים, וגם חלק הפדיון

ויש לבאר עוד, ב' החלקים דאיכא בפדיון הבן, בפערי ישר (שער ה' פרק כה) כתב לדון האם פדיון הבן הוא פריעת חוב גרידא לשבט הכהנים או דאיכא ביה נמי פדיון ממש, וכתב להוכיח בכמה סוגיות דשי"ס דאיכא ביה שתי העניינים דם חלק הממון וגם חלק הפדיון.

הרמ"א (סי' ש"ה סעיף י') הביא בשם הריב"ש דאין האב יכול לפדות את בנו ע"י שליח, והגר"א (שם) הקשה עליו, דמאי שנא מכל התורה כולה דשלוחו של אדם ממותו ומועיל שליח, ועוד דאף אחר יכול לפדות אפילו

בלא דעתו של האב כמו במעשר שני, וכל שכן כאן "שאינו אלא חוב בעלמא", וכן האריך במתנה אפרים (זכיה סי' ז') דפדיון הבן אינו אלא פירעון חוב, ולכן מהני אף שלא מדעת האב, ואף בלא דין זכיה ושליחות כלל.

ובמנחת חינוך (מצוה שצ"ב סק"ז) הקשה עליו דאם פדיון הבן הוא פריעת חוב גרידא, א"כ למה לא יועיל בזה מחילת כהן, ובשערי ישר (שם) הקשה על המנחת חינוך, דפשוט דלא מהני מחילה, דרק כהן זה מחל, אך לא בטלה זכותם של כל שבט הכהונה, והביאור בשיטת הריב"ש הוא דמשום הכי לא מהני שליח כיוון דאיכא פדיון דעל זה לא מהני שליח.

בגמ' בכורות (מ"ט ע"א) נחלקו רב ושמואל אם פדה את בנו תוך ל' ונתאלמו המעות, ולמסקנה קיי"ל כשמואל, אף דבאיסורה קיי"ל דהלכה כרב, אבל הרא"ש פסק (פ"ח סי' ה') כרב דהלכה כרב באיסורי, ובשערי ישר הוכיח מזה דפדיון הבן אינו רק חוב ממוון לכהנים, דא"כ בוודאי היה הלכה כשמואל דהלכתא כוותיה בניי, וע"כ שיש כאן מעשה פדיון.

וכן הוכיח השערי ישר מהגמ' (קידושין כ"ט, בכורות מ"ח ע"ב) הוא [האב] לפדות ובנו לפדות, לכולי עלמא מצוה דגופו עדיפא, ואם היתה מצוות פדיון הבן רק מצות פריעת חוב, מה שייך בזה ענין מצוה דגופיה, מה נפק"מ ע"י איזו סיבה חייבתו תורה בתשלומים.

בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' י"ח) כתב דאין ברכה על נתינת מתנות כהונה לכהן, ומה דמברכין על הפרשת תרומות ומעשרות ועל פדיון הבן היינו על ההפרשה והפדיון ולא על נתינת המתנות, מבואר מדבריו דבפדיון הבן יש בו עניין של פדיון.

[אמנם דעת הקצות החושן בסי' רמ"ג סק"ד מבואר דס"ל דבפדיון הבן איכא רק מתנת כהונה ללא פדיון, דהביא מהפרי חדש לבאר הא דיכול ליתן דמי פדיון הבן לכהן קטן, והוא כיוון דאיכא דעת אחרת מקנה קונה הקטן, והקצות הקשה עליו דבמתנת כהונה ליכא דעת אחרת מקנה, וכתב לבאר לפי תוס' בסנהדרין (ס"ח ע"ב) דקטן קונה שטר פעולתו, והרי במתנות כהונה שהם חלק עבודתם הוי כשטר פעולה שגם קטן יכול לקנות, ומבואר דס"ל דבפדיון הבן לא צריך הקנאה ואין כאן פדיון, אלא נתינת מתנות כהונה גרידא, וכן היא דעת הגר"א כנ"ל שהקשה על הריב"ש.]

ונפק"מ בין ב' חלקי המצווה כתב (שם) בשערי ישר דמשכחת לן מעשה פדיון ללא חוב ממוון, וכן משכחת לן חוב ממוון ללא מעשה פדיון, ובגמ' בכורות מבואר דאין לפדות בקרקעות ושטרות ועבדים, וכתב בשערי ישר דזהו רק לענין מעשה הפדיון, אך לגבי פירעון חוב הממוון מתקיים בכל דהו.

שני חלקי מצוות פדיון הבן כנגד שני הטעמים

ולפ"י מבואר היטב דשני חלקי המצווה הוא נגד שני הטעמים למצוות פדיון הבן, דנתינת המתנות לכהנים הוא כנגד מכת בכורות ויציאת מצרים, וְחַלְקֵי הַפְּדִיּוֹן הוּא לְכַפֵּר עַל מִכְרֵת יוֹסֵף שְׁהוּא כְּנֶגֶד חִלּוֹת הַקְּנִיין בְּעֵצֶם הַגּוֹפִי, עֵינֵי בְּהַגְהוֹת מִרְדֵי (יבמות סי' קכ"ז) שהאב אומר לכהן "בני בכור זה שלך הוא", וכן ע"י ברמ"א (שם סעיף י') דהכהן שואל את האב "מה בעית טפי", אף שאין הכהן יכול להחזיק את הבכור לעצמו, ואף האב אינו יכול להניחו אצל הכהן ואינו מקיים בזה המצווה כלל, מכל מקום כך הוא ענין המצווה, שכאילו הכהן זכה בו ונקנהו ממנו.

להצלת נישואי בתי עב"ג יצחק אהרן ברנשטיין נ"י שהזיווג יעלה יפה ובניין עדי עד, דורות ישרים מבורכים. לע"נ אבי ר' משה בן הר"ר מנחם מנדל ז"ל לע"נ ר' אברהם בן הר"ר בן ציון ז"ל לע"נ מנחם מנדל בן הר"ר חיים דוד ז"ל לע"נ שרה זיסל בת הר"ר יוסף ז"ל

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד,

הר יונה

שליח צבור בשכר דומיא דכהנים חלף עבודתם

אספקלריא לפרשת קרח תשפ"א

| עמוד מט

וְלִבִּי לִי הִנֵּה נִתְּנִי כָּל מַעֲשֵׂי בְּיַסְרָאֵל לְמַלְאָה חֶלְף עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר חָס עֲבָדֶיהֶם אֶת עֲבֹדַת אֱהָל מוֹעֵד (יח, כא)
כתב הדרכי משה (סימן נג אות ח): **כתב באור זרוע** (סימן קיג) **תשובה ארוכה, על זו שראוי לשכור חן ולהשתדל לו סיפוקו חלף עבודתו, כדי שלא יבא לידי התרמות, כמו שהכנהנים והלויים במקדש היו לוקחים תרומות ומעשרות חלף עבודתו.**

אבל בשו"ת מהריט"ף (סימן קד) כתב, שאין מתנות כהונה נחשבים חלף עבודתם, דלא כתיבי רק גבי מתנות לויים ולא במתנות כהונה, שהם בגדר מתנה בלבד, דהכי דייקי קראי 'עבודת מתנה' (יח, ז) שאין תשלום שכר על עבודת הכהנים, [וכ"כ בדברי שאול בפרשתו (השמטות)], ואם כן שליח ציבור שהוא במקום הכהנים המקריבים קרבנות, דהא תפלות במקום תמידיו, אין ראוי שיטול שכר ככהנים שאין מקבלים שכר חלף עבודתם. שוב כתב, דאיכא למימר שיש לדמות ש"ץ ללויים שהם משוררים אצל ארון הקודש, על כן נוטלים שכר חלף עבודתם כדוגמת הלויים.

איך מותר הש"ץ ליקח שכר, הלא 'מה אני בחינם'

עוד הקשה הבית מאיר (סימן תקפה ס"ה), דהלא קיי"ל (בכורות טז.) מה אני בחינם אף אתה בחינם, ואסור לטול שכר על תורה ומצוות, ואם כן הא"ך מותר ליקח מעות להיות שליח ציבור. ובשלמא הכהנים והלויים שניתן להם שכר חלף עבודתם, לא נאמר בהם הדין דמה אני בחינם, דיי"ל דכל שכרם הוא שכר בטלה גרידא, אבל בש"ץ לא שייך שכר בטלה, דהלא בלאו הכי חייב להתפלל, ומה לא אם הוא הש"ץ המוציא את הרבים או שהוא יוצא ידי חובתו מפי אחר, סו"ס אין כאן שום בטלה.

אך יש לפקפק אי בכהנים שייך סברת שכר בטלה, כי דילמא אחרי שאין להם חלק ונחלה בארץ, שוב ליכא בהו סברת שכר בטלה, שהרי אינם מתבטלים ממלאכה, ושוב נתעורר בהם דין מה אני בחינם.

אי כהנים שלוחי דרחמנא מקבלים שכרם משולחן גבוה

עוד בה שלישיה, דלכאורה תליא באיבעית הגמ' (נדרים לה:.) אי כהני שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא, דאי כהני שלוחי דידן אתי שפיר שמתנת כהונה הוא שכר חלף עבודתם, אבל אי כהני שלוחי דרחמנא, מה מקום לבני ישראל לשלם פעולתם שעושים בשביל המקום ב"ה. אלא על כרחך שכל מתנות כהונה הם מתנות כלפי שמיא, אלא שהקב"ה נתנם לכהנים חלף עבודתם, והוא בכלל שכר מצוה שמקבלים מן השמים, ולא תשלום מצד בני ישראל.

ומבאר כן בתפארת הגרשוני [להגאון בעל עבודת הגרשוני זצ"ל] [פרשת בהעלותך] שכתב וז"ל: **ונראה לי, אם אנו אומרים הני כהני שלוחי דידן נינהו, אין אנו אומרים משולחן גבוה קזכו, רק שהשי"ת ציוה לנו ליתן להכהנים המתנות חלף עבודתם, ואם הם שלוחי דרחמנא נינהו, אז משולחן גבוה קזכו, שהקב"ה זוכה בהמתנות ומזכה אותן להכהנים, עכ"ל.**

ולפי זה לא שייך לדמות שכר הש"ץ למתנות כהונה, שהרי אין כאן חיוב כלפי שמיא שנאמר שניתן לש"ץ מן השמים בשכר תפלתו, ותשלום זה הוא בוודאי מהקהל להשי"ץ, ואם כן וודאי אין ללמוד ש"ץ מהנך משולחן גבוה קזכו. ומסתבר דהלויים דמא לכהנים בזה, דהא בלויים נמי שייך הסברא הנאמר גבי כהנים כיון דאידיה לא מצי עביד לא משווי שליח, ואם כן גם הלויים הם שלוחי דרחמנא, ומקבלים שכרם מהשי"ת, ואין לדמות ש"ץ אליהם כאמור. מאידך סברת משולחן גבוה קזכו מבואר בגמ' (חולין כז.) לענין מתנות כהונה שיש בהם קדושה, אבל מעשר דחולין הוא, לא שייך ביה לומר משולחן גבוה קזכו.

הקצוה"ח דמתנת כהונה הוה שכר, דכהנים שלוחי דידן אולם הקצות החושן (סימן רמג ס"ק) נקט דגם מתנות כהונה הם שכר חלף עבודתם עיי"ש, ונראה דאידיה לשיטתיה אזיל שנקט (סימן ר סק"א) דכהנים שלוחי

דידן נמי, ואם כן שהם שלוחי דידן הרי אנו משלמים להם שכר חלף עבודתם וכמו שנתבאר. ושוב אפשר לדמות לזה גם ש"ץ שיקבל שכר חלף עבודתו כדוגמת הכהנים.

בעיני דווקא בשכר כדי לאשווי שליח

ובהא ניחא נמי קושיית הבית מאיר אמאי אין בזה משום מה אני בחינם, דהאי"ה היה מן הראוי לאסור אף בכהנים מהאי טעמא, אלא אדרבה כדי לאשווי שליח דידן נצרך לזה שיקבלו שכר מאתנו, ובה נעשים שלוחי דידן, ולכן לא שייך בזה טענת מה אני בחינם, שהרי בכך משווי שליח. נמצא אף בשליח צבור המוציא את הרבים ידי חובתו דבעינן שיהא שליחם של צבור, בעינן שכר דווקא כדי לאשווי שליח, ולכן לא שייך בזה טענת מה אני בחינם.

וראה באגרא דפרקא (ז) הביא בשם הרה"ק מלובלין זי"ע בעניין מתן מעות לצדיק שיתפלל עליו, וז"ל: וכבוד אדמ"י הרב הקדוש מו"ה יעקב יצחק זצוק"ל דבר בקדשו, דהענין הוא בלא איש להתפלל אל השי"ת בעד חברו, הנה יחשב לעזות ח"י, באמור לו למה חברך אינו מתפלל בעצמו, על כרחך הוא לקבל די רוח יתירה בך שאתה הגון בעיניך ביותר מחברך להתפלל לפני בוראך, על כן העצה היעוצה ליקח איזה שכר על זה, ואם כן הוא תשובה בפני המקטריגים, שבביל זה אני מתפלל שאני שליח ששילמו משכורתו ומחויב אני לעשות שליחותי. **ובענין הזה מטעם הזה יש מקום להמליץ גם כן עבור הלווקחים משכורת להתפלל ולתקוע בימים הנוראים** ובלבד שתהא כוונתם לשם שמים, נ"ל.

הרי דקבלת מעות אצל ש"ץ הוא כדי לאשווי שליח שיוכל להתפלל עבורו, דבלאו הכי במה נעשה הוא שליח הציבור להתפלל עבורם, אבל אם שכיר הוא בא בשכרו ונעשה שליח בזה.

תבונות שורש – הארות בפרשה

על פי שורשי התיבות / הרב אשר

זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו,

תבונות מועד

חדרך לאחד את כל הכוחות לעבודת ד' וביאור

שורשי: קרח, צהר, יקה, קחה, לוח

ניסח קרח בן יצחק בן יקה בן לוי (טז, א)

באור החיים הקדוש כאן מפרש את רמזי השמות הללו לאור דברי חז"ל באופן שמעיקרם היו אמורים להועיל לטובה, ולמעשה התקלקלו ורמזו על הרעה...

[וזה לשונו: קרח בתחלה היה נקרא קרח טהור, בן יצהר שהיה מאיר לעולם כצהרים, בן קהת שהיה מקהה שיני כל רואה גדולתו ומעלתו, בן לוי שנתלוה מיום לידתו להקב"ה בכמה מעלות, ועכשיו העניף עצמו שנקרא קרח נפגם ועשה בו קרחה, ולא ענפו לבד אלא גם שורש העניף שבא ממנו שהוא יצהר נהפך לרעה כשרש נשמתו והרתח כל העולם כולו כצהרים, ולא שורש אחד לבד אלא גם שורש שלמעלה ממנו שהוא בן קהת נהפך לרעה להקהות שיני מולידיו, ולא זו בלבד אלא גם שורש העניף הראשון שיצא מיעקב שורש של נפש קרח אשר שם נעקרה נפגמה ועשתה בו נקמה ללוותו לגינהם.]

ונראה ללכת לפי דרכו ולהוסיף לדרוש את השמות לאור השורשים שלהם. ובתחילה נבאר כל שורש בפני עצמו, ואחר כך נקשר את הדברים ונראה את הלימוד הנפלא הנלמד מהם.

קרח

השורש 'קרח' משמש גם ל'קרח', וגם ל'קרח', וצריך להבין הקשר בין שני אלו, ונראה שמדובר במשהו ללא הבעה, אדיש, כי הקרח הקפוא מקפיא את הטבע הזורם והחי של המים, והנה 'התקשרות' מגיעה מטבע חם, ו'התבדלות' מגיעה מטבע קר, ולכן כאשר יש קצת חום במים הם זורמים ומתאחדים בבחינת 'נהרות ימחאו קף', וכאשר אין בהם חום, הם קופאים ומתבדלים בצורה של גושי קרח, אין להם התאחדות אלא התנגשות.

ובפרשת נשא כתבנו לגבי שער הנזיר, ששערות האדם מורים ורומזים על טבע האדם מחשבותיו ושאיפותיו, ולכן, כאשר אדם נעשה קרח, חסר לו הבעה, ודומה לקרח, ולכן גם כאשר באמצע שדה יש מקום שאין בו צמיחה מכונה אותו מקום 'קרחה', כי המקום הזה מתבדל לעצמו, ללא אותות חיים.

צהר

השורש 'צהר' משמש ל'יצהר' שהוא שמן או זיתים, וככתוב בפרשה פל חלב יצקר (יח, יב). וכן משמש ל'צהר' שהוא חלון כמו 'צהר תעשה לתיבה'. ומשמש ל'צהריים' שענינו אמצע היום, [זולת מה שנאמר (בראשית מג, טז) 'כי אתי יאכלו האנשים בצהריים' שהכוונה לסעודה שאחר התחלת פעילות היום, ובכך הוא דומה לזמן של 'צהריים', כך נראה לבאר את דברי רש"י שם שמקורם מהתרגום].

ונראה שענין השורש עוסק באור המכיר את גבולותיו ומוכן להצטמצם, כי השמש בשעות ראשונות של היום עולה היא ומתחזקת, וכאשר מגיעה הנקודה של חצות, מכירה שאינה יכולה לעלות ולהתחזק יותר, אך לא משום כן תכבה בבחינת 'בא השמש בצהריים', אלא מתחילה לרדת וממשיכה להאיר כמה שתוכל... וזהו גם הענין של 'צהר תעשה לתיבה', שהן אמנם נג התיבה לא היא פתוח באופן שכל אור היום יכנס לתוכו, אלא יאה לו צהר שיתן אפשרות לאור להצטמצם ולהיכנס דרכו. ו'יצהר' שהוא שמן אינו דומה לעצים שכאשר מדליקים אותם הם מתבערים כולם והופכים למדורה, אלא זקוק הוא לפתילה שתצמצם את השמן ותגיש ללהבה טיפין טיפין. גם הזית בעצמו יש לו טיפות ראשונות היותר מזוככות ומאירות יותר, ויש טיפות יותר עכורות, ולא מוותרים עליהם, גם הם יאירו את האור המסוגל לצאת מהם.

יקה וקה

השם 'קהת' מקשר אותנו אל שורש 'יקה' שהוא השורש של 'עד כי יבא שילה ילו' קהת עמים' הנאמר בברכת יעקב ליהודה (בראשית מט, י), ופירש שם רש"י שזהו לשון 'קיובו' שאילו יתקבצו העמים, והרד"ק מפרש שזהו לשון 'שמענת' שאילו ישמעון העמים לקבל מה שיצוה עליהם, ואפשר לעשות פשר ביניהם ולפרש שהעמים יתגאו בזה שהם מצורפים למשמעתו, כי היות ויבינו שמשמעתו תועיל להם לכן יחזרו אחריו ויתקבצו סביבו.

אולם הרמב"ן שם כתב "שהוא מלשון האוכל הבוסר תקהינה נשיו (ירמיה לא טז), ושרשו קהה... וענין כלם החולשה והשבירה, יאמר שלא יסור שבת נוגש מיהודה עד שיבא בְּנו אשר לו חולשת העמים ושבירתם שחילש את כלם לפי חרב, וכן אם קהה הברזל (קהלת י י), שנחלש ואינו יכול לכרות... וכך אמרו 'אף אתה הקהה את שניו', שבר אותם, או תחלישם בדבריך, כי הבוסר מחליש ואינו משבר, אלא שהחלישות והשבירה ענין שוה, והקהיה תכלול את שניהם". (ודברי חז"ל המובאים באור החיים הק' הנזכר לעיל, מתאימים עם דברי הרמב"ן).

לוח

לוי שייך לשורש 'לוח', ושורש זה משמש ל: 'לֹחֶה-וּמְלוֹה', ו'לֹחֶה' כמו ללוות אורח, או לוויית המת, ובפסוקים מופיע לענין של הצטרפות כמו 'עֲתֵהּ הַפָּעַם יִלְוֶה אִישִׁי אֵלַי... על בן קרא שָׁמוּ לְוִי' (בראשית כט, לד).

וענין השורש הזה מדבר מהצטרפות של החזק או הגדול אל החלש או הקטן, כי המלוה הוא החזק העוזר ללוה החלש וכאמרו 'עבד לוח איש מלוה', והמְלוֹה את הַנְּלוֹה – תומך בחלש הזקוק לעזרה.

הקדמה לקישור הנושאים

אדם יכול להתעורר לפעולה מתוך שני כיוונים, האחד מחמת תחושה של 'מחסור', והשני מתוך מה שיש לו!

ולמשל, אדם יכול להתעורר לאכול מחמת שמרגיש רעבון, בטנו 'חסירה'... ויתכן שיאכל לפני שירעב מחמת ש'יש' לו גוף הזקוק לאכול, ועליו לשמור על בריאותו וקיומו.

אספקלריא לפרשת קרח תשפ"א

התנועה המגיעה מ'מחסור' שייכת לענין של 'יראה', שבו אדם פועל בגלל שאינו רוצה לסבול צער. והתנועה המגיעה מה'יש' שייכת לענין של 'אהבה' שבו אדם פועל בגלל שרוצה להרגיש יותר טוב, ליהנות מהרוויח.

והנה כאשר אדם פועל מתוך מחסור, יתכן שהמחסור יתעצם עד שלא יוכל למלאותו, אך כאשר פועל מתוך מה ש'יש' בדרך נכונה – הריהו בתנועה של צמצום המקורב למדה וההנהגה הנכונה ומועילה.

ונדגים את הדברים, אדם מרגיש חסר לו ידיעת התורה ורוצה להקדיש זמן ללימוד, מתחיל לחשוב מה ילמד? ובוחר ללמוד את הלימוד החשוב המוערך בציבור, כי מסתבר שזה מה שחסר לו, שהרי כולם מבקשים ומחפשים את זה, אך למעשה אינו מוצא בלבו חשק ללימוד זה, ועל כן מרגיש כבר מחסור חדש, מחסור של 'חשק' ומחפש איזה 'שלא לשמה' שיתן לו חשק, ומחליט שרוצה להיות רב גדול שכולם יכבדו אותו, ומקווה שהחשק הזה ידחוף אותו ללימוד, אבל למעשה כדי להיות רב גדול עליו להשקיע זמן וכוחות יותר ממה שחשב בתחילה, צריך ללמוד הרבה יותר, ולמעשה אין לו את הכוחות והכשרונות לכך, ותאות הכבוד לא מצליחה להביא את התגבורת הנוקבת לכך, ובמשך הזמן מוצא את עצמו 'מעריך' את המדרגה להיות רב, ועסוק תמיד בשאיפה הזו, אבל למעשה היא 'חסירה' לו... ובסך הכל היה לו מחסור קטן לדעת יותר את התורה, ונותר עם מחסור גדול.

אך כאשר מתחיל עם ה'יש', חושב הוא כך, הנה ברור שנתן לי ה' כוחות וכשרונות ואני מסוגל לעסוק בתורה, לקבל את חלקי בתורה, ומבקש לדעת מהו אותו חלק, מה ה' שואל מעמו, ומסיק שה' מבקש ממנו את הלימוד שמרגיש מתוך הלב שלו ערך כלפיו כי הלימוד הזה יועיל לו וכו', שהרי לא לחנם נתן ה' בלבו את הערך הזה... וזהו צמצום אחד. ואחר כך מתבונן באיזה אופן ילמד עם בעיון או בקיאות וכו' ומסיק שעליו ללמוד באופן המתאים עם הכשרונות שלו! וזהו צמצום שני. וכאשר מתחיל ללמוד ופוגש כמה הפרעות המכבידים עליו את הלימוד ומוציאים ממנו את החשק – עושה צמצום שלישי ומוכן להתפשר על הכבדות הזו, למצוא דרך שתתן לו קלילות. וכאשר מתרגל בלימוד הזה מתוך חשק, מסתבר שיהא במצב של 'יש' לו מנה רוצה מאתיים, ויתחיל להרגיש מחסור להוספות בכמות או באיכות או בללמוד לאחרים וכו', ואז צריך לעשות צמצום רביעי שכל הוספה תהיה בסגנון הראשון, מתוך מה שיש ובאופן של צמצום. (עוד פרטים ביסוד זה – בספר תבונות מועד, שבוועות, עמוד 375 והלאה).

הקישור

הדרך הישרה לעבודת האדם, ובפרט למי שרוצה להתקדש לעבודת בוראו כמו 'שבט לוי' [נכדברי הרמב"ם הידועים ש'לא שבת לוי בלבד, אלא כל מי שנשאו לבו..."] היא ללכת בדרך שסידר ה' את שבט לוי - באופן של: 'לוי, קהת, יצהר, קרח'!

כי הנה רש"י כתב שכאשר נולד לוי בן יעקב, 'שלה' הקדוש ברוך הוא גבריאל והביאו לפניו וקרא לו שם זה, ונתן לו עשרים וארבע מתנות כהונה, ועל שם שלוהו במתנות קראו לוי", וכך צריך יהודי להאמין ולהרגיש שה' נותן לו מתנות, נותן לו יכולות, ובכדי שיעבוד בהם את ה', וה' מכיר את קטנותו וחסרו יכולתו, ורוצה לתת לו תמיכה וחיוזק... ויבין שאינו שייך לעצמו, תלוי הוא ביד ה', ועליו לחשוב מה ה' שואל ממנו...

ואז עליו להכיר את 'קהת', ולפי פירוש רש"י והרד"ק זה לשון קיבוץ ומשמעת, ולפי הרמב"ם הוא לשון חולשה, והכל חוזר למקום אחד, כי עליו להקשיב לעצמו, 'לשמוע' את רחשי לבו, 'לקבץ' את כל הכוחות שיש לו ו'להכיר את חולשותיו', ויבחר לעסוק ולפעול דווקא עם הכוחות המקובצים שיש לו.

ופה עליו להכיר את 'יצהר', לראות שהתורה והמצוות יהיו בצורה שיתנו לו אור, יאירו את חיינו, המראה שלהם ושאיפתם יזרימו חשק בעצמותינו, ואף אם לשם כך יצטרך לצמצם את האור, וחלילה לא יבקש אור גדול

אשר יסנוור אותו ויאפיל את חיו, דהיינו שלרגעים יזרים בו חשק גדול, ובפועל ירגיש כבדות עצלות והתרפות [עיינין באורך במה שכתבנו בפרשת שלח על 'ויעפילו'] .

וכאשר לפתע ירגיש 'קרח' כי אינו מספיק מביע וממצה את עצמו, וכאילו אינו חי בשלמות – היא פיקח, ובמקום להביט על כל מיני חסרונות שכביכול ראוי ומתאים לו למלאותם, יביט שוב כלפי מעלה, כלפי יעקב אביו שהלך מקטנותו לגדלות [מ'יעקב' ל'ישראל'], התקדם בעקבות, היתה לו מדת ההסתפקות – ויתחיל שוב את המהלך של 'לוי קהת ויצהר'.

*

אולם, קרח הלך בדרך הפוכה של 'יצהר, קהת, לוי'... בתחילה כן התעסק עם המחסור, עם ה'קרח', טען שכל העדה כולם קדושים, כולם יכולים להגיע לדרגות של משה ואהרן, וכולם צריכים להרגיש מחסור כלפי ההשגה הזו...

ואז, היה 'בן יצהר' חיפש אור שיתן לו חשק כלפי ביקוש המדרגות הללו, ומצא את השלא לשמה' של הנשיאות, עם כל הסברות שזה שייך לו, בזה מצא את ה'אור' שעל ידו 'יטלטל את כל דבריו' של משה.

והנה למה באמת לא קיבל את הנשיאות, כנראה לא היה מוכשר לכך, [הכשרון שלו היה להיות מנושאי הארון], אבל הוא היה 'בן קהת' ובמקום לפרש כמו הרמב"ם שזה לשון חולשה, סבר שהוא לשון קיבוץ, וביכולתו לקבץ הרבה כוחות ולהיות גם 'נשיא', ובכל זאת הרי מן הראוי לחשוש שאולי אני לוקח על עצמי יותר מהיכולת, ואולי ה' לא מסכים עמי, ואולי אני נותן עיני במה שאינו שלי ובינתיים מפסיד את מה שיש לי, אך כאן אימץ לעצמו את 'בן לוי' – התחזק בבטחון שאני 'נלוה אל ה', ה' עוד יתן לי את הכוחות והיכולות, עוד יתברר כי 'אשר יבחר ה' הוא הקדוש', ואני כבר החלטתי שאני הנבחר...

[המהלך הפוך הזה נרמז גם בסדר של 'נשיא עדה, קריאי מועד, אנשי שם', כי 'נשיא עדה' הם אנשים שמזרימים חשק פעלתנים ומפעילים, 'עסקנים'. ו'קריאי מועד' הם בעלי הכשרונות היושבים באסיפות וקובעים מהי הדרך הנכונה והמתאימה לנהל את העם. 'אנשי שם' הם בעלי ההשגה הרואים את מעלת כל דבר בשורשו וממשיכים את ההשראה הזו על העם וכמו שביארנו בפרשת אמור בשורש 'שם'. והסדר הנכון צריך להיות 'אנשי שם, קריאי מועד, נשיא עדה', ודו"ק].

צדיק כתמר יפרח

כתבנו את שני המהלכים, את המהלך המתחיל מהמחסור ששורשו ב'יראה', והמהלך המתחיל מה'יש' ששורשו ב'אהבה', והדרך הנכונה היא שכאשר אדם תופס שהיצר משבש אותו עם המהלך של ה'יראה', ועסוק רק עם רצון למלאות חסרונות מנופחים – עליו למהר להתחיל לסדר את עניניו מהכיוון של ה'יש' והצמצום, ובכך יצרף את 'אהבה' ל'יראה' שתופסת אותו, ושני הכוחות הללו יסייעו אותו בעבודתו –

אולם יהודי המוצא את עצמו מתחיל מה'יש' והצמצום, ומתנהל בעבודתו את ה' מתוך אהבה וחשק, עליו לדעת שאינו מושלם, שהרי צריך גם 'יראה', ויתכן שעושה צמצומים גדולים, מוותר ועושה הנחות לעצמו בהצטרפות שה' רוצה עבודה של 'יצהר' שיש בה אור וחשק...

ועליו לדעת שיהודי צריך מפעם לפעם להקשיב למה ש'חסר לו', להרגיש תביעה להוסיף שלמות, להתעניין האם רק רוח המקום נוחה הימנו או גם רוח הבריות נוחה הימנו... האם אין חכמתו מרובה ממעשיו, והאם יראתו קודמת לחכמתו... האם אין שום צדק לתבוע ממנו יותר... וכאשר ימצא איזה חסרון, לא יעצים ויגדיל אותו, אלא ימצא את ה'יש' שקיבל מה', ה'יש' אשר יכול למלאות את החסרון הזה, [כני אם מרגיש מחסור סימן הוא שיש איזה 'יש' חדש המקיף אותו וגורם לו לתחושה

הזו] ויברר ויאמת את הדברים במהלך של הצמצום הנזכר.

ונודע מהארז"ל שקרח יתוקן לעתיד ויהא 'לוי גדול' ולכן הסופי תיבות של 'צדיק כתמר יפרח' הוא 'קרח', וזהו אכן הרמז לענינו, כי יהודי הרוצה לגדול ולהתקדם בבחינת 'שבט לוי', רוצה להיות בבחינת 'נושא הארון' שהתורה תנשא אותו עמה – צריך הוא להרגיש קרח, להרגיש שהשלמות הזו חסירה לו, אבל יאה כמו תמר שבכל שנה מפריח ענפים הגבוהים יותר מהמקום שבו מוציא פירות, ומרמז בזה שאמנם שואף הוא להיות גבוה יותר, אבל למעשה מצמצם את השאיפה הזו, מוציא פירות ממקום יותר נמוך, אבל יותר גבוה מהשנה שעברה!

תבונות / הרב נחמן דרקסלר

וּמַעַז יִצְא מִתּוֹךְ

וַיְדַבֵּר ה' אֶל אַהֲרֹן וְאָנִי הִנֵּה נֹתֵי לָךְ אֶת מִשְׁמַרְתְּ תְרוֹמָתִי לְכָל קִדְשִׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ נִתְּתִים לְמִשְׁחָה וּלְבִגְדֵי לְחָק עוֹלָם (יח, ח)

הנה לפי מה שלומדים אנו בפרשה זו, הייתה תקופת המחלוקת עם משה ואהרן תקופה קשה מאוד. עצם הערעור על הנהגתו של משה רבינו בחיר האומה, גדול הנביאים שעליו נאמר 'פה אל פה אדבר בו' והתורה כותבת עליו בפירוש "ותמונת ה' יביט", זו מציאות אימוה, זהו ערעור לא רק על משה רבינו שהוציאם ממצרים ונתן להם את התורה, אלא זהו איום על החיים הרוחניים של העם הזה שנבנו ועוצבו על ידו, וכל ציר חייהם נע סביבו.

כך גם הערעור על אהרן כהנא קדישא שמשו רבינו העיד שמיוונו היה עפ"י הדיבור כדכתיב 'כי לא מלבי' וברש"י: "שעשיתי על פי הדבור לתת לאהרן כהונה גדולה ובניו סגני כהונה ואליצפן נשיא הקהתי".

די להבחין בתגובת משה רבינו לאחר ששמע על הנעשה "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פְּנָיו" וכדברי רש"י: "מפני המחלוקת, שכבר זה בידם סרחון רביעי, חטאו בעגל (שמות לב, יא) ויחל משה, במתאוננים (במדבר יא, יב) ויתפלל משה, במרגלים (שם יד, יג) ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים, במחלוקתו של קרח נתרשלו ידיו. משל לבן מלך שסרח על אביו ופייס עליו אוהבו פעם ושתיים ושלש, כשסרח רביעית נתרשלו ידי האוהב ההוא. אמר עד מתי אטריח על המלך, שמא לא יקבל עוד ממני".

ואח"כ החלו הענשים, ותפתח הארץ את פיה וכו', ואין ספק שההרגשה הייתה נוראה והדכדוך תפס מקום בראש.

לאחר כמה פסוקים נאמר הפסוק המוזכר בתחילת המאמר: **וַיְדַבֵּר ה' אֶל אַהֲרֹן וְאָנִי הִנֵּה נֹתֵי לָךְ אֶת מִשְׁמַרְתְּ תְרוֹמָתִי לְכָל קִדְשִׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ נִתְּתִים לְמִשְׁחָה וּלְבִגְדֵי לְחָק עוֹלָם**. וברש"י: "ואני הנה נתתי לך - **בשמחה**. לשון בשמחה הוא זה, כמו (שמות ד, יד) הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו, משל למלך שנתן שדה לאוהבו ולא כתב ולא חתם ולא העלה בערכאין. בא אחד וערער על השדה. א"ל המלך כל מי שירצה יבא ויערער לנגדך, הריני כותב וחותם לך ומעלה בערכאין, אף כאן לפי שבא קרח וערער כנגד אהרן על הכהונה, בא הכתוב ונתן לו כ"ד מתנות כהונה בברית מלח עולם, ולכך נסמכה פרשה זו לכאן".

המלך נתן שדה לאוהבו, אותו אוהב גרם לו להרבה נחת רוח, והועיל והיטיב עם המלך, ופעל למענו בנידבות לב. לאחר שנים שהאוהב גרם למלך נחת ושמחה, הגיעה עת תשלום, המלך נתן לו במתנה שדה, חלקת אדמה רחבה אשר וודאי תגרום לאוהב המלך להתעשר ולחיות בכבוד. לאחר כמה שנים באו כמה אינשי דלא מעלי והתקוטטו עם אוהב המלך, הקניטוהו ציעירוהו וזעקו לעבור 'מה לך ולשדה הזאת, היש לך מסמכים שזה שלך? אולי זו בכלל גנבה, אולי זו השתלטות מכוונת" וכך עבר זמן רב, ובלוה המלך להרגיש שהקרקע בוירת תחת רגליו וכל עושרו עתידו ורכושו נתון על כפתר המאזניים –

להיות או לחלוט. והצער והמצוקה עד לב השמים והיגון עמוק בלב, והמחשבות לא נותנות לו מנוח.

לאחר תקופה ארוכה התודע המלך לנעשה, שמע משריו ויועציו שיש מי שמערער על המתנה ויש כאלו שחפצים להעביר את השדה לרשותם – ברשעותם. המלך קרא לדידו, השתתף בצערו, ונתן לו כח ועוצמה, ובעיקר אמר לו "אני מביא עורך דין, ויחד נעלה על גבי הכתב במסמך רשמי, שהשדה הזו שלך לעד ואין איש שיוכל לערער על כך, מסמך שאני מעביר לך את חלקת האדמה והיא תהיה בבעלותך עד עולם". וכך הוי, המלך האוהב והעניד ישוב והעבירו באופן חוקי את חלקת השדה מבעלות המלך לבעלות האוהב, ושמו האיש שמחה גדולה.

אותו אוהב חזר הביתה, והעביר במוחו את הרפתקאות השנה האחרונה, את הצער ועגמת הנפש שהיו מנת חלקו, ואת העברת הבעלות של השדה שהיה זה מכבר. בסופו של דבר אמר לעצמו: "כמה טוב שעברתי תקופה קשה, כמה טוב שהעבירו אותם אינשי דלא מעלי את השטח, סביב לאמיתות הבעלות, כי אם לא היו עושים זאת, בעלותי לא הייתה מעוגנת בחוק, ועתה זו השדה שלי ושל יורשיי עד עולם".

כך אהרן הכהן, עברו עליו רגעים קשים, ערערו על מעמדו שניתן לו משמים, על מעמדו של אחיו נביא הנביאים, אבל הוא יצא עם רווחים כמאמר הפסוק.

יש טאן מהפרשה לימוד עצום. כולנו עוברים לפעמים בחיים, ישנם גלים מאימיים, ישנם קשיים, אבל מעו יצא מתוק, במבט נרחב עלינו להאמין שכל קושי וקושי, כל צער וצער, וכל טרדה וטרדה, הכל לטובתנו, הכל כדי שהמלך יבוא בסופו של דבר ויתן ויחזור ויתן, ונצא עם רווחים.

מור"ר מרן אדמו"ר מסלונים שליט"א ישב לפני כמעט שנה בשמחת נישואי נכדו, הציבור היה 'סחוט' עד למעלה ראש עם הקורונה והשלכותיה. הרבי שליט"א שלבו לב קהל עדת ישראל, ועל כתפיו משא הציבור, אמר משפט אחד, מילים בודדות, "עם שמחה אפשר לצאת מהכל – ועוד עם רווחים". לי אישית מילים אלו נתנו חיזוק עצום. עם רווחים. עם רווחים. עם רווחים.

לתגובות: N0527620488@gmail.com

פינת ההלכה מאת מרן הראשון לציון בעל ילקוט יוסף

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון

הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל

ילקוט יוסף. נמסר ע"י הרב ונערך

ע"י הרב יצחק קורלנסקי

בְּרַכָּה עַל מַעֲרַת הַנְּטִיפִים

האם מברכים על יציאת מעשה בראשית שנותנה בידי אדם? על אלו נהרות מברכים 'עושה מעשה בראשית'! א מהו טעם וענין הברכה על דברים שנבראו בששת ימי המעשה? מתי נוצרה מערת הַנְּטִיפִים, והאם מברכים 'עושה מעשה בראשית' בראייתה? והאם מברכים 'עושה מעשה בראשית' בראיית ים המלח?

שאלה: ישנם היוצאים לטיול במקומות שונים, בכתופות 'בין הזמנים' וכיו"ב. המבקר במערת הַנְּטִיפִים, האם מברך ברכת 'עושה מעשה בראשית', כדן הרואה הרים וגבעות?

תשובה: שנינו במשנה (ברכות נד ע"א) שהרואה נהרות, מברך 'עושה מעשה בראשית'. ומבואר בגמרא (שם נט ע"ב) שאין מברכים 'עושה מעשה בראשית' אלא בדבר שקיים מששת ימי בראשית, ולא מדבר שנשתנה על ידי אדם. ולכן הרואה את נהר פרת בחלקו העובר מהגשר הנקרא 'גשרא דבבל' ומעלה, אומר 'ברוך עושה בראשית'. ופירש"י שהיה מקובל בידם שחלק זה של הנהר לא השתנה סדר הילוכו מבריאת העולם, אך מחלקו מן הגשר ומטה אינו מברך, שמשם ולמטה

הסיבוהו בני אדם דרך אחרת, ואין בראייתו ראיית מעשה בראשית. וכך מבאר הריטב"א (שם) שאין מברך על הנהרות 'עושה מעשה בראשית' אלא במה שידוע שלא נשתנה מברייתו.

באבודרהם (שער ח) כתב ענין הברכה על דברים שנבראו בששת ימי המעשה, מפני ששבחו של הבורא יתברך כשעינינו רואות ומכירים היום דבר שאנו יודעים שבראו בששת ימי בראשית, ועדיין הוא קיים, קל-והומר לעושהו שהוא קיים. וברכה זו שבח לבורא יתברך על הבריאה שברא בששת ימי בראשית, ועל שממשך לקיים את מעשה הבריאה בכל רגע ורגע ומחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית. וכן ביאר באליה רבא (הובא במ"ב סי' רכח סק"א).

על אלו נהרות מברכים?

התוס' (ברכות נד שם) כתבו שאין המשנה מדברת על כל הנהרות, אלא ארבע נהרות הכתובים במקרא (בראשית ב יא-ד), כמו חידקל ופרת. וביאר המהרש"א שאפשר טעם התוס' שדוקא על אלו שנקראו מעשה בראשית ולא נשתנו על ידי אדם, אבל שאר נהרות אפשר שנשתנו על ידי אדם, שחפרו וערכו כל מיני שינויים במסלולם, ואינו מעשה בראשית.

וכך פסק מרן בשו"ע (סי' רכח ס"ב) שעל נהרות מברך 'עושה מעשה בראשית', אך לא על כל הנהרות מברך, אלא על ארבעה נהרות שבמקרא (גיוחן, פישון, חידקל, ופרת). והוא שרואה אותם במקום שלא נשתנו מהלכם על ידי אדם. ולהלכה קיימא לך שדוקא בראיית ארבעה נהרות אלו מברכים, אך על שאר נחלים ונהרות, כגון הבניאס, נחל דרגות, יהודיה, זוויתן, עין גדי, אין מברכים כלל. [וראה עוד בגליון עין יצחק (פר' ראה, מס' 200)].

ברכה על מערת הַנְּטִיפִים

לפי האמור, הרואה את מערת הַנְּטִיפִים, אינו מברך 'עושה מעשה בראשית', כי הדבר ברור, על פי חוקרים ומכתבים מהנהלת המקום, שמערה זו לא היתה בזמן בריאת העולם מששת ימי בראשית, ולכן אין שייך לברך על זה 'עושה מעשה בראשית', והוא נתהווה במשך השנים, טיפה אחר טיפה, עד שנעשו הַנְּטִיפִים הללו. והפרישה הביא מרבינו יונה שאם יש ספק אם זה ממעשה בראשית לא יברך. וכן כתב המשנה ברורה (שם סק"ה) בשם האליה רבה, וכן פסק בשו"ת בצל החכמה (ח"ב סי' י). וכל-שכן במערת הַנְּטִיפִים שאין ספק כלל. ולכן המבקר במערת הַנְּטִיפִים אינו מברך 'עושה מעשה בראשית'.

ומכאן יש להעיר על עורכי הספר אור לציון (ח"ב פמ"ו סס"ג) שכתבו בפטויות שבראיית מערת הַנְּטִיפִים יש לברך 'עושה מעשה בראשית' בשם ומלכות, דדומה להרים וגבעות המשונים שניכרת בהם גבורת הבורא יתברך. אבל זו פשוט טעות בהלכה ואינו נכון, והמברך 'עושה מעשה בראשית' על ראיית מערת הַנְּטִיפִים, מברך ברכה לבטלה. ועורכי הספר הכשילו את הרבים בברכה לבטלה, ומצוה לתקן הלכה זו.

ברכה בראיית ים-המלח

ומטעם זה אין אנו מברכים על ים המלח 'עושה מעשה בראשית', כי ים זה לא נעשה בששת ימי בראשית, אלא בשעת מהפכת סדום ועמורה, כפי שפירש"י (בראשית יד ג) על הפסוק 'עַמְקֵי הַיַּם הָאֵלֶּים הָיוּ יַם הַמֶּלַח', שלאחר זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים המלח. ולשון המדרש (בר"ר פרשה מב ו) ובילקוט שמעוני שם: "הוא ים המלח" - לא היה שם ים, אלא צורים של היאור נתבקעו ונעשה ים, כדכתיב (איוב כ ח) 'בַּצּוּרוֹת יֵאָרֵץ בְּקָעָה'. ולכן אין מברך 'עושה מעשה בראשית', כמבואר בשו"ע (סי' רכח ס"ב) שצריך שיראה הים במקום שלא נשתנה מהלכו על ידי אדם.

אַבְלֹת בְּקָטָן

ילד פחות מגיל שלוש-עשרה שנה, האם אבלות נוהגת בו? א קטן שהגדיל באמצע ימי השבעה, כיצד ינהג? ומה דינו לענין אבלות י"ב חודש? והאם יש מצוות חינוך קטן

בדיני אבלות? א קטן שלאחר כחדישים שאביו שבק חיים, נעשה בר-מצוה, האם מותר להשמיע תזמורת? א וגם: על תופעת רבני הרדיו המשיבים מיידית על כל שאלה כלאחר יד, בכל התורה כולה

שאלה: נער קטן שאביו או אמו שבקו חיים לפני כחדישים, ועתה הגדיל ונעשה בר-מצוה, האם יכול להביא תזמורת לשמחת הבר-מצוה?

תזמורת בטעות הבר-מצוה

תשובה: על פי הדין מותר להביא תזמורת לשמח את חתן הבר-מצוה שנתייתם לפני הגיעו לגיל מצוות, שאין אבלות נוהגת בקטן פחות מגיל בר-מצוה. ואפילו אם הקטן הגדיל באמצע שבעת ימי האבלות, שבשעת הפטירה היה קטן ולאחר מכן במהלך ימי השבעה נעשה בר-מצוה, אינו נוהג אבלות. וכל-שכן כשהגדיל ונעשה בר-מצוה רק לאחר השלושים, שאין שייך בזה אבלות, וכל שכן אחר השלושים.

מנהג אבלות בקטן

מבואר בגמרא (מועד קטן יד ע"ב) שאין אבלות נוהגת בקטן, אלא שמקריעין לקטן את בגדו כשאייר לו אבל, מפני עגמת נפש של הרואים, כדי שיגדל צערם ויתעוררו לבכות, ועל ידי כך ירבו בכבוד המת, אך אין חלים על הקטן עצמו דיני אבלות, וכפירש רש"י ולא מפני שהוא אבל. וכתב המרדכי שמכאן יש להוכיח שאין אבילות בקטן, ואם ראובן אבל, ויש לו בניס קטנים, לא יבטלן מלימודם, ולא אומרים לקטן שבימי האבל לא ילך לתלמוד תורה.

קטן שהגדיל

קטן שהגדיל באמצע שבעת ימי האבלות, נחלקו מהר"ם מרוטנבורג (הל' שמחות סי' קנ) ותלמידו הרא"ש (מועד קטן פ"ג סי' צ). לדעת מהר"ם חייב להתאבל אחר שהגדיל, כשמעיה קרובה ברגל שמתאבל אחר הרגל שבעה ושלושים (מועד קטן כ ע"ב). והגם שבשמע ברגל הגברא בר חיובא הוא אלא שהיום גורם, אבל בקטן הגברא לאו בר חיובא הוא, ובשעת מיתה לא היה ראוי להתאבל, מ"מ אין דיחוי למצוות.

והרא"ש כתב לחלק בין גברא בר חיובא ויומא גרים, לקטן שבעת שהיה לו להתאבל פטור מחמת קטנותו, ופקע ממנו חיוב אבילות לעולם, וכמבואר בגמרא (פסחים צג ע"א) קטן שהגדיל בין ב' פסחים, כל שאינו זקוק לראשון אינו זקוק לשני, וכן היושבים על שמעיה קרובה ז' ול' אינה מצוה בפני עצמה, אלא תשלום לאבלות שהיה לו לעשות מיד אחר הקבורה כשידע, וכשלא ידע תקנו שיש לו תשלומין כל שלושים יום, וכשידע ולא נתחייב לא שייך בו תשלומין.

ופסק הטור (סי' שצו) כאביו הרא"ש שבטל ממנו דין אבלות ואינו חייב בו. וכן פסק מרן בשולחן ערוך (שם ס"ג). ובשו"ת שאגת אריה (סי' יז) ובשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' שג, ח"ה סי' נג) הוכיח מהגמרא (ברכות נא ע"א) שגם באדם שייך דיחוי. ובספר כל בו להלכות אבלות (עמ' 270) הביא בששו"ת יד אליהו פסק לחייבו על כל פנים באבלות בימים הנותרים. מכל מקום העיקר כדברי הפוסקים שאין דין אבלות לקטן.

קורעים לקטן מפני עגמת נפש

לענין קריעה בקטן, פסק הטור (סי' שמ) שמקריעין לו מפני עגמת נפש, וכתב רבינו יצחק אבן גיא שאם הגיע לחינוך קורעים לו כדרך שמחנכים אותו לשאר מצוות. וכתב הדרישה (אות יב, והובא בט"ז ס"ק טו) שמכאן ראייה קצת שקטן שהגיע לחינוך נוהג כל דיני אבלות. ומרן השו"ע (סי' שמ סמ"ח) כתב שמקריעין לו, והשמיט דברי הרי"ף גיאת.

והש"ך בנקודות הכסף (שם) כתב דדוקא בקריעה, משא"כ באבלות, שהרא"ש נחלק על רבו המהר"ם בקטן שהגדיל בתוך שבעה ימי אבלות, ומשמע שקטן פטור מאבלות אפילו כשהגיע לחינוך. ונראה שמחלוקתם אם לא חל עליו החיוב מיום שהגדיל ויצטרך למנות שבעה לעצמו, אבל בתורת חינוך חייבים לחנוכו כבכל המצוות. גם בדגול מרבבה דחה דברי הטי"ז, שבכך אתה מבטל

מתלמוד תורה (ע"י שו"ע סי' שפד ס"ה), מה שאין כן בקריעה אין ענין לביטול תורה.

חינוך קטן בדיני אבלות

הגאון הראשון לציון בשו"ת חקרי לב (או"ח סי' צט) כתב שלא תיקנו חינוך באבלות, שתקנת החינוך היא להרגילו במצות לכשיגדיל (ר"י ותוס' חגיגה ו' ע"א), ואם באנו לתקן חינוך באבלות, אין זה אלא אהבתא דפדורנותא, וסימן רע ח"ו שיבא לקטן לכשיגדיל, והרי אפשר שלא יצטרך לאבלות עד סוף ימיו, שאז רגיל בכל המצוות, ולכן ראו שלא לתקן חינוך באבלות, שאין זה דרכי נועם. וכיו"ב כתב המנחת חינוך (מצוה רסד סק"ט) שלא תקנו חינוך אלא במצוה שהוא צריך כשיגדיל, אבל באבלות אפשר שלא תזדמן כלל כשיגדיל, וכתב שהוא דוחק, ד'סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה' (ברכות יז ע"א). וכ"כ בשו"ת כתב סופר (יו"ד סי' קעב) ובשו"ת מהר"ץ חיות (סי' נח).

ואמנם בשו"ת כתב סופר (שם) העיר על הדגול מרבבה בטעם משום שמתבטל מדברי תורה, שאינו טעם לשבח, שהרי אפשר ללמוד בדברים הרעים, אך בשו"ת יביע אומר (ח"ג או"ח סי' כח אות כז, ח"ז יו"ד סי' כט) כתב דלא קשה כל כך, שהרי הוא לומד בצוותא עם כל חבריו, ואי אפשר לייחד להם ללמוד רק בדברים הרעים, ועוד שיש שאין בינתם גדולה עד שלא תהיה להם שמחה מלימודם בדברים הרעים, ולהם אין הבדל בין לימוד בדברים הרעים למקום אחר.

ואמנם לענין אמירת קדיש ואזכרה ולימוד לעילוי נשמת אביו או אמו, כתב בחיי אדם (כלל קסח דין ו, הובא בפתחי תשובה סי' שצו סק"ד) באבילות י"ב חודש שהוא משום כיבוד אב ואם, יש לומר דעל כל פנים בזה חייב. והרי אמירת הקדיש מועילה להעלות נשמת הנפטר.

פסקי רבני הרד"י

סיפרו לי שבשבע עשר נשאל אחד מרבני הרד"י בשאלה זו, אודות קטן שלאחר כחדשיים שאביו שבק חיים, נעשה בר-מצוה, האם מותר להשמיע תזמורת, והשיב בהחלטיות ובביטחון שאסור. אבל איך אפשר להורות נגד הפוסקים שבטל מקטן דיני אבלות, וכיון שבשעת פטירה היה קטן, אין דין אבלות בקטן, והואיל ונדחה נדחה.

ומזה נלמד שקשה מאד לסמוך על אותם רבני הרד"י המשיבים מיד על כל שאלה ושאלה כלאחר יד, בבטחון, בכל הנושאים, אבן-העזר, חינוש-משפט, בכל התורה כולה. יש בזה אחריות כבידה מאד, וכי מי יכול להעיד על עצמו שהוא יודע את כל התורה כולה. ומי לנו גדול ממרן זצ"ל שלא הסכים בשום פנים ואופן לשידור בדרך כזו, שיתקשרו אליו וישיב מיד במקום על שאלה ועוד שאלה. וכבר העיר לא אחת לכמה מרבני הרד"י שלא ישיבו לשאלות מיידי, אלא יקבלו השאלות ויעיינו בכובד ראש להשיב לפי ההלכה.

דברי מרן הראש"ל שליט"א נאמרים מדי יום שיש, ערב שבת קודש, ונערכים ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות: 8033050@gmail.com

חינוך

בנתיבות החינוך / הרב יעקב יוסף

ווייס, משפיע ומדריך, מח"ס

'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י.

מרגיש איש רע לחלק פקודות וציוויים

ש. ר' דוד, אב לששה ילדים, שואל, שהוא אינו מסוגל לומר לבנו "עשה כך וכך", הוא מרגיש "איש רע" שמחלק פקודות וציוויים, מהי התשובה שראוי לענות לו?

תשובה:

שלום ר' דוד, ידד בלתי מוכר.

שאלתך נתקבלה ברוב שמחה, וסליחה על איחור המענה, שנבע מפני הכלל שאין דוחים נפש מפני נפש.

ב"ה הנך אב לששה ילדים בלעה"ר, על דרך מליצה משפחה ממשפחת עם הנבחר של שש ילדים קע"ה הם כנגד "ששה סדרי משנה" – תדע שכמו שיש ששה סדרים נפרדים, כך כל ילד הוא "סדר" אחר, ועולם נפרד, ומה שהאחד אינו צריך השני צריך, ולהיפך... אמנם, הקב"ה נותן להורים את הכח והסייעתא דשמיא לחנך את כל ילדיהם לתורה, למצוות וליראת שמיים – אם תאמין בכוחות שנתנו לך מן שמיא, בצירוף תפלות לקל חיינו, אז אי"ה תצליח ומעשיך יניבו פירות מבורכים ומתוקים.

מכיון שאינני מכיר את הפרטים מקרוב, אלא רק על פי שאלתך, לכן אנסה בס"ד לענות את חלקי באופן כללי, ואמשך תלמד את המצב מקרוב, לדעת איך להתנהל לכל אורך הדרך, ואי"ה תצליח.

נתייחס כעת לעצם שאלתך, שאינך מסוגל לומר לבנך "עשה כך וכך", כי הנך מרגיש "איש רע" שמחלק פקודות וציוויים.

בחלק מהמקרים הרגשה כזו היא במקומה, ובחלק מהמקרים אינה במקומה. עצם הדבר שהנך שואל את השאלה, מלמד שהנך רוצה וחותר להיות "איש טוב" ולא להפך ח"ו, וזה חשוב מאוד, לכן אקדיש מזמני להשיב לך בס"ד כדלהלן.

כלפי אותם מקרים בהם ההרגשה אינה במקומה, עליך לטפל בעצמך. לא צריך לזה פסיכולוג, אלא קצת ייעוץ תורני, איך לכוון את המבט לכיוון הנכון, להתרגל לראות את החלק המלא של הכוס ולא את החלק הריק שבה. כך תוכל להוציא מלבך את הרגשה נוראה זו שהנך 'איש רע', שאין לה יסוד ובסיס.

כאמור, עצם הדבר שאורת עוז לבקש עצה בענין זה, מהווה סימן שהנך איש טוב וישר, ומסתמא אילו הייתי מכיר אותך מקרוב הייתי יכול לפרט עוד כמה דברים טובים שבך, שתוכל להחזיר לעצמך את 'הערך העצמי' הבריאה. שפלות ודיכוי שלא במקומם עלולים לגרום לאדם עצבוני רוח וירידה רוחנית, ולמה לך לסבול בחינם.

כידוע, לפי אחת הגישות בשיטת ה'פסיכולוגיה', כדי לטפל בכך יש להעמיק ולבחון 'מיהו' השורש להרגשה זו. יכול להיות למשל שהדבר מגיע מחמת בית הוריה, ובית הוריה מסיבת הוריהם, או איזה מלמד או מג"ש שלא התנהגו כדבעי. השלשלת הזאת יכולה להגיע עד אדם הראשון אשר חטא בעץ הדעת... ברם, אין שום היתר תורני בכך, מפני שהדבר כרוך באיסור לשון הרע שאינו מביא תועלת. אם את חטא עץ הדעת מוטל על כולנו לתקן, הרי שבדרך כלל מהאשמת הזולת לא תגיע שום רפואה, לא לך ולא להרגשתך. בעקבות ההשמה יכולים לעבור על כמה איסורים מדאורייתא, וצריכים שמירה יתירה. בפרט בענייני שלום-בית יש בימינו הרבה מטפלים יראים ושלמים, 'היימשיע', אשר פועלים בדרך זו וגורמים לנוק רב ופירוד, ה' ירחם, ועתידים ליתן את הדין על כך.

לכן, לפני שהולכים אם יש צורך ע"פ הדרכת רב, יש לברר היטב בארגון 'RELIEF', שיש להם משרדים בעלי אופי חרדי בכל ריכוזי היהדות החרדית: בארץ הקודש, בארצות הברית, בקנדה ובלונדון. הם אינם מפחדים לומר את האמת, וחבל לעבור ייסורי נפש והרבה בזבוז זמן וכסף.

אכן אם אירע כדבר הזה בעקבות מעשה זדון של מלמד וכדו', הרי זה עוון פלילי מאוד, שגרם לכל כך הרבה נפשות נשברות בידועים ובלא יודעים, ועליו ליתן דין וחשבון על כל השבר שיצא מזה, שהכל יזיקף לחובתו רח"ל. אבל זה לא העסק שלנו עכשיו לסדר את העולם, רק איך לסדר את עצמנו – למצוא כלים בריאים שנוכל להמשיך את חיינו במסילה הישרה, בלי כאבים.

*

ועכשיו לענייננו. כדי לבחון אם הנך נוהג נכון בחלוקת הפקודות, ראשית עלינו לדעת באלו פקודות וציוויים מדובר.

אם הפקודות הן למשל שלא לרוץ לכביש, או שלא להחזיק דבר מסוכן ברו"ג וכדו', הרי הדבר ברור שמוטל עלינו לשמור על ילדינו בכל חומר הדין, ומסתבר שלא פקודות כאלו גורמות לך להרגיש רע כל כך. כאשר הנך מעיר לו על דבר חמור שעשה בינו לעצמו, לחבירו או למקום, מסתבר שלא תרגיש כך.

מסתבר אפוא, שכוונתך בשאלתך הינה כלפי דברים שהבן נוהג אחרת ממך, או אינו נוהג כלפיך בכבוד מופלג, או אינו "רציני" כמו שהיית מאחל לעצמך, או התנהגותו אינה מכבדת את ה'אילנא דחיי'... אבל יודע אתה בינך לבין עצמך שהוא מתנהג באופן טוב והגון מצד חובתו הבסיסית כיהודי, וההערה אינה מוצדקת לעת עתה. אם אכן נגעתי בנקודה העיקרית, אענה לך בע"ה, ואטעימך מפרי הניסיון ב"ה.

*

מיהו המצווה?

קודם כל צריכים שיהיה ברור: "מיהו המצווה? אתה או הקדוש ברוך הוא?!"

אם אתה רק ממלא את השליחות של הקב"ה שמצווה אותך לחנוך לתורה ומצוות, הרי שזה הוא תפקידך כהורה וכמחנך!

אכן, אם הפקודות שהנך פוקד הינן בגלל ה"אגו" שלך, כדי שהבן ייראה כלפי חוץ כטוב והגון על מנת שתהנה מילד שירוה אותך נחת – אזי ההרגשה שהמעשה מתאים ל'איש רע' – הינה בצדק...

לעומת זאת אם מדובר בהערות נכונות ומתוך כוונה טובה, עליך לדעת שאינך "איש רע" בכך שהנך מעמידו על דרך אמת, אלא להפך – גומל אתה אותו את החסד הכי גדול שהיית יכול לגמול עמו! ילד צריך 'גבולות', וצריך חינוך, וזהו תפקידך. השי"ת הוא המצווה ופוקד אותו, מתוך אהבתו אותו ורצונו לזכות אותו ולקרב אותו אליו.

אכן, הכלל גדול מאוד: "מוטב יהיו שוגגין ואל יהיו מזידין", "כשם שמצווה לומר דבר הנשמע – כך מצווה שלא לומר דבר שאינו נשמע". בהערה מיותרת הנך יכול לעבור על איסור "לפני עיור לא תתן מכשול".

הנחת שלנו צריכה להיות מכך, שהילדים יעשו את רצון קונם, ושיגרמו נחת רוח אך ורק לפניו יתברך. זוהי הנחת רוח שלנו. אנחנו רק ה'צ'נור' למסור לילדינו את התורה המסורה, הנקייה, ממותן תורה.

כל הציוויים והפקודות צריכים להיות רק על דרך זו, שכל ילד יבין וירגיש שמה שמצווים עליו הוא רק במטרה לחנכו לתורה ומצוות, בלי כל סיבה אחרת! זה הוא יסוד החינוך 'לפני על פי ד'רפ', כפי שהוא עכשיו.

הפירוש אינו רק כלפי הגיל, אלא גם כלפי ההתפתחות שלו – תחנך אותו בדרך שלו, בעידוד וחיוזוק הנצרך לו דייקא, תקבל אותו כמות שהוא, עם טבעיו. הנהגה כזו תתן בידי כלי זיין לעמוד מול כל הניסיונות הקשים, בלי המסגרת. הוא יעמוד חזק איתו, 'אם פי יזקף' שיהיה בעל בעמיו, עצמאי, 'לא יסור מפ'נה' – מן התורה והמצוות, ומן החינוך שקיבל בביתו.

זו לשון המלבי"ם (שם):

חנך לנער על פי דרכו - מצוה ב' דברים, א [שיחנכו את הנער - והוא שירגילו מנעוריו אל השלמות אם בדעות, אם במעשים ובמדות. כי החרגל שירגל בנעוריו, יעשו בו חקוי עצום ורושם שמור בנפש, לא יסור גם לעת זקנה. לא כן החינוך שיתחנך בגדלותו, אין החקוי קבוע בנפש, וימוש ממנו לעת זקנתו. ב [מצוה שיהיה החינוך ע"פ דרכו - כי כל אדם מסוגל מטבעו לענין אחר, בין בדעות - יש שמוחם חד, ויש ששכלם ישר בלתי

אסקלריא לפרשת קרח תשפ"א

| עמוד נג

מחודד – וצריך ללמד כל אחד כפי ההכנה שנמצאת בו, ובין במעשים, יש שמוכן לאומנות מיוחדת ולמדה מיוחדת, ויקבל אותה בקלות, וזה יוכר בנער לפי התשוקה, ולפי מה שמתדל בעצמו באיזה דבר מיוחד. **צריך לחנכו לפי דרכו ולפי הרשמים שיש בו, אל מה שהוא מוכן, שאז גם כי יציק לא יסור ממנה – לא כן אם יחנכו אל מה שהוא זולת טבעו.**

אילו היה ענין החינוך 'רק' להעמיד את הבנים על דרך תורה ויראה - דינו בחומרת עבודה זו, אבל האמת היא שבחינוך הן מתגלה עצמותו של האב בפועל, האב בעצמו, עם כל המצוות שהוא עושה והתורה שהוא לומד, נחשב עדיין 'בכח' עד שהוא זוכה לגדל בנים ההולכים בדרך ה' אף הם. מהות האב ושאיפת חייו האמיתית, מתגלה בפועל - בבניו, וזהו ענין החינוך, בו 'מאמת' האב את עצמו.

אי לזאת אשר זכינו מאת ה' במשפחה, מוטלת עלינו אחריות גדולה ועצומה, לסגל לעצמינו התנהגות אישית נאותה בינו לבין עצמנו, בינו לבין סביבתנו, ובינו לבין קוננו ברוך הוא. זאת גם כדי שלא נהיה ח"ו דוגמה רעה לבנינו!

בא וראה דברים נוראים בתנא דבי אליהו רבה (פרק כא): שאי אליו כפיך על נפש עוללך העטופים ברעב בראש כל חוצות "מכאן אמרו יבקש אדם רחמים על עצמו ועל אשתו ועל בניו ועל בני ביתו שלא יצא אחד מהן לידי דבר מכוזב ולא יראה אדם את אביו ואת אמו כשהן מדברים דברים יתרים ויחריש להם, ואם עשה כן הוא והם אינם ממלאים ימיהם ושנותיהם שנאמר רק השמר לך ושומר נפשו מאד וגו'", עכ"ל.

דברים אסורים וכדו' – זה הס מלהזכיר, גם לא דיבר על לעסוק בריב ומחלוקות, ב'פסקוויילים' של ביזוי תלמידי חכמים, וכדו', רק 'מדברים יתרים', היינו בדברים בטלים, דברי הבל שאין בהם שום תכלית וכוונה. גם במצב זה יקפידו ההורים שלא יראה אותם בנס. זהירות! בנינו מסתכלים עלינו בכל תנועותינו והבעות פנינו בעת עשיית המצוות, הכל נחרת עמוק בלבבות ובמוחות הרכים!

אם חלילה וחס יראו בנינו אותנו מתרשלים בקיום מצווה, או יגישים לדבר שבקדושה מתוך קלות ראש, או מבזים תלמיד חכם או הנהגה, או את כללי המוסדות וכדו', נאבד ח"ו בידיים את היכולת להוכיח את בנינו. עלינו לשמור על כבוד תלמידי חכמים, הן במילי דעלמא וכל שכן במילי דשמיא. כמובן – כל זמן שאותו תלמיד חכם נמצא במסגרת ואינו 'חמור נושא ספרים' ששנה ופירש רח"ל.

במקרים שיהיה מוטל עלינו חיוב מן הדין להוכיח אותם, אוי לנו אם נוכיח ואוי לנו אם לא נוכיח! ההרס שנגרם עקב הדוגמה הרעה שנתנו ל"ע, לא יתוקן, וישפיע ביתר שאת גם אחרי שנים. במקרים כאלו כבר לא יועילו גם דברים יפים ורכים, שנדבר על היופי של קיום מצוות השי"ת.

חשוב לזכור, שמעשה אחד קטן כדבני, משפיע עליהם יותר ממאה דרשות!

כמו כן, אסור לאדם להטיל אימה יתירה בתוך ביתו, ומה מאד מצוי דבר זה דווקא ביחס לילדיו. כשהילד אינו מציית תיכף - האב חש שכבודו נפגע, הוא מעניש את הילד, אך באמת אין זה עונש אלא 'נקמה', ולא תקום' הרי הוא איסור דאורייתא גם כלפי ילדיו ותלמידיו. כאמור, בחינוך הבנים מתגלה ה'פועל' של האבות עצמם, וייתור וסבלנות צריכים בעיקר בבתינו, שקורות ביתו מעידים עליו.

בתחון עצמי

אב שדבריו אינם נאמרים בשקט, בסבלנות – דבריו אינם מתקבלים. אף אם לשמע צעקת האב נחפזים לעשות כדבריו – בל ישלה האב את עצמו לחשוב כי נודעת לצעקתו השפעה חינוכית ומתמדת. אך ורק ב'ניחותא' יכולים לחנך, בשקט וסבלנות, ואל תבוא הבהילות והרוגה בתוך מלאכת ה' - חכמת החינוך.

לכן, לפני שמצווים או ציווי לילדינו, צריכים אנו לחשוב היטב, האם פעולה זו או פתגם זה שצווק על ילדו בונה את "הערך העצמי" של הילד (כלשון רבינו יונה ב'שער העבודה'), או להפך - הורסת אותו ח"ו. ללא ספק, חלק חשוב ממילוי חובת החינוך מצדנו הוא, שנבנה אצל ילדינו את הערך העצמי. חשוב שזה יהיה אך ורק על ידי הכרה והתייחסות נכונה כלפי כוחות נפשו.

בכל מצב של אילוף ו'אילוף' מצד המבוגרים - מצב בו אנו דורשים מהחינך דברים שהוא עדיין אינו בשל אליהם, או שעדיין אינו מסוגל לעשותם, או אינם לפי תכונות נפשו – הרינו גורמים לו לאבד את ערך עצמו.

כאשר אנו נוהגים כך, גם העשייה החיובית שלו הנראית לעין, היא בעצם אשליה הסוטה מן האמת. משום שהרבה פעמים בגלל הרכב נפשו של הצעיר, הוא יעשה הכל בכדי לספק ו'להשתק' את המבוגרים, על ידי כך שהוא יעניק להם את מה שהם רוצים ממנו, אבל במשך הזמן זה בהחלט יכול להיפסק, ואז המציאות מתפוצצת בזרם בלתי הגיוני, וקשה מאד להחזירו. החכם עיניו בראשו, לותר קצת מעצמו עכשיו, מלוותר הרבה בעל כורחו ה' ירחם. הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד.

בפועל, הילד דיכא את הרצונות ואת הצרכים שלו, בהתאם לכך שהם לא הסתדרו עם המוסכמות.

אל תצפה מנבד, לקבל כמונב מאיליו כל הנחיה שניתנת לו, מבלי הסבר והטעמה. הגע בעצמך, מה שאצלך הוא 'משוכל ראשון', הכרח חיים והרגל של עשרות שנים, עבור ילדך זאת תורה חדשה, שבידת המידות, ובעיקר: גזירה בלתי מובנת לו!

הסכנה בביקורת תמידית

ישנו דבר נוסף ששולל מהילד את הערך עצמי שלו, והוא: ביקורת תמידית.

אם נתבונן היטב בצורה שבה אנו מתייחסים למעשים של הילדים שלנו, נוכל למצוא אין ספור מקרים בהם הילדים סופגים ביקורת שכלל לא בטוח שאנו המבוגרים היינו יכולים לעמוד בה.

הדבר בולט במיוחד במקרים שבהם הילד כבר עושה דברים חיוביים, ואף זוכה לתשבחות עבור כך, אך בסוף המשפט באה המילה הזו שמחריבה את הכל: "כן אתה ילד טוב וכו' וכו' 'אבל'...".

בכך הרינו מעניקים תחושה, שבעצם אף פעם איננו מרוצים ולא נהיה מרוצים מהמעשים החיוביים שלו. תופעה חמורה זו קיימת גם ביחסי המבוגרים, ובפרט בין בני זוג. הביקורת נובעת מליקויים של המבוגר, שלעולם לא טוב לו, ובמקום לטפל בעצמו באמצעות ייעוץ תורני, הרי הוא מאשים אחרים בחסרונותיו.

ראש של האדם הוא כמו פרח. כמו שלכל פרח יש את הזמן, האופן, והמקום שבו הוא יכול לפרוח ולהיפתח, וזו היא ה'מהות' שלו – ואם ננסה לגרום לו להיפתח מהר יותר, או באופן שונה מתהליך ההתפתחות הטבעי שלו, בדרך כלל רק נהרוס אותו – כך ובדיק הוא בחינוך ילדיו ותלמידיו.

לכן, יש לנסות להחדיר לנער את חשיבות קבלת על התורה והמצוות בחייו, כפי יכולתו והבנתו, כשהעיקר הוא 'הדוגמה האישית' כמו שהזכרנו למעלה.

אנו חיים במסגרת שיש בה הרבה גדרים וסייגים וגיוני חסידות, ולפעמים שמים דגש על הקפדה על הופעה חיצונית ראויה, וחשוב שלא להפוך את הטפל לעיקר.

ילד שנמשך אחרי סייגים אלו בקלות – מה טוב ומה נעים, אבל ילדון רך, או כזה שיש לו את הפינוקים שלו לעת עתה, צריכים זהירות רבה שלא להחטיא בו את המטרה של קבלת עול תורה ומצוות. לא תמיד חכם הדבר לדרוש ממנו להפסיק כאן ועכשיו את ההנאה שהוא נהנה, גם אם אנו מקווים לחנכו לרמה רוחנית גבוהה שבה לא תתאים הנאה שכזו.

לכל כלל יש יוצא מן הכלל, בפרט כשמדובר בשימוש בכלים המזיקים, בטכנולוגיה שאינה כשרה למהדרין. עם זאת, הכל צריך להיות בחכמה ותבונה יתירה, כמו הכלל: "לחשוב פעמיים ולעשות פעם אחת, כמו שצריך".

מציאות טבע העולם היא, שכל ילד רוצה לשמח ולרצות את ההורים שלו, ואם הדבר אינו כך צריכים אנו לשאול את עצמנו – למה? מה עלינו לשנות בגישה כלפיו. נצטרך לדרוש ייעוץ והדרכה ממתן ירא שמיים ובר סמא שב"ד יכון מה לשנות כדי להשיג תוצאות ברוכות.

אושר החיים ועול החיים

יסוד החינוך הוא, להפנות את הילד לחיות חיי תורה ויראת שמים, ולהיות גיבור חיל במלחמת יצרו. עלינו להנחיל לו את הידיעה, שמי שאינו מקבל על עצמו בהנאתו את אושר החיים ועול החיים, החיים הופכים לעול אצלו, וכל שכן היהדות שלו. במקום שנתחנך לעול מלכות שמים, מתפתח 'מלכות שמים' ונעשה 'עול' ו"ד"ל. אולם ברור, שלפעמים האפשרויות שבידינו מוגבלות. זאת הסיבה לכך, שהרבה פעמים רואים אנו, שכאשר אדם אינו לוקח על עצמו אתגר כלשהו, הכל נהיה לו קשה וכבד, והוא אינו יודע להתמודד עם שום דבר. כי אדם, אפילו בגיל רך, צריך שיהיה לו 'אתגר', כי רק על ידי התמודדות ואתגר – יהיה לו תענוג להתקדם. זהו אחד מטבעי הבריאה.

כלי המידה

כלי המידה לחינוך לעשייה חיובית, הינם:

א. שיהיה רצון. ב. שתהיה יכולת.

כלים אלו נחוצים לכל תפוקה חיובית, כי בלעדיהם לא ישיג התלמיד תענוג, ויחסר לו בשאיפה ובתאוה להצלחה. לכן אפשר להפעיל לחץ מתון על הילד לעת הצורך. לחנכו בלבד, אבל רק ביחס נכון לכוחות שלו.

על זה נאמר: 'טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו', ונאמר 'יצר לב האדם רע מנעוריו', ובחז"ל: 'אספי ליה כתורא' ו'עבדא בהפקירא ניחא ליה'.

יש גיל מכריע, והדבר משתנה בין אנשים. הלחץ צריך להיות ביחס ליכולת של הנער להגביר את שכלו על רגשותיו, ועל ידי כך להביא אותו למודעות של 'עול החיים' ומתיקות.

ובתוך כל זה, ישנם גם הצורך והיכולת לומר לילד לפעמים: 'לא', אלא שצריך לדעת את הגבול הנכון בכך.

צריכים אנו לחנך את ילדינו שלא הכל מגיע להם, יש מה שנקרא 'ערלת לב'. כל זה מחובות החינוך שלנו. ברם, החינוך אינו נוגד את חובת האהבה שלנו כלפיהם. אפילו אם לעת עתה הילד לא יוכל להבין זאת, מכל מקום, אם הדבר בא בהדרגה ובמתינות – הילד עשוי להרגיש זאת, וזה העיקר בחינוך.

תקוות שעינתי לך על שאלתך. הריני לברך אותך שתראה הרבה הצלחה וברכה בחינוך ילדיך ובכל מעשה ידך, ושתזכו להשרות אווירה נוחה בביתכם, שאז תראו "אור חוזר" – הכל יתנהל אי"ה על מי מנוחות, ותרו רב נחת מכל ילדיכם היקרים.

רעיונות למחשבה מפרשתנו

הקריאה מעוררת הזמן. כולנו קוראים מדי שנה את הסיפור של קרח ועדתו, ולמה עדיין יש כל כך הרבה כאבי לב, מדוע ישנו פילוג רב כל כך בינינו – בין איש לרעהו, בין איש לאשתו, בין אחים ואחיות במשפחה, בין קהילות קודש?

פעמים רבות טוענים אנו שלשם שמיים כוונתנו, אולם ברוב המקרים אין זה אמת. או אני בצד של משה והצד שכנגד קרח, או להיפך, ולפעמים שני הצדדים הם עדת קרח...

עדיין לא נושענו מחטא מר זה. כל כך הרבה טרגדיות פקדו אותנו, דיברנו וחיזקנו את עצמנו, אבל הכל חוזר לקדמותו.

אולי הגיע הזמן ללמוד את הפרשה לעצמנו, ולראות את הקרח שחוצץ בינינו. כולנו ראינו השבוע את התמונה של הבור שנפרע מתחת לבית החולים "שערי צדק" איך בפעם אחת נפל בתוכו רכב, ב"ה יצא הזעם על עצים ואבנים... בואו נצייר לעצמנו בכח זה את פרשת השבוע – איך לתוך בור כזה נפלו חסידים ואנשי מעשה, בתים טובים, מוסדות תורה, השטיבלך, בית המדרש הגדול, כולם נטמנו בארץ רח"ל. אולי אירע כך כדי להמחיש לנו 'בימים ההם בזמן הזה' את גודל סכנת המחלוקת, לעוררנו לתשובה ולתיקון המעשים, ושל"א יִהְיֶה כְּקֶרַח וְכַעֲדֵהוּ".

להלן שלוש נקודות למחשבה, שתשוב בינך לבין עצמך. אחר דברים אלו, תבחן שוב את אורחותיך, האם נכון המעשה שהנך עושה, ובכך תקרב בע"ה את גאולת הכלל והפרט.

א) ויקח קרח, לקח מקח רע לעצמו.

מה הדיקו ל'עצמו'? הרי גם בלי מלה זו מדברים על קרח?

אלא לרמוז שהנהגה הוא דבר הנמסר מן שמיא, בבחינת 'שתוק כך עלה במחשבה לפני', כל אחד ואחד במקומו ותפקידו, "יעדער איינער מיט זיין שטעלע". נכון, יכול לעשות השתדלות, אבל אם אינו מתקדם כפי שציפה, הרי זה סימן עבורו מן שמיא שאין מסכימים עמו.

וזה פירוש 'ויקח קרח'. קרח לקח מעצמו, בחר את ה'מקח רע' על עצמו, "ער האט זיך אליינט אן געמאכט זיין פעקל". הכלל הנלמד: "מענו נעמט זיך גארנישט פון זיך אליינט" (אין לוקחים מאומה מעצמנו), וכל שכן שאין לעשות מזה שיטה ומחלוקת.

ב) יש לעיין, מה רצו מן המון העם להענישם, הרי הם ראו את ר"ן ראשי הסנהדרין, הגדולים ביותר, שעומדים כנגד משה רבינו העומד לבד, והלכו אחרי רוב – כדין 'אחרי רבים להטות'?

אלא שיש לעיין ביסוד של 'אחרי רבים להטות', מפני מה איננו אומרים כך גם כאשר כל העולם כולו הוא כנגד העם הנבחר – כבש אחד כנגד שבעים זאבים, שהם הרוב ואנו המועטים?

התשובה לדבר: דין 'אחרי רבים להטות' הוא מדין תורת אמת, ורק בתוך האמת אם יש מחלוקת אומרים: אלו ואלו דברי אלקים חיים, ובהו הולכים אחרי רבים בפסיקת הדין [כמו הסיפור ידוע בתשובתו של רבי יונתן אייבשיץ למלך בילדותו]. אבל בדבר שאינו אמת – מציאות כזו אינה מתקיימת כלל, לכן כל אומות העולם בטלים לגבי עם ישראל, שהם העם הנבחר.

זהו יסוד ביהדות, שאפילו אחד שהוא אמת, כעין משה רבינו שהיה אמת ותורתו אמת, הרי הוא כמו רוב, בגלל

שהוא 'אמת'. משה רבינו נבחר על ידי הקב"ה להנהיג את כלל ישראל והוא רבן של ישראל, ולכן כל עדת קרח אינם נחשבים כלל כלפיו. כל המון העם היה להם להיות חזקים בהכרה בבחירת ה' במשה, ולא להיסחף בעקבות הרעש של הצד שכנגד, "נישט ווערן איבער גענומען פון דו גערידער". לכן נענשו המון העם שהלכו אחרי קרח ועדתו, שזה מראה למפרע שהם עצמם לא היו חזקים במשה רבינו שנאמר בו 'בד יאמינו לעולם'.

זהו לימוד לדורות, שעלינו להיות חזקים ביהדותנו ובדרכנו, ב'משה אמת ותורתו אמת' ולא להיות נסחף אחרי הבלי המון הרבים. הטענה 'אלע טאן אזוי', כולם עושים כך, אין לה מקום כלל כשהוא עומד כנגד דת ותורתנו הקדושה, ואם אדם נמשך אחרי דעות זרות והרחוב משפיע עליו, זה מראה למפרע שאינו חזק ביהדות שלו, וזה עוון פלילי.

על מסגרת החינוך מוטל לחנך עם האמת בבהירות. כדי שנוכל להתגבר מעל כל הניסיונות, ולהישמר מכל זרם שאינו אמת, ומכל רוחות רעות הנושבות מבית ומבחוץ.

ג) פרשה זו יפה נדרשת. מהו היופי שנוכל ללמוד מפרשה זו? הרי זו פרשה של חטא, של מחלוקת מלאה כאב וצער?

אלא לרמוז: פרשה זו יפה – בעת ש'נדרשת', כאשר לומדים את חומר העניין המחלוקת ומרבים בויותר ובשלוש, אז הוא יפה ונחמד מאד. וכדאי להעתיק מדברי רבותינו:

הרמב"ן:

"...והנה ישראל בהיותם במדבר סיני לא אירע להם שום רעה, כי גם בדבר העגל שהיה החטא גדול ומפורסם היו המתים מועטים, ונצלו בתפלתו של משה שהתנפל עליהם ארבעים יום וארבעים לילה והנה היו אוהבים אותו כנפשם ושומעים אליו, ואלו היה אדם מורד על משה בזמן החוה היה העם סוקלים אותו, ולכן סבל קרח גדולת אחרן וסבלו הבכורים מעלת הלוים וכל מעשיו של משה אבל בבואם אל מדבר פארן ונשרפו באש תבערה ומתו בקברות התאוה רבים, וכאשר חטאו במרגלים לא התפלל משה עליהם ולא בטלה הגזרה מהם, ומתו נשיאי כל השבטים במגפה לפני ה', ונגזר על כל העם שיתמו במדבר ושם ימותו, אז היתה נפש כל העם מרה והיו אומרים בלבם כי יבואו להם בדברי משה תקלות, ואז מצא קרח מקום לחלוק על מעשיו וחשב כי ישמעו אליו העם."

כלי יקר:

"וי"א שכל הסיפור נמשך עד בני ראובן שלקח לו למחלוקתו את בני ראובן כי ראה ללקט אליו כל מרי נפש וידע כי נפשם מרה על הבכורה שנלקחה מראובן."

שפת אמת (שנת תרל"ח):

"ויאיתא, איזהו מחלוקת שאינה לש"ש זו מחלוקת קרח ועדתו. אף כי נראה שרצה קרח להיות כחן גדול ועובד ה'. עם כל זה לגרמייחו הוא. כי גם מי שרוצה לתקן עצמו לעלות למדריגה אינו נקרא לשם שמים. אף כי גם זה טוב הוא. כן נראה לכאורה. מכל מקום כשהוא במחלוקת צריך להיות ממש לשם שמים בלבד ואז ניתקן לבוא לאחדות. אבל ביש בו קצת נגיעה צריכין להיות רק בשלום. [כי בודאי אם ה' כוונת קרח רק לשמים היה מכיר האמת והיה חוזר בו, וז"ש שאם אינו לשם שמים אין סופו להתקיים, פירוש שאינו בא לאחדות ונשאר במחלוקת ונמצא נכרת ונאבד מהכל כו"ל]."

הנלמד מכל זה בקיצור נמרץ, לא לפגוע באף אחד, רק דרוש וקבל שכר על הפרשה. ישיוד פילוג וריב היתה

נפש מרה, ובכך צריכים זהירות רבה ושמירה יתירה. אדם קרוב אצל עצמו, וכן טבעו להימשך אחרי חבריו, אבל אם זה פירוד לבבות, אע"פ שרוצה לתקן עצמו להיות עובד ה'. עם זאת, אם זה לא על דרך התורה, אז לגרמייחו עביד, ובהו תקף הכלל: "מצוה גוררת מצוה", וההיפך בעבירה וגו', וזה בגדר מחלוקת שלא לשם שמיים, ולכן כל זמן שיש 'קצת נגיעה' אביסעל זיך, צריכין להיות בשלום. בטוח אני שכל אחד ואחד שיבחר לברוח מן המחלוקת, וכן יחנך ילידי ביתו, יראה ישועות ורפואות בתוך ביתו, בבני חיי ומזוני רויחי. לעזוב את כל החשבונות וההתחשבנויות, כדברי אדמו"ר הגה"ק הפני מנחם זצוק"ל, וזה יעורר מדת הרחמים מבעל הרחמים לעמו הרחיים.

לתגובות ויעוץ: Achdus123@gmail.com

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי 'מחלוקת לשם שמים'

"המנהל, מה עושים באסיפת ההורים עם האבא של שימי?" שואל מלמד כחה ז'. "מה השאלה?" מתעניין המנהל. "נו, אינך זוכר? מאז שהוא צעק עלי בטלפון, ביזה אותי ופגע בכבודי, אני לא מוכן לדבר אתו! לא מכיר אותו! מה עושים אם יגיע בערב". "כבר עבר מאז כמעט שנה!" מנסה המנהל "ואיך שמעונו עצמו?" המלמד מסביר "שימי די בסדר, למרות שקשה לי לחשוב עליו מבלי להיזכר באביו החצוף. הוא פגע בי! זה לא אכפת לי אישית - אכפת לי על 'מעמד המתן'. זה כמו 'כבוד התורה' שאסור לנו למחול על פגיעתו!"

המנהל חושב קמעה, וקובע שיחה עם המלמד למחרת בבוקר. כך למד ממש רבינו, בְּקֶרֶךְ יִדְעֵה...!

"שב נא, אספר לך מעשה שהיה אצל ה'כחן הגדול' מאלכסנדר, רבי חנוך העניך" פותח המנהל את שיחתם. "כאשר היה הצדיק רבי העניך רב צעיר סבל מרדיפות וביזיונות ממתנגדים שהיו אנשי בליעל. בין רודפיו היה עשיר נכבד שביזה אותו נוראות, ועפי" דין תורה היה חייב בנידוי. הרבי לא הסכים בשום אופן לנדונו. אנשי שלומו חשבו שהוא נמנע מכך מחשש שהמלכות תחייבו לשלם אלף זהובים כמנהגם בימים ההם. התגייסו והביאו תלמידיו אלף זהובים לרב, ואמרו שאין שום מניעה מלפעול נגדו כדת וכדין, בנידוי וחרם!"

הסביר להם הצדיק "יתכן שעל פי דין תורה צריך לפעול כנגדו, אך אני לא אוכל לעשות זאת. בכדי לנדוט אדם, כדי להחרימו ולהתיר זלזול במעמדו, מחובתנו להיות בטוחים בשעת מעשה שלא יהיה בה שום פניה, בלתי לה' לבדו, לכוון בה אך ורק למען כבוד ה' וכבוד תורתו הק'. אסור לערב שום מחשבה אחרת, ובפרט - נגיעה אישית ח"ו, נקמה ונטייה. לא אוכל לנדונו! וכי בטוח אני שמחשבתי זכה וטהורה לשם ה'? ברור לי שאין בקרבי כלל מחשבה על כבודי או על פרנסתי? על מעמדי ועל דעת הקהל? ולמה תצא זאת מלפניי?"

"ועתה", מסביר המנהל פניו למלמד הפגוע, "הרבי מאלכסנדר, שהיה צדיק אמיתי, ת"ח ופוסק הלכה, חשש מפנייה הפוגמת בטוהר המעשה, משך ידיו מחשש נגיעה אישית, האם אנתו יכולים לנהוג כך מבלי חשש?"

התורה מעידה כי משה רבינו היה עניו מאוד מכל האדם. רבינו השפת אמת' כותב שמרוב ענוותנותו המחוללת משה לא הרגיש כלל בצאתו ובואו לפני העם שהינו נוהג ברמה. משום הכל האשימו אותו מתנגדיו 'ומדוע תתנשאו'. רק משה רבינו לבדו יכול להעניש את קורח. נקי כפים ובר לבב, ללא כל פנייה!

כמה קשה להיאבק ב'נגיעה אישית'? עבודת המלמד מיטלטלת בין דעות של הורים, הנהלה וחברים לצוות. מחד – הוא חפץ במקום של יחס והערכה, ומאידיך – עליו לחשוב על תלמידיו תוך הנמכת עצמיותו... כמה

עונשי-חינם נחסוך, כמה הרחקות נמנע, כאשר נפעל בטוהר, לשם שמים, ללא פניות אישיות. כמה 'ברוגזים' הרחיקו תלמידים מעולם התורה. כמה נערים נקטפו מישיבות באיבם, נתלשו מעץ החיים רק בגלל ריבובת אישית ו'נגיעה'!

אפילו משה איש האלוקים, נזהר! כאשר בנות צלפחד השמינו 'הוא לא היה בתוך העדה הנועדים... בעדת קורח', משך משה ידיו, וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטוֹ לִפְנֵי ה'! פירש השל"ה **הק'** כי חשש מנגיעה אישית!

גם במעשה זמרי 'תעלמה ממנו הלכה' כי זמרי העז פניו ושאלו 'בת יתרו, מי התיך לך'!

חז"ל קבעו 'עשה לך רב' כי לך יש נגיעה! אינך יכול לשמש 'הרב של עצמך', עליך לקבל דעת רבנים אחרים בכל הנוגע אליך!

מי מסוגל להעיד על עצמו שמעשיו הם 'לשם שמים' גם כשנדמה לו שהוא לגמרי אובייקטיבי, אינו יכול להשתחרר מהנגיעה האישית שלו. נשנן לנו את דברי **רבינו הק'** **מקוצק** שדרוש דרש: **"יכול מעשיך יהיו לשם שמים"** – שה'לשם שמים' יהיה גם הוא לשם שמים! קל לחלוק. קשה לחלוק לשם שמים.

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'
123ymm@gmail.com

חידות
חידות – שאלות לחידוד
בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ
שאלות בפרשת קרח

- א. איזה מעשה אומנות הנעשה בפרשתנו נעשה אף בפרשת פקודי?
- ב. מנין שמעלין בקודש ואין מורידין (מנחות צט:)?
- ג. היכן מצאנו לשון "רחוק" (עי' רש"י בראשית יט, טז) ולשון "צער"? לשון "שאיבת אש" (עי' רש"י שמות כז, ג) ולשון "טסי"?
- ד. מנין ששלוחו של אדם כמותו (שבת קנג:)? ומנין שאין שלחות לכרי (ב"מ עא:)?
- ה. אלו דינים מהלכות דינים נלמדים מפסוקים בפרשה (מו"ק טז)? ואיזה כתוב בפרשה נאמר ע"י העומדים במעמד שבועת הדיינים (שבועות טז)?

- חידות דאפטורא קרח (שמואל א-יא-ב)**
- 1. מהיכן דרשו חז"ל מעין הכתוב (דברים יז, ט) "ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם" (ר"ה כה:)?
 - 2. איזה נוסח מצאנו הן בהפטרות והן בתהילים צד (עי' רות רבה פרשה ב אות יא)?
- תגובות ותפירויות (לכל השאלות או חלקן) נא לשלוח לכתובת: 7628366@okmail.co.il

- תשובות לפרשת שלח**
- א. איזה ביטוי האמור בפרשה ב' פעמים, מצאנוהו ד' פעמים בפרק י"ג בתהילים (עי' במדבר רבה פרשה טז אות כב)? הביטוי "עד אנה" (יד, יא) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עַד אֲנִי וְנִצְוֵי הָעָם הַזֶּה עַד אֲנִי לֹא יֵאָמְרוּ בִּי וְכוּ'.

ומצאנוהו בתהלים (יג, ב-ג) עַד אֲנִי ה' תִּשְׁכַּחְנִי נֶצַח עַד אֲנִי תִּסְתַּיֵּר אֶת פְּנֵיךְ מִמֶּנִּי עַד אֲנִי אֲשִׁית עֲצוֹת בְּנַפְשִׁי עַד אֲנִי יָרוּם אֲיִבִּי עָלַי.^פ

ואיזה ביטוי האמור בפרשה נאמר לפרעה הן ע"י משה ואהרן והן ע"י עבדיו?
(יד, כז) עַד מִתִּי לַעֲדָה הָרַעָה וְכוּ'.^ק

אמרוהו משה ואהרן לפרעה (שמות י, ג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל פְּרַעֲהוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד מִתִּי מֵאֲנִי לַעֲלֹת מִפְּנֵי שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי: וכן אמרו עבדי פרעה לפרעה (שמות יז, ז) וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פְרַעֲהוֹ אֵלָיו עַד מִתִּי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ וְכוּ'.

ב. **היכן רמז הכתוב למעשה המרכבה (רמב"ן)?**
(יד, מא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְמֹה זֶה אֲתֶם עֹבְרִים אֶת פִּי ה' וְהוּא לֹא יַתְּקֶלְךָ:
וכתב הרמב"ן "וטעם והוא לא תצלח זו שאתם עושים לא תצלח לשון רש"י וכו' ועל דרך האמת היא מתהלכת (יחזקאל א, ג)".
והיינו שצ"ח הרמב"ן לכתוב ביחזקאל (א, ג) וַדְמוּת הַחַיִּיּוֹת מְרִאֲהֶם כְּחַלְי-אֵשׁ בְּעֵרוֹת כְּמִרְאֵה הַלְּפָדִים הַיָּא מוֹתְלֶקֶת בֵּין חַיִּיּוֹת וכו'.

ונראית כוונת הרמב"ן שחלק מן מעשה המרכבה הרמוז בלשון "היא מתהלכת" לא יבוא עמהם בעלותם בהר, ולפיכך לא יצליחו. (ומצאתי בשם יודעי ח"ן שהלשון "היא מתהלכת" עולה על השכינה^ק).
ג. **היכן מצאנו לשון "חובה"?**
(יד, לג) וַיִּבְרָכֶם יְהוָה רְעִים בְּמִדְבַּר אֲרָבָעִים שָׁנָה וַנְּשָׂאוּ אֶת זְנוֹתֵיכֶם וְכוּ' ופירש"י ונשאו את זנותיכם. כתרוממו ויקבלו ית חוביכם
ולשון "הצצה"?

(טו, לח) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית וכו' ופירש"י דבר אחר, ציצית על שם וראיתם אותו כמו מציץ מן החרכים (שיר השירים ב, ט):
לשון "אסיפה" (עי' רש"י שמות ה, יב)?
(טו, לב) וַיְהִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִקְּשֵׁשׁ עֲצִים בַּיּוֹם הַשֵּׁשֶׁת:
ועל הכתוב (שמות ה, יב) וַיִּפֶּץ הָעָם בְּכָל אֲרָץ מִצְרַיִם לִקְשֵׁשׁ קֶשׁ לְתָבַר: ופירש"י לקשש קש לתבן. **לאסוף אסיפה**, ללקוט לקט לצורך תבן הטיט: קש. לשון לקוט, על שם שדבר המתפור הוא וצריך לקוששו, קרוי קש בשאר מקומות:

ולשון "הפרשה" (עי' רש"י ויקרא כב, כא)?

^פ וע"ז אמרו חז"ל (במדבר רבה פרשה טז אות כב) אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁפָתַי צִוְחוֹת צִוְחוֹת מְפָנֶכֶם, סוּפְכֶם לְצֹחַ אֲרָבָע, בְּשִׁעְבֹד [בתחומא וסוף ארבע] מַלְכֵיּוֹת, [תהלים יג, ב ג]: עַד אֲנִי ה' תִּשְׁכַּחְנִי נֶצַח עַד אֲנִי תִּסְתַּיֵּר אֶת פְּנֵיךְ מִמֶּנִּי עַד אֲנִי אֲשִׁית עֲצוֹת בְּנַפְשִׁי עַד אֲנִי יָרוּם אֲיִבִּי עָלַי.
^ק ועל זה הכתוב אמרו בהמשך דברי חז"ל (במדבר רבה שם) "צווחתי (במדבר יד, כז): עַד מִתִּי לַעֲדָה הָרַעָה, סוּפְכֶם לְצֹחַ (תהלים ו, ז): וַנְּשָׂאוּ בְּהִלָּה מֵאֹד וְאֲתָה ה' עַד מִתִּי".
^ק ז"ל הריקאנטי (כאן בפרשה) "וטעם למה זה אתם עוברים את פי ה' [שם מא], ידוע כי הרמוז לשכינה הנקראת כן שואמר [להלן כ, כד] מריתם פי למי מריבה, וזה טעם [פסוק מא] והיא לא תצלח, כנוי "יוחיא" מוסב על השכינה, כמה דאת אמר [יחזקאל א, יג] היא מתהלכת בין החיות, וכן תרגם יונתן מה דין אתון עברין ית גזירת מימרא דיי' והיא לא תצלח לכוון".

כלומר שהלשון הנוכח בתחילת הפסוק "פי ה'" הוא אותו העניין הרמוז בלשון "היא", שבשניהם הכוונה לשכינה.
וע"ז עוד בריקאנטי בתחילת פרשת במדבר שביאר כיצד מחנה ישראל הוא כנגד המרכבה ואוהל מועד כנגד השכינה שעליה נאמר "היא מתהלכת בין החיות".
ולכאורה נראה כי הן הן הדברים, שהשכינה ששרתה במחנה ישראל ובאוהל מועד לא יצאה עמהם למלחמה זו כמבואר בפירוש בכתבו (יד, מד) וַיִּעַפְלוּ לְעֹלֹת אֶל רֹאשׁ הָהָר וְאָרְזוּ בְּרִית ה' בְּמִשְׁחֵהוּ לֹא מִשְׁחֵהוּ מְקַרְבַּת הַפְּתִיחָה".

(טו, ח) וְכִי תַעֲשֶׂה בֶן בְּקָר עֲלֶיהָ או זָבַח לְפָנַי נָדָר או שְׁלָמִים לֵה':

וביאר ברש"י (ויקרא כב, כא) לפלא נדר. להפריש בדיבורו^ק:

ד. **אלו אנשים נקראו בחז"ל "כליו של בעל הבית"?**
יושבי ארץ כנען

שאמרו חז"ל (סוטה לה). "אמר רבי חנינא בר פפא דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה כי חזק הוא ממנו אל תקרי ממנו אלא ממנו כביכול אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם".

ופירש"י אינו יכול להוציא כליו. אם הפקידים שם: בעל הבית. אדון העולם:

ה. **מנין שהיה איוב בימי המרגלים (ב"ב טו.)?**
"רבא אמר איוב בימי מרגלים היה כתיב הכא (איוב א-א) איש היה בארץ עוף איוב שמו וכתוב התם (במדבר יג-כ) היש בה עץ מי דמי הכא עוף התם עץ הכי קאמר להו משה לישראל ישנו לאותו אדם ששנותיו ארוכות כעץ ומנין על דורו כעץ".

חידות דאפטורא שלח (יהושע ב)

א. **איזה דין מהלכות ברכת הריח נלמד מפסוק בהפטרות (ברכות מג:)?**
"אמר רב תנאל אמר רב הני חלפי דימא מברכין עלייהו בורא עצי בשמים אמר מר זוטרא מאי קראה (יהושע ב-ו) והיא העלתם הגהגה ותמננם בפשתי העץ". ופירש"י חלפי דימא. "בושם שקורין אשפי"ג והוא שובלת נרד ועשוי כעין גבולי פשתן דאשכחן גבולין דאיקרי עץ".

ב. **מנין למד הרמב"ם שהקב"ה אינו גוף חז"י?**
שאמרה רחב (יא) וַנִּשְׁמַע וַיִּמָּס לְבַבְנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בְּשָׂמִים מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת:

וכתב הרמב"ם (הלכות יסודי התורה פ"א הלכה ח) "הרי מפורש בתורה ובנביאים שאין הקב"ה גוף וגויה שנאמר (יהושע ב-יא) "כי ה' אלקיכם הוא אלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת"^ק, והגוף לא יהיה בשני מקומות וכו'".^ק

כתב חידה / הרב אשר קופולוביץ
כתב חידה לפרשת קרח

^ק אמנם ע"י ברמב"ן (ויקרא כב, יח) שביאר "והנראה בעיני בעבור שאמר הכתוב (פסוק כא) לפלא נדר או לנדבה וכן יאמר בכל מקום בפרשת נסכים (במדבר טו ג ח) וכן כי יליא נדר בערבך נפשות (להלן כז, ב) וכן בפרשת ניזר (במדבר ו ב) כי תנדר הוא הבא על דבר שיפלא ממנו שידור לה' בצר לו אם תעשה עמי לחפלא להצילני מן הצרה הזאת אביא עולה או שלמים כענין וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלקים עמדי (בראשית כח, כ) וכו'".
^ק ובאמת תמהו זה מדוע לא נקט הרמב"ם את הכתוב בדברים (ד, לט) וַיִּדְעַת הַיּוֹם וַהֲשִׁבֹת אֶל לִבְכָן כִּי ה' הוּא אֱלֹהִים בְּשָׂמִים מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד: ויש שגרסו ברמב"ם "כי ה' הוא האלוקים" וציינו לכתוב בדברים (עי' ברמב"ם מהדורת פרנקל).
^ק עוד תמהו שלכאורה אפשר לפרש הכתוב כמבואר בתרגומים על הכתוב המובא לעיל "דִּשְׁכַּנְתָּה בְּשִׂמְיָא מְלִיעָא וְשִׁלַּט עַל אֲרִעָא מְלָרַע". והיינו ששכינתו בשמים ושולט בארץ ובאותן התיבות עצמן תרגם יב"ע הכתוב ביהושע. (אמנם אפשר שתרגמו כן כדי להרחיק ההשמחה).
^ק ועי' בפ"י ר"ד עראמה על הרמב"ם (ה"ד בספר הליקוטים מהדור פרנקל) לבאר כוונת הרמב"ם שעם הארץ הדורש לשונות המקרא כפשוטם כגון "ותחת רגליו" וכדומה, (כפי שמשיך הרמב"ם בהלכה ט'), ומחמת כן טועה לומר שהקב"ה הוא גוף חז"י, גם לשון הכתוב כאן יבאר כפשוטו שהקב"ה נמצא בשמים ובארץ, על כן לימדו הרמב"ם כפי טעותו שמחמת פשט הכתוב מוכרח הוא להודות שהקב"ה אינו גוף מחמת שאין גוף יכול להיות בשני מקומות.
אולם באמת קושיא מעיקרא ליתא כי הלא באמת כל אותן הלשונות הן בלשון השאלה, ואף הלשון כאן כוונתו שהוא שולט בשמים ובארץ. (וכן נראית כוונת המפרש על רמב"ם שם).

ראשון בא בגנך,

נפתה להננס על ידך.

בנבואה קבלו גמולכם,

נאמר לשׁענים - אשׁריכם!

הכֹּהֵן נקרא למשׁכנותך,

בוא אִתָּה וגם בניך.

ולאִחיו - קרבנו לפני אֲדוֹנֵיכֶם,

לשׁמשׁו זְכִיתֶם - אשׁריכם!

סמוך אֵת שְׂבִיבֹא אַחֲרֵיךָ,

מִנְהִיג תהיֶה - אשׁרֵיךָ!

ראשים אין כְּמוֹתְכֶם,

הצִטְרַפּוּ אֵלַי בְּמִנְהִיג הַלְחָם.

שְׁכַנְּנָה, לִפְנֵי חֲמִסֵי עֲלֵיךָ,

כְּמִבְּנֵי אֲשֶׁרֵיךָ וְלֹא אֲשֶׁרֵיךָ.

נִצָּא לְרֹדֵף אַחֲרַי רְכֹשְׁכֶם,

וְאֵנִי הַפֶּעַם אֵצֶא לִפְנֵיכֶם.

הוֹדִיעַ לְתַלְמִיד, נְבִיאָךְ,

אֵת גְּדֹל שֹׁכֵר פְּרִיָסֶיךָ.

בְּשֶׁרְרָה עַל חֲלָק וְנִחַלְתֶּםכֶּם,

אֲחִים וְרָעִים - אֲשֶׁרֵיכֶם!

*

פיתרון כתב החידה לפרשת שלח: 'ציצית'

נְתוּנִים בְּגֹדוֹ וּבִקְטָנוֹ, נותנים ציצית על טלית גדול וטלית קטן

וְלִקְטָנוֹ תִּיזְעַד תָּן אוֹתָן. קטן היודע להתעטף - חייב בציצית (סוכה מב).

הַבְּטוּחָה כִּי לֹא יִשְׁלַט שָׁטָן, מי שיש לו תפילין, ציצית ומזוזה בחיזוק שלא יחטא

כִּי בַחוּט הַמְּשַׁלֵּשׁ שְׂמִירְתָּן. שנאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק (מנחות מג:)

יָבֹאוּ בְּעֶרְבּוֹבַי פְּשָׁתָן, ציצית מותרת בכלאים של צמר ופשתים

זֹאת תִּלְמַד מִגְּדִילְתָּן. מהסמיכות לגדילים תעשה לך (שבת כז:)

לִירְאֵת שְׂמִים זְכִירְתָּן, למען תזכרו כי תכלת דומה לים ולרקיע ולכסא הכבוד (מנחות מג:)

וְחֻבּוּבָה, בְּנִשְׁוֹק מִתָּן. מנשקים הציצית משום חיבוב מצוה

לַעַג יְהִיָּה לְשׂוֹכְבֵי תַחְתָּן, ציצית הנגררת על קברות זה לעג לרש (ברכות יח.)

וְעֹשֵׂי עַל כַּר נִתָּן. בן ציצית הכסת מעשירי ירושלים, נקרא כך שהיתה ציציתו נגררת על גבי כסתות (גיטין נו.)

בְּפִרְשָׁה שְׁלִישִׁית תִּפְתְּלוּ, קריאת שמע ציצית היא פרשה שלישית

וְאֵל תוֹסִיף עַל אַרְבַּעַתָּן. המוסיף על ארבע ציציות עובר בבל תוסיף (רש"י דברים יג, א)

*

שְׂמוֹנָה עַד לְשִׁירַת גָּאָה גָּאָה, שמונה חוטים כנגד שמונה ימים עד שאמרו שירה על הים (רש"י במדבר טו, מא)

זֶה קָלִי! אִמָּה קָרָאָה, התנאה לפניו במצוות... ציצית נאה (שבת קלג:)

בְּיָנֵיכֶם יִזְכּוּ לְאֵתָה. הזהיר בציצית זוכה לטלית נאה (שבת כג:)

דְּמִיּוֹן, כְּשִׁתֵּי טְפוֹת, לְאֵילָן-חֲטָאָה, אני שהבחנתי בין טיפה לטיפה בבכורות, עתיד להפיע מהתולה קלא אילן בבגדו (רש"י במדבר טו, מא)

וּבְזָמַן פֶּעַס, עֹלֵשׁ מְבִיאָה. המבטל מצוות עשה כגון ציצית נענש בעידנא דריתחא (מנחות מא.)

גִּימְטְרִיָּה וְחוּטֵי, הַקְּשֶׁר לְתוֹצְאָה, גימטריה ציצית 600 + 8 חוטים = 5 קשרים = 613 (רש"י במדבר טו, לט)

תְּקַיֵּם אִשָּׁה שְׁלֹחֶסֶד נְשׂוּאָה. רב עמרם חסידא הטיל ציצית בבגד של אשתו (סוכה יא.)

פולמוס

פולמוס / הרב אברהם מרדכי

יוסף מרקסון מח"ס סימני המצוות

ושא"ס דומ"צ באשדוד, ורבני

ולומדי אספקלריא

שאלת הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון:

בענין קדושת הנזיר

כתב רבינו בחיי (נשא ו, ג) בענין קדושת הנזיר וזה לשונו: והחמיר בו הכתוב יותר מכהן גדול שלא יטמא לאביו ולאמו.

ולא זכיתי להבין דבריו, שהרי גם לכהן גדול נאסר להיטמאות לאביו ולאמו, וצע"ג.

גם בסה"ק **שפת אמת** (תרמ"ט) כתב בזה הלשון: ולכן הנזיר שפרש עצמו מתאות העולם זוכה לקדושה **יותר מכהן גדול**.

וכתב עוד השפ"א (תרנ"ח) פרשת נזירות איש כי יפליא כו'. בזה נתקיים מאמרם ז"ל אדם מקדש עצמו מלמטה מעט מקדשין אותו הרבה מלמעלה. שע"י שמקבל עליו לפרוש מ"ן חל עליו קדושה גדולה **כמו כ"ג ויותר**.

ודבריו נפלאו ממני, שהרי במשנה בנזיר (פ"ז מ"א) מצינו: כהן גדול ונזיר אינן מטמאין לקרוביהן, אבל מטמאין למת מצוה. היו מהלכין בדרך ומצאו מת מצוה, רבי אליעזר אומר, יטמא כהן גדול ואל יטמא נזיר. וחכמים אומרים, יטמא נזיר ואל יטמא כהן גדול. אמר להם רבי אליעזר, יטמא כהן שאינו מביא קרבן על טומאתו, ואל יטמא נזיר שהוא מביא קרבן על טומאתו. אמרו לו, יטמא נזיר שאין קדושתו קדושת עולם, ואל יטמא כהן שקדושתו קדושת עולם.

וההלכה נפסקה כחכמים.

*

תשובות ותגובות:

תגובה א.

הרב אורי אהרן מוריסוף

לא קשה מידי

כוונת רבינו בחיי היא שכהן גדול קדוש בקדושה שאסור לו ליטמא לאביו ולאמו, מ"מ נזיר יותר קדוש שהחמיר בו בדברים אחרים, בפרישה מתאוות העולם שאין זה בכהן גדול. בקיצור דבריו הם המשך לכהן גדול ולא לנזיר.

ובנידון של חכמים שניזיר יטמא, הנידון הוא האם הקדוש יותר הוא זכותו ליטמא למת מצוה, או להיפך הקדוש פחות הוא זה שיטמא למת מצוה. ודו"ק.

*

תגובה ב.

הרב שלום פולק

א. בענין הרבינו בחיי נראה לי שהקטע המדובר הוא מדבר בענין גילוח השערות ושריפתו, וז"ל וצוה תורה בנזיר **כשיגלח** ראשו, שיתן שערותיו על האש אשר תחת זבח השלמים, מפני שהם קדש ודוגמא לקדש, **והחמיר בו הכתוב יותר מכהן גדול שלא יטמא לאביו ולאמו**, והבן כל זה כי הנזיר בשערותיו הוא **דוגמא**, ונראה מאוד תמוה תחילת דבריו וסוף דבריו הוא מענין גילוח וגם קטע לפני ובאמצע עובר לטומאה.

אלא ודאי שכוונתו שהחומרא של שריפת השיער שמשמל על קדושה מסוימת, הוא יותר מקדושת כהן גדול, שגם הוזהר שלא יטמא לאביו ולאמו. ולמה באמת הוא יותר, שהרי צריך לשרוף שעריו, משא"כ כהן גדול. ולא שהחומרא הוא שלאביו ולאמו לא יטמא, אלא יותר

חמור מכה"ג שמוזהר שלא יטמא לאביו ולאמו, בענין השיער.

כמובן השאלה יותר יפה מהתירוץ אבל לכאורה כך צריך להסביר את דברו

ב. בענין השפת אמת נראה שכוונתו קדושה גדולה כנ"ל שעריו, וזה שהלכה כחכמים שהנזיר יטמא, לא שאין הקדושה של הנזיר יותר מהכה"ג, שהרי הנזיר מביא קרבן גם לחכמים, חכמים לא חלקו ע"ז שניזיר מביא קרבן וכה"ג לא. והסיבה לכאורה, שקדושת נזיר הוא קדושה יותר גדולה, אלא משום שזה קדושה יותר גדולה שמפסיק. ובה חלקו מה עדיף קדושה יותר גדולה, שצריך להביא קרבן. או קדושה קבועה, אע"פ שהוא לא כ"כ גדולה. ובה הלכה כחכמים, ואינו סותר בכלל שניזיר זה קדושה יותר גדולה

*

תגובה ג.

הרב יצחק פריד

לכבוד הרה"ג שליט"א

הקושיא עצומה ביותר.

ביקשתי ולא מצאתי, אלא בזה"ק (להלן), שיתכן וממנו מקור הדברים, אך מ"מ אי"ז יתכן אלא למקור השפ"א, אך לספורנו שכתב להדיא שקדושת נזיר יתירה מכ"ג בענין הטמאות לקרובים אין לי לפתוח.

מבאר בזה"ק מה שהנזיר אסור יותר מכה"ג שנא' בו יין ושכר אל ישתי, והנזיר אסור במכל אשר יעשה מגנף היין וכו'

וז"ל בפרשת נשא (מהדורת הסולם):

[אות קכד] ת"ח איש כי יפליא לנדר נדר, נזיר דאקדיש בהאי עלמא, לאתקדשא בקדושה דמאריה מ"ן ושכר נזיר חומץ יין וגו'. הכא אית לאסתפלא, פ"ן דאסיר ליה חמרא, ענבים למה. דהא בכה"ג פתיב יין ושכר אל תשת וגו', יכול ענבים נמ"ל. לא. בענבים שרי. הכא לנזיר, מ"ט אסר ליה ענבים.

[אות קכה] אלא, עובדא דא, וימלא דא, קרא עלאה הוא, לאתפשא מן דינא בכלא וכו' ובפירוש הסולם במפורש:

פירוש הסולם לזוהר - במדבר פרשת נשא מאמר הנזיר אות קכה

[אות קכה] אלא עובדא דא וכו': ומשיב, אלא מעשה זה דבר זה הוא סוד עליון, שהנזיר בא להפריד מן הדין לגמרי. ועוד יותר מכהן וכו'.

בברכה מרובה.

יצחק קלונימוס פריד

*

תגובה ד.

בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ

לענין רבינו בחיי, מסתבר שיש כאן ט"ס, וצ"ל "יותר מכהן".

ולגבי השפת אמת, א. אין הכרח ש"קדושה גדולה יותר" מתבטאת בכך שלא יטמא הנזיר אלא הכה"ג, אלא שהטעמים שהוזכרו בגמ' הם טעמים לכך שבפועל יש לטמא הנזיר ולא הכה"ג, משום שלכה"ג אין תקנה ולנזיר יש תקנה, אולם עצם קדושת הנזיר יתכן שהיא גדולה יותר.

ב. ייתכן שהדבר תליא בנזיר עצמו שביכלתו ע"י עבודתו העצמית לקדש עצמו אף יותר מכהן גדול, (כמו שהבאתם "כמו כ"ג ויותר" - והיינו שהדבר נתון לשינויים) אולם ההלכה אם לטמא אותו אינה תלויה בכגון דא אלא בקדושה החלה בשעה שנעשה נזיר.

*

תגובה ה.

ה"ה רן אבוחצירא

אספקלריא לפרשת קרח תשפ"א

| עמוד נז

בס"ד. כתב לי הרב רבי יהושע פרידמן מח"ס 'נזיר אלקים', וז"ל:

פרישות מטומאת מת = טהרה

בזה כה"ג ונזיר שווים.

קדושת הנזירות גדולה יותר מק' הטהרה, כי הציץ הינו בגד חיצוני, משא"כ שיער הנזיר, שבו יש קדושה, והוא חלק מהאדם ולא חיצוני כציץ, וכמבואר שם בשפת אמת, ועוד אחרונים.

כל טוב רן אבוחצירא

מח"ס מריח ניחוח

עפולה

תגובה ו.

ה"ה נחום ליבוביץ

רבינו בחיי מדבר על התוספות שהחמירה בו התורה גלוח ויין בנוסף על טומאת מת, שבה כהן שווה לו.

תגובה ז.

הרב מנשה פיינגובים, מח"ס יקרה מפנינים

בס"ד. לידידי ורעי הגראמ"י שליט"א

כרגע נראה לי תמימתו אשר תמה תמה יקרא על מש"כ הרבנו בחיי בזה"ל 'וחחמיר בו הכתוב יותר מכהן גדול שלא יטמא לאביו ואמו' עכ"ל.

ותמה כי גם לכה"ג נאסר ליטמא לאביו ולאמו.

והוא תמיהה גדולה.

אך מה שהק' על השפ"א, גם הרב"ח כתב כן (שם וע"ד הקבלה) וז"ל הנה הנזיר למעלה ממנו (מהכה"ג) כי הוא למעלה מן המידות דבק בעצם הרחמים העליונים וכו' שם.

כשעיניתי היטב בדברי הרב"ח הוקשה לי עוד ולא זכיתי להבין, מה ענין טומאת אביו ואמו של הכה"ג כאן, הלא בכל דבריו הקודמים לזה וגם המאוחרים מזה איירר בענין קדושת שער הנזיר, ומה לי טומאת אביו ואמו כאן. ולחומר הקושיא חשבתי בע"כ לומר שהתיבות "שלא יטמא לאביו ואמו", אשתרבוני אישתררב בטעות לכאן. וכך צריך לומר "וחחמיר בו הכתוב יותר מכה"ג" ותו לא, והכוונה שהחמיר בנזיר יותר מכה"ג בענין השיער.

וכשחתי הדברים לידידנו הרח"ג פנחס לוי הכהן ליברמן שליט"א אמר לי שאין צריך למחוק התיבות הנ"ל, והכי פירושו והחמיר בו הכתוב [בנזיר בשערו] יותר מכהן גדול [שהחמיר בו יותר מכהן הדיוט בזה] שאינו נטמא [הכה"ג אף] לאביו ואמו, וכל הקטע מיירר ככה"ג. ויפה פירש. ואם כי זה קצת דוחק בלשון [כי הוליל שאסור לו ליטמא לאביו ואמו], הרי עדיף דוחק זה מלומר כי חלילה היתה שגגה שיצאת מפי השליט.

ובדברי הרב"ח הנזכרים א"ש נמי דברי השפ"א במש"כ שהנזיר קדושתו יותר מכה"ג, ודוק בכל זה.

ביקרא דאורייתא, מנשה

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי – הארות

במסכת יומא

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים

דף מז.

בגמ' 'נתנו רבנן שבעה בנינים היו לה לקמחית, וכולן שמשו בכהונה גדולה, אמרו לה חכמים מה עשית שזכית לכך, אמרה להם מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי, אמרו לה הרבה עשו כן ולא הועילו' צ"ע א"כ מה כן מועיל, הדגמ' היתה צריכה להמשיך לומר מה כן מועיל, וגם א"כ שבאמת אינו מועיל, מה הגמ' רוצה לומר במעשה זה, גם בלשון רש"י משמע שזה כן נשאר שהרי הביא טעם לזה מברבי הירושלמי, גם המשנ"ב [בס' עה] ועוד פוסקים הביאו בפשיטות ממעשה דקמחית

שזוכים ע"י הצניעות לבנין צדיקים, ומבואר שזה כן נכון אליבא דאמת, וא"כ מהי התשובה על זה שהרבה עשו כן ולא הועילו, וצ"ע.

דף מט.

תוספות ד"ה בעי רב פפא דבקה לקומץ בדופניה דמנא וכו' 'בתר הכי גרס בעי מר בר רב אשי אפכיה למנא ודבקה לקומץ בארעיתיה דמנא מאי הנחה בתוכו בעינן והא איכא או דילמא כתיקונו בעינן והא ליכא תיקו, וברוב ספרים ליתא לבעיא דמר בר רב אשי אבל בפרק קמא דמנחות (דף יא.) איתא בכל הספרים וכיון דמייתי לכולה מילתא דהתם הכא אגב גררא נראה דגרסינן נמי לבעיא דמר בר רב אשי, ותימה לי דבפרק המזבח מקדש (זבחים דף פח.) אמר שמואל כלי שרת אין מקדש אלא בפנים ופר"ח למעוטי חקק מושבו מבחוץ, ושמא יש לומר דהוא היה מפרש כאן שהיפך הכלי כי כיתונא ונעשה תוכו ברו וברו תוכו שפיר מקדש ורש"י פ' שם אלא בפנים בעזרה וקשה דהוה ליה למימר בקודש כדתנן התם', לא זכיתי להבין מדוע לא רצו תו' לפרש כפשוטו שהפך הכלי והדביק בקרקעית, הרי לכא' זה בעצם כן בפנים אלא שאינו כתיקונו וא"כ למה זה סותר להא דאמר שמואל שאין כלי שרת מקדש אלא בפנים, וצ"ע.

תוד"ה מי יליף בסוף הדיבור 'ופשיט רב שימי בר אשי מדפסלה בה לינה פסלה בה מחשבה ככל עבודה שהזיק לה הכתוב ואם כן בחפינה נמי פסלה בה מחשבה', לכא' אינו מובן כ"כ הכוונה בזה, למה שפוסל מחשבה זה סיבה שכל העבודות יפסלו, דהא לכא' זה גופא הנידון אם יש לזה חשיבות של עבודה וכמבואר בתו' וצ"ע [וכן מבואר בהדיא בתו' בע"ב ד"ה חישב וז"ל 'ולי נראה דנהי דלינה פסלה בה אי לא חשיבא עבודה לא פסלה בה מחשבה, תדע שהרי קידוש מנחה והנחתה בביסא פסלה בה בטובל יום ולינה ואפ"ה אם חישב בשעת הנחתה לא פסלה בה מחשבה וכן בשעת יציקה ובלילה לא פסלה בה מחשבה אלא בד' עבודות שבמנחה שיש כנגדן בזבח, ולהכי מיבעיא ליה את"ל חפינת קטורת חשיבא עבודה כמו קמיצה חתיית גחלים מהו מכשירי מצוה כמצוה דמו וחפינה אריכתא היא והויה חתיית גחלים וחפינה במקום קמיצה או לא'], וא"כ מה כוונת הגמ' בפשיטות, וצ"ע.

דף מט.

בגמ' 'מיתבי זר ואונן שיכור ובעל מוס בקבלה ובהולכה ובוריקה פסול וכן יושב וכן שמאל פסול תיבותא' לא נתבאר מה התשובה על הראיה שהביאו מהמשנה שכשר הולכה בשמאל, וצ"ע, ולהמבואר בתו' ד"ה הולכה בשמאל שהנידון היה אם ללמוד מהולכה זו או מקבלה [ולכשונ' 'הולכה בשמאל מהו - תימה אי לא אסיק אדעתא למיפשטא מלקח את הכף בשמאלו מאי קמבעיא ליה האמר בפ"ק דזבחים (דף ד.) דלכל מילי הולכה לא נפקא מכלל קבלה, וי"ל דהיא גופה מספקא להו אי גמרינן מכף או איכא שום סברא שאין ללמוד משם ונימא הולכה לא תפקא מכלל קבלה ופשיט להו רב ששת דגמרינן מינה דכיון דכתב רחמנא הבאה אחת בקטורת ואי אפשר לעשות בהבאה אחת א"כ יוליד הכף בשמאלו אלמא הולכה בשמאל כשירה וטפי הוי סברא למיגמר הולכה מהולכה מלמיגמר הולכה מקבלה'], אתי שפיר דבמסקנא י"ל שלומדים מקבלה, אלא שיל"ע קצת מה שלא פירשה הגמ' את כל זה, ויש ליישב.

דף נ.

תוספות ונפקא מינה דלא מייתו כהנים פר בהוראה - הא דלא קאמר דנפקא מינה לאהדורי אטהורים דאי קרבן צבור הוא לא מהדרינן למ"ד טומאה הותרה היא בצבור ואי דשותפין הוא מהדרינן כדמשמע בפ"ק (דף ו:)- דדווקא בצבור היתר היא ותו לא בשל יחיד ולא בשל שותפין', צ"ע כוונתם היכן המשמעות לזה שדין קרבן שותפין חלוק מקרבן ציבור דמבואר שם לכא' רק על

קרבן דאהרן או כמו פסח שכל הציבור מביאים כל אחד בנפרד ודוחק לומר שכוונתם כי בדר"כ מביאים פסח בשותפות היינו בחבורה, וצ"ע.

הרב זלמן חיים הומינר וה"ה יוסף יצחק גולדשטיין

פרק ה'

דף מז ע"א

במשנה הוציאו לו את הכף ואת המחטה וכו' נטל את המחטה בימינו. צריך לומר דהמחטה דהזכרה ברישא אינה המחטה שנטל בסיפא, וכדאמרו בגמ' דהמחטה דרישא היא מחטה דקטורת ולכך כתיב דרק עכשיו הוציאו לו, אבל המחטה דסיפא מיירי במחטה של גחלים שלוקח עם הכף של הקטורת, דהיינו שמתחילה מוציאים לו כף ריקן ומחטה מלאה קטורת, והוא חופן מלא חפניו מן המחטה של קטורת ומכניסה בתוך הכף הריקן, ואח"כ נוטל המחטה של גחלים שהניח על הרובד הרביעי שבעזרה ובשמאלו נוטל הכף של קטורת.

בגמ' כף ביום הכיפורים למה לי מלא חפניו והביא אמר רחמנא וכו' איבעיא להו מהו שיעשה מדה לחפינה. לכאורה ב' גמרות אלו סותרות זו את זו, דכאן אמרו בגמ' דבעינן דווקא מלא חפניו ולא בכלל, ואילו לקמן איבעיא בגמ' אם אפשר לעשות כלי, והיינו דממלא חפניו לא אין ראייה ממלא חפניו דדווקא ביד בעינן, אלא רק דאין צורך לכלי דהרי מלא חפניו אמר רחמנא, ולכך הקשו כף ביוה"כ למה לי, דהרי אין צורך בה, וזה גם לקמן אמרו, דאין הכרח דבעינן דווקא ביד ולכך איבעיא להו אם אפשר לעשות כלי.

בגמ' נשקליה לקטורת בחפניו ונחתיה למחטה דגחלים עלויה ולעיל. צריך ביאור איך יש הו"א לומר דעל ידיו יניח המחטה של הגחלים, הרי המחטה רותחת מן הגחלים שעליה, דהרי לכך היו עושים נרתיק לידית של המחטה, דאפי' היד שלה כבר נעשה רותח, דבכלי מתכות חם מקצתו חם כולו, וכ"ש דהמחטה עצמה רותחת, ואין יניחה על ידיו. וצריך לומר דלהו"א עכשיו היה מניחים מתחת המחטה כסיוו כמו נרתיק כדי שלא יכוו ידיו.

בגמ' לא הכי קאמר וכך היה חוזר וחופנה לפניו. ביאר רש"י מערה אותה לתוך חפניו מן הכף ונותנה על הגחלים שבמחטה. ולכאורה קשה איך יעשה פעולה זו, הרי הוא צריך לכיין ידיו לחפינה וכך לקבל הקטורת מן הכף, ואין יעשה כן כשעני ידיו תפוסות לחפינה. ועיין לקמן (מט:) דהגמ' ביארה דאוחז הבזך על ידי ראשי אצבעותיו או ע"י שיניו וכך מערה לתוך ידיו החפונות, ועיין בתוד"ה השתא דביאר למה לא קשה מכך דשם התירו לעשות כן ע"י שיניו, ודלא כמו שאמרו לעיל דאין לעשות כן מהא דלפני ממ"ה הקב"ה על אחת כמה וכמה.

דף מז ע"ב

בתוד"ה וזו היא עבודה, סבירא ליה כמ"ד בפ' אלו מנחות שהיה קופל אחד לשנים ושנים לארבעה. היינו דכל מה שהיה פותח היה עושה בדרך זו, דפותח לשנים ושנים לארבעה, ולכך הוי עבודה קשה שבמקדש, אבל לתנא דבי ר' ישמעאל אינה עבודה קשה משאר מנחות. אבל קשה דהא בפשיטות מדברי הגמ' נראה דהעבודה הקשה שעליו מיירי כאן, היא לא על הפתיתה, אלא על מה שצריך למחוק מלמעלה ומלמטה באצבעותיו, דבעינן ליהרר שיפלו רק מה שמבחוץ ושלא יצאו אלו שמפנים לחפינתו, וא"כ לכונ"ע הוי עבודה קשה שבמקדש, ומה הקשה תוס' דלתנא דבי ר' ישמעאל אינה עבודה קשה, דהרי לא מיירי בפתיתה כלל, וצ"ע.

דף מח ע"א

בגמ' תוך כלי בעינן והא איכא או דילמא הנחה בתוכו כתקנו בעינן והא ליכא תיקו וכו' אפכיה למנא ודבקה וכו'. צריך ביאור, דמה הצד לומר דהנחה בדופן הכלי לא היא חשיב הנחה, הרי אם הוא בתוך הכלי למה לא

יתקדש בו, וכי אם היה הרבה בכלי והיה חלק נדבק לדוננו היה לנו הוי"א שמה שנדבק לא יתקדש כהשאר, הרי אם הוא בכלי יש לו להתקדש, ומה הנפק"מ באיזה אופן, דמניין לנו לחלק בכך דיהא בעינן דווקא כתקנו. ועוד צריך ביאור למאי יש עוד להקשות איבעיניא באופן שאכניא למנא, הרי הוא אותו איבעיניא אם בעיני הנחה כתקנו או לא, ומה הוספה יש בקושיא זו. וזה אולי יש לתרץ דאת"ל דגם הנחה שאינה כתקנו הוי הנחה, אולי רק הנחה כזו שהיא בדופן הכלי מתוכו עדיין נקרא הנחה, אבל הנחה מאחורי הכלי הוא ודאי לא הוי הנחה, או דילמא שגם באופן זה יש לומר דעדיין הוי הנחה, כיון דיש לו תוך. אבל הקושיא דלעיל מניין שיש לחלק בין הנחה כתקנו לדוננו צ"ע.

בגמ' תיש מלא חפניו שאמרו לא מחוקות ולא גדושות אלא טפופות. ביאר רש"י דהיינו לשון צף בגובה מעט. אבל א"כ לכאורה קשה דהא לעיל אמרו (מז:). דבעינן שלא יחסיר ולא יותיר ממלא חפניו, דהיינו שיש לדייק בדבר, וכעין שאמרו (מז:). בקמיצה דמוחק בגודלו ובאצבע קטנה מלמעלה ומלמטה דבעינן שיעור מדויק, וא"כ איך שייך שיהא בה גובה צף מעט, הרי אינה שיעור מדויק. ואפי' אם תאמר שגובה זה שיהא צף מעט הוא שיעורו, מ"מ יקשה דהא אי אפשר לדייק בדבר כזה, שהרי אין בזה שיעור מדויק כמה יאה הגובה צף, וא"כ איך אמרו דלא יחסיר ולא יותיר, וצ"ע.

בגמ' בעי רב פפא נתפור הקטורת ממלא חפניו מהו. צריך ביאור דהא אם נתפור הקטורת ודאי הוא שלא יצליח לאסוף כל מה שנפל, וא"כ ודאי יחסיר קצת ואיך יאה ראוי להקטירו כן, הרי בעינן שלא יחסיר. ואולי יש לומר דבאמת גם לצד שהוא ככלי שרת ואינה פסולה להקטרה, מ"מ ודאי דבעינן להוסיף בה עוד קצת מן המחתה שבוץ להשלימה למלא חפניו, רק האיבעיא היה אם אפשר להשתמש גם במה שנפל.

בתוד"ה א דילמא בא"ד וכי מטי להתם ירפה קצת ידיו זו מזו ויניח לקטורת ליפול על הרצפה. צריך ביאור וכמו שהקשינו לעיל בגמ', דאיך יכול להפיל הקטורת על הרצפה, הרי כשאוסף מה שנפל אינה במציאות לאסוף הכל ממש, וא"כ ודאי יחסיר קצת, והרי אמרנו דבעינן שלא יחסיר. וכאן א"א לתרץ כדתיירצנו בגמ' דבאמת בעינן להשלימה מן המחתה, דהרי תוס' רצה לומר דכך יעשה הכ"ג בכל פעם, וזה ודאי שלא יעשו כן להביא בב' הבאות בכל פעם, ובשלמא בגמ' אפשר דמייירי שנפל כשהוא נמצא עדיין בחוף ועדיין לא הביא, וממילא מיד הוא מוסיף עוד קצת מן המחתה, אבל כאן ודאי מייירי כשכבר הביא, דהא מייירי שמפילה כשמגיע התם, וא"כ פשיטא דאין לעשות כן, וממילא מה קושיית התוס' להוכיח דאין ידיו ככלי שרת, וצ"ע.

דף מח ע"ב

בגמ' בעו מיניה מרב ששת הולכה בשמאל מהו אמר לחו רב ששת תניתנה נטל את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו. היינו דחזינן דאת הכף נטל בשמאלו משמע דאפשר לעשות הולכה בשמאל. אבל לכאורה קשה דאפשר דדווקא שם דא"א בעינן אחר, דהרי בעינן לקחת גם המחתה ורחמנא אמר הבאה אחת, ולכך מוכרח ההכרח נטל את הכף בשמאלו, אבל בסתמא כשאפשר למה יחא היתר להוליך הדם בשמאלו, ומה ראה איכא מהא. ונראה לתרץ דמכך דכתב רחמנא הבאה אחת ואפי' דא"א לעשות כן אלא כשהכף בשמאלו, א"כ בהדיא משמע דכשירה לכתילה להוליך בשמאל, ולכך אמר רחמנא רק הבאה אחת, דאם לכתילה לא ינחא להוליך בשמאל, למה לא אמר רחמנא להביא בב' הבאות, אלא דבאמת מותר לכתילה וכך יש ללמוד גם להתיר כן בדם. ועיין בתוד"ה הולכה בשמאל שכתב בסוף דבריו כעין זה.

דף מט ע"א

בגמ' לשתות פשיטא דתנן כל האוכלין אוכל אדם לרפואה וכו' לעולם דאיכא סכנתא והכי קא מיבעיא ליה. היינו דבתילה האיבעיא היה דאם הוא לרפואה אולי

אסור לשתות אותו דגורין דילמא יבוא לשחוק בשבת, וזה אמרו דא"כ פשיטא היא דהא לרפואה הכל הוא שותה ולא חיישינן שיבוא לשחוק, ומאי חידש ר' חנינא דתתיר. ותרצו בגמ' דמייירי ששוחק דיש בזה חילול שבת ממש ולכן בעינן היתר לכך, ולכן גם מוכרח דמייירי ביש בה סכנתא, דא"כ אין להתירה בשבת. ומה דבעינן היתר בזה אם בסכנתא מייירי, הרי פשיטא הוא, והביאור הוא משום דהיה איבעיא אם הוא מרפא או לא, וזה אמר ר"ח דיש בה רפואה ולכך הוא מותרת.

בתוד"ה זר ואונן בא"ד ע"כ פירש ר"ח כהן דהכא נמי מייירי בשאר דברים המשכרים וכו' אבל הכא דקתני ליה בהדי מחללי עבודה. היינו דהריצב"א מפרש כרש"י דכן משמע עיקר וכו'. אבל באמת קשה דהרי לא רק עיקר משמע כן, אלא גם קושיא יש מכך על פירש ר"ח כהן, דהא לפירושו יקשה למה מנו שיכור בהדי מחללי עבודה, הרי איך בשאר דברים המשכרים איירי הוא אינו מחלל עבודה כמותם, ולמה נמנה עמם. ואולי ר"ח כהן יתיר דכאן סברה הגמ' כו' יהודה שסבר דשאר דברים המשכרים גם מחללים העבודה, ולכן קושיא אין כאן, ומ"מ בפשיטות נראה עיקר כרש"י.

בתוד"ה אי חופן וחזור בא"ד ולחכי תקינו רבנן שיחזור ויחפון בפנים שמה נתפור לו מן הקטורת בדרך ונחסר קצת. צריך ביאור מה יועיל בכך שיחזור ויחפון, הרי אם נחסר מחפינה ראשונה ודאי לא ישלימה בכך שיחזור ויחפון, ואדרבא בכך שלוקח החפינה מן הכלי שוב, בזה הוא מחסרה, דהרי לא שייך במציאות לקחת בחפינה כל מה שבכלי, וממילא עכשיו ודאי מחסר. ואולי יש לומר דלכך בחפינה ראשונה אמרו לעיל (מח:). דבעינן שיהיו טפופות דהיינו צף מעט בגובה, דממילא יש בה קצת יותר משיעורה, ובכך כשיעשה החפינה השניה בודאי יאה שם די כשיעור מלא חפניו, ואפי' אם נפל קצת מחפינה הראשונה עדיין יאה בה כשיעור, אבל לפי זה צריך לומר דבחפינה שניה אין צריך טפופות אלא שיעור מדויק. ובכך יתורץ גם מה שהקשינו בגמ' שם איך יעשה טפופות, דהרי בעינן שלא יותיר, ולפי מה שאמרנו עכשיו נחיא, דבחפינה שניה כן יאה שיעור מדויק. רק שקצת קשה דלא מצינו בגמ' לחלק בשיעור בין חפינה ראשונה לשניה, וצ"ע.

דף מט ע"ב

בגמ' כיצד הוא עושה אוזח את הבזך וכו' וזו היא עבודה קשה שבמקדש. צריך ביאור על מה אמרה הברייתא שזו היא עבודה קשה שבמקדש, אם על זה שמערה הקטורת מן הבזך לחפניו או על מה שמערה הקטורת על הגחלים. ועיין ברמב"ם דמשמע מדבריו דהקושי היא להעלות מן הבזך אל חפניו. אבל עיין בתוד"ה והאיכא דכתב, דהעבודה הקשה היא בכך שצריך לזיזר שלא יכווה כשמערה הקטורת על הגחלים.

בגמ' אפי' כולחו נמי אם כן שה מאי אחני ליה. לכאורה קשה דהא אפשר דאחני שה לומר דבעינן שה ולא פר וכדומה. וצריך לומר דשה ודאי דאחני ליה גם אם לא נמטע מינה שחוטתה, רק דהגז"ש שה לא אחני ליה אם לא נמטע מינה שחוטתה. ועיין דבכתבי יד ובראשונים הגירסא באמת שה שה מאי אחני ליה דהיינו הגז"ש.

דף נ ע"א

בגמ' ותיפוק ליה דחטאת שמתו בעליה היא וחטאת שמתו בעליה למיתה אזלא. צריך ביאור דהא כאן מייירי בחטאת אחר שכבר נשחטה, וממילא כבר לא שייך בה הדין שלמיתה אזלא, ואולי לכך אין צריך להביא חטאת אחרת, ובאמת באם עדיין לא נשחטה יביא אחרת במקומה והיא למיתה אזלא. ויש לומר דכ"ש היא, דאם בחייה א"א שישתמש בה אחר ולמיתה אזלא, א"כ ודאי דבנשחטה אין לו לכהן אחר לזרוק דמה ולהתכפר בה.

בגמ' אלא אימא שאין חטאת השותפין מתה. צריך ביאור דהיות שבחטאת השותפין מייירי, דהיינו שהוא קרבן של כל הכהנים, דהרי כל הכהנים מתכפרים בה,

איך שייך לקרותו קרבן יחיד שמתו בעליה, הרי בכל גווני יש לקרבן זה עדיין בעלים, וגם הכהן המחליף את הכ"ג הוא מבעלי הקרבן, ולמה לא יוכל להתכפר בה גם אם היא נקראת קרבן יחיד, הרי הכהן המקריבה עכשיו הוא בעליה, וא"כ מה הקשו לעיל תיפוק ליה דחטאת שמתו בעליה היא ואזלא למיתה. ואולי יש לומר דאפי' דכל הכהנים מתכפרים בה, מ"מ הבעלים הוא רק הכ"ג שהוא המקדישה, וכמו דאמרין לקמן בע"כ דלגבי חומש רק המקדיש הוא בעליה, ולכן אם מת הכ"ג הרי נקראת הפר חטאת שמתו בעליה. רק שצריך ביאור למה לנו לדמות הבעלים לגבי מיתתה לדין חומש, ולא נדמה אותה לתמורה שבה אמרו דהמתכפרים הם הבעלים שלה. ולפי המסקנה שם דיש צד לומר דכפרת הכהנים הוא רק בקופיאי, דהיינו שאין עיקר הכפרה של הפר להם אלא הם מצטרפים, אי"כ לצד זה ניחא שודאי אינם בכלל בעלים כלל. אבל עיין בתוד"ה חטאת ציבור דכתב דבאמת כן נקראים אחיו הכהנים בעליה, ולכך לא גזרו שם רבנן שירעו עד שישתאבו, וא"כ עדיין קשה למה באמת לא יתכפרו בה, דהרי עדיין חלק מן הבעלים קיימין, וצ"ע.

בגמ' ומאי נפק"מ דלא מיייתו כהנים פר בחזרה. היינו דבאמת רבא אינו חולק על רב עמרם כלל לגבי אם הוי קרבן יחיד או לא, דגם רבא מודה דאינה קרבן יחיד היא, אלא מחלוקתם הוא אם קרבן ציבור ממש היא, וממילא יהיו הכהנים נקראים קהל, או שקהל לא איקרי דאין שבת אחד נקרא קהל וממילא אינה קרבן ציבור, אבל חטאת השותפין היא כן נקראת, והנפק"מ לגבי אם הורו ב"ד לכהנים לעבור על אחד מאיסורי התורה, דאם הכהנים קהל איקרי חייבים בפר העלם דבר, אבל אם אינם נקראים קהל אינם חייבים בה. ולפי זה קושיית הגמ' ותיפוק ליה דחטאת שמתו בעליה היא, אינם דברי רבא, שהרי גם לשיטתו אינה קרבן יחיד.

דף נ ע"ב

בגמ' לא לעולם פרו ומאי תמורה שם תמורה. נראה ביאורו כד, דבאמת ראה מברייתא זו לומר דמייירי בפר של יוה"כ, ולהוכיח מינה דיחיד היא ועושה תמורה, זה אין כאן, דהא אפשר שכן מייירי באילו של אהרן, אבל הוכחה לומר דמייירי באילו של אהרן ולא בפר של יוה"כ גם זה אין כאן, דאפשר דתמורה היינו שם תמורה, דהיינו שבסתם תמורה אינה דוחה שבת וטומאה ומשא"כ בחול כן קרבה, אבל בתמורה כאן הדין הוא דאפי' בחול אינה קרבה.

בגמ' אי הכי זבח נמי שם זבת. ברש"י ביאר דאולי מייירי בשם זבת, וא"כ אין הכרח לומר דמייירי בזבח אחד דתשמע מינה או באילו של אהרן או בפרו, אלא באמת יאה מייירי בכמה זבחים, ובכל אחד יש בו איזה חומרא יותר מתמורה. אבל צריך ביאור למאי נפק"מ מייירי בכמה זבחים או באחד, דהרי אפי' אם מייירי בכמה זבחים עדיין אין הוכחה לומר דמייירי בפר של יוה"כ ולהוכיח מינה דעושה תמורה, דהרי אפשר דמייירי כן באילו של אהרן או בזבח אחר, ומה רווח יש לה לגמ' מכך שנאמר דמייירי בשם זבח כמו בשם תמורה, וצ"ע.

בתוד"ה אחיו הכהנים בא"ד ותימא וכו' הניח בהמה לשני בניו ומת קריבה ואין ממירין בה משום דאין שותפין עושין תמורה. היינו דאם מת אביהם שהיה מקיבנא אז שני בניו שמתכפרים בקופיאי נעשים בעלים, ולכן אינם עושים תמורה, דשניהם שותפים ושותפים אינם עושים תמורה. ולפי זה הוא סותר מה שרצינו לתרץ לעיל בע"כ בגמ', דרצו לומר דהוי חטאת שמתו בעליה, ועל זה הקשינו דהרי הכהנים גם בעליה ולמה לא יתכפרו בה, ורצינו לתרץ על הצד כאן דהכהנים מתכפרים רק בקופיאי, שלכן אינם מתכפרים בדמה אחר שמת הכ"ג, דאינם נקראים בעלים. ולכאורה מכאן משמע דאם כבר מת זה שהיה מתכפר מקיבנא נעשים אלו שמקופיאי בעלים, ולכן הטעם שאין עושין תמורה הוא משום שותפות, דאם הטעם הוא משום שאינם בעלים, למה לא אמרו שם בזבחים כן, וא"כ חוזרת הקושיא למקומה למה לא יתכפרו הכהנים בפר אחר שמת כ"ג, הרי עכשיו שמת

הכ"ג נעשו שאר הכהנים בעלים ולמה לא יתכפרו בה, וא"כ מה הה"א של הגמ' שם. ויש לומר דבאמת עד מיתת כ"ג לא היו בעלים, ורק אחר מיתתו הם נעשים בעלים, וא"כ עדיין אינם יכולים להתכפר בה, דהרי היא חטאת שמתו בעליה, ולא יועילו הבעלים שנעשו עכשיו, דכבר דינה כמתו בעליה.

דף נא ע"א

גמ' ונוקמיה בפסח שני מי דחי טומאה. ביאר רש"י דאיכא למ"ד לקמן בשמעתין דלא דחי. ועיין בשיח יצחק דביאר דרב ששת לא רצה לומר אוקימתא דאינה ככו"ע, ולכן אמר אילו של אהרן ולא פסח שני, כיון שיש בה מ"ד דאינה דוחה טומאה. אבל קשה לומר כן, דהא א"כ למה אמרו לעיל דבפסח ראשון סבר רב ששת דאין שוחטין על היחיד, דילמא באמת הוא סובר דכן שוחטין על היחיד ורק לא רצה לומר אוקימתא שאינה ככו"ע, דהרי יש מ"ד דסובר דאין שוחטין על היחיד. אלא מוכח דבאמת רב ששת עצמו סובר כמ"ד שפסח שני אינו דוחה טומאה, ולכן לא אוקים בה, וכן באמת פסק הרמב"ם דאינה דוחה טומאה, וכן יש סתם משנה בפסחים דסברה כן. ואפ"ל דמדברי רש"י קצת לא משמע כן, דהא רש"י לא כתב דרב ששת סבר כן, מ"מ יש לדחוק ולבאר דכן סבר כוותיה וכנ"ל. ועיין בהערה הבאה.

ברש"י ד"ה קסבר אין שוחטין, כר' יהודה דאמר הכי במסכת פסחים. לכאורה קשה דכאן אמרינן דרב ששת סבר כר' יהודה דאין שוחטין על היחיד, ואילו לגבי אם פסח שני דוחה טומאה סבר רב ששת כתי"ק דר' יהודה דלא דוחה טומאה. ואולי לכך ביאר בשיח יצחק שהבאנו בהערה לעיל, דרב ששת אינו סובר כמ"ד שאינו דוחה טומאה, אלא רק אינו רוצה לומר דבר שהוא לא ככו"ע, דבאמת רב ששת סובר כר' יהודה בשניהם. אבל א"כ עדיין קשה למה לגבי אין שוחטין על היחיד מוכרחים לומר דכר' יהודה סבר רב ששת, ולא אמרו דגם שם אינו סובר כמותו, אלא רק שאינו רוצה לומר מה שאינו ככו"ע, דאפשר דבאמת לגבי אין שוחטין סובר רב ששת דשוחטין על היחיד, ולגבי פסח שני שם הוא סובר דאינו דוחה טומאה וכת"ק דר' יהודה. ואולי באמת יש לומר דבכל מקום סבר רב ששת כהמ"ד שהביא, דסבר דאין שוחטין על היחיד כר' יהודה, ומ"מ לגבי פסח שני הוא חולק על ר' יהודה וסבר כתי"ק שם, דאינה דוחה טומאה, וסבר כר' יהודה בחזקת פליגי עליה בחזקת.

בתוד"ה דוחה השבת בא"ד ועוד אי מגז"ש מאי טעמא דתי"ק דלא דחי טומאה ניגמר מגז"ש. צריך ביאר דהרי גם אם לא תלמד עכשיו מגז"ש, מ"מ אם יש אפשרות ללמוד מגז"ש למה באמת לא ילמד ת"ק מגז"ש דלא דחי טומאה, ומאי נפק"מ יש במה שרוצה ללמוד עכשיו. ובאמת למאי דכתב לקמן תוס' דלכו"ע אין כלל סברא למידרש גז"ש במבועדו ניחא.

דף נא ע"ב

גמ' ורבנן אמרי לך הני מילי במשכן אבל במקדש שני כיון דלא הואי אמה טרסקין וכו'. לכאורה קשה למה אמרו בגמ' דרק במשכן היה פרוכת אחת, הרי גם במקדש ראשון לא היה ב' פרוכות כבמקדש שני. ואולי יש לומר דבמקדש ראשון כיון שהיה שם אמה טרסקין, ממילא הוא המבדיל בין היכל לקדש הקדשים, ולכן אין צורך כלל בפרוכת שתהא מבדלת, ולכן לא מייירי כאן ממקדש ראשון, ורק במשכן שגם בו היה פרוכת, לכך הביאו משם דרק בה היה אחת ולא שנים.

ברש"י ד"ה אמה טרסקין בא"ד אבל במקדש שני שהיה גבוה מ' אמה לא עשאוהו וכו'. היינו דבמקדש שני כיון שהיה גבוה יותר, ממילא מוכרחים לעשות גם עוביה של הכותל יותר כדי שיחזיק עביה את גובהה, ולכן לא עשו יותר דהכל בכתב ה' וכו', ולכן לא עשו כלל כותל אלא פרוכת, ומחמת הספק בדין אמה טרסקין עשו ב' פרוכות. אבל לכאורה קשה דהרי היו יכולים לעשות כותל נמוך רק להבדיל בין היכל לקדש הקדשים. וצריך לומר דבעינן הבדלה לכל גובה הבית, ולכן נמוך א"א

לעשות, וגם לעשות חצי גובהה כותל וחצי פרוכת לא עשו כדאמרו בב"ב (ג:) דא"א לעשות כן, ועיי"ש.

דף נב ע"א

גמ' ור' יוסי אמר לך חביבין ישראל שלא הצריכן הכתוב לשליח. ביאר רש"י הלכך חביב שלוחן ליכנס בפומבי. אבל צריך ביאר מה ענין זה לזה, בשלמא אם אמרו דחביבין ישראל ולכך שלוחן חביב ניחא, אבל עכשיו שאמרו דחביבין ישראל דכלל אינם צריכים לשליח, א"כ למה חביב שלוחן, הרי אינם צריכים לו כלל. וצריך לומר דהיות ומצינו דבסתם חביבין ישראל כ"כ שאפ"ל אינם צריכין לשליח, לכן כאן שכן צריכים לשליח, דהרי לקדש הקדשים אסור לכולם ליכנס, לכך שלוחן יש לו חביבות כמותם, ולכן מותר לו לזון עיניו מקדש הקדשים.

בתוד"ה כותל ההיכל בסו"ד ועוד לפי דבריו היו נוקבין כותל ההיכל וכו' ועוד לישנא דקרא וכו'. לכאורה קושיא אמת מתרצת פשיטה, דבאמת משום דבקרא משמע דבבית עצמו דהיינו ההיכל היו המגרעות, לכך באמת עשו כן ולא בתאים. וצריך לומר דזה באמת הקשה, למה התורה אמרה כן ולא אמרה לעשותם בתאים דהוא נכון יותר, וזה תירץ דבאמת אפשר לפרש קרא דבתאים שסמכיב לבית מייירי, ורק הקושיא למה לדברי ריב"ם היו עושים בהיכל עצמו עדיין קשה.

דף נב ע"ב

גמ' לרב חסדא מספקא ליה לאיסי בן יהודה פשיטא ליה. צריך ביאר דהרי אפ"ל עכשיו כשהגמ' אמרה דלאיסי בן יהודה פשיטא ליה, לא ידעינן לומר כאיזה מן הצדדים פשיטא ליה לומר, דבאמת ספק הוא על מה פרים עולה, וא"כ איך כלל שייך לתרץ דלאיסי בן יהודה פשיטא ליה בלא שנשמע ממנו לאיזה צד פשיטא ליה, וצ"ע.

גמ' וארגו ששגרו דורון לאלקי ישראל. היינו דארגו זה הביאו אותו פלשתים כדורון לאלקי ישראל, אחר ששבו את הארון. אבל לכאורה קשה במה זכו שהיה הארגו גזוז בתוך הארון, וכי דורון של עכו"ם יש להניח בארון ה'. ועיין בשיח יצחק דביאר דבאמת לא ישראל הניחו אותו שם, אלא פלשתים עצמם חזרו הארגו לארון, וכך נשאר שם מאז.

גמ' מה ראה שגזו ראה שכתוב יולך ה' אותך ואת מלכך. צריך ביאר דכי משום שראה כתוב כן יש לו עכשיו מיד לגזו, מניין לו שעכשיו הוא הזמן שיוולך ה' וכו', ולמה דווקא אז היה לו לגזו. ועיין במפרשים שם על הפסוק שביאר, דיאשיהו מצא אז את הספר תורה שכתב משה, ובמקום שיהא פתוח בבראשית מצאו פתוח דבברים בפסוק זה, ומכך הביין שעל זמנו נאמר דברים אלו, ולכך מיד גזו.

דף נג ע"א

גמ' ותיפוק ליה דקא מעייל ביאה ריקנית. לכאורה קשה דהא אפשר דהוי"א דכיון דלאו ביאה ריקנית היא ממש, דהרי כן מקטיר כאן קטורת, ואפ"ל דהיא חסירה מ"מ הוי"א דאינה נקראת ביאה ריקנית, ולכך לא יחא חייב מיתה, וזה קמ"ל שגם באופן זה הוי ביאה ריקנית, ולכך על זה לא נאמר ולא ימות, ומה הקשו דלא איצטריך לכתוב ולא ימות, וצ"ע.

גמ' יצא ובה לו דרך כניסתו וכו' אלא מצדדין פניו וחולכין. לכאורה קשה למה כשהוא יוצא היה הכ"ג הולך ופניו לקדש הקדשים, הרי בגמ' לעיל (נב.) אמרו לחד מ"ד דאסור לו לזון עיניו מקדש הקדשים ולכך יש לו לילך בין המזבח למזורה, ואפ"ל מ"ד שכן מותר לו לילך באופן שרואה את הארון, מ"מ למה גם בחזירתו כשאינו מוכרח לראות נתיר לו לראות. ואולי לפי מה שעכשיו אמרו בגמ' שלא היו הולכים ופניו מול הארון ממש, אלא שהיו מצדדין פניהו ניחא, דגם היו הולכים בדרך כבוד

לארון, שלא יראה אחוריהם, וגם באופן שאינו זן עיניו מן הארון, דהרי מן הצד היה הולך.

דף נג ע"א

גמ' המתפלל צריך שיפסיע שלש פסיעות לאחוריו ואח"כ יתן שלום. צריך ביאר מהו השלום דמייירי כאן שצריך ליתן. ועיין בריטב"א דביאר דאחר שפסוע ג' פסיעות יש לו להשתחוות כאדם הנפטר מרבו ונותן לו שלום. אך יש שביארו דהיות ועד עכשיו היו המתפללים במקום קדוש לפני המקום, ועכשיו שחזרו למקום חול יש להם ליתן שלום זה לזה.

גמ' אמר רבשיע כל העולם כולו בנחת וחנינא בצער פסק מיטרא. עיין במהרש"א דכבר הקשה איך שייך שיקבע ר' חנינא דבר שיהיו מזה כל העולם בצער ובלבד שיהא הוא בנחת. ותירץ שם דבזמן שהיה ר' חנינא בדרך עדיין לא היו צריד העולם למטר, וממילא מה שהפסיק המטר הוא נחת לכו"ע, וכשבא לביתו והיה העולם צריך למטר, ביקש שיהא מטר ושיהיו כולם בנחת. אבל א"כ קשה דהרי ר' חנינא עצמו אמר דכל העולם כולו בנחת, ומשמע דהיה להם טוב מכך שירד המטר, והיינו דכן היו צריכים למטר באותה שעה. וא"א לומר דהיו כולם בנחת כיון שלא היו בדרכים כמותו, ובאמת לא היו עדיין צריכים למטר, דהרי א"א שרק ר' חנינא מכל העולם היה בדרך, ואין אחר בכל העולם בדרך כמותו, וא"כ ודאי שיש שאינם בנחת מן המטר, ומה דאמר דכולם בנחת הוא משום דהיו צריכים לו, וממילא מוכרחים לומר דכן היו צריכים למטר, וחדרא קושיא לדוכתא. ועיין בבן יהוידע שביאר דבאמת ר' חנינא לא רצה שיפסיק המטר ושיהא העולם בצער, אלא רק רצה שיהא לו איך להתגונן מפני המטר, שיהא לו מגיל וכדומה, ורק משמים מחמת חיבתו הפסיקו לגמרי המטר בשבילו, ולכך כשחזר לביתו ביקש שיחזור המטר. אלא שלפי זה יקשה למה כשראה שהפסיק המטר בשבילו, לא ביקש מיד שיחזור המטר ושלא יחא לעולם בצער מזה. ואולי יש לתרץ דבאמת רצה שימשכו הגשמים, רק שהיות ואמרו בתענית (כד:) שכל העולם ניזון בשביל חנינא בני, ממילא אם לר' חנינא היה צער מכך, א"א שימשכו הגשמים עד שיחזור לביתו, ולכך רק כשחזר וכבר לא היה לו צער מכך, היה בידו לבקש שיחזור הגשמים.

גמ' משניטל תנן כמאן דאמר ארון גלה לבבל דתניא וכו'. צריך ביאר איך שייך לומר דהארון גלה לבבל ולא נגזז, הרי לעיל (נב:) הביאו בגמ' פסוק מפורש דיאשיהו גזז, וכדכתיב בדברי הימים (ב, לה) ויאמר ללויים המבינים לכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקודש וכו', הרי בהדיא דנגזז, וצ"ע.

חילופי דברים – שאלת הרב צבי קרייזר

יומא נג: במשנה, יצא והניחו על כן הזהב שבהיכל. שאלני אחד, שלכאורה צ"ב אמאי לא בעי הכא למרס דם הפר שמא יקרוש עד שיגמור שחיתות השעיר והזאות דמיו?

וחשבתי שיתכן לומר בפשיטות, שכל העסק עם השעיר היה מהר וכבר לא חששו לקרישת דם הפר, ורק בתחילה שהיה הפסק גדול של חתיית הגחלים והכנסת הקטורת, שהיה להמתין עד שימלא כל הבית עשן, ותפילת הכהן, כל זה היה יותר זמן. זאת ועוד, שכעת דם הפר כבר היה בתוך ההיכל ולא בעירה בחוץ, ועל כן אינו ממנה לקרוש כמו קודם כאשר היה עומד בחוץ בעזרה.

בכבוד ויקר

תשובת הרב יוסף חיים בקר

גם אני נשאלתי כן.

וכמדומה בעיני שבאמת גם הכא היה בעי אס היה אפשר לתת לממרס, אלא דלא היה יכול להכנס להיכל כמבואר לעיל שבלשון מנתי' נראה שהמרס היה ברובד

רביעי לבפנים, ובגמ' נתבאר דברוד רביעי מחוץ לאולם. וא"כ הכא אפשר שא"א להוציא את הדם החוצה בשביל המרמס, כיון שכבר נכנס למקום העבודה, שיוצא מוקדם הקודשים עומד בעזרה במקום שצריך להיות שוב אחר דם השעיר, ולהכניס אחר שם א"א כדאמרן, לכך היה מעמיד על הכן.

סיפור

אחרי במדבר / הרב נח גדליה

קזקבו

ורא בני גבורתו...

כשאני רואה את ההתעגלות הזו של הים, כשני חומות מעוגלות, אני מבין מדוע אמר הקדוש ברוך הוא למשה לפני שנטה את ידו על הים, שהוא עשה תנאי עם הים עוד כשנברא, שיקבע לפנינו בעת שנעבור בו. כי אם הים היה נבקע כמו שעתידי הירדן להבקע לפנינו כשנגיע לארץ ישראל, או כפי שאמור הנהר גנאי להבקע לפני חכם שיחיה בעוד שנים רבות, לזה לא צריך תנאי מיוחד, כי לעזרה מים שהולכים במורד ממקום גבוה וזורמים למקום נמוך לא צריך תנאי, יצירת סכר המונע זרימת מים הוא דבר טבעי, בכל העולם עושים סכרים, אלא שבמקרים אלו יהיה הסכר מעצור רוחני בלתי נראה לעין בשר, אבל הבקיעה ליבשה תהיה על ידי סכירת כיוון זרימת המים כך שהם יצטברו לגובה רב כגובהו של הסכר הרוחני ההוא שמעברו השני יעברו ביבשה. אבל ליצור בתוך המים עיגול בתוך עיגול נגד שני כיווני הזרימה של המים מכל עבר, זה כבר לא סכר טבעי, זוהי בקיעת המים נגד כיוון תנועתם מכל עבר, לזה צריך תנאי מיוחד, זה כבר לא סכר, זוהי בריאה מחודשת המנוגדת לטבעם היסודי של המים לזרום לכיוון אחד (פנים יפות).

באמת, כשאני קצת חושב, אני מגיע למסקנה, שבשביל לעשות ניסים ונפלאות לעם שעדיין לא קיבל את התורה, צריך לעשות תנאים מפורשים מראש, צריך להתנות עם הים בשעה שנברא שהוא יבקע כשיהיה בכך צורך ביציאת מצרים. אבל לאחר שנקבל את התורה, לא צריך לעשות שום תנאים, כי כולם יודעים שהבריאה כולה תלויה בתורה, לומדיה ומקיימיה, גם הנהרות הירדן וגנאי מכירים באמת הבסיסית הזו. לכן לעתיד, הם יבקעו מיד בלי להתווכח ובלי צורך בתנאים מוקדמים, יהיה ברור להם שהם כפופים למי שמחזיק את העולם בתורתו... לכן, כעת כשנקרע לנו הים, 'הים רָאָה וַיִּנְסֵ' הוא היה צריך לראות את ידו הנטויה של משה ועליה זרועו של הקדוש ברוך הוא כדי להבהל ולנוס, אבל לאחר שקבל תורה, 'הַיַּרְדֵּן יָשַׁב לְאֹחוֹ' מעצמו, בלי צורך לראות דבר! (אור החיים; חזון יחזקאל סוטה ח, ב)

וינתם לבטח ולא פחדו...

כעת, כשאני מתבונן בצורת היחיה הרגועה והשלמה שאנו מדברים, אמר צפניה, כשאנו נמסים להבין דרכיו של מקום, בעוד אנו מהלכים במצב הכי מסוכן שאפשר להעלות על הדעת, בשבילי יבשה שנוצרה בתוך הים כשמשיני צדדינו חומות מים גועשים וגבוהים שהפכו לקירות קרח. ברגע אחד, יכול כל זה להתמוטט על ראשינו. אבל להבדיל מרגשות הפחד שהיו לנו לפני שנכנסנו אל הים, אז 'וַיִּצְעָקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה', כעת אנו לא מרגישים דחף לצעוק. הסכנה לא פחותה ואולי אפילו גדולה יותר, ואנחנו רגועים ושלוים. חלק מהנס שאנחנו חווים זה לא רק המציאות בה אנחנו מהלכים, אלא גם התחושה הנפשית הרגועה והנינוחה ששולטת על כל ישותנו. אנו מרגישים שיש מעלינו רועה - 'וַיִּסַּע פָּאָן עִמּוֹ וַיִּנְהַגֵם פֶּעֶזְרָא בְּמִדְבָּר', אנחנו העדר שלו והוא שומר עלינו, התוצאה של כל זאת היא 'וַיִּנְתֵּם לְבָטָח וְלֹא פָחַדוּ' (תהילים עח, נב-נג). ננסכת בנו תחושת בטחון ורוגע שאין לה הסבר טבעי, חוץ מכך שזה חלק מן הנס, להיות במקום סכנה ולא לפחד (רמ"ד וואלי תהילים עח).

ויילכים בתהומות כמדבר

רבי אלצפן שצעד על ידו, הפנה את תשומת לבם להתבונן בסובב אותם. אם כל המטרה של הקדוש ברוך

הוא היא להעביר אותנו את הים כדי לברוח מהמצרים, או אפילו אם נאמר להטביע את המצרים שיבואו אחרינו בים. אין צורך בעבור מעבר זמני של שתיים שלוש שעות להשקיע בתשתיות שביל המעבר או לעשות לו פיתוח סביבתי. ברור שגם אפשר להסתדר בשעות אלו בלי פינוקים ותענוגות. אבל לא, הקדוש ברוך הוא התחייב שאנחנו בניו - 'בְּנֵי בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל', וכיון שכך הוא פורס עלינו מטריה אבהית של טיפול מסור ועוטף. הוא התחייב שלא יהיה מקום בו הטיפול ישתנה מהרגע שיצאנו ממצרים עד שנבוא לארץ כנען, 'וַיִּוְלְיֶיכם בְּתַהוֹמוֹת כְּמִדְבָּר', כמו שהוא אמר לנו לצאת למדבר ולקבל שם שירות מלא של אירוח מושלם, גם בתהומות הים לא אמור להפגם השירות ההוא.

הבה, צפניהו וזבדיהו, נתחיל לבחון את התשתיות שהוא הקים עבורינו לצורך מעבר הזה ביבשה. הנה ראו, מי הים מקיפים את כולנו כולל כיפה יפיה מעל ראשנו. אבל הואיל והמים במצבם הנוזלי והנשפך גורמים תחושה לא נוחה כאילו הם עומדים להשפך על ראשנו, הם נוצקו מיד כעין לבנים של קרח קריסטלי, שקופים כזכוכית, ומעוגלים על ראשנו כשער מקומר ונאה. למעשה ברגע אחד חלו שלושה שינויים במבנה הפיזיקלי היסודי של המים, הם הפכו ממצב מטפטף המאפיין נוזל, למצב מתפורר המאפיין חומר מוצק וגבישי, 'פִּזְרָתָהּ בְּעֵזָת יָם!... הפירורים התדבקו יחדיו לגביש קשיח כמו סלעים, 'שִׁפְרָתָהּ רֵאשֵׁי תַיִנִים עַל הַיָּם!... כשראשי המצרים יִחַבְטוּ במים שישפכו עליהם, זו לא תהיה רק טביעה, זו תהיה גם סקילה בסלעי המים שירוצצו את מוחם, כשאנו נהנים ממצב הצבירה הקשיח של המים שנותן לנו תחושת ביטחון, לחוש כמו בתוך מבנה יצוק ובנוי. אפילו את הארכיטקטורה שדרג אלוקינו עבורנו, כאשר ערב בצורה מסודרת וסימטרית את הסלעים הללו זה על גבי זה, כערימות היוצרות נדבכים סדורים למופת שורות שורות, בצורה משובבת עין - 'בְּרִיחַ אֶפְיָן נִעְרְמוּ מִיָּם!...! (מכילתא)

זבדיהו הפסיק את שטף דיבורו של רבי אלצפן והקשה. אכן כולנו אחוזי התפעלות מהמקום המושקע והמרשים שבנה לנו אלוקינו ממש בתוך הים, חומות גבוהות של נדבכי זכוכית קשיחה מקיפים אותנו ואף מסוככים עלינו מלמעלה, ממש מרשים ומהנה. אבל את תחושת החרדה של ההליכה בתוך מים גועשים יכל אלוקינו לחסוך לנו, גם אם היה מייבש את כל המים שבאזור מקום הליכתנו, כך שלא היינו רואים מים כלל בכל האופק הרחב לפנינו, לשם מה צריך להעמיד אותם כמו חומות ולהפוך את טבעם לקשוחים ומעוצבים.

רבי אלצפן הרהר כמה רגעים ואמר. נראה לי שאני יודע את התשובה. עוד מעט, כשנבוא להר סיני, יקבע לנו אלוקינו חגים ומועדים שהם וכל מצוותיהם יהיו לנו לזכר, 'זָכַר לַיְצִיאָת מִצְרָיִם'. אחד מהאיסורים הנוהגים באותם רגלים יהיה איסור תחומין, שהוא איסור היציאה מחוץ לתחומו של האדם יותר מאלפים אמה. ואז תזדקר התמימה למול פנינו, כיצד יתכן לקבוע איסור יציאה מחוץ לתחום בחג שביעי של פסח, כאשר באותו החג המקורי שאנו חוגגים זכרון אליו, צעדנו כולנו לאורך כמה קילומטרים ועברנו בתוך הים שאיננו עיר בנויה ויצאנו מתחום מושבינו בתחילת הלילה. לכן, פשוט בנה לנו אלוקינו עיר בנויה עם בתים קבועים ומרשימים לאורך כל הדרך, חומות גדולות מקיפים את שטח הישוב שלנו. אנו לא יוצאים מהעיר, אנחנו מהלכים בתוכה. עכשיו ניתן לקבוע גם איסור תחומין שבשביעי של פסח!... התפעל רבי אלצפן מן החידוש המיוחד (חתם סופר).

ובכלל, הוסיף רבי אלצפן, אם נביט על כל המתרחש לנגד עינינו, רק כאמצעים להעביר אותנו את הים בלי לטבוע בתוכו. באמת בכלל לא היה צריך אלוקינו כלל לבקוע אותו לפנינו כדי שנלך ביבשה, ובדאי שלא הוצרך לשדרג גם את מראה הבקיעה כפי ששאלת. הוא יכל להציף אותנו על מי הים כאניות וסירות אל עברו השני. בכך גם לא היה צורך בנס כל כך גדול, כי לצוף על פני המים זה דבר טבעי, ואין צורך להפוך את סדרי הטבע

לשם כך. אבל כמו שהקדמתי בתחילת שיחתנו, יש כאן מטרה של טיפול טוב מסור ואוהב, מתוך ומאלף בינה, לנו בניו של מקום, לא פחות מהצורך שלנו בהצלה מידי רודפינו. באמת 'אֵילֹו קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם וְלֹא הִעֲבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחֶרֶב - זַיִינוּ', היה די לנו במקום מעבר 'מעל' הים בלי צורך לעבור ממש 'בתוכו' בשביל יבש. אבל לאלוקינו יש מטרה אחרת, לגדל ולרומם אותנו, וזאת עושים על ידי הגדלת ניסיו ונפלאותיו הנראים לנגד עינינו (רבי אליעזר פלקס - הגש"פ 'דיינו')

דוקא לדעתי, אמר זבדיהו, הרי אנו רואים שהים קיים ולא נעשה ממש עפר כיבשה, אלא הוא נעשה תחת רגליו עד לגובה הקרקע שלצידו כמשטח של קרח מזוקק כזכוכית (ראה אדרת אליהו ישעיה ח, כג). גם לצדנו יש ים, אבל הים ההוא מוצק ויבש. יש לזה סיבה עמוקה. אם נשאל, מה נס יותר גדול, האם לקחת ים וליבש אותו שיהיה יבשה, או לקחת ים ולהשאיר אותו ים, דהיינו להפוך את הים הקיים שיהיה כיבשה. ברור שהנס השני גדול בהרבה. כי ליבש נוזל זה חלק מדרכי הטבע, אלא שִׁבּוּשׁ ים שלם ברגע הוא עניין של זירו המציאות הטבעית, לאדות ברגע אחד כמות גדולה של נוזלים עד שישאר המקום יבש. לא כן הנס השני שמשנה את טבע הים שהוא רטוב, והופך את הים עצמו להיות יבש מבלי לבטל את מציאותו כים, זה הוא נס כפול ומכופל. הקדוש ברוך הוא לא רצה רק לפנות לנו דרך, הוא רצה שנלך 'בְּתוֹךְ הַיָּם - בַּיַּבֶּשָׁה', נשאר בים ועם זאת נהיה ביבשה הוא לא רצה שלא נכנס אל הים, הוא רצה 'לְהִעֲבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחֶרֶב', להיות גם 'בתוכו' וגם 'בחרבה'. כי המסר שבזה הוא, שישאר בקדושתם לא פועלים רק בדרכי הטבע אך ביתר יעילות, אלא הם משנים את הטבע עצמו ואת יסודותיו הבסיסיים לרוב חייבתם לפני בוראם (שפת אמת פסח תרלא).

ובכלל, הקדוש ברוך הוא מראה לנו לאורך כל הדרך, ואני בטוח שעוד נראה זאת גם בעתיד. שכל מה שנוגע אלינו כבניו של מקום, הוא מעניק את הכל בחן, בחסד וברחמים, בצורה יפה משובבת לב ומושכת את העין. היופי, הפאר וההדר, של הניסים שהוא עושה לעמו, לא נועדו לספק איזה צורך דחוף בלבד, כמקום מעבר, הצלה או מזון, הם באים בעיקר לגלות חיבה ואהבה לעמו. לכן אני חושב, שאנו מידה כנגד מידה, מיד כשנצא מן הים ונשיר שיר ושבח לאלוקינו, נצהיר נאמנות באותו המעמד, נשיב לו באותה המידה ונאמר: 'זֶה אֱלֹהֵינוּ וְאֵינֵנוּ!... מעתה גם אני מתנהג לאבי שבשמיים כבן לאביו. אני דואג לכל מצוה שאעשה, שתהיה גם נאה בחן וביופי, אתנאה לפניו במצוות (אבות דר"נ לג ואבות הראש שם; ביאורי הגרש"ח שירת הים).

"מתוך הפיכה" - סיפור

היסטורי מפעים, מהעבר הלא

רחוק / הרב חנוך חיים ויגשוק

[ג.ב. נסמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר בארה"ב בשנת תשנ"ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לבני ולבנות הנעורים החסידיים בשפה האידיש ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן.]

פרק ס"ח "לאן המנים מועדות?"

תקציר ענייני:

מכתב גורם למולי לסערה קשה, מלבד זאת מקבל מולי מכתב מגורם אלמוני שמהיר אותו משני אנשים שחותרים נגדו, הוא רומז לו על כך שהם נפגשים בקביעות במסעדת האחים אמסילי, המעניין הוא שאותו זמן חופף עם הזמן שקבעו עמו פגישה. מולי מחליט לאחר התלבטויות רבות ללכת לאמן תחפשות ולהגיע לשם כשהוא מאופר לחלוטין, כך איש לא יוכל לעמוד על זהותו, נטול פחדים יוכל לעקוב אחרי צמד החתרנים ולדעת מה הייתה מטרת הפגישה במקום כה מקומם כמסעדת טריפה.

אורחים חשובים במסעדה:

כשכנס מולי למסעדת "האחים משה וצחי אמסילי" חש עצמו אבוד לחלוטין, המבט הראשון שנתן באנשי המסעדה הביאו כמעט להחלטה לנוס מהמקום ולוותר על כל התוכנית, הוא חש סלידה עזה מכל מה שהמסעדה הבהומית מייצגת, מה לו ולמסעדה הרעיונית ששייכת לחוגים שרואים את עולמם בבלינות ובהעברת הזמן לבטלה. זה היה המקום הכי לא מתאים בשבילו.

אפילו במסעדות פשוטות ביותר לא היה מציב את רגלו, למה לבזבז את מעט הכסף ברשותו, בשביל אוכל שיש לו בשפע במטבח, מי מדבר על מסעדת יוקרה שרק הכניסה למקום מחייבת ארנק גדוש במרשרשים מיותרים, מי יאמין שבתקופת הצנע קיימת לה מסעדה בתל אביב שגדושה בסועדים כאילו מדובר בארץ התענוגות לשלכולם יש הרבה ממון בכיסם גם לתענוגות.

אבל כאן ניצבת לה מסעדת "אקס טריטוריה" (אזור שלא משתייך למדינה הקיימת אלא זו היא מדינה בפני עצמה) בה כרטיס הכניסה לאנשים מאנשי המעמד העליון ותחומם הוא חוג הבהומה שאין להם בעולמם רק זלילה ושיחה ערנית בין לבין.

האסוציאציה הראשונה שעברה בראשו למראה האנשים שמונחים ראשם ורובם בצלחתם, כבהמות בתוך מספוא, שכאן הוא המדור השביעי של הגיהנום, כאשר עולם הרשעים מבולבל לחלוטין, נדמה להם שהם נמצאים בגן עדן, אבל לא, הם באמת בגיהנום, סובלים ייסורים איומים מאד, אבל מטשטשים אותם עם צלילי ווגנר (מלחין שהיה נאצי מוצהר) שנישאים באויר מהפסנתר המכובד שעומד במרכז.

מולי חש גועל רב שאוחזו למראה האנשים שמזמינים שרצים ורמשים מכוסים בתיבולים שונים, איך אנשים יכולים ליהנות ממאכלים כאלו? רק המראה שלהם דוחה, בשרם יערב להם! תחושת הקבס הציתה במוחו את השאלה, בדיוק במקום הזה הזמינו אותו!?

מה יזמינו לו לארוחה, האם מכל אותן תועבות? ה' ישמור ויציל.

הוא שמח על כך שהוא מאופר בצורה אמנותית, עד שאיש ממכריו לא יוכל לזהות אותו.

מלצר מכובד שהיה לבוש בחליפת מארח מהודרת, ניגש אליו ושאל למבוקשו. מולי החליט לשחק את המשחק עד הסוף, הוא לא ידבר בעברית, כדי שלאיש לא יהיה ניחוש מי הוא, הוא החזיר תשובה למלצר באנגלית רהוטה, כי הוא אינו דובר עברית, המלצר לא התרגש והשיב לו באנגלית שוטפת, כי הוא שמח לארח אושה מכובדת כל כך, לשמחתו הרבה יש לו הרבה מה להציע לתייר האירופאי מהתפריט העשיר ביותר, אותו לא ימצא בכל המזרח התיכון.

"אין ספק שתצא מרוצה מהמקום, אנו מצפים כי עוד תמליץ על כך לחבריך" אמר בגאווה רבה, שלא הייתה מוסתרת.

מולי נענע בראשו בנימוס רב, הוא ביקש שייביא לו את התפריט לעיון, הוא יראה מה מתאים לקיבתו העדינה שרגישה מאד ולא כל מאכל מתאים לה, לעת עתה הזמין לעצמו כוס בירה.

הוא בחר לעצמו עמדה שתוכל לצפות על צדו המערבי של האולם, הוא הוציא את העיתון "גרולס מוסט" במגמה לקרוא בו, אם איש יציץ בו יראה שהוא לא רלבנטי לאותו זמן, היה בו חריר הצצה כדי שיוכל לתהות, מי מהסועדים עונה לתיאור שניתן לו על צמד החתרנים, אבל איש מהם לא ענה לתיאור החיצוני, הוא לא ראה זוג שהאחד לבוש אזרחית והשני לבוש צבאית.

"אולי עבדו עלי? אולי המכתב מזויף? מישהו בכוונה תיזמן לי את שני המכתבים, כדי לגרות אותי לבוא למקום המשוקף הזה.

יתכן שאחד מהלצים ידע לחקות כתב יד וברדך כל שהיא הכניס לי את המכתב לערמת המסמכים, השאלה מי הכניס ומה היא המטרה שלו? האם רצו לסחוב אותי

לכאן לראות אותי כפתי, איך אני נופל בפח שלהם חלק ממשחק פסיכולוגי?

השקעתי הרבה כסף באיפור, גנח לעצמו חרישית, בשביל מה עשיתי זאת?! מהמשכורת הקטנטנה שלי השקעתי בשביל לתת לאיזה אמן מטורף לקנות תענוגות, היה עלי לחשוב שמישהו חמד לו לצון, השאלה מה עושים, לצאת תוך כמה דקות זה לא לעניין וגם לא מקצועי. עלי לשבת לכל הפחות שעה אחת במקום, לא כל אחד דיין, אין לי מה להפסיד."

בסביבות השעה 9 הבחין מולי לפתע בכנס חדש, שנראה שונה בכל חזותו מיתר הסועדים, משהו בו הצליח להקפיץ אותו ממקומו, היה זה אדם נמרץ צעיר לימים, כולו מביע שחצנות, משהו בלבושו זעק שונות, הוא היה לבוש בבגדים יוקרתיים מנקרי עיניים, חש שכל העולם כולו שלו, הוא התקדם בניחותא לשולחן שנראה שהיה משוררין עברו.

הוא ראה אותו מתיישב בדיוק באזור המסומן, כפי שדיווח לו אותו אלמוני, אולי זה הוא? אז המתירע באמת לא בדחן, יש כאן משהו רציני ועליו לעקוב עם עיניים בוחנות היטב. מעניין אותו מאד מי הוא אותו מתריע, מה רצה להרויח כאן וכנגד מי הוא נלחם? הוא חש את עצמו לפתע חשוב, הוא משמש "נכס חשוב" במלחמת המוחות.

השיחה שהתנהלה הייתה בקול נמוך ביותר, בשונה מכל הסועדים שדיברו בקול, לאיש מהם לא היה אכפת אם יש לאי מי אינטרס לצוות להם, נראה כי להללו יש הרבה מה להסתיר, הם שוחחו כמעט בלחשיה, אי אפשר היה לקלוט מילה אחת מהשיחה, למרות שלא היה מרחק גדול מהשולחן בו ישב, האסוציאציה הראשונה שעלתה בראשו: אלו הם החתרנים החביבים שלי, עלי להביט בהם כדי לקלוט אותם היטב.

הם לא הבחינו בסועד שישב לא הרחק עם עיתון אנגלי פרוס שכיסה אותו היטב, שסוקר אותם בהתבוננות, מבט מהיר שהעביר עליו מכף רגל ועד ראש קלט אותו היטב (בעבודתו הצבאית למד לסקור דברים מסובכים יותר). פרט אחד לא נעלם ממבטו התוהה, הפרצוף המגולח משום מה נראה לו מוכר מהעבר, הוא כבר ראה את הקלסטר הזה בלבוש אחר. הוא ניסה להיזכר בדמויות מהעבר, מעביר אותם בסרט נע במהירות הבזק, לפתע תפס את עצמו ורעדה אחזתו, הוא קלט את הדמות היטב.

"אוי וועה, זה הוא, הוא הגיע לתל אביב עד כדי ההתאזרח בה? מתי זה קרה? איך לא שמתי לב לדמות הזו עד עתה?"

גוט מארגין (בקר טוב) הגעת לתל אביב, לא סתם ל"יתל אביב" של מטה, אלא למקום הכי משוקף שניתן להכיר, במסעדה בו אפשר להיכשל בארבעה חמישה וששה לאוויים על כל טעימה מהממתק שמוגש מכוסה בהמון עלי חסה ותיבולים אסייתים.

איך ירדת פלאים, ממקומך הראשון כאחד מהגורודיה המפורסמת של רב לייבל וערקער ראש הלוחמים בכל השבבניקים והנושרים שנפלו למלחמות נחצה ברמן הגייס החמישי... לעבור למחנה הנגדי בקצה האחרון!?

"מעניין מהיכן ומאיפה אתה עוקב אחרי? מעולם לא ראייתך מאז שהתגייסתי לצבא, אז איך אתה מעורה בכל הפרטים עלי, עד כדי לתכנן להרוס לי? חולפות המחשבות במוחו בבעתה. הסקרנות גוברת עתה בקרב.

"אין ספק שעשיתי מעשה גדול בזה שבאתי למסעדה מאופר היטב" סיכם מולי לעצמו בסיפוק, כך אני רואה את כל הצדדים ואף אחד לא יכול לעבוד עלי.

מלצר ניגש אליהם במהירות, הם דיברו עמו משהו בשקט, כעבור שתי דקות הביא להם סככה שסגרה עליהם, מעתה לא כל אחד יכול לעקוב אחריהם. גם בלי לדעת על מה הם מדברים, דבר אחד ברור למולי, הם לא יושבים לסעודה תמימה, כעת הם עושים "סיעור מוחות".

מולי ממתין לראות, מה יהיו המשך הצעדים. מולי החל להסתפק, האם צדק בהערכת המצב, כפי שתמיד

הוא מנתח נתונים צבאיים מורכבים מעולה, צריך הוא כעת לדעת לאבחן גם את התופעה הזו.

היתכן שעוד לא שמו לב אליהם ומשהו אחר מציק להם? לא, זה לא יתכן! הם לא נכנסו בהיחבא, כפי שהוא ראה אותם.

הוא לא יכול ללמוד מהתנועות מה בעצם מפריע, לאחר שבחן שוב את המצב בבהירות.

הסיפור לא מתדד לו משום כיוון, הרבה סימני שאלה ניצבים בפניו, הוא לא יכול לתת על כך דיאגנוזה מדויקת.

איך בדיוק הוא מגיע בדיוק באותו זמן שהחתרנים נמצאים?! אולי היה לאותו אלמוני עניין להפגיש אותם עם החתרנים, בשביל להרוס את הסיפור שלהם? יש לו אינטרס נגדם, זו הסבירות הגבוהה יותר, אבל אם כך התשובה, הוא לא עשה זאת בצורה חכמה, היה עדיף שלא יעמת אותה עמם חזיתית.

כל הסיפור מריח לא טוב, מתחילתו ועד סופו, עתה כצופה מהצד נותר רק לצפות בהתפתחויות שתבואנה בהמשך. יבורך אותו אלמוני שנתן לו את היכולת להתמודד מול צוות המושחתים.

*

תמונת המצב הנגדית, מבוכה טוטאלית:

הזמן עובר ומולי שבדרך כלל מקפיד על הזמנים לא נראה באופק. הראש קדח מרוב מחשבות, מה עובר על מולי? איך הגיב למכתב? האם נעלב קשה או שקיבל את זה בהבנה? מאד חשוב לדעת איך הוא מכיל שינויים והפתעות.

נראה שהללו עוד לא הבחינו, הם היו עסוקים בעצמם, לפתע הגיע מלצר עם סככה, הוא הקיף את השולחן והסתיר אותם מעין הסועדים כנאה לאח"מים.

או או, הסיפור מתחיל להיות מעניין מאד.

*

הערכת מצב של מולי:

מולי ישב לנתח את הערכת המצב העדכנית, בפרט את הנטישה החפוזה.

המסקנה לעת עתה: כל ההזמנה המשונה במקום והתזמון המופלא ביחד עם החבורה הזאת אומרת דרשני, צריכים לבדוק את הדבר ביסודיות!

לאחר שקלול כל הצדדים הייתה הדיאגנוזה שהוציא, שהדרך הכי פשוטה לברר את המצב, **להשיב את החתק האבוד**, תוך כדי ניסוח בעדינות לברר את הפרטים.

רווח ענק יצא מהסיפור, לכל הפחות הוא יודע את שמו של השונא שלו שהופך עולמות כדי להרע לו, מי יודע אם כל הצרות שהתרחשו עמו לא מגיעים ממנו, עדיין הוא לא מבין את כל המניעים. אותו פלוני אלמוני למרות ששיחק אותה פעם "קנאי" שמחובר לאלו שמטאטאים את כל החלושים מחוץ למחנה כדי שחלילה וחס לא יקלקלו את האחרים נאה דורשים אבל לא מקיימים, הוא הצבוע הגיע יותר רחוק מהם לעומק השאול, ה' ישמור.

סיפורת / הרב חנוך בן אי"ש

האם מופרך שצמחו ליהודי האצבעות מחדש?

יְיָא כְּבוֹד ה' אֵל פֶּלַעְזָה (במדבר טז, יט)

התפרסם לאחרונה סיפור מופלא, על יהודי שנקטעו

שני חצאי אצבעותיו בתאונת עבודה טראגית, והוא – במקום לצרוח ולצווח עמד ואמר מזמור לתודה וכו', ואמר: "מודה אני לך ה' על כל השנים שנתת לי עשר אצבעות, ואני מודה לך על שלקחת מקצתם לטובתי, ואני כבר מודה לך על שאתה עתיד להחזירם לי בשלמות".

וכן אחר כך במשך כחודשיים, בעת שסבל ייסורים נוראים, לא פסק פיו מלהלל ולשבח את ה' על הניל, ולאחר חודשיים עבר שבט הגדול תש"פ, עשה עמו ה' נס ופלא וצמחו לו האצבעות בשלמותן, כולל ציפורניים

מבריקות – דבר שלא יתכן כלל לפי חכמת הרפואה כדברי הרופאים. עד כאן תורף הסיפור בקצרה, תדרשנו ממקומו.

אספקלריא לפרשת קרח תשפ"א

| עמוד סב

כדרכם של בריות שמדברים על כל חדשה וטוחנים כל נייע', עמדתו בקרבת בני אדם שעסקו במעשיה ההיא, והבחנתו בדבר שהסעיר אותי מאד. רובם ככולם של הנוכחים שללו את אמיתות ויתכנות הסיפור מכל וכל, בתנועות ידיים ובטענות ותואנות שונות ומשונות: "לא היה", "פשוט נפלה לו הציפורן וגדלה שוב", "סיפור מפוברק", "כנראה שלרופאים יש לזה הסבר על פי טבע". כל אחד גייס את כשרון הביון שלו להוכיח מנין שהסיפור פשוט לא יכול להיות, בגלל פרט כזה או אחר. כמובן שכל אחד נזהר בלשונו לא לומר כדברי המרגלים "אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם", אלא הסברים כאלו ואחרים למה הסיפור הזה לא מפעים ולא מרגש או לא היה כלל.

נניח את הדברים על השולחן. איש מאתנו אינו יודע בבירור אם הסיפור היה או לא היה. לפעמים אנשים מזוימים קצת, לפעמים הרבה, ואולי יש גם סופרים שממציאים סיפור שלא היה ולא נברא. אבל – האם אין אפשרות שהסיפור כן היה?

אצל הבורא יתברך אין הפרש בין טבע לחוף לטבע

האמונה הראשונה שלנו ותמצית חיינו היא, שהקדוש ברוך הוא הוא מנהיג את כל-העולם, והוא עשה ועושה ויעשה לכך-למעשים, והוא כל יכול ואין הפרש אצלו בין טבע לחוף לטבע. כשאצבע נקטעת, הרי זה מפני שה' ציווה שתיקטע, וכשם שציווה שתיקטע כך יכול לצוות שתצמח. מי שמאמין שאצבע יכולה להיקטע ואינו מאמין שיכולה לצמוח – הריהו מאמין בטבע ואינו מאמין בה'. אם כן, הסיפור הזה יכול להיות. הקב"ה כבר עשה ניסים מעולם לעם ישראל, והוא לא חתם עם אף אחד חוזה שאחרי הסתלקות הבעש"ט ותלמידיו הוא לא יעשה ניסים לבוטחים בו ונשענים עליו באמת. אלו דברים פשוטים, אין בהם חידוש כלל, וכל אשר בשם ישראל יכונה מאמין בהם.

מנין הדחף לחבק את הגירסה השוללת?

כאן מתעוררת אפוא השאלה הנוקבת, הרי לא בקשו ממש לחתום ערבות על אמיתות הסיפור, וגם לא לתרום בגללו כסף, אז מה הדחף הזה לחבק באובססיה את הגירסה שהסיפור הוגזם או הומצא? מה רע לשמוע את הסיפור ולומר "לעושה נפלאות גדולות לבדו", ולכל הפחות לתת צד שאולי הקב"ה עשה נס עם יודי שהאמין בו באמת? האם זה כל כך נורא לקבל במחשבה שה' החליט ביום בהיר ב-2020 להודיע שיש לו אהובים בעולמו?

הרי כפי שאמרנו, אם נעזוב לרגע את הפרטים הקטנים והפירכאות השונות עליהן – הסיפור כשלעצמו יכול גם יכול להיות. נכון שאין זה מדרג הטבע ואיננו רגילים לדברים שלא כדרך הטבע, אנו רגילים לחיות תחת הסתר ולחווות את הכללים של טבע הבריאה, כולל האכזריים שבהם, את האסונות, ואת זה שיהודים קדושים וטהרים סובלים ואין מושיע, אבל האם חייבים להישאר תחת ההשראה הזו? האם אסור לקב"ה להתגלות לפעמים ולהאיר פניו לעבדיו?

התרחיש שהפך את הקערה על פיה

כמדומני שההסבר לכך הוא, על פי יסוד העולה מפרשיות חומש במדבר אותם אנו קוראים בתקופה זו. "עשרה ניסיונות ניסו אבותינו את הקב"ה במדבר" (אבות פ"ה). ברצוני לעמוד על ענין מופלא שחוזר על עצמו לאורך הרבה מחטאי המדבר.

זה יצא ראשונה, בפרשת שלח מתואר כי המרגלים חוזרים לעם ישראל ומוציאים דיבת הארץ רעה, ומלינים את כל העם על משה ואהרן, עד שאמרו (במדבר יד, ב) "לו מתנו בארץ מצרים או במדבר הזה לו מתנו, ולמה ה' מבא אותנו וגו'". ובחומש דברים (א, כז) כתוב שאמרו "בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים". והמשך הפסוק במדבר (יד, י-יא): "ויאמרו כל העדה לרגום אותם

באבנים, וכבוד ה' נראה באוהל מועד אל כל בני ישראל, ויאמר ה' אל משה עד אנה יאצוני העם הזה" וגו'. אח"כ מבוארים באריכות תפילת משה ודברי ה', העונש אשר יישת על דור המדבר, ואח"כ כתוב (יד לט) "וידבר משה את הדברים האלה אל כל בני ישראל ויתאבלו העם מאד", ובהמשך הפסוקים מבואר שהתמרמרו כל כך עד שההינו לעלות ההרה.

המקראות הללו אומרים דרשנו, מה גרם למהפך והחזרה בתשובה של עם ישראל, וכי קבלו כעת אינפורמציה חדשה על ארץ ישראל? וכי הקב"ה הבטיח להם כעת שמירה מפני הענקים, מה שלא הבטיח להם קודם? שמה ההתראה על הענישה החמורה היא שריככה את ליבם? איני מבין למה, הרי העונש היה בדיק מה שאמרו וביקשו במרים: "או במדבר הזה לו מתנו! אתם מפחדים לעלות לארץ? מעדיפים להישאר במדבר? בכבוד, תישארו כאן... ובפרט שיש מחכמינו ז"ל שאמרו (ירושלמי ביכורים פ"ב ה"א) שכולם מתו בני שישים, הרי מתו בשיבה טובה ומדוע התאבלו מאד? ואיך בכלל נצלו משה ואהרן ממתח האבנים שכמעט ויודה לעברם?

כמדומה שהתשובה היא אחת ויחידה: היה כאן תרחיש שהפך את הקערה על פיה – "וכבוד ה' נראה באהל מועד אל כל בני ישראל". כאן היה המפנה.

דור המדבר היו דור דעה, אבל גם מהם היתה הסתרת פני ה' ברמה מסוימת, לא נגלה עליהם ה' תדיר בהדרגה, שכן סוף סוף זהו עולם ההסתרה, וזה היה המקור לכל חטאייהם. כשרואים את ה' מול העיניים לא שייך לחטוא, רק כאשר לא כל כך רואים, ורק מאמינים וקצת מרגישים, אזי הגוף שאינו מבין אמונות אלא רק הרגשות – מוביל את האדם לחטא.

כשכבוד ה' נגלה כל הטענות מתאיידות

"תשת חושך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער, תזרח השמש יאספון", ברגע שכבוד ה' נראה אל כל העדה לא צריך הסברים למה הארץ כן טובה ואיננה אוכלת יושביה, ולמה "עלה נעלה וגם נוכל". כשרואים מול העיניים את עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות ושליט בכל העולמות, שאמר שיביא אותם אל ארץ זבת חלב ודבש, אזי כל הטענות והתלונות למיניהן מתאיידות כלא היו. האבנים נפלו מהידיים כלעומת שהורמו, "וייתאבלו העם מאד".

ובפרשת קרח כתיב: "ויקהל עליהם קרח את כל העדה אל פתח אהל מועד, וירא כבוד ה' אל כל העדה", וכי במה זכו עתה להתגלות זו, ולשם מה נגלה אליהם כבוד ה'? כותב האור החיים הקדוש: "ענגלית שכניתו ית' לכל העדה, כדי שיכירו כי הוא העושה משפט כתוב, והוא הבורר הראוי לשרת לפניו", עכ"ל. כי בהיגלות כבוד ה', אף ללא אומר ודברים – נעלמים כל טענות היצר הרע, ואין שום מקום ואפשרות לחטוא. וכן אחר כך כתוב (טז, ו-ז) "וילינו כל עדת בני ישראל ממחרת... אתם המתם את נס ה', ויהי ריב בקהל העדה על משה ועל אהרן ויפנו אל אהל מועד והנה כסהו הענן וירא כבוד ה'", ונראה שענינו גם כן כנ"ל, וכמדומה שיש עוד כהנה.

לעם ישראל היו במדבר שני עתים, הזמנים בלי "וירא כבוד ה'", בהם היו חטאים מרדים ופשעים שלא יעלו על הדעת, ומאידיך אותן דקות או אותם רגעים של "וירא כבוד ה'", בהם כל מציאות החטא היתה מופרכת ובלתי אפשרית, וגרמה להם ככל הנראה לשוב בתשובה כל פעם.

תשוקת העול לחימשך לעילתו

המציאות של "וירא כבוד ה'", עם היותה מאיימת ומפחידה אצל החוטאים כמבואר, הרי היא העונג הגדול ביותר ששייך – וכמבואר בספרים הקדושים שעם ישראל הם עלולים מעצמותו יתברך, ודרך עלול להמשך לעילתו, וזה כל מאווי ותשוקתו, ובלא זה חיינו אינם חיים והרי הוא כענף שנכרת מן השורש, ובהיגלות כבוד ה' על יהודים הרי אין עונג למעלה מזה.

ועל זה אנו בוכים בגלות המר הזה, שה' מסתיר פניו ממנו, ומי שאינו מרגיש את ההסתרה הרי זה ההסתרה הגדול ביותר, שאינו יודע טעם בן הסמוך על שולחן אביו ולא ראה מאורות מימיו כדי שיתגעגע לכך. וכמובן שמעשינו ותהלוכות חיינו בהתאם. אנו מאמינים בה' ומשתדלים לקיים מצוותיו, אך איננו מרגישים כל כך את מציאות ה' ועל כן הגוף עלול לחטוא, ואין זכרון ויראת בוראנו עלינו תדיר מחמת קהות הרגשה זו.

גילוי כבוד ה' – דבר נפלא אבל מחייב!

ובזה נבוא אל הביאור, מה גורם לאנשים לפחד להאמין לסיפור כזה.

סיפור כזה בהיותו נכון הרי הוא התגלות כבוד ה' בתוך ההסתרה, בחינת "וירא כבוד ה' אל כל העדה". לא עוד הכללים האכזריים של עולם הטבע, לא עוד יהודים קדושים שסובלים ואין מושיע, לא עוד "צדיק רע לו", לא עוד "קל מסתתר בשפריר חביון", אלא "ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלקים עמדי", אני אמית ואחיה, מחצתי ואני ארפאי" (דברים לב, לט).

ובכן, התגלות כבוד ה' בתוך ההסתרה היא אמנם דבר נפלא מאד, המחיה את נפש היהודי המיוסר בגלות, המבקש תמיד "עשה עמי אות טובה ויראו שונאי ויבושו", "הודע שיש לך אהובים בעולמך", הנה אות טובה, לא עוב ה' את הארץ, "לא יכלמו לצנח כל החוסים בך". – אבל היא גם דבר מחייב מאד, דבר המחייב הנהגה של דור המדבר בעת היגלות כבוד ה', דבר שמחייב זעזוע בין אדם לעצמו – "הנה אלוקינו זה" וככה אני נראה... ועל כן, **בתת מודע של האדם קשה לו לקבל את זה שיש כאן התגלות כבוד ה'.** זה גורם לקושיה על כל מהותו ותהלוכותיו, וזה יוצר צורך אצל האדם לומר: אין כאן התגלות כבוד ה', הכל כרגיל.

דור המדבר ראו בעיניים את התגלות כבוד ה', אבל כאן – מהיכי יתיתי? כנראה נפלה לו הציפורן. כמובן שהכל בתת מודע ולא במודע, כי בַּתְּנֵחַ המאמין את העניין ודאי יעדיף את ההסתרות השנייה, שהרי זו תקוות כל יהודי לחזות בהתגלות נועם ה' כמו שכתבנו, אך מבלי לחשוב מספיק – זוהי התגובה האוטומטית של האדם.

האמנם ביטול הבחירה?

אחת מהטענות הנואלות ששמעתי על הסיפור, היתה כדלהלן: הקב"ה הרי נתן בעולם כח בחירה שיוכלו לבחור בין רע לטוב, וכל נס יוצא מגדר הטבע שולל בעצם את האפשרות לבחור ברע, בראות האדם את פועל ה' ומעשהו כי נורא.

אמנם פעם, קודם עידן התקשורת, כיון שלא היה מתפרסם כל נס לא היה הדבר שולל את כח הבחירה בעולם, ועל כן עשה ה' ניסים שכאלו, אבל היום אם יהיו כאלו ניסים הרי יתפרסמו בעולם כולו, נמצא אתה נוטל את כח הבחירה מהעולם. אין זה ממדת הקב"ה, שהרי לשם כך ברא את העולם, שיהיה בו כח הבחירה.

התשובה לטענה זאת פשוטה: בזכות אנשים כמותו, הדואגים להפריך ולדחות את סיפורים ומאורעות שכאלו – עדיין ישנה לבחירה בעולם, ועדיין יש מקום לחוטא לבחור ברע ולהתגדר ולומר: לא היה ולא נברא אלא משל היה, עזב ה' את הארץ.

ואפשר גם לבחור בטוב.

אפשר, במקום לבחור להסתרה תחת ההסתרה בו שרויים עם ישראל, לשים לב להתגלות כבוד ה' מפעם לפעם, המתגלה לעבדיו לבקשתם "האר פניך לעבדיך", --- "וירא כבוד ה' אל כל העדה".

סיפור / נסמר ע"י הרב פנחס זרביב

שמירת הסדרים שסידרה את הדירה

אני אברך צעיר המתגורר בחיפה. כמו זוגות רבים, קנינו דירה להשקעה, וחילקנו אותה לשלוש יחידות המיועדות להשכרה ליחידים.

לנושא השכירות לבדדים אפשר לייחד כתבה שלמה מכמה בחינות. לא לחינם אמרתי יחידות המיועדות להשכרה, ולא יחידות מושכרות, מאחר שלא תמיד נמצא השוכר המיוחל; דהיינו, ראשית כול השוכר, ושנית המיוחל... הואיל וגם כשכבר מצאת דייר, נותר לקוות שיהא זה אדם שפוי, ישר, שישלם בזמן, שיהיה כסוי לצ'קים שלו, שלא יגרום נזק מוגזם לדירה...

בחסד ד' מצאנו שוכרים מצוינים. שכרנו לעצמנו דירה באחד האזורים המתחרים, סמוך לכולל מצוין שאליו התקבלתי, ואשתי החלה לקבל מילוי מקום בבית יעקב המקומי. ההכנסות האלו הספיקו לתשלום השכירות לדירתנו ולצורכי מחיה באופן סביר.

כחמישה חודשים חלפו, והעניין התחיל לקרטע; אחת השוכרות עזבה, ושוכר חדש טרם נראה בארץ. המתוכים ניסו לעזור, אך לא הלך. באופן בלתי מוסבר, הפכה התקופה לשחונה גם מצד בית הספר. הטלפון של אשתי, שבחודשים הקודמים לא פסק מלקבל בקשות והזמנות למילוי מקום, שכב דומם.

מפלס ההכנסות ירד באחת, ואיתו מצב הרוח של רעייתי. מדי פעם קראו לה לשעה או שתיים, אך מובן שבפרטות שקיבלו על זה לא ניתן היה לכסות את הלחם, את הביצים ואת חשבון המים, וכמובן לא את שכר הדירה.

חודש... חודשיים... כמה אפשר... אציין כאן לשבח את אברכי הכולל הצדיקים שעזרו לי כספית באותם חודשים קשים, לבל אפול לבור עמוק מדי.

ואז סופסוף נמצא שוכר: בחור חייכן וגבוה בן עשרים ושתיים, נראה רציני ומבטיח. גם לדירה השנייה נכנסה שוכרת כלשהי, ונראה היה שהרכבת עולה על הפסים הנכונים. במשך מספר חודשים זרמו התשלומים כמתוכנן, והרוגע החל לשוב לחיי. אבל אז התחדשו הבעיות. התשלום החודשי מהשוכר הצעיר החל להתממה...

יום-יומיים חולפים מהתאריך, הבחור נעלם. שוב ושוב אני מתקשר, אין קול ואין עונה.

במהלך השבועות הבאים ניסיתי להשיגו בכל דרך הגיונית ושאינה כזו. היצירתיות שלנו יצאה לפעולה, והרעיונות היו נפלאים, אך העלו עשן. ובינתיים יש עלויות של אחזקת הדירה, של שימוש שוטף של המתנחל, והכנסה אין.

הדבר היחיד שחשבתי עליו ונמנעתי מלעשותו הוא לפנות למשטרה בתלונה. היחידות המושכרות חולקו באופן פיראטי, וחששתי שברגע שאפנה למשטרה אהיה אני הניזוק הראשון. בדומה, חששתי להציק יותר מדי לשוכר, שמא יעלה בדעתו להלשין עליי למשטרה, ויצא שכרי בהפסדי.

התחלתי לנסוע על בסיס יומי כמעט לקריית חיים, עוקב אחרי, משלשל מעטפות לתיבה, מתחת לדלת, מה לא...

בכל פעם שבה השחלתי מעטפה בחריץ שבין הדלת לרצפה, לא רציתי אלא לקחת פטיש עוצמתי ולהעיף את הדלת. אבל מה? פריצה היא דבר בלתי חוקי, ומעשה כזה מכניס אותי היישר ללוע המשטרה. נמנעתי מכך, והמשכתי לנסות להשיגו בדרכים שונות ומשונות. וכמובן, להתפלל...

ההורים מן המרכז היו מתקשרים פעמיים ביום לשמוע בשלום השוכר ומה ייעשה בו. לא היה לי מה לענות. הדבר היחיד שהחזיק אותי בתקופה הזו היו האברכים הצדיקים שנתנו לי גב ותמיכה, כמו משפחה חמה ומלוכדת.

אבל לצערי, בימים האלו לא פגשתי אותם כמעט; הרדיפה המתישה אחר השוכר הנעלם שיבשה לי את סדרי החיים בכלל ואת סדרי הכולל בפרט.

בשלב מסוים קלטתי שאני רודף אחרי הרוח, ובעצם, אין תועלת במאמצים הרבים שאני משקיע. לא אני מנהל את העולם, אלא יש מישהו שיושב למעלה ודואג לי, אוהב אותי הכי בעולם. הוא זה שיצר לי את הסיפור הזה, והוא זה שיוציא אותי ממנו בדיוק ברגע שייראה נכון מלפניו. הבחירה נותרה בידי האם להעביר את ימי בניסיונות שווא לאיתור השוכר הנודד, או לפנות למסלול של עלייה, של שטייגען.

המחשבה הזו הכתה בי פתאום כמו ברק. אני זוכר את המקום שבו עמדתי, ליד עמוד החשמל האפור בפינת מיכאל-בר כוכבא, וההחלטה הייתה מיידית וחותכת: על חשבון הסדרים אני לא נוגע יותר בסיפור הזה, בלי נדר.

הייתה זו שעת צהריים. כבר לסדר ב' נכנסתי חזור עוצמה ומוטיבציה: חסל סדר הסתובבות סביב עצמי וסביב העניין הזה. ד' יילחם לכם, ואתם תשבו ותלמדו... אני מתחזק בתורה, וד' יתברך ישלח לי ישועה.

החברותא שלי לא האמין למראה עיניו. נדיר היה לראותני בתקופה האחרונה יושב בנחת מול הסטנדר. צללנו לים הגמרא, איזו מתיקות וערבות... הרגשתי שחזרתי הביתה, שכחתי מהכול.

ידעתי שעשיתי את הדבר הנכון, אך התחושה הנפלאה הזו לא הניבה לי שטרות לתשלום השכירות...

באחד הערבים, אני יושב בבית בסדר ג' מול הגמרא, הטלפון רוטט. אני בודק, מספר חסוי. כנראה מהטלפון השני של הוריי. אולי קרה משהו? אולי זקוקים לי בדחיפות?

"הלו! משהו דחוף לעכשיו?" אני שואל.

"שלום, מדברים פה ממשטרת ישראל, מרחב זבולון---" "טראחחח. הטלפון התגלגל לי כמעט מהיד. בטח עלו עליי..."

"ידוע לנו שיש לך דירות להשכרה. ביחידה הימנית מתגורר אדם בשם..."

פטישים הולמים בלב וברקות. ריח של שריפה. אני מתחיל לגמגם תירוצים...

השוטר אינו מחכה לתגובה. הוא ממשיך: "תירגע, הכול בסדר, אני מתקשר אליך כי אימו של הבחור פנתה אלינו מחוייל. היא מחפשת אותו."

אני מנסה להבין אם מכינים לי כאן מארב סמוי, אם מנסים לתפור לי תיק, או לטפל בעבירת הבנייה מהדלת האחורית. מגמגם משהו על כך שגם אני מחפש את השוכר הזה שחייב לי הרבה כסף, ומסיים בכך שמצידי - המשטרה יכולה לפרוץ לדירה.

השוטר זורם איתי. "או קיי, אני מבין. אבל אין לנו סמכות לפרוץ. הדירה בבעלותך בלבד."

"אין בעיה, אני מאשר לך. הלוואי; תפרצו את הדירה ותגידו לי מה קורה. תאמין לי, שבועות אני רודף אחרי, לא רואה ממנו שקל. רק סופג הוצאות."

השוטר מקשיב. שואל אי אילו פרטים ומבשר לי שפתח לו תיק, לברנש. והוא חוזר אליי תיכף.

לאחר כמה דקות שוב צלצול. חיים ממרחב זבולון על הקו: "דיברתי עם המפקד. אם אתה רוצה, בוא עכשיו לקריית חיים ותפרוץ לדירה!"

הרגשתי בובת תיאטרון, מובלת בתוך סיפור מתח על ידי מי שהכול שלו לסיטואציה הזויה, שבה אני עומד בפיקוח שוטר ומעיף את דלת הדירה...

הרגע שממנו פחדתי כל כך מפני הלשנה למשטרה, נעשה בסופו של דבר בהשגחת שוטר ובאישור מפקד.

השוכר לא נמצא שם. והאמת היא, שעד היום אין לי מושג מה קרה איתו ולאן הוא נעלם. אבל התחושה הייתה משכרת. לראות את ד' בעיניים, לראות בהתגשמות ההבטחה של "תורה מגנא ומצלא". לחוש את המשמעות הפשוטה של "הנוטל עליו עול תורה, מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ".

לאחר התייעצות עם רב פונתה הדירה מחפציו של השוכר הנעלם, ותיקנו את הדלת. בהמשך זימן לנו הקב"ה שוכרים חדשים וישרים, אך הסיטואציה הבלתי

הגיונית הזו, טבועה עמוק עמוק בדמנו בקשר של "אהבת עולם אהבתיך".

(מרוה לצמא י"ז בסיון תשפ"א מדור "זה לא דמיון")